SILII ITALICI, POETAE CLARISSIMI,

*

De Bello Punico secundo libri septemdecim.

Cum argumentis Hermanni Buschij, & Ambrosij Nicandri.

Additus est index copiosissimus, in quo nonnulla etiam paulo difficiliora explicantur.

Domus Probationis Romanae Scholarum Piarum

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI,

APVD ANT. GRYPHIVM.

M. D. LXXVIII.

SILII ITALICI VITA EX L. Greg. Giraldo.

*

SILIVS Italicus, vt quidam arbitrantur, appellatus fuit ab Italica, Hispaniæ ciuitate, ex qua oriundum illum fuisse tradunt: quod parum mihi sit verisimile, cùm nullus eius, vt Hispani, scriptor meminerit. Ab Italica igitur potius, Pelignorum metropoli, cognominatus est, natúsque Romæ creditur, & nutritus. Primis ætatis suæ temporibus eloquentiæ operam dedit, dein poëticæ, in qua maiore cura carmina composuisse dicitur, quàm ingenio, oratoriæ enim facultati magis, quàm poëticæ natura ipsa ferebatur. Et meo quidem iudicio, eius idcirco carmina talia sunt, vt sint cognoscenda quidem, sed non ad imitationem, ea licet perpetuò victura Martialis vaticinetur, quem in Silij laudes omnino procliuiore fuisse videmus. Vt verò non sine infamiæ nota fuit, quòd sponte quosdam sub Nerone accusasse creditur, ita commendatione dignus, quòd Vergilium ante omnes coluisse dicitur, cuius etiam natalem religiosius, quàm suum celebrabat, & Neapoli maxime, vbi monumen-

tum eius adire, vt templum solebat. Coluit & Ciceronem, ipsiúsque Ciceronis manes. Agros etiam vtriusque in summo cultu habuisse, Ciceronísque Academiam instaurasse perhibetur. Plinius illum ait plures subinde villas emisse, adamatísque nouis, priores neglexisse, delectatúmque libris, statuis, & imaginibus. Declamauit verò iuuenis ad huc, & causas egit. Iudicia centumuiralia exercuit. Proconsulatum Asiæ gloriose administrauit. Ter Consul fuit, in cuius primo consulatu Nero periit, vt Tacitus notat & Plinius. Inedia vitæ tædio periit, quòd clauo insanabili torqueretur. Ad supremum vsque diem beatus & felix, nisi quòd minorem è liberis duobus amisit. Qua de re legitur consolatio Martialis, libro nono,

Festinata sui gemeret cùm fata Seueri
Silius, Ausonio non semel ore potens, &c.

Sed maiorem, vt ait Plinius, florentem atque etiam Consularem reliquit. Inter cetera, Punicum bellum secundum septem & decem libris scripsit, qui nunc passim leguntur. De vita Silij multa leguntur apud Plinium in epistola ad Caninium Ruffum: nonulli etiam grammatici eam descripserunt. Eo tempore, quo Christianorum procerum conuentus, quod concilium nostri, Græci σύνοδον vocant, in Germania habebatur, Punicum bellum

tum ferunt in quapiam ibi turri fuisse repertum, literis admodum obsoletis & peruetustis, & cum eo vnà cariosos quosdam aliorum scriptorum libros. Primus verò Domitius Calderinus illud & emendauit,& interpretatus est. Quòd si. Fr. Petrarchæ ætate in luce fuisset, non is certè Aphricam, tantam prouinciam aggressus esset: Marullus non sanè grandem linguæ Latinæ iacturam factum iri existimabat, si perpetuũ delituisset.

HERMANNVS BVSCHIVS PASIphilus Lectori.

Concilio vatum, Musis, & Apolline dignum
Vis opus, & dignam Palladis aure lyram?
Grandia facundi mirare poëmata Sili,
Bella quibus Tyrij prodidit ille ducis,
Scipiadæq; manum, quam non Hispania tota
Sustinuit, claris læta potensq; viris.
Cuius & Herculeæ victricia signa columnæ,
Littoraq; Hesperij pertimuere freti.
Plurima quæ rigido consumpsit millia ferro
Vnò deleuit, binaq; castra, rogo.
Hasdrubalẽ fudit, Nomadũ quoque vincla Tyrãno
Addidit, & Libycis iura iugumq; dedit.
Nec tu, prolixus quia sit, moueare, poëta:
Pondus inest magnis, vtilitasq; libris.
De magno sic plus impartit amicus aceruo,
Sic plus quàm riui, fluminis vnda sapit.

SILII ITALICI DE BELLO PVNICO SECVNDO LIBER I.

AMBROSII NICANDRI TOLEtani primi libri Catalepsis.

Bellorum hic causæ, Pœnoq; obsessa Sagunthos
Est duce, legatos Latias quæ mittit ad oras.

ORDIOR *arma, quibus cœlo se gloria tollit*
Aeneadum, patiturq; ferox Oenotria iura
Carthago. da Musa decus memorare laborum
Antiquæ Hesperiæ, quantosq; ad bella crearit,
Et quot Roma viros, sacri cum perfida pacti
Gens Cadmæa super regno certamina mouit:
Quæsitumq; diu qua tandem poneret arce
Terrarum fortuna caput. ter Marte sinistro
Iuratumq; Ioui fœdus, conuentaq; patrum
Sidonij fregere duces: atq; impius ensis
Ter placidam suasit temerando rumpere pacem.

Sed medio finem bello, excidiumq; vicissim
Molitæ gentes: propiusq; fuere periclo,
Queis superare datum, reserauit Dardanus arces
Ductor Agenoreus: obsessa palatia vallo
Pœnorum, ac muris defendit Roma salutem.
Tantarum causas irarum, odiumq; perenni
Seruatum studio, & mandata nepotibus arma
Fas aperire mihi, superasq; recludere mentes.
Iamq; adeo magni repetam primordia motus.
Pygmaleoneis quondam per cærula terris
Pollutum fugiens fraterno crimine regnum
Fatali Dido Libyes appellitur oræ:
Tum pretio mercata solum, noua mœnia ponit
Cingere quà secto permissum littora tauro.
Hic Iuno ante Argos (sic credidit alta vetustas)
Ante Agamemnoniam gratissima tecta Mycenem
Optauit profugis æternam condere sedem.
Verũ ubi magnanimis Romam caput urbibus altè
Exerere, ac missas etiam trans æquora classes
Totum signa videt victricia ferre per orbem,
Iam propius metuens, bellandi corda furore
Phœnicum extimulat, sed enim conamine primo
Contusa pugnæ, fractisq; in gurgite cœptis
Sicaniæ Libyes, iterum instaurata capessens
Arma remolitur: dux agmina sufficit unus
Turbanti terras, pontumq; mouere paranti.
Iamq; deæ cunctas sibi belliger induit iras
Hannibal: hunc audet solum componere fatis.
Sanguineo cum læta viro, atq; in regna Latini

Turbine mox sæuo venientum haud inscia cladum
Intulerit Latio, spreta me Troius, inquit,
Exul Dardaniam? & bis numina capta penates?
Sceptraq́; fundarit victor Lauinia Teucris,
Dum Romana tuæ Ticine cadauera ripæ
Non capiant? similisq́; mihi per Celtica rura
Sanguine Pergameo Trebia, & stipantibus armis,
Corporibusq́; virûm retro fluat, ac sua largo
Stagna reformidet Thrasimenus turbida tabo?
Dum Cannas tumulum Hesperiæ, cãpumq́; cruore
Ausonio mersum, sublimis Iapyga cernam?
Teq́; vadi dubium coëuntibus Aufide ripis
Per clypeos, galeasq́; virûm, cæsosq́; per artus
Vix iter Adriaci rumpentem ad littora ponti?
Hæc ait: ac iuuenem facta ad Mauortia flammat.
Ingenio motus auidus, fideiq́; sinister
Is fuit, exuberans astu: sed deuius æqui.
Armato nullus diuûm pudor: improba virtus,
Et pacis despectus honos: penitusq́; medullis
Sanguinis humani flagrat sitis: insuper æui
Flore virens, auet Ægates abolere parentum
Dedecus, ac Siculo demergere fœdera ponto.
Dat mentem Iuno, ac laudum spe corda fatigat.
Iamq́; aut nocturno penetrat Capitolia visu,
Aut rapidis fertur per summas passibus Alpes.
Sæpe etiam famuli turbato ad lumina somno
Expauere trucem per vasta silentia vocem,
Ac largo sudore virum inuenere futuras
Miscentem pugnas, & inania bella gerentem.

Hanc

Hanc rabiem in fines Italûm, Saturniaq; arua
Addiderat quondam puero patrius furor, ortus
Sarrana prisci Barcæ de gente: vetustos
A Belo numerabat auos, nanq; orba marito
Cùm fugeret Dido famulam Tyron, impia diri
Belides iuuenis vitauerat arma tyranni,
Et se participem casus sociarat in omnes.
Nobilis hoc ortu, & dextra spectatus Amilcar,
Vt fari, primamq; datum distinguere lingua
Hannibali vocem, solers nutrire furores,
Romanum seuit puerili in pectore bellum.
Vrbe fuit media sacrum genitricis Elisæ
Manibus, & patria Tyrijs formidine cultum,
Quod taxi circum, & piceæ squalentibus vmbris
Abdiderant, cæliq; arcebant lumine templum.
Hoc sese (vt perhibent) curis mortalibus olim
Exuerat regina loco. stant marmore mæstæ
Effigies, Belusq; parens, omnisq; nepotum
A Belo series: stat gloria gentis Agenor,
Et qui longa dedit terris cognomina Phœnix:
Ipsa sedet tandem æternum coniuncta Sichæo:
Ante pedes ensis Phrygius iacet: ordine centum
Stant aræ cæliq; deis, Hereboq; potenti.
Hic crine effuso, atq; Ennææ numina diuæ,
Atq; Acheronta vocat stygia cum veste sacerdos.
Immugit tellus, rumpitq; horrenda per vmbras
Sibila, in accensis flagrant altaribus ignes.
Tum magico volitant cantu per inania manes
Exciti, vultusq; in marmore sudat Elisæ.

Hannibal, hæc patrio iussu ad penetralia fertur.
Ingreßiq; habitus, atq; ora explorat Amilcar.
Non ille euantis Maßilæ palluit iras,
Non diros templi ritus, aspersaq; tabo
Limina, & audito surgentes carmine flammas.
Olli permulcens genitor caput, oscula libat,
Attollitq; animos hortando, & talibus implet:
Gens rediuiua Phrygum Cadmeæ stirpis alumnos
Fœderibus non æqua premit: si fata negarint
Dedecus id patriæ nostra depellere dextra,
Hæc tua sit laus nate, velis: age concipe bella
Latura exitium Laurentibus: horreat ortus
Iam pubes Tyrrhena tuos, partusq; recusent
Te surgente puer Latiæ producere matres.
His acuit stimulis, subicitq; haud mollia dictu:
Romanos terra, atq; vndis, vbi competet ætas,
Ferro, igniq; sequar, Rhœteaq; fata reuoluam.
Non Superi mihi, non Martem cohibentia pacta,
Non celsæ obstiterint alpes, Tarpeiaq; saxa.
Hanc mentem iuro nostri per numina Martis,
Per manes regina tuos. tum nigra triformi
Hostia mactatur diuæ, raptimq; recludit
Spirantes artus poscens responsa sacerdos,
Ac fugientem animam properatis consulit extis.
Ast vbi quæsitas artis de more vetustæ
Intrauit mentes superûm, sic deinde profatur:
Aetolos late consterni milite campos,
Idæaq; lacus flagrantes sanguine cerno.
Quanta procul moles scopulis ad sidera tendit.

Cuius

Cuius in aërio pendent tua vertice castra:
Iamq; iugis agmen rapitur, trepidantia fumant
Mœnia, & Hesperio tellus porrecta sub axe
Sidonijs lucet flammis, fluit ecce cruentus
Eridanus, iacet ore truci super arma, virosq;,
Tertia qui tulerit sublimis ppima tonanti.
Heu quænam subitis horrescit turbida nimbis
Tempestas, ruptoq; polo micat igneus æther:
Magna parant superi, tonat alti regia cæli,
Bellantemq; Iouem cerno. venientia fata
Scire vltra vetuit Iuno, fibræq; repente
Conticuere; latent casus, longiq; labores.
Sic clausum linquens arcano pectore bellum,
Atq; hominum finem Gades, Calpemq; secutus,
Dum fert Herculeis Garamantica signa columnis,
Occumbit sæuo Tyrius certamine ductor.
Interea rerum Hasdrubali traduntur habenæ,
Occidui qui solis opes, & vulgus Iberum,
Beticolasq; viros spatijs agitabat iniquis.
Tristia corda ducis, simul immedicabilis ira,
Et fructus regni feritas, erat asper amore
Sanguinis, & metui demens credebat honorem.
Nec nota docilis pœna satiare furores.
Ore excellentem, & spectatum fortibus ausis
Antiqua de stirpe Tagum, superumq; hominumq;
Immemor, erecto suffixum robore mæstis
Ostentabat ouans populis sine funere regem.
Auriferi Tagus adscito cognomine fontis,
Perq; antra, & ripas Nymphis vlulatus Iberis.

Heo

Mæonium non ille vadum, non Lydia mallet
Stagna sibi, nec qui riguo perfunditur auro
Campum, atque illatis Hermi flauescit arenis.
Primus inire manu, postremus ponere Martem.
Cùm rapidum effusis ageret sublimis habenis
Quadrupedem, non ense virum, non eminus hasta
Sistere erat: volitabat ouans, aciesq; per ambas
Iam Tagus auratis agnoscebatur in armis.
Quem postquam diro suspensum robore vidit
Deformem, lateri famulus clàm corripit ensem
Dilectum domino, pernix irrumpit in aulam,
Atque immite ferit geminato vulnere pectus.
At Pœni succensi ira, turbataq; luctu,
Et sæuis geni læta ruunt, tormentaq; portant.
Non ignes, candensq; chalybs, non verbera passim
Ictibus innumeris lacerum scindentia corpus,
Carnificésve manus, penitúsve infusa medullis
Pestis, & in medio lucentes vulnere flammæ
Cessauere: ferum visu, dictuq; : per artem
Sæuitiæ, extenti quantum tormenta iubebant
Creuerunt artus, atque omni sanguine rupto
Ossa liquefactis fumarunt feruida membris.
Mens intacta manet, superat, ridetq; dolores,
Spectanti similis, fessosq; labore ministros
Increpitat, dominiq; crucem clamore reposcit.
Hæc inter spretæ miseranda piacula pœnæ,
Erepto trepidus ductore exercitus, vna
Hannibalem voce, atque alacri certamine poscit.
Huic studia accendit patriæ virtutis imago,
Huic

Huic fama in populos iurati dedita belli,
Huic virides ausis animi, feruorq; decorus,
Atque armata dolis mens, & vis insita fandi.
Primi ductorem Libyci clamore salutant:
Mox & Pyrenes populi, & bellator Iberus.
Continuoq; ferox oritur fiducia menti
Cessisse imperio tantum terraq; maruq;
Aeoliis candens austris, & lampade Phœbi
Aestifero Libye torquetur subdita Cancro,
Aut ingens Asiæ latus, aut pars tertia terris.
Terminus huic roseus amnis Lageus ad ortus
Septeno impellens tumefactum gurgite pontum.
At qua diuersas clementior aspicit Arctos
Herculeo dirimente freto, diducta propinquis
Europes videt arua iugis: vltra obsidet æquor:
Nec patitur nomen proferri longius Atlas.
Atlas subducto tracturus vertice cælum.
Sidera nubiferum fulcit caput, ætheriasq;
Erigit æternum compages ardua ceruix:
Canet barba gelu, frontemq; immanibus vmbris
Pinea sylua premit, vastant caua tempora venti,
Nimbosoq; ruunt spumantia flumina rictu.
Tum geminæ laterum fauces maria alta fatigant:
Atq; vbi fessus equos Titan immersit anhelos,
Flammiferum condunt fumanti gurgite currum.
Sed qua se campis squalentibus Africa tendit
Serpentum largo coquitur fœcunda veneno.
Felix qua pingues mitis plaga temperat agros,
Nec Cerere Ennæa, Phario nec victa colono.

Hic

Hic paßim exultant Numidæ, gens inscia freni
Queis inter geminas per ludum mobilis aures
Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis:
Altrix bellorum, bellatorumq; virorum
Tellus, nec fidens nudo sine fraudibus ensi.
Altera complebant Hispanæ castra cohortes
Auxilia Europæ genitoris parta trophæis.
Martius huic sonipes campos hinnitibus implet,
Huic iuga cornipedes erecti bellica raptant:
Non Eleus eat campo feruentior axis.
Prodiga gẽs animæ, & properare facillima mortem.
Nanque vbi transcendit florentes viribus annos,
Impatiens æui spernit nouisse senectam,
Et fati modus in dextra est. hic omne metallum:
Electri gemino pallent de semine venæ,
Atq; atros chalybis fœtus humus horrida nutrit.
Sed scelerum causas operit Deus. Astur auarus
Visceribus laceræ telluris mergitur imis,
Et redit infelix effosso concolor auro.
Hinc certant Pactole tibi Duriusq;, Tagusq;,
Quiq; super Grauios lucentes voluit arenas
Infernæ populis referens obliuia Lethes.
Nec Cereri terra indocilis, nec inhospita Baccho,
Nullaq; Palladia sese magis arbore tollit.
Hæ postquam Tyrio gentes cessere tyranno,
Vtq; dati rerum freni, nunc arte paterna
Conciliare viros, armis consulta Senatus
Vertere nunc donis: primus sumpsisse laborem,
Primus iter carpsisse pedes, partemq; subire

Si valli festinet opus, nec cætera segnis
Quæcunq; ad laudem stimulat, somnumq; negabat
Naturæ, noctemq; vigil ducebat in armis:
Interdum proiectus humi, turbæq; Libyssæ
Insignis sagulo duris certare maniplis:
Celsus & in magno præcedens agmine ductor
Imperium perferre suum. tum vertice nudo
Excipere insanos imbres, cæliq; ruinas.
Spectarunt Pœni, tremuitq; exercitus Astur,
Torquentem cum tela Iouem, permixtaq; nimbis
Fulmina, & excussos ventorum ex flatibus ignes
Turbato transiret equo: nec puluere fessum
Agminis ardenti labefecit Sirius astro.
Flammiferis tellus radijs cum exusta dehiscit,
Candentiq; globo medius coquit æthera feruor,
Fœmineum putat inuenta iacuisse sub vmbra:
Exercetq; sitim, & spectato fonte recedit:
Idem correptis sternacem ad prælia frenis
Frangere equum, & famam lethalis amare lacertis:
Ignotiq; amnis tranare sonantia saxa,
Gaudet & aduersa populos arcessere ripa.
Idem expugnati primus stetit aggere muri:
Et quoties campo rapidus fera prælia miscet
Quà sparsit ferrum, latus rubet æquore limes.
Ergo instat fatis, & rumpere fœdera certus.
Quà datur interea Romam comprendere bello
Gaudet, & extremis pulsat Capitolia terris.
Prima Saguntinas turbarunt classica portas,
Bellaq; sumpta viro belli maioris amore.

Haud procul Herculei tollunt se littore muri:
Clementer crescente iugo, queis nobile nomen
Conditus excelso sacrauit colle Zazynthus.
Hic comes Alcidæ remeabat in agmine Thebas
Geryone extincto, cæloq; ea fata ferebat.
Treis animas nanq; id mõstrũ, treis corpore dextras
Armarat, ternaq; caput ceruice gerebat.
Haud alium vidit tellus, cui ponere finem
Non posset mors vna viro, duræq; sorores
Tertia bis rupto torquerent stamina filo.
Hic spolia ostentabat ouans, captiuaq; victor
Armenta ad fontes medio feruore vocabat,
Cùm tumidas fauces accensis sole venenis
Calcatus rupit lethali vulnere serpens:
Inachiumq; virum terris prostrauit Iberis.
Mox profugi ducente Notho aduertêre coloni,
Insula quos genuit Graio circunflua ponto.
Atque auxit quondam Laërtia regna Zazynthus.
Firmauit tenues ortus mox Daunia pubes.
Sedis inops, misit largo quam diues alumno
Magnanimis regnata viris nunc Ardea nomen.
Libertas populis pacto seruata decusq;
Maiorum, & Pœnis postquam imperitare negatum:
Admouet abrupto flagrantia fœdere ductor
Sidonius castra, & lætas quatit agmine causas.
Ipse caput quassans circumlustrauit anhelo
Muros sæuus equo, mensusq; pauentia tecta.
Pandere iandudum portas, & cedere vallo
Imperat, & longe clausis sua fœdera, longe

Auson.

Ausoniam fore, nec veniæ spem Marte subactis:
Scita patrum, & leges, & iura, fidemq;, deosq;
In dextra nunc esse sua: verba ocyus acer
Intorto sancit iaculo, figitq; per arma
Stantem pro muro, & motantem membra Vaicum.
Concidit iniecto medius per viscera telo:
Effusisq; simul prærupto ex aggere membris
Victori moriens tepefactam rettulit hastam.
At multo ducis exemplum clamore sequuti
Inuoluunt atra telorum mœnia nube.
Clara nec in numero virtus latet: obuia quisque
Ora duci portans, ceu solus bella capessat.
Hic crebram fundit baleari verbere glandem,
Terq; leui ducta circum caput altus habena
Permissum ventis abscondit in aëre telum.
Hic valido librat stridentia saxa lacerto,
Huic impulsa leui torquetur lancea nodo.
Ante omnes ductor patrijs insignis in armis
Nunc picea iactat fumantem lampada flamma,
Nunc sude, nunc iaculo, nunc saxis impiger instat.
Aut hydro imbutas bis noxia tela sagittas
Contendit neruo, atq; insultat fraude pharetræ.
Dacus vt armiferis Geticæ telluris in oris
Spicula quæ patrio gaudens acuisse veneno
Fundit apud ripas inopina binominis Istri.
Cura subit collem turrita cingere fronte,
Castelloq; vrbem circumuallare frequenti.
Heu priscis numen populis, ac nomine solo
In terris iam nota fides. stat dura iuuentus,

Ereptamq; fugam, & claudi videt aggere muros.
Sed dignã Ausonia mortem putat esse, Saguntum
Seruata cecidisse fide. iamq; acrius omnes
Intendunt vires: adductis stridula neruis
Phocais effundit vastos balista molares:
Atque eadem ingentis mutato pondere teli
Ferratam excutiens ornum media agmina rumpit.
Alternus resonat clangor. certamine tanto
Conseruere acies, veluti circundata vallo
Roma foret: clamatq; super tot millia, gentes
Inter tela satæ, iam capto stamus in hoste.
An ne pudet cœptis? pudet omneis. en bona virtus,
Primitiæq; ducis. talíne implere paramus
Italiam fama? tales præmittere pugnas?
Accensæ exultant mentes, haustusq; medullis
Hannibal exagitat, stimulatq; sequentia bella.
Inuadunt manibus vallum, cæsisq; relinquunt
Deiecti muris dextras: subit arduus agger,
Imponitq; globos pugnantum desuper vrbi.
Armauit clausos, ac portis arcuit hostem
Librari multa consueta phalarica dextra.
Horrendum visu, robur, celsisq; niuosæ
Pyrenes trabs lecta iugis, cui plurima cuspis
Vix muris toleranda lues, sed cætera pingui
Vncta pice, atque atro circumlita sulfure fumant.
Fulminis hæc ritu summis è mœnibus arcis
Incita, sulcatum tremula secat aëra flamma.
Qualis sanguineo præstringit lumina crine
Ad terram cœlo decurrens ignea lampas.

Hæc

Hæc ictu rapido pugnantum sæpe per auras
Attonito ductore tulit fumantia membra.
Hæc vastæ lateri turris cum turbine fixa,
Dum penitus pluteis Vulcanum exercet adesis,
Arma, virosq; simul pressit flagrante ruina.
Tandem condensis acta testudinis armis
Subducto Pœni vallo, cæcaq; latebra,
Pandunt prolapsam suffossis mœnibus urbem.
Terribilem in sonitum procumbens aggere victo
Herculeus labor, atque immania saxa reuoluens,
Mugitum ingentem cælo dedit. Alpibus altis
Aëriæ rupes scopulorum mole reuulsa
Haud aliter scindunt resonanti fragmine montem.
Surgebat cumulo certantum prorutus agger,
Obstabatq; iacens vallum, ne protinus irent.
Hinc atque hinc acies media pugnare ruina.
Emicat ante omneis primæuo flore iuuentæ
Insignis Rutulo Murrus de sanguine: at idem
Matre Saguntina Graius, geminoq; parente
Dulichios Italis miscebat prole nepotes.
Hic magno socios Vaidum clamore vocantem
Qua corpus loricam inter, galeamq; patescit
Conantis motus speculatus cuspide fixit,
Prostratumq; premens telo, voce insuper vrget:
Fallax Pœne incessi certe Capitolia primus
Scandebas victorque tanta licentia voti?
Nunc stygio fimbria, tum tum feruidus hastam
Aduersi torquens defigit in inguine Iberi,
Oraq; dum calcat iam singultantia letho,

Hac iter est, inquit, vobis ad mœnia Romæ.
O metuenda manus, sic quo properatis eundum.
Mox instaurantis pugnam circunsilit arma,
Et rapto nudum clypeo latus haurit Iberi.
Diues agri, diues pecoris, famæq; negatus
Bella feris arcu, iaculoq; agitabat Iberus.
Felix heu nemorum, & vita laudandus opaca,
Si sua per patrios tenuisset spicula saltus.
Hunc miseratus adest infesto vulnere Ladmus.
Cui sæuum arridens, narrabis Amilcaris vmbris
Hanc, inquit, dextram, quæ iam post vulnera vulgi
Hannibalem vobis comitem dabit: & ferit alte
Insurgens gladio cristata casidis æra,
Perq; ipsum tegmen crepitantia dißipat ossa.
Tum frontem Chremes intonsam vibrante capillo
Septus, & horrentes effingens crine galeros:
Tum Masulus, crudaq; virens ad bella senecta
Harcalo, non pauidus fœtas mulcere leenas,
Flumineaq; vrna cælatus Bragada parmam,
Et vastæ Nasomon syrtis populator Hyempsal
Audax in fluctu laceras raptare carinas,
Vna omnes dextraq; cadunt, iraq; perempti.
Necnon serpentes diro exarmare veneno
Doctus Atyr, tactuq; graues sopire chelydros,
Ac dubiam admoto sobolem explorare ceraste.
Tu quoque fatidicis Garamanticus accola lucis
Insignis flexo galeam per tempora cornu,
Heu frustra reditum sortes tibi sæpe loquutas:
Mentitumq; Iouem increpitans occumbis Hyarba:

Et iam corporibus cumulatus creuerat agger,
Perfusaq; atra fumabat cæde ruinæ.
Tum ductorem auido clamore in prælia poscit.
Fulmineus ceu Spartanis latratibus actus,
Cùm syluam occursu venantum perdidit, hirto
Horrescit sæuus dorso, & postrema capessit
Prælia, candentem mandens aper ore cruorem:
Iamq; gemens geminum contra venabula torquet.
At parte ex alia, qua se insperata iuuentus
Extulerat portis, ceu spicula nulla, manusq;
Vim ferre, exitiúmve queant, permixtus vtrinque
Hãnibal agminibus passim furit, & quatit ensem,
Cantato nuper senior quem fecerat igni
Littore ab Hesperidum missus: qui carmine pollens
Fidebat magica ferrum crudescere lingua:
Quantus Bistonijs late Gradiuus in oris
Belligero rapitur curru, telumq; coruscans
Titanum, quo pulsa cohors, flagrantia bella
Cornipedum, afflatu domiat, & stridoribus axis.
Iamq; Hoscũ, Rutilumq; Pholũ, ingẽtemq; Metiscũ,
Iam Lygdum, Dyriumq; simul, flauumq; Galesum,
Et geminos Chronũ atq; Gyam demiserat vmbris.
Daunum etiam, grata quo non spectatior alter
Voce monère sera, atq; orando fingere mentes,
Nec legum custos solertior, aspera telis
Dicta admiscentem: quo nam te Pœne paterna
Huc adigunt furiæ? non hæc Sidonia tecta
Fœminea fabricata manu, pretióve parata,
Exulibúsve datum dimensis littus arenis.

 Fund

Fundamenta deûm, Romanaq; fœdera ternis.
Ast illum toto iactantem talia campo
Ingenti ruptum nisu, medioq; virorum
Auulsum inter tela globo, & post terga reuinctum
Hannibal ad pœnam lentæ mandauerat iræ,
Increpitansq; suos inferri signa iubebat:
Perq; ipsos cædis cumulos, stragemq; iacentum
Monstrabat furibundus iter, cunctosq; ciebat
Nomine, & in prædas stantē dabat improbus vrbē.
Sed postquam à trepidis allatum, feruere partem
Diuersam Marte infausto, Murroq; secundos
Hunc superos tribuisse diem, ruit ocyus amens
Lymphato cursu, atq; ingentes deserit actus:
Letiferumq; micant fulgentes vertice cristæ.
Crine vt flammifero terret fera regna cometes
Sanguineum spargens ignem, vomit atra rubentes
Fax cælo radios, & sæua luce coruscum
Scintillat sidus, terrisq; extrema minatur.
Præcipiti dant tela viam, dant signa, viriq;,
Atq; ambæ trepidant acies: iacit igneus hastæ
Diuinum lumen apex, ac late fulgurat vmbo:
Qualis vbi Ægeo surgente ad sidera ponto
Per longum vasto Cori cum murmure fluctus
Suspensum in terras portat mare, frigida nautis
Corda tremunt, sonat ille procul, flatuq; tumescens
Cunctatis pauidas transmittit Cycladas vndis.
Non cuncta è muris vasum incessentia telis,
Fumantesq; ante ora faces, non saxa per artem
Tormentis excussa tenent: vt tegmina prima

Fulgentis

Fulgentis galeæ conspexit, & arma cruento
Inter solem auro rutilantia, turbidus infit:
En, qui res Libycas, inceptaq; tanta retardet
Romani Murrus belli mora, fœdera saxo
Iam noscas quid vana queant, & vester Iberus.
Ferto æquum, castamq; fidem, seruataq; iura.
Deceptos mihi linque deos: cui talia Murrus:
Exoptatus ades: mens olim prælia poscit,
Speq; tui flagrat capitis: fer debita fraudum
Præmia, & Italiam tellure inquire sub ima:
Longum in Dardanios fines iter, atq; niualem
Pyrenen, Alpesq; tibi mea dextera donat.
Hæc inter cernens subeuntē comminus hostem,
Præruptumq; loci, fidum sibi corripit ingens
Aggere conuulso saxum, & nitentis in ora
Deuoluit, pronoq; silex ruit incitus ictu.
Subsedit duro concussus fragmine muri:
Tum pudor accendit mentem, nec conscia fallit
Virtus pressa loco, frendens luctatur, & ægro
Scandit in aduersum per saxa minantia nixu.
Sed postquam propius vicino lumine fulsit,
Et tota se mole tulit, velut incita clausum
Agmina Pœnorum cingant, & cuncta pauentem
Castra premant, lato Murrus caligat in hoste.
Mille simul dextræ, densusq; micare videtur
Ensis, & innumeræ nutare in casside cristæ.
Conclamant vtrinq; acies, ceu tota Sagunthos
Igne micet: trahit instanti languentia letho
Membra pauens Murrus, supremaq; vota capessit.

 Conditor

Conditor Alcide, cuius vestigia sacra
Incolimus, terræ minitantem auerte procellam
Si tua non segni defenso mœnia dextra:
Dumq; orat, cæloq; attollit lumina supplex,
Cerne, ait, an nostris longe Tirynthius ausis
Iustius affuerit, ni displicet æmula virtus,
Haud me dissimilem Alcide primoribus annis
Agnosces inuicte tuis: fer numen amicum,
Et Troiæ quondam primis memorate ruinis,
Dexter ades Phrygiæ delenti stirpis alumnos.
Sic Penus, pressumq; ira simul exigit ensem
Quà capuli statuere moræ: teloq; relato
Horrida labenti perfunditur arma cruore.
Ilicet ingenti casu turbata iuuentus
Procurrit: nota arma viri, corpusq; superbo
Victori spoliare negant: coit aucta vicissim
Hortando manus, & glomerata feruntur.
Hinc saxis galea: hinc clypeus sonat æreus hastis,
Incessunt sudibus, librataq; pondera plumbi
Certatim iaciunt: decisæ in vertice cristæ,
Direptumq; decus nutantum in cæde iubarum.
Iamq; agitur largus per membra fluentia sudor,
Et stans lorica squamis, horrentia tela:
Nec requies, tegménve datur mutare sub ictu:
Genua labant, fessiq; humeri gestamina laxant,
Tum creber, penitusq; trahens suspiria, sicco,
Fumat ab ore vapor, nisuq; elisus anhelo,
Auditur gemitus, fractumq; in casside murmur.
Mente aduersa domat, suadetq; nitescere duris

Virtutem,

Virtutem, & decoris pretio discrimina pensat.
Hic subitus scisso densa inter nubila cælo
Erupit quatiens terram fragor: & super ipsas
Bis pater intonuit geminato fulmine pugnas.
Inde inter nubes ventorum turbine cæco
Vltrix iniusti vibrauit lancea belli
Ac femore aduerso librata cuspide sedit.
Tarpeiæ rupes, superísque habitabile saxum,
Et vos virginea lucentes semper in ara
Laomedonteæ Troianæ altaria flammæ,
Heu quantum vobis fallacis imagine teli
Promisere dei: propius si pressa furenti
Hasta foret, clausæ starent mortalibus Alpes.
Nec Thrasimene tuis nunc Allia cederet vndis.
Sed Iuno aspectans Pyrenes vertice celsæ
Vana rudimenta: & primos in Marte calores,
Inualidam duris euellit ab ossibus hastam.
Ille tegit clypeo fusum per membra cruorem,
Tardáq; paulatim, & dubio vestigia nisu
Alternata trahens, auersus ab aggere cedit.
Nox tandem optatis terras, pontumq; tenebris
Condidit, & pugnas erepta luce diremit.
At duræ inuigilant mentes, molémque reponunt
Noctis opus, clausos acuunt extrema pericli,
Et fractis rebus violentior vltima virtus.
Hinc pueri, inualidiq; senes, hinc fœmina ferre
Certat opem, in dubijs miserando vana labori,
Saxaq; mananti subuectat vulnere miles.
Iam patribus, clarisq; senum sua munia curæ.

Concurrunt, lectosq; viros hortantur, & orant.
Defessis subeant rebus, reuocentq; Sagunthò
Sidonias flammas: nunc ite, impellite puppim,
Saucia dum castris clausa est fera: tempore Martis
Vtendum est rapto, & grassandum ad clara periclis.
Ite citi, deslete fidem, murosq; ruenteis,
Antiquaq; domo meliora accersite fata.
Mandati summa est: dum stat remeate Sagunthos.
Ast illi celerant qua proxima littora gressum,
Et fugiunt tumido per spumea caerula velo.
Pellebat somnos Tithoni roscida coniux,
Ac rutilus primis sonipes hinnitibus altos
Afflarat monteis, roseasq; mouebat habenas.
Iam celsa è muris extructa mole iuuentus
Clausam nocturnis ostentat turribus vrbem.
Rerum omnes pendent actus, & milite maesto
Laxata obsidio, ac pugnandi substitit ardor,
Inq; ducem versae tanto in discrimine curae.
Interea Rutilis longinqua per aequora vectis
Herculei ponto coepere existere colles,
Et nebulosa iugis attollere saxa Menaeci.
Thracius hos Boreas scopulos immitia regna
Solus habet, semperq; rigens nunc littora pulsat,
Nunc ipsas alis frangit stridentibus Alpes:
Atq; vbi se terris glaciali fundit ab Arcto,
Haud vlli contra fiducia surgere vento:
Verticibus torquet rapidis mare, fractaq; anhelant
Aequora, & iniecto conduntur gurgite montes:
Iamq; volans Rhenum, Rhodanumq; in nubila tollit.

Hunc

Hunc postquam Boreæ dirum euasere furorem,
Alternos mœsti casus bellíq; mariq;
Et dubium rerum euentum sermone volutant.
O patria, ô fidei domus: inclyta: quo tua nunc sunt
Fata loco: sacræ ne manent in collibus arces?
An cinis, heu Superi, tanto de nomine restat?
Ferte leues animas, flatusq; ciete secundos,
Si nondum insultat templorum protinus ignis
Culminibus, Latiæq; valent succurrere classes.
Talibus illacrymant noctemq; diémq; querelis,
Donec Laurentes puppis defertur ad oras,
Quà pater acceptis Anienis ditior vndis
In pontum flauo descendit gurgite Tybris.
Hinc consanguineæ subeunt iam mœnia Romæ.
Concilium vocat augustum, castaq; beatos
Paupertate patres, ac nomina parta triumphis
Consul: & æquantem superos virtute Senatum:
Facta animosa viros, & recti sacra cupido
Attollunt, hirtæq; comæ, neglectaq; mensa;
Dexteraq; à curuis capulo non segnis aratris,
Exiguo faciles, & opum non indiga corda,
Ad paruos curru remeabant sæpe penates.
In foribus sacris, primoq; in limine templi
Captiui currus, belli decus, armaq; rapta
Pugnantum ducibus, sæuæq; in Marte secures,
Perfossi clypei, & seruantia tela cruorem,
Claustraq; portarum pendent, hic Punica bella
Ægatis cernas, fusaq; per æquora classe
Exactam ponto Libyen testantia rostra.

Hic

Hic galea Senonum, pensatiq; improbus auri
Arbiter ensis inest, gallisq; ex arce fugatis
Arma reuertentis pompa gestata Camilli:
Hic spolia Aeacidæ, hic Epirotica signa,
Et Ligurum horrentesq; comæ, parmæq; relatæ
Hispana de gente rudes, alpinaq; gesa.
Sed postquam clades patescit, & horrida bella,
Orantum squalor, præsensq; astare Sagunthi
Ante oculos visa est extrema precantis imago:
Tum senior mæsto Sycoris sic incipit ore:
Sacrata gens clara fide, quam rite fatentur
Marte satam populi ferro parere coacti:
Ne crede emensos leuia ob discrimina pontum.
Vidimus obsessam patriam, murosq; trementes:
Et quem insana freta, aut cætus genuere ferarum
Vidimus Hannibalem: procul his à mœnibus oro
Arcete ô Superi, nostroq; in Marte tenete
Fatiferæ iuuenem dextræ: qua mole sonantes
Conijcit ille trabes? & quantus crescit in armis
Trans iuga Pyrenes? medium indignatus Iberum
Exciuit Calpen, & mersos Syrtis arenis
Molitur populos, maioraq; mœnia quærit.
Spumeus hic medio qui surgit ab æquore fluctus
Si prohibere piget, vestras effringet in vrbes.
An tanti pretium motus, ruptiq; per enses
Fœderis, hoc iuueni iurata in bella ruenti
Creditis, vt statuat superata iura Sagunthe?
Ocyus ite viri, & nascentem extinguite flammã:
Ne seræ redeant post aucta pericula curæ.

Quanquam

Quanquam ò si nullus terror, non obruta iam nūc
Semina fumarent belli: vestræ ne Saguntho
Spernendum consanguineam protendere dextram?
Omnis Iber rapidis, omnis fera Gallia turmis
Omnis ab æstifero sitiens Libys imminet axe.
Vos per culta diu Rutulæ primordia gentis,
Laurentemq; larem, & genitricis pignora Troiæ.
Conseruate pios, qui permutare coacti
Acrysioneis Tyrinthia culmina muris,
Vos etiam tandem Siculi contra arma tyranni
Iuuisse egregium: vos & Campana tueri
Mœnia, depulso Samnitum robore, dignum
Si[illegible] Dauni

Haud procul Herculei tollunt se littore muri:
Clementer crescente iugo, queis nobile nomen
Conditus excelso sacrauit colle Zazynthus.
Hic comes Alcidæ remeabat in agmine Thebas
Geryone extincto, cæloq; ea fata ferebat.
Treis animas nanq; id mõstrũ, treis corpore dextras
Armarat, ternaq; caput ceruice gerebat.
Haud alium vidit tellus, cui ponere finem
Non posset mors vna viro, duræq; sorores
Tertia bis rupto torquerent stamina filo.
Hic spolia ostentabat ouans, captiuaq; victor
Armenta ad fontes medio feruore vocabat,
Cùm tumidas fauces accensis sole venenis
Calcatus rupit lethali vulnere serpens:
Inachiumq; virum terris prostrauit Iberis.
Mox profugi ducente Notho aduertere coloni,
Insula quos genuit Graio circunflua ponto.
Atque auxit quondam Laërtia regna Zazynthus.
Firmauit tenues ortus mox Daunia pubes
Sedis inops, misit largo quam dives alumno
Magnanimis regnata viris nunc Ardea nomen.
Libertas populis pacto seruata decusq;
Maiorum, & Pœnis postquam imperitare negatum:
Admouet abrupto flagrantia fœdere ductor
Sidonius castra, & latas quatit agmine causas.
Ipse caput quassans circumlustrauit anhelo
Muros sæuus equo, mensusq; pauentia tecta,
Pandere iandudum portas, & cedere vallo
Imperat, & longe clausis sua fœdera, longe

Auson.

Ausoniam fore, nec veniæ spem Marte subactis:
Scita patrum, & leges, & iura, fidemq;, deosq;
In dextra nunc esse sua: verba ocyus acer
Intorto sancit iaculo, figitq; per arma
Stantem pro muro, & motantem membra Vaicum.
Concidit iniecto medius per viscera telo:
Effusisq; simul prærupto ex aggere membris
Victori moriens tepefactam rettulit hastam.
At multo ducis exemplum clamore sequuti
Inuoluunt atra telorum mœnia nube.
Clara nec in numero virtus latet: obuia quisque
Ora duci portans, ceu solus bella capessat.
Hic crebram fundit baleari verbere glandem,
Terq; leui ducta circum caput altus habena
Permissum ventis abscondit in aëre telum.
Hic valido librat stridentia saxa lacerto,
Huic impulsa leui torquetur lancea nodo.
Ante omneis ductor patrijs insignis in armis
Nunc picea iactat fumantem lampada flamma,
Nunc sude, nunc iaculo, nunc saxis impiger instat.
Aut hydro imbutas bis noxia tela sagittas
Contendit neruo, atq; insultat fraude pharetræ.
Dacus vt armiferis Geticæ telluris in oris
Spicula quæ patrio gaudens acuisse veneno
Fundit apud ripas inopina binominis Istri.
Cura subit collem turrita cingere fronte,
Castelloq; vrbem circumuallare frequenti.
Heu priscis numen populis, ac nomine solo
In terris iam nota fides. stat dura iuuentus,

Ereptamq; fugam, & claudi videt aggere muros.
Sed dignā Ausonia mortem putat esse, Saguntbum
Seruata cecidisse fide. iamq; acrius omnes
Intendunt vires: adductis stridula neruis
Phocais effundit vastos balista molares:
Atque eadem ingentis mutato pondere teli
Ferratam excutiens ornum media agmina rumpit.
Alternus resonat clangor. certamine tanto
Conseruere acies, veluti circundata vallo
Roma foret: clamatq; super tot millia, gentes
Inter tela satæ, iam capto stamus in hoste.
An ne pudet cœpti? pudet omneis. en bona virtus,
Primitiæq; ducis. taline implere paramus
Italiam fama? tales præmittere pugnas?
Accensæ exultant mentes, haustusq; medullis
Hannibal exagitat, stimulatq; sequentia bella.
Inuadunt manibus vallum, cæsasq; relinquunt
Deiecti muris dextras: subit arduus agger,
Imponitq; globos pugnantum desuper vrbi.
Armauit clausos, ac portis arcuit hostem
Librari multa consueta phalarica dextra.
Horrendum visu, robur, celsisq; niuosæ
Pyrenes trabs lecta iugis, cui plurima cuspis
Vix muris toleranda lues, sed cætera pingui
Vncta pice, atque atro circumlita sulfure fumanti
Fulminis hæc ritu summis è mœnibus arcis
Incita, sulcatum tremula secat aëra flamma.
Qualis sanguineo præstringit lumina crine
Ad terram cælo decurrens ignea lampas.

Hæc

Hæc ictu rapido pugnantum sæpe per auras
Attonito ductore tulit fumantia membra.
Hæc vasta lateri turris cum turbine fixa,
Dum penitus pluteis Vulcanum exercet adesis,
Arma, viresq; simul pressit flagrante ruina.
Tandem condensis acta testudinis armis
Subducto Pœni vallo, cæcaq; latebra,
Pandunt prolapsam suffossis mœnibus vrbem.
Terribilem in sonitum procumbens aggere victo
Herculeus labor, atque immania saxa reuoluens,
Mugitum ingentem cælo dedit. Alpibus altis
Aëriæ rupes scopulorum mole reuulsa
Haud aliter scindunt resonanti fragmine montem.
Surgebat cumulo certantum prorutus agger,
Obstabatq; iacens vallum, ne protinus instent
Hinc atque hinc acies media pugnare ruina:
Emicat ante omneis primæuo flore iuuenta
Insignis Rutulo Murrus de sanguine, at idem
Matre Saguntina Graius, geminoq; parente
Dulichios Italis miscebat prole nepotes.
Hic magno socios Vaidum clamore vocantem
Quà corpus loricam inter, galeamq; patescit
Conantis motus speculatus cuspide sistit,
Prostratumq; premens telo, voce insuper vrget.
Fallax Pœne i nunc, cerne Capitolia primus
Scandebas victorque tanta licentia voti.
Nunc stygia fer bella Ioui. tum feruidus hastam
Aduersi torquens defigit in inguine Iberi,
Oraq; dum calcat iam singultantia letho,

Hac iter est, inquit, vobis ad mœnia Romæ.
O metuenda manus, sic quo properatis eundum.
Mox instaurantis pugnam circunsilit arma,
Et rapto nudum clypeo latus haurit Iberi.
Diues agri, diues pecoris, famaq; negatus
Bella feris arcu, iaculoq; agitabat Iberus.
Felix heu nemorum, & vita laudandus opaca,
Si sua per patrios tenuisset spicula saltus.
Hunc miseratus adest infesto vulnere Ladmus.
Cui sæuum arridens, narrabis Amilcaris *vmbris*
Hanc, inquit, dextram, quæ iam post vulnera vulgi
Hannibalem *vobis comitem dabit: & ferit alte*
Insurgens gladio cristatæ cassidis æra,
Perq; ipsum tegmen crepitantia dißipat ossa.
Tum frontem Chremes *intonsam vibrante capillo*
Septus, & horrentes effingens crine galeros:
Tum Masulus, *crudaq; virens ad bella senecta*
Harcalo, *non pauidus fœtas mulcere leenas,*
Flumineaq; vrna celatus Bragada *parmam,*
Et vastæ Nasomon *syrtis populator* Hyempsal
Audax in fluctu laceras raptare carinas,
Vna omnes dextraq; cadunt, iraq; perempti.
Necnon serpentes diro exarmare veneno
Doctus Atyr, *tactuq; graues sopire chelydros,*
Ac dubiam admoto sobolem explorare cerastæ.
Tu quoque fatidicis Garamanticus *accola lucis*
Insignis flexo galeam per tempora cornu,
Heu frustra reditum sortes tibi sæpe loquutas.
Mentitumq; Iouem *increpitans occumbis* Hyarba:

Et

Et iam corporibus cumulatus creuerat agger,
Perfusaq; atra fumabat cæde ruinæ.
Tum ductorem auido clamore in prælia poscit.
Fulmineus ceu Spartanis latratibus actus,
Cùm syluam occursu venantum perdidit, hirto
Horrescit sæuus dorso, & postrema capessit
Prælia, candentem mandens aper ore cruorem:
Iamq; gemens geminum contra venabula torquet.
At parte ex alia, qua se insperata iuuentus
Extulerat portis, ceu spicula nulla, manusq;
Vim ferre, exitiúmve queant, permixtus vtrinque
Hãnibal agminibus passim furit, & quatit ensem,
Cantato nuper senior quem fecerat igni
Littore ab Hesperidum missus: qui carmine pollens
Fidebat magica ferrum crudescere lingua:
Quantus Bistonijs late Gradiuus in oris
Belligero rapitur curru, telumq; coruscans
Titanum, quo pulsa cohors, flagrantia bella
Cornipedũm, afflatu domat, & stridoribus axis.
Iamq; Hoscũ, Rutilumq; Pholũ, ingẽtemq; Metiscũ,
Iam Lygdum, Dyriumq; simul, flauumq; Galesum,
Et geminos Chronũ atq; Gyam demiserat vmbris.
Daunum etiam, grata quo non spectatior alter
Voce monere fora, atq; orando fingere mentes,
Nec legum custos solertior, aspera telis
Dicta admiscentem: quo nam te Pœne paterne
Huc adigunt furiæ? non hæc Sidonia tecta,
Fœminea fabricata manu, pretióve parata,
Exulibúsve datum dimensis littus arenis.

Fundamenta deûm, Romanaq; fœdera ternis.
Ast illum toto iactantem talia campo
Ingenti ruptum nisu, medioq; virorum
Auulsum inter tela globo, & post terga reuinctum
Hannibal ad pœnam lentæ mandauerat iræ,
Increpitansq; suos inferri signa iubebat:
Perq; ipsos cædis cumulos, stragemq; iacentum
Monstrabat furibundus iter, cunctosq; ciebat
Nomine, & in prædas stantē dabat improbus vrbē.
Sed postquam a trepidis allatum, feruere partem
Diuersam Marte infausto, Murroq; secundos
Hunc superos tribuisse diem, ruit ocyus amens
Lymphato cursu, atq; ingentes deserit actus:
Letiferumq; micant fulgentes vertice cristæ.
Crine vt flammifero terret fera regna cometes
Sanguineum spargens ignem, vomit atra rubentes
Fax cælo radios, & sæua luce coruscum
Scintillat sidus, terrisq; extrema minatur.
Præcipiti dant tela viam, dant signa, viriq;,
Atq; ambæ trepidant acies: iacit igneus hastæ
Dirum lumen apex, ac late fulgurat vmbo.
Qualis vbi Ægeo surgente ad sidera ponto
Per longum vasto Cori cum murmure fluctus
Suspensum in terras portat mare, frigida nautis
Corda tremunt: sonat ille procul, flatuq; tumescens
Cunctas pauidas transmittit Cycladas vndis.
Non cuncta è muris vnum incessentia tela,
Fumantesq; ante ora faces, non saxa per artem
Tormentis excussa tenent: vt tegmina prima

 Fulgentis

Fulgentis galeæ conspexit, & arma cruento
Inter solem auro rutilantia, turbidus infit:
En, qui res Libycas, inceptaq; tanta retardet
Romani Murrus belli mora, fœdera saxo
Iam noscas quid vana queant, & vester Iberus.
Ferto æquum, castamq; fidem, seruataq; iura.
Deceptos mihi linque deos: cui talia Murrus:
Exoptatus ades: mens olim prælia poscit,
Speq; tui flagrat capitis: fer debita fraudum
Præmia, & Italiam tellure inquire sub ima:
Longum in Dardanios fines iter, atq; niualem
Pyrenen, Alpesq; tibi mea dextera donat.
Hæc inter cernens subeuntē comminus hostem,
Præruptumq; loci, fidum sibi corripit ingens
Aggere conuulso saxum, & nitentis in ora
Deuoluit; pronoq; silex ruit incitus ictu.
Subsedit duro concussus fragmine muris:
Tum pudor accendit mentem, nec conscia fallit
Virtus pressa loco, frendens luctatur, & ægro
Scandit in aduersum per saxa minantia nixu.
Sed postquam propius vicino lumine fulsit,
Et tota se mole tulit, velut incita clausum
Agmina Pœnorum cingant, & cuncta pauentem
Castra premant, lato Murrus caligat in hoste.
Mille simul dextræ, densusq; micare videtur
Ensis, & innumeræ nutare in casside cristæ.
Conclamant vtrinq; acies, ceu tota Saguntho s
Igne micet: trahit instantē languentia letho
Membra pauens Murrus, supremaq; vota capessit.

Conditor Alcide, cuius vestigia sacra
Incolimus, terræ minitantem auerte procellam
Si tua non segni defenso mœnia dextra.
Dumq; orat, celoq; attollit lumina supplex,
Cerne, ait, an nostris longe Tirynthius ausis
Iustius affuerit, ni displicet æmula virtus,
Haud me dissimilem Alcide primoribus annis
Agnosces inuicte tuis: fer numen amicum,
Et Troiæ quondam primis memorate ruinis,
Dexter ades Phrygiæ delenti stirpis alumnos.
Sic Penus, pressumq; ira simul exigit ensem
Quà capuli statuere moræ: teloq; relato
Horrida labenti perfunditur arma cruore.
Ilicet ingenti casu turbata iuuentus
Procurrit: nota arma viri, corpusq; superbo
Victori spoliare negant: coit aucta vicissim
Hortando manus, & glomerata feruntur.
Hinc saxis galea: hinc clypeus sonat æreus hastis,
Incessunt sudibus, librataq; pondera plumbi
Certatim iaciunt: decisæ in vertice cristæ,
Direptumq; decus nutantum in cæde iubarum.
Iamq; agitur largus per membra fluentia sudor,
Et stant loricæ squamis, horrentia tela:
Nec requies, tegménve datur mutare sub ictu:
Genua labant, fessiq; humeri gestamina laxant,
Tum creber, penitusq; trahens suspiria, sicco,
Fumat ab ore vapor, nisuq; elisus anhelo
Auditur gemitus, fractumq; in casside murmur
Mente aduersa domat, suadetq; nitescere duris
Virtutem,

Virtutem, & decoris pretio discrimina pensat.
Hic subitus scisso densa inter nubila cælo
Erupit quatiens terram fragor: & super ipsas
Bis pater intonuit geminato fulmine pugnas.
Inde inter nubes ventorum turbine cæco
Vltrix iniusti vibrauit lancea belli
Ac femore aduerso librata cuspide sedit
Tarpeiæ rupes, superísque habitabile saxum,
Et vos virginea lucentes semper in ara
Laomedonteæ Troiana altaria flammæ,
Heu quantum vobis fallacis imagine teli,
Promisere dei: propius si pressa furenti
Hasta foret, clausæ starent mortalibus Alpes.
Nec Thrasimene tuis nunc Allia cederet vndis.
Sed Iuno aspectans Pyrenes vertice celsæ
Vana rudimenta: & primos in Marte calores,
Inualidam duris euellit ab ossibus hastam.
Ille tegit clypeo fusum per membra cruorem,
Tardaq́; paulatim, & dubio vestigia nisu
Alternata trahens, auersus ab aggere cedit.
Nox tandem optatis terras, pontumq́; tenebris
Condidit, & pugnas erepta luce diremit.
At duræ inuigilant mentes, molémque reponunt
Noctis opus, clausos acuunt extrema pericli,
Et fractis rebus violentior vltima virtus.
Hinc pueri, inualidiq́; senes, hinc fœmina ferre
Certat opem, in dubijs miserando vana labori,
Saxaq́; mananti subuectat vulnere miles,
Iam patribus, clarisq́; senum sua munia curæ.

Concurrunt, lectosq; viros hortantur, & orant.
Defessis subeant rebus, reuocentq; Sagunthó
Sidonias flammas: nunc ite, impellite puppim,
Saucia dum castris clausa est fera: tempore Martis
Vtendū est rapto, & grassandum ad clara periclis.
Ite citi, deflete fidem, murosq; ruenteis,
Antiquaq; domo meliora accersite fata.
Mandati summa est: dum stat remeate Sagunthos.
Ast illi celerant quà proxima littora gressum,
Et fugiunt tumido per spumea cærula velo.
Pellebat somnos Tithoni roscida coniux,
Ac rutilus primis sonipes hinnitibus altos
Afflarat monteis, roscasq; mouebat habenas.
Iam celsa è muris extructa mole iuuentus
Clausam nocturnis ostentat turribus vrbem.
Rerum omnes pendent actus, & milite mæsto
Laxata obsidio, ac pugnandi substitit ardor,
Inq; ducem versæ tanto in discrimine curæ.
Interea Rutilis longinqua per æquora vectis
Herculei ponto cœpere existere colles,
Et nebulosa iugis attollere saxa Menæci.
Thracius hos Boreas scopulos immitia regna
Solus habet, semperq; rigens nunc littora pulsat,
Nunc ipsas alis frangit stridentibus Alpes:
Atq; vbi se terris glaciali fundit ab Arcto,
Haud vlli contra fiducia surgere vento.
Vorticibus torquet rapidis mare, fractaq; anhelant
Aequora, & iniecto conduntur gurgite montes:
Iamq; volans Rhenū, Rhodanumq; in nubila tollit.

Hunc

Hunc postquam Boreæ dirum euasere furorem,
Alternos mœsti casus belliq; mariśq;
Et dubium rerum euentum sermone volutant.
O patria, ô fidei domus: inclyta: quo tua nunc sunt
Fata loco: sacræ ne manent in collibus arces?
An cinis, heu Superi, tanto de nomine restat?
Ferte leues auras, flatusq; ciete secundos,
Si nondum insultat templorum protinus ignis
Culminibus, Latioq; valent succurrere classes.
Talibus illacrymant noctemq;, diémq; querelis,
Donec Laurentes puppis defertur ad oras,
Quà pater acceptis Anienis ditior vndis
In pontum flauo descendit gurgite Tybris.
Hinc consanguineæ subeunt iam mœnia Romæ.
Concilium vocat augustam, castaq; beatos
Paupertate patres, ac nomina parta triumphis
Consul: & æquantem superos virtute Senatum:
Facta animosa viros, & recti sacra cupido
Attollunt, hirtæq; comæ, neglectaq; mensa,
Dexteraq; à curuis capulo non segnis aratris,
Exiguo faciles, & opum non indiga corda,
Ad paruos curru remeabant sæpe penates.
In foribus sacris, primoq; in limine templi
Captiui currus, belli decus, armaq; rapta
Pugnantum ducibus, sæuæq; in Marte secures,
Perfossi clypei, & seruantia tela cruorem,
Claustraq; portarum pendent, hic Punica bella
Egathis cernas, fusaq; per æquora classe
Exactam ponto Libyen testantia rostra:

Quanquam ò si nullus terror, non obruta iam nūc
Semina fumarent belli: vestra ne Sagunthο
Spernendum consanguineam protendere dextram?
Omnis Iber rapidis, omnis fera Gallia turmis
Omnis ab æstifero sitiens Libys imminet axe.
Vos per culta diu Rutulæ primordia gentis,
Laurentemq; larem, & genitricis pignora Troiæ.
Conseruate pios, qui permutare coacti
Acrysioneis Tyrinthia culmina muris,
Vos etiam tandem Siculi contra arma tyranni
Iuuisse egregium: vos & Campana tueri
Mœnia, depulso Samnitum robore, dignum
Si[illegible]
[illegible] Dauni

Cœperit arma furor; patres an signa moueri
Censuerint: mittiq; viros qui exacta reportent.
Prouidus hæc, ritu vatis, fundebat ab alto
Pectore præmeditans Fabius surgentia bella.
Vt sæpe è celsa grandæuus puppe magister,
Prospiciens signis venturum in carbasa Corum,
Summo iamdudum substringit lintea malo:
Sed lacrymæ, atq; ira mixtus dolor impulit omnis
Præcipitare latens fatum: lectiq; senatu,
Qui ductorem adeant: si perstet surdus in armis
Pactorum, vertant inde ad Carthaginis arces:
Nec diuûm oblitis indicere bella morentur.

Cum socio Fabius, clypeum fuluo ære micantem
Callaici donant Regi: delapsa Saguntum
Alma fides, populi penetrando pectora firmat,
Qui se mox sæuo per flammas exiuit hoste.

AMBR. NICANDRI II.
libri catalepsis.

Romanam prohibet nauem contingere portus,
Hãnibal, huic clypeus datur, & ruit alta Sagũthos.

Cœruleis prouecta vadis iam Dardana puppis
Tristia magnanimi portabat iussa Senatus,
Primoresq; patrum. Fabius Tirynthia proles
Ter centum memorabat auos, quos turbine Martis
Abstulit vna dies, cùm fors nõ æqua labori
Patritio Cremeræ maculauit sanguine ripas.
Huic comes æquato sociauit munere curas
Publicola, ingentis Volesi Spartana propago,
Is cultam referens insigni nomine plebem,
Ausonios atauo ducebat consule fasces.
Hos vt depositis portum contingere velis
Allatum Hannibali, consultaq; ferre Senatus,
Iam medio seram bello poscentia pacem,
Ductorisq; simul conceptas fœdere pœnas,
Oc[illegible]rmatas passim per littora turmas
Osten[illegible]re iubet minitantia signa, recensq;
Perfusos clypeos, & tela rubentia cæde.
Haud dictis nunc esse locum, strepere omnia clamat

Tyrrhenæ

Tyrrhenæ clangore tubæ, gemituq́; cadentum.
Dum detur, relegant pontum, neu se addere clausis
Festinet: notum quid cæde calentibus armis,
Quantum iræ liceat, motúsve quid audeat ensis.
Sic ducis affatu per inhospita littora pulsi,
Conuerso Tyrios petierunt remige patres.
Hic alto Pœnus fundentem vela carinam
Insequitur, verbis acuens trepidantia castra.
Nostrum ferre caput parat illa per æquora puppis?
Heu cæcæ mentes, tumefactaq́; corda secundis.
Armatum Hannibalem pœnæ petit impia tellus.
Ne deposce, adero: dabitur tibi copia nostri
Ante expectatum: portuq́;, sociisq́; timebis
Quæ nunc externos defendis Roma penates.
Tarpeios iterum scopulos, præruptaq́; saxa
Scandatis licet, & celsam migretis in arcem,
Nullo iam capti vitam pensabitis auro.
Incensi dictis animi, & furor additus, armis.
Conditur extemplo telorum nubibus æther,
Et densa resonant saxorum grandine turres.
Ardor agit prouecta queat dum cernere muros,
Inq́; oculis profugæ Martem exercere carinæ.
Ipse autem incensas promissa piacula turmas
Flagitat insignis nudato vulnere ductor;
Ac repetens questus furibundo personat ore.
Poscimur ò socij, Fabiusq́; è puppe catenas
Ostentat, dominiq́; vocat nos ira Senatus.
Si tædet cœpti, culpandáve mouimus arma,
Ausoniam ponto propere reuocate carinam.

Nil moror: en vincla lacerandum tradite dextra.
Nam cur Eoi deductus origine Beli:
Tot Libyæ populis, tot circunfusus Iberis.
Seruitium perferre negem? Rhæteius imò
Imperet æternum, & populis, sedisq; propaget
Signa ferox: nos iussa virûm, nutusq; tremamus.
Effundunt gemitus, atq; omnia tristia vertunt
In stirpem Aeneadû, ac stimulant clamoribus iras.
Discinctos inter Libycos, populosq; bilingues
Marmaricis audax in bella Oenotria signis:
Venerat Hasbyte proles Garamantis Hyarbæ.
Ammone hic genitus Phorcynidos antra Medusæ;
Cinyphiumq; Macen, & iniquo è sole calenteis
Battiadas, late imperio, sceptrisq; regebat:
Cui patrius Nasamon, æternumq; arida Barce,
Cui nemora Autololûm, atq; infida littora syrtis
Parebant, nulláq; leuis Getulus habena.
Atq; is fundarat thalamos Trytonide nympha:
Vnde genus, proauumq; Iouem regina ferebat,
Et sua fatidico repetebat nomina luco.
Hæc ignara viri, vacuoq; assueta cubili,
Venatu, & sylvis primos assueuerat annos:
Non calathis mollita manus, operatáve fuso,
Dictynnã, & saltus, & anhelum impellere planta:
Cornipedem, ac strauisse feras immitis amabat.
Quales Threiciæ Rhodopen, Pangæaq; lustrant
Saxosis nemora alta iugis, cursuq; fatigant,
Hebrũ, innupta manus, spreti Ciconésq;, Getæq;,
Et Rhæsi domus, & lunatis Bistones armis.

Ergo habitu insignis patrio, religata fluentem
Hesperidum crinem dono, dextrumq; feroci
Nuda latus Marti, ac fulgenti tegmine læuum
Thermodoontiaca munita in prælia pelta,
Fumantem rapidis quatiebat cursibus axem.
Pars comitum bijugo curru, pars cætera dorso
Fertur equi, nec non Veneris iam fœdera passæ
Reginam cingunt: sed virgine densior ala est.
Ipsa autem gregibus per longa mapalia lectos.
Ante aciem ostentabat equos: tumuloq; propinquo
Dum sequitur gyris campum, vibrata per auras
Spicula contorquens summa ponebat in arce.
Hanc hasta toties intrantem mœnia, Mopsus
Non tulit, & celsis senior Gortynia muris
Tela sonante fugat neruo, liquidasq; per auras
Dirigit aligero lethalia vulnera ferro.
Cres erat ærisonis Curetum aduectus ab antris
Dictæos agitare puer leuioribus annis
Pennata saltus assuetus arundine Mopsus:
Ille vagam cælo demisit sæpe volucrem,
Ille procul campo linquentem retia ceruum
Vulnere sistebat, rueretq; inopina sub ictu
Ante fera incauto, quàm sibila poneret arcus,
Nec se tum pharetra iactauit iustius vlla,
Eois quanquam certet Gortyna sagittis.
Verum vt opum leuior, venatu extendere vitam
Abnuit, atque arctæ res exegere per æquor,
Coniuge cum Meroë, natisq;, inglorius hospes
Intrarat miseram fato ducente Saguntum.

Corythi fratrum ex humeris, calamíque paterni
Pendebant, volucérque chalybs Minoia tela
Hic medius iuuenum, Maſſylæ gentis in agmen
Crebra Gydonæo fundebat ſpicula cornu.
Iam Grauium, audacemq; Tyrũ, paritérq; ruenteis
Giſconem, leuemq; Bagam, indignumq; ſagittæ
Impubem malas tam certæ occurrere Lixum
Fuderat, & plena tractabat bella pharetra.
Tum vultum intendens, telumq; in virginis ora
Deſertum non grata Iouem per vota vocabat.
Nanque vt fatiferos conuerti proſpicit arcus,
Oppoſito procul inſidÿs Naſomonia Sarpe
Corpore, præripuit lethum, calamúmque volantem
Dum clamat, patulo excipiens tranſmiſit hiatu,
Et primæ ferrum à tergo videre ſorores.
At comitis caſum frendens labentia virgo
Membra leuat, paruáque oculos iam luce natantes
Irrorat lacrymis, totíſque adnixa doloris
Viribus, intorquet lethalem in mœnia cornum.
Illa volans humerum rapido tranſuerberat ictu
Conantis Dorilæ: iunctis iam cornibus arcus
Et ducti ſpatium nerui complente ſagitta,
Excutere in ventos reſoluto pollice ferrum.
Tum ſubitum in vulnus preceps deuoluitur altis
Aggeribus muri: iuxtáque cadentia membra
Effuſi verſa calami fulſêre pharetra.
Exclamat paribus frater vicinus in armis
Icarus, vlciſcíque parat lacrymabile fatum:
Atque illum raptim promentem in prælia telum

Hannibal excussi præuertit turbine saxi.
Labuntur gelido torpentia frigore membra,
Deficiensq; manus pharetræ sua tela remisit.
At pater è gemino natorum funere Mopsus
Correptos arcus ter mæsta mouit ab ira:
Ter cecidit dextra: & notas dolor abstulit artes.
Pœnitet heu sero dulceis liquisse penates,
Arreptoq; auide quo concidis Icare saxo,
Postquam æuum senior, percussâq; pectore frustra
Sentit, & vt tantos compescat morte dolores
Nil opis in dextra, vastæ se culmine turris
Præcipitem iacit, & delapsus pondere prono
Membra super nati moribundos explicat artus.
Dum cadit externo Gortynius aduena bello,
Iam noua molitus stimulato milite Teron
Alcidæ templi custos, aræq; sacerdos,
Non expectatum Tyriis effuderat agmen,
Et fera miscebat reserata prælia porta.
Atq; illi non hasta manu, non vertice cassis,
Sed fisus latis humeris, & mole iuuentæ
Agmina vastabat claua: nil indigus ensis.
Exuuiæ capiti impositæ, tegmenq; leonis,
Terribilem attollunt excelso vertice rictum.
Centum angues idem cælatum insigne gerebat
In clypeo, & sectis geminam serpentibus hydram.
Ille Iubam, Tapsumq; patrem, clarumq; Micipsam
Nomine aui, Maurumq; Sacen, à mœnibus actos,
Palantésq; fuga, præceps ad littora cursu
Egerat, atq; vna spumabant æquora dextra.

Nec

Nec contentus Idi letho, lethoq; Cothonis
Marmaridæ, nec cæde Rothi, nec cæde Iugurthæ,
Hasbites currum, & radiantis tegmina læuæ
Poscebat votis, gemmataq; lumina peltæ,
Atq; in belligera versabat virgine mentem.
Quem ruere vt telo vidit regina cruento,
Obliquos detorquet equos, læuumq; per orbem
Fallaci gyro campum secat, ac velut ales
Auerso rapitur sinuata per æquora curru.
Dumq; ea se ex oculis aufert, atq; ocyus Euro
Incita pulueream campo trahit vngula nubem,
Aduersum late stridens rota proterit agmen,
Ingerit & crebras virgo trepidantibus hastas.
Hic cecidere Lycus, Thamyrisq;, & nobile nomen
Eurydamas, clari deductum stirpe parentis:
Qui thalamos ausus quondam sperare superbos,
(Heu demens) Ithaciq; thorū: sed enim arte pudica
Fallacis toties reuoluto stamine telæ
Deceptus, mersum pelago iactarat Vlyssem.
Ast Ithacus vero ficta pro morte loquacem
Affecit letho, tedæq; ad funera versæ.
Gens extrema viri campis deletur Iberis,
Eurydamas Nomados dextra: super instrepit acer
Et seruat cursum perfractis ossibus axis.
Iamq; aderat remeans virgo, inter prælia, postquā
Distringi Terona videt, sæuamq; bipennem
Perlibrans mediæ fronti, spolium inde superbum,
Herculeasq; tibi exuuias Dictynna vouebat.
Nec segnis Teron tantæ spe laudis, in ipsos

Aduersus consurgit equos, villosáq; fului
Ingerit obiectans trepidantibus ora leonis.
Attoniti terrore nouo, rictuq; minaci
Quadrupedes, iactant resupino pondere currum.
Tum saltu Hasbyten conantem linquere pugnas,
Occupat, incussa gemina inter tempora claua,
Feruentesq; rotas, turbataq; frena pauore
Disiecto sparsit collisa per ossa cerebro.
At rapta properans cædem ostentare bipenni,
Amputat è curru reuolutæ virginis ora.
Nec dum iræ positæ. celsa nam figitur hasta
Spectandum caput. id gestent ante agmina Pœnûm
Imperat, & propere currus ad mœnia vertant.
Hæc cæcus fati, diuûmq; abeunte fauore
Vicino Teron edebat prælia letho.
Nanque aderat toto ore frens iráſque, mináſque
Hannibal, & cæsam Hasbyten, fixíque trophæum
Infandum capitis, furiata mente dolebat.
At simul arati radiauit luminis vmbo,
Et concussa procul membris velocibus arma
Lethiferum intonuere, fugam percussa repente
Ad muros trepido conuertunt agmina cursu.
Sicut agit leuibus per sera crepuscula pennis
E pastu volucres ad nota cubilia Vesper.
Aut vbi Cecropius formidine nubis aquosæ
Sparsa super flores examina tollit Hymettos,
Ad dulceis ceras, & odori corticis antra
Mellis apes grauidæ properant, densóque volatu
Raucum connexæ glomerant ad limina murmur.

Præcipitat metus attonitos, cæcique feruntur.
Heu blandum cæli lumen, tantóne cauetur
Mors reditura metu? nascentíque addita fata?
Auxilium clamant, portis, atque aggere tuto
Erupisse gemunt: retinet vix agmina Teron:
Interdumq; manu, interdum clamore, minísque,
State viri: meus ille hostis: mihi gloria magna.
State, venit pugnæ. muro, tectisq; Sagunthi
Hac abigam Pœnos dextra, spectacula tantum
Esse viri: vel si cunctos metus acer in vrbem
(Heu deforme) rapit, soli mihi claudite portas.
At Pœnus rapido præceps ad mœnia cursu,
Dum pauitant trepidi rerum, fessíque salutis,
Tendebat: stat primum vrbem, murosq; patenteis
Postposita cæde, & dilata inuadere pugna.
Id postquam Herculeæ custos videt impiger aræ,
Emicat, & velox formidine præuenit hostem.
Gliscit Elisæo violentior ira tyranno.
Tu solue interca nobis bone ianitor vrbis
Supplicium, vt pandas, inquit, tua mœnia letho.
Nec plura effari sinit ira: rotatq; coruscum
Mucronem: sed contortum prior impete vasto
Daunius huic robur iuuenis iacit: arma fragore
Icta graui raucum gemuere, alteq; resultant
Aere illisa cauo nodosæ pondere clauæ.
At viduus teli, frustrato proditus ictu,
Pernici velox cursu rapit incita membra,
Et celeri fugiens perlustrat mœnia planta.
Instat atrox terga increpitans fugientia victor.

Conclamant matres, celsóq; è culmine muri
Lamentis vox mixta sonat: nunc nomine noto
Appellant, seras fisso nunc pandere portas
Posse volunt, quatit hortantum præcordia terror
Ne simul accipiant ingentem mœnibus hostem.
Incutit vmbonem fisso, assultatq; ruenti
Pœnus, & obtestans spectantem è mœnibus vrbem
I miseram Hasbyten letho solare propinquo.
Hæc dicens, iugulo optantis dimittere vitam
Infestum condit mucronem, ac regia lætus
Quadrupedes spolia abreptos à mœnibus ipsis,
Queis aditum portæ trepidantum sepserat agmen,
Victor agit, curruq; volat per ouantia castra.
At Nomadū furibunda cohors miserabile humandi
Deproperat munus, tumuliq; adiungit honorem,
Et rapto cineres ter circum corpore lustrat.
Hinc lethale viri robur, tegmenq; tremendum
In flammas iaciunt: ambustoq; ore, genisq;
Deforme alitibus liquere cadauer Iberis.
Pœnorum interea, queis rerum summa potestas,
Consultant bello super, & quæ dicta ferantur
Ausoniæ populis, oratorúmq; minaci
Aduentu trepidant. monet hinc fœdúsq;, fidésq;,
Et testes Superi, iuratáq; pacta parentum:
Hinc popularis amor captantis magna iuuentæ:
Et sperare iuuat belli meliora. sed olim
Ductorem infestans odijs gentilibus Hanno,
Sic adeo increpitat studia, incautúmq; fauorem.
Cuncta quidē patres (neq; enim cohibere minātum

Iræ

Iræ se valuere) premunt formidine vocem.
Haud tamē abstiteri, mortē licet arma propinquēt
Testabor Superos, & cælo vota relinquam,
Quæ postrema salus rerum, patriæq; reposcit.
Nec nunc obsessa demum, & fumante Saguntho
Hæc serus vates Hanno canit, anxia rupi
Pectora, ne castris innutriretur, & armis
Exitiale caput monui, & dum vita monebo,
Ingenitum noscens virus, flatúsq; paternos.
Vt qui stelligero speculantur sidera cælo
Venturam pelagi rabiem, Cauríq; futura
Prædicit miseris haud vanus flamina nautis.
Concedit solio, rerúmque inuasit habenas.
Ergo armis fœdus, fásque omne abrumpitur armis:
Oppida quassantur, longéque in mœnia nostra
Aeneadum arrectæ mentes, disiectáque pax est.
Exagitant manes iuuenem, furiæq; paternæ,
Ac funesta sacra, & conuersi fœdere rupto
In caput infidum superi, Maßilláque vates
Annuit: ille noui cæcus caligine regni
Externas arces quatit vt Tirynthia tecta,
Sic propria luat hæc pœna, nec misceat vrbis
Fata suis: inquam, hoc inquam nunc tempore muros
Oppugnat Carthago tuos, téque obsidet armis.
Lauimus Aetneas animoso sanguine valles,
Et vix conducto produximus arma Lacone.
Nos ratibus laceris Scyllæa repleuimus antra,
Claßibus & refluo spectauimus æquore raptis
Contorta è fundo reuomentē transtra Charybdim.

Respice proh demens, proh pectus inane deorum
Egathes, Libyæq; procul fluitantia membra.
Quò ruis? & patriæ exitio tibi nomina quæris?
Subsident Alpes, subsident mole niuali
Alpibus æquatum attollens caput Apenninus.
Sed campos fac vane darinum gentibus istis
Mortales animi? aut ferro, flammáque fatiscunt?
Haud tibi Neritia cernes cum prole laborem.
Pubescit castris miles, galeáque teruntur
Nondum signatæ flaua lanugine malæ.
Nec requies æui nota, exanguésque merendo
Stant prima inter signa senes, lethúmque lacessũt.
Ipse ego Romanas, perfosso corpore, turmas
Tela intorquenteis correpta è vulnere vidi,
Vidi animos, mortésque virûm, decorísque furorem.
Si bello absistis, nec te victoribus offers
Quantũ heu Carthago donat tibi sanguinis Hãno?
Gestar ad hæc: nanq; impatiens, asperq; coquebat
Iamdudum immites iras, mediamq; loquentis
Bis conatus erat turbando abrumpere vocem:
Conciliône, inquit, Libyæ, Tyrioq; senatu
Proh Superi Ausonius miles sedet? armaq; tantum
Haud dum sumpta viro: nã cætera (nõ latet) hostis.
Nunc geminas Alpes, Apenninumq; minatur:
Nunc freta Sicaniæ, & Scyllæi littoris vndas:
Nec procul est quin iam manes, vmbrasq; pauescat
Dardanias: tanta accumulat præconia letho,
Vulneribusq; virûm, tollitq; ad sidera gentem
Mortalem: mihi crede, licet formidine turpi

Frigida

Frigida corda tremant, mortalem sumimus hostem.
Vidi ego cùm geminas, arctis post terga catenis
Succinctus palmas, vulgo traheretur ouante
Carceris in tenebras, spes, & fiducia gentis
Regulus Hectoreæ: *vidi cùm robore pendens*
Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.
Nec verò terrent puerilia protinus ora
Sub galea, & pressæ properata caßide malæ.
Indole non adeò segni sumus: aspice turmæ
Quot Libycæ *certant annos anteire labore.*
Et nudis bellantur equis. ipse aspice, ductor
Cùm primam tenero vocem proferret ab ore,
Iam bellã, & lituos, ac flammis vrere gentem
Iurabat Phrygiã, *atq; animo patria arma mouebat.*
Vltor erit cædis, iam te spectante, propinquæ.
Proinde paulo crescant Alpes, *altúsque coruscos*
Apenninus agat scopulos, per saxa, niuésque,
(Dicã etenim, vt stimulent atrã vel inania mẽtẽ)
Per cælum est qui pandat iter, pudet Hercule *tritas*
Desperare vias, laudémque timere secundam.
Sed Libyæ *clades, & primi incendia belli*
Aggerat, atque iterum pro libertate labores
Hanno ferre vetat. ponat formidinis æstus,
Parietibúsque domus imbellis fœmina seruet
Singultantem animã. nos nos contra ibimus hostẽ,
Queis procul à Tyria *dominos depellere* Byrsa
Vel Ioue non æquo fixum est: sin fata repugnent,
Et iam damnata ceßit Carthagine *Mauors,*
Occumbam potius, nec te patria inclyta dudum
Aeternum

Aeternum famulam, liberq́; Acheronta videbo.
Nam quæ (proh superi) Fabius iubet, ocyus arma
Exuite; & capta descendite ab arce Sagunthi.
Tum delecta manus scutorum incendat aceruos:
Vranturq́; rates, ac toto absistite ponto.
Dij procul ô (merita est si nunquam talia plecti
Carthago) prohibete nefas, nostriq́; solutas
Ductoris seruate manus. tum deinde resedit:
Factaq́; censendi patrum de more potestas:
Hic Hanno, reddi propere certamine rapta
Instat, & authorem violati fœderis addit.
Tum verò attoniti, ceu templo irrumperet hostis,
Exiluere patres, Latioq́; id verteret omen
Orauere deum. At postquam discordia sentit
Pectora, & infidas ad Martem vergere mentes,
Non vltra patiens Fabius texisse dolorem,
Concilium exposcit propere, patribusq́; vocatis
Bellum se gestare sinu, pacemq́; profatus,
Quid sedeat legere, ambiguis neu fallere dictis
Imperat, ac sæuo neutrum renuente senatu,
Ceu clausas acies, gremioq́; effunderet arma,
Accipite infaustum Libyæ, euentuq́; priori
Par, inquit, bellum: & laxos effudit amictus.
Tum patrias repetit pugnandi nuntius arces.
Atq; ea dum profugæ regnis agitantur Elisæ,
Accitis velox populis, queis ægra lababat
Ambiguo sub Marte fides, prædaq́; grauatus
Ad muros Pœnus reuocauerat arma Sagunthi.
Ecce autem clypeum sæuo fulgore micantem

Oceani gentes ductori dona ferebant,
Callaicæ telluris opus, galeamq; coruscis
Subnixam cristis, vibrant cui vertice coni
Albentes niueæ tremulo nutamine pennæ.
Ensem vnum, ac multis fatalem millibus hastam.
Præterea textam nodis, auróq; trilicem
Loricam, & nulli tegmen penetrabile telo.
Hæc ære, & duri chalybis perfecta metallo,
Atq; opibus perfusa Tagi, per singula lætis
Lustrat ouans oculis, gaudetq; in origine regni.
Condebat primæ Dido Carthaginis arces,
Instabatq; operi subducta classe iuuentus:
Molibus hi claudunt portus: his tecta, domusq;
Partiris iuste Bitia venerande senecta.
Ostentant caput effossa tellure repertum
Bellatoris equi, atq; omen clamore salutant.
Has inter species orbatum classe, suisq;
Aeneam pulsum pelago, dextraq; precantem
Cernere erat. fronte hunc auide Regina serena
Infelix, ac iam vultu spectabat amico.
Hinc & speluncam, furtiuaq; fœdera amantum
Callaicæ fecere manus: it clamor ad auras,
Latratusq; canum, subitoq; exterrita nimbo
Occultant alæ venantum corpora syluis,
Nec procul Aeneadum vacuo iam littore classis
Aequora nequicquam reuocante petebat Elisa.
Ipsa pyram super ingentem stans saucia Dido,
Mandabat Tyrijs vltricia bella futuris:
Ardentemq; rogum media spectabat ab vnda.

Darda-

Dardanus, & magnis pandebat carbasa fatis.
Parte alia supplex infernis Hannibal *aris*
Arcanum stygia libat cum vate cruorem,
Et primo bella A*eneadum iurabat ab æuo.*
At senior Siculis exultat Amilcar *in aruis.*
Spirantem credas certamina anhela mouere.
Ardor inest oculis, toruumq́; minatur imago.
Necnon & læuum clypei latus aspera signis
Implebat Spartana cohors: hanc ducit ouantem
Ledæis veniens victor Xanthippus *Amyclis.*
Iuxta triste decus pendet sub imagine pœnæ
Regulus, & fidei dat magna exempla S*aguntho.*
Lætior at circa facies, agitata ferarum
Agmina venatu, & cælata mapalia fulgent.
Nec procul, vsta cutem nigri soror horrida Mauri
Assuetas patrio mulcet sermone leænas.
It liber campis pastor, cui fine sine vllo
Inuetitum saltus penetrat pecus: omnia Pœnum
Armenti vigilem patrio de more sequuntur.
Gesaq́;, latratorq́; Cydon, tectumq́;, focíq;
In silicis venis, & fistula nota iumentis.
Eminet excelso consurgens colle S*aguntho*s,
Quam circum immensi populi, condensaq́; cingunt
Agmina certantum, pulsantq́; trementibus hastis:
Extrema clypei stagnabat I*berus in ora,*
Curuatis claudens ingentem flexibus orbem.
Hannibal *abrupto transgressus fœdere ripas,*
Pœ*norum populos* R*omana in bella vocabat.*
Tali sublimis dono, noua tegmina latis

Aptat

Aptat concutiens humeris, celsusq; profatur.
Heu quantum Ausonio sudabitis arma cruore.
Quas belli vindex pœnas mihi curia pendes.
Iamq; senescebat vallatis mœnibus hostis,
Carpebatq; dies vrbem, dum signa, manusq;
Expectant fessi socias, tandem æquore vano
Auertunt oculos, frustratáq; littora ponunt,
Et propius suprema vident, sedet acta medullis
Iamdudũ, atq; inopes penitus coquit intima pestis.
Est furtim lento miseris durantia tabo
Viscera, & exurit siccatas sanguine venas
Per longum celata fames, iam lumina retro
Exesis fugêre genis, iam lurida sola
Tecta cute, & venis male iuncta trementibus ossa
Extant, consumptis visu deformia neruis.
Humentis rores noctis, terramq; madentem,
Solamen fecere mali, cassóq; labore
E sicco frustra presserunt robore succos.
Nil temerare piget. rabidi ieiunia ventris
Insolitis adigunt vesci: resolutaq; nudos
Linquentes clypeos, armorum tegmina mandunt.
Desuper hæc cælo spectans Tirynthius alto
Illacrymat fractæ nequicquam casibus vrbis.
Nanq; metus, magniq; tenent præcepta parentis,
Ne sæuæ tendat contra decreta nouercæ.
Sic igitur cœpta occultans, ad limina sanctæ
Contendit Fidei, secretaq; pectora tentat.
Arcanis dea læta, polo tum forte remoto,
Cælicolûm magnas voluebat conscia curas.

Quam tamen alloquitur veniæ pacator honoræ.
Ante Iouem generata, decus diuûmq; hominumq;,
Qua sine non tellus pacem, non æquora norunt,
Iustitiæ consors, tacitumq; in pectore numen.
Exitiumne tuæ dirum spectare Sagunthi,
Et tot pendentem pro te dea cernere pœnas
Vrbem lenta potes? moritur tibi vulgus, & vnà
Te matres, vincente fame, te mœsta virorum
Ora vocant: primaq; sonant te voce minores.
Fer cælo auxilium, & fessis da surgere rebus.
Hæc satus Alcmena. contra cui talia virgo.
Cerno equidē, nec pro nihilo est mihi fœdera rūpi,
Statq; dies ausis olim tam tristibus vltor.
Sed me pollutas properantem linquere terras,
Sedibus his, tectisq; Iouis succedere adegit
Fœcundum in fraudes hominum genus: impia liqui
Et quantum terrent, tantum metuentia regna,
Et furias auri, nec vilia præmia fraudum,
Et super hæc, ritu horrificos, ac more ferarum
Viuenteis rapto populos, luxoq; solutum
Omne decus, multaq; oppressum nocte pudorem.
Vis colitur, iurisq; locum sibi vendicat ensis:
Et probris cessit virtus. en aspice gentes:
Nemo insons: pacem seruant commercia culpæ.
Sed secura tua fundata vt mœnia dextra,
Dignum te seruent, memorando fine, vigorem:
Dedita nec fessi transmittant corpora Pœno:
(Quod solum nunc fata sinunt) seriesq; futuri,
Extendam lethi decus, atq; in secula mittam:

Ipsaq;

Ipsaq; laudatas ad manes prosequar vmbras.
Inde seuera Ioui decurrens æthere virgo
Luctantem fatis petit inflammata Saguntum:
Inuadit mentes, & pectora nota pererrat,
Immittitq; animis numen: tum fusa medullis,
Implicat, atque sui flagrantem inspirat amorem.
Arma volunt, tentantq; ægros ad prælia nisus.
Insperatus adest vigor, interiusq; recursat
Dulcis honos diuæ, & sacrum pro virgine lethum:
Et tacitus fessis per ouantia pectora sensus
Vel letho grauiora pati, sæuasq; ferarum
Attentare dapes, & mensis addere crimen.
Sed prohibet culpa pollutam extendere lucem
Casta fides, paribusq; famem compescere mēbris.
Quam simul inuisæ gentis prospexit in arce,
Forte ferens sese Libycis Saturnia castris,
Virgineum increpitat miscentem bella furorem,
Atque ita turbata gradum, ciet ocyus atram
Tisiphonem, imos agitantem verbere manes:
Et palmas tendens, hos, inquit, noctis alumna,
Hos muros impelle manu, populumq; ferocem
Dextris sterne tuis, Iuno iubet, ipsa propinqua
Effectus: studiumq; tuum quo comprimit ora
Cerberus, ac mixto quæ spumant felle venena,
Et quicquid scelerum, pœnarum quicquid & iræ
Pectore fæcundo coquitur tibi, congere preceps
In Rutulos, totamq; Erebo demitte Saguntum:
Hac mercede fides constet delapsa per auras.
Sic voce instimulans, dextra dea concita sæuam

Eumenida incußit muris, tremuitq; repente
Mons circùm, & grauior sonuit per littora fluctus.
Sibilat insurgens capiti, & turgentia circum
Multus colla micat squalenti pectore serpens.
Mors graditur vasto pandens caua guttura rictu.
Pectora circundant planctus, mærorq;, dolorq;:
Atq; omnes adsunt pœnæ, formaq; trifauci
Personat insomnis lacrymosæ ianitor aulæ.
Protinus aßimulat faciem mutabile monstrum
Tyburnæ, gressumq; simul, sonitumq; loquentis.
Hæc bello vacuos, & sæui turbine Martis
Lugebat thalamos Murro spoliata marito.
Clara genus, clarumq; trahens à sanguine nomen.
Cuius vultus induta pares, disiectaq; crinem
Eumenis, in medios irrumpit turbida cœtus.
Et mæstas lacerata genas: quis terminus, inquit,
Stat fidei, proauisq; datus? vidi ipsa cruentum,
Ipsa meum vidi lacerato vulnere nostras
Terrentem Murrum noctes, & dira sonantem.
Eripe te coniux miserande casibus vrbis,
Et fuge, si terr.s adimit victoria Pœni,
Ad maues Tyburna meos; cecidere penates,
Occidimus Rutuli, tenet omnia Punicus ensis.
Mens horret, nec adhuc oculis absistit imago.
Nullâne iam posthac tua tecta Sagunthe videbo?
Felix Murre necis, patriaq; superstite felix.
At nos Sidonijs famulatum matribus actas,
Post belli casus, vastiq; pericula ponti,
Carthago aspiciet victrix: tandemq; supremum.

Morte

Morte obita, Libyæ gremio captiua iacebo.
Sed vos ô iuuenes, vetuit quos conſcia virtus
Poſſe capi, queis telū ingens contra aſpera mors eſt,
Veſtris ſeruitio manibus ſubducite matres:
Ardua virtutem profert via. pergite primi,
Nec facilem, populis nec notam inuadere laudem.
His vbi turbatas hortatibus impulit aures,
Inde petit tumulum, ſummo quem vertice montis
Amphitryoniadēs ſpectandum ex æquore nautis
Struxerat, & grato cineres decorarat honore.
Excitus ſede, horrendum, prorupit ab ima
Cæruleus maculis auro ſqualentibus anguis.
Ignea ſanguinea radiabant lumina flamma,
Oraq; vibranti ſtridebant ſibila lingua:
Isq; inter trepidos cœtus, mediamq; per vrbem
Voluitur, & muris propere delabitur altis:
Ac ſimilis profugo vicina ad littora tendit,
Spumantisq; freti præceps immergitur vndis.
Tum vero excuſſi amentes, ceu prodita tecta,
Expulſi fugiant manes, vmbræq; recuſent
Captiuo latuiſſe ſolo, ſperare ſaluti
Pertæſum, damnant cibos, agit abdita Erinnys.
Haud grauior diuis diuûm inclementia rebus,
Quàm lethi proferre moras: abrumpere vitam
Ocius attoniti quærunt, lucemq; grauantur.
Certatim ſtructus ſurrectæ molis ad aſtra
In media ſtetit vrbe rogus, portantq; trahuntq;
Longæ pacis opes, quæſitaq; præmia dextris,
Callaico veſtes diſtinctas matribus auro,

Armaq; Dulichia proauis portata Zazyntho,
Et prisca aduectos Rutulorum ex vrbe penates:
Huc quicquid superest captis, clypeosq;, simulq;
Infixos iaciunt enses, & condita bello
Effodiunt penitus terræ: gaudentq; superbi
Victoris prædam flammis donare supremis.
Quæ postquam congesta videt feralis Erinnys,
Lampada flāmiferis tractā Phlegethontis ab vndis
Quassat, & inferna superos caligine condit.
Inde opus aggressi toto quod nobile mundo
Aeternum inuictis infelix gloria seruat.
Princeps Tisiphone lentum indignatá parentum
Pressit ouans capulum, contantemq; impulit ensem,
Et dirum insonuit stygio bis, terq; flagello.
Inuitas maculant cognato sanguine dextras,
Miranturq; nefas aduersa mente peractum,
Et facto sceleri illacrymant. hic turbidus ira,
Et rabie cladum, perpessæq; vltima vitæ,
Obliquos versat materna per vbera visus:
Hic raptam librans dilectæ in colla securim
Coniugis increpitat sese, mediumq; furorem
Proiecta damnat stupefactus membra bipenni.
Nec tamen euasisse datur. nam verbera Erinnys
Incutit, atque atros insibilat ore timores.
Sic thalami fugit omnis amor: dulcesq; mariti
Effluxere tori, & subiere obliuia tedæ.
Ille iacit totis connixum viribus ægrum
In flammas corpus, densum quà turbine nigro
Exundat fumans piceus caligine vertex.

At

At medios inter cœtus pietate sinistra
Infelix Tymbrene furis, Pœnóq; parentis
Dum properas auferre necem, redolentia formam
Ora tuam laceras, temerasq; simillima membra.
Vos etiam primo gemini cecidistis in æuo
Eurymedon fratrem, & fratrem mētite Lycorma:
Cuncta pares, dulcisq; labor sua nomina natis
Reddere, & in vultu genitrici hærere suorum.
Iam fixus iugulo culpa te soluerat ensis
Eurymedon, inter miseræ lamenta senectæ:
Dumq; malis turbata parens, deceptaq; visis
Quò ruis? huc ferrum clamat conuerte Lycorma,
Ecce simul iugulum perfoderat ense Lycormas.
Sed magno, quonam Eurymedō furor iste? sonabat
Cum planctu, geminæq; notis decepta figuræ,
Nomine mutato reuocabat funera mater,
Donec transacto tremebunda per vbera ferro
Cessit, & ambiguos cecidit super inscia natos.
Quis diros vrbis casus, laudandáq; monstra,
Et fidei pœnas, & tristia facta piorum
Temperet euoluens lacrymis? vix Punica fletu
Cessassent castra, ac miserescere nescius hostis.
Vrbs habitata diu fidei, cæloq; parentem
Murorum repetens, ruit inter perfida gentis
Sidoniæ tela, atq; immania facta suorum,
Iniustis neglecta deis, furit ensis, & ignis.
Quiq; caret flamma scelerum est locus, erigit atro
Nigrantem fumo rogus alta ad sidera nubem.
Ardet in excelso proceri vertice montis

Hinc omen cœptis, & casus scire futuros
Ante diem, belliq; vices nouisse petebat.
Exin clauigeri veneratus numinis aras
Captiuis onerat donis, quæ nuper ab arce
Victor fumantis rapuit semiusta Sagunthi.
Vulgatum, nec cassa fides, ab origine fani
Impositas durare trabes, solasq; per æuum
Condentum nouisse manus, hic credere gaudent
Consedisse deum, seniumq; repellere templis.
Tum queis fas, & honos adyti penetralia nosse
Fœmineos prohibent gressus, ac limine curant
Setigeros arcere sues, nec discolor vlli
Antē aras cultus, velantur corpora lino,
Ex Pelusiaco præfulget stamine vertex.
Discinctis mos thura dare, atque è lege parentum
Sacrificam lato vestem distinguere clauo.
Pes nudus, tonsæq; comæ, castumq; cubile,
Inrestincta focis seruant altaria flammæ.
Sed nulla effigies, simulachráve nota deorum
Maiestate locum, & sacro impleuere timore.
In foribus labor Alcidæ Lernæa recisis
Anguibus Hydra iacet, nexuq; elisa leonis
Ora Cleonei patulo celantur hiatu.
Ast stygius sæuis terrens latratibus vmbras
Ianitor, æterno tum primum tractus ab antro,
Vincla indignatur, metuitq; Megara catenas.
Iuxta Thraces equi, pestisq; Erymanthia, & altos
...ipedis ramos superantia cornua ceruæ.
... vinci Libycæ telluris alumnus

Matre super, stratiq; genus deforme bimembres
Centauri, frontemq; timet minor omnis Acarnan:
Inter quæ fulget sacratis ignibus Oethe,
Ingentemq; animam rapiunt ad sidera flammæ,
Postquam oculos varia impleuit virtutis imago,
Mira dehinc cernit surgentis mole profundi
Iniectum terris subitum mare, nullaq; circa
Littora, & infuso stagnanteis æquore campos.
Nam quà cæruleis Nereus euoluitur antris,
Atque imo freta contorquet Neptunia fundo,
Præruptum exundat pelagus, cæcosq; relaxans
Oceani fonteis, torrentibus ingruit vndis.
Tum vada, ceu sæuo penitus permota tridenti
Luctantur, terris tumefactum imponere pontum.
Mox remeat gurges, tractoq; relabitur æstu,
Ac ratis erepto campis deserta profundo,
Effusi transtris expectant æquora nautæ:
Cymothoës ea regna vagæ, pelagiq; labores
Luna mouet. luna immissis per cærula bigis,
Fertq; refertq; fretum, sequiturq; reciproca Thetis.
Hæc propere spectata duci. nam multa fatigant,
Pondera curarum: primum subducere bello
Consortem thalami, paruumq; sub vbere natum,
Virgineis iuuenem tedis, primoq; hymenæo
Imbuerat coniux, memoriq; tenebat amore.
At puer obsessæ generatus ad ora Sagunthi,
Bissenos lunæ nondum compleuerat orbes.
Quos vt seponi statit, & secernere ab armis,
Affatur ductor: spes ô Carthaginis al[...]

Nate, nec Aeneadum leuior metus, amplior oro
Sis patrio decore, & factis tibi nomina condas,
Qui superes bellator auum, iamq; ægra timoris
Roma tuos numeret lacrymandos matribus annos.
Ni præsaga meos ludunt præcordia sensus,
Ingens hic terris crescit labor: ora parentis
Agnosco, toruaq; oculos sub fronte minaces,
Vagitumq; grauem, atque irarũ elemẽta mearum.
Si quis forte deum tantos inciderit actus,
Vt nostro abrumpat letho primordia rerum,
Hoc pignus belli coniux seruare labora.
Cumq; datum fari, duc per cunabula nostra,
Tangat Eliseas palmis puerilibus aras,
Et cineri iuret patrio Laurentia bella.
Inde vbi flore nouo pubescet firmior ætas,
Emicet in Martem, & calcato fœdere victor
In capitolina tumulum mihi vendicet arce.
Tu verò, tanti felix quam gloria partus
Expectat, veneranda fide discede periclis
Incerti Martis, durosq; relinque labores:
Nos clausæ niuibus rupes, suppostaq; cælo
Saxa manent, nos Alcidæ mirante nouerca
Sudatus labor, & bellis labor acrior, Alpes.
Quod si promissum vertat fortuna fauorem,
Læuaq; sit cœptis, te longa stare senecta,
Aeuumq; extendisse velim: tua iustior ætas,
Vltra me improperæ ducant cui fila sorores.
Sic ille. At contra Cyrrhei sanguis Imilce
Castalij, cui materno de nomine dicta

Castulo

Castulo Phœbei seruat cognomina vatis,
Atque ex sacrata repetebat stirpe parentes
Tempore quo Bacchus populos domitabat Iberos:
Concutiens Thyrso, atq; armata Menade Calpen,
Lasciuo genitus Satyro, nymphaq; Myrice
Milicus indigenis late regnarat in oris,
Cornigeram attollens genitoris imagine frontem.
Hinc patriam, clarumq; genus referebat Imilce
Barbarica paulum vitiato nomine lingua.
Quæ tunc sic lacrymis sensim manantibus infit:
Méne oblite tua nostram pendêre salutem
Abnuis inceptis comitem? sic fœdera nota,
Primitiæq; tori? gelidósne scandere tecum
Deficiam monteis coniux tua? crede vigori
Fœmineo. castũ haud superat labor vllus amorem.
Sin solo aspicimur sexu, sexumq; relinquis,
Cedo equidem, nec fata moror, Deus annuat oro.
I felix, i numinibus, votisq; secundis:
Atque acies inter, flagrantiaq; arma relictæ
Coniugis, & nati curam seruare memento.
Quippe nec Ausonios tantum, nec tela, nec igneis
Quantum te metuo, ruis ipsos acer in enses,
Obiectasq; caput telis, nec te vlla secundo
Euentu satiat virtus: tibi gloria soli
Fine caret, credisq; viris ignobile lethum
Belligeris in pace mori: tremor implicat artus:
Nec quenquam horresco, qui se tibi conferat vnus:
Sed tu bellorum genitor miserere, nefasq;
Auerte, & serua caput inuiolabile Teucris.

Iamq;

Iamq; adeo egreßi steterant in littore primo,
Et promota ratis pendentibus arbore nautis
Aptabat sensim pulsanti carbasa vento,
Cùm lenire metus properans, ægramq; leuare
Attonitis mentem curis, sic Hannibal orsus:
O minibus parce, & lacrymis fidißima coniux,
Et pace, & bello cunctis stat terminus æui,
Extremumq; diem primus tulit: ire per ora
Nomen in æternum paucis mens ignea donat,
Quos pater ætherijs cælestum destinat oris.
An Romana iuga, & famulas Carthaginis arces
Perpetiar? stimulant manes, noctisq; per vmbras
Increpitans genitor: stant aræ, atq; horrida sacra
Ante oculos, breuitasq; vetat mutabilis horæ
Prolatare diem: sedeámne, vt nouerit vna
Me tantum Carthago? & qui sim nesciat omnis
Gens hominum? lethiq; metu decora alta relinquā?
Quantum etenim distant à morte silentia vitæ?
Ne tamen incautos laudum exhorresce furóres:
Et nobis est lucis honos, gaudetq; senecta
Gloria; cum longo titulis celebratur in æuo.
Te quoque magna manent suscepti præmia belli,
Dent modò se superi, Tybris tibi seruiet omnis,
Iliacæq; nurus, & diues Dardanus auri.
Dumq; ea permixtis inter se fletibus orant,
Confisus pelago celsa de puppe magister
Cunctantem ciet. abripitur diuulsa marito.
Hærent intenti vultus, & littora seruant.
Donec iter liquidum volucri rapiente carina

Consump

Consumpsit visus, tellus, pontusq; recessit.
At Pœnus belli curis auertere amorem
Apparat, & repetit properato mœnia gressu.
Quæ dum perlustrat, crebroq; obit omnia visu,
Tandem sollicito cessit vis dura labori,
Belligeramq; datur somno componere mentem.
Tum pater omnipotens gentem exercere periclis
Dardaniam, & fama sæuorum tollere ad astra
Bellorum meditans, priscósque referre labores
Præcipitat, consulta viri, segnémque quietem
Terret, & immissa rumpit formidine somnos.
Iámque per humentem noctis Cyllenius vmbram
Aligero lapsu portabat iussa parentis.
Nec mora. mulcentem securo membra sopore
Aggreditur iuuenem, monitísque incessit amaris.
Turpe duci totam somno consumere noctem
O rector Libyæ, vigili stant bella magistro.
Iam mari effusas cernes turbare carinas,
Et Latiam toto pubem volitare profundo,
Dum lentus cœpti terra cunctaris Ibera.
Scilicet id fatis est decoris, memorandáque virtus,
Quòd tanto cecidit molimine Graia Saguntos?
En age, si quid inest animo, par fortibus ausis:
Fer gressus agiles mecum, & comitare vocantem:
Respexisse veto, monet hoc pater ille deorum:
Victorem ante altæ statuam te mœnia Romæ.
Iámque videbatur dextram iniectare, gradúque
Lætantem trahere in Saturnia regna citato,
Cùm subitus circùm fragor, & vibrata per auras

Exterrent sævis à tergo sibila linguis,
Ingentíque metu diuûm præcepta pauenti
Effluxere viro, & turbatus lumina flectit.
Ecce iugis rapiens syluas, ac robora vasto
Contorta amplexu, tractásque per inuia rupes
Ater lethifero stridebat turbine serpens.
Quantus non æquas perlustrat flexibus Arctos,
Et geminum lapsu sidus circumligat anguis,
Immani tantus fauces diducit hiatu,
Attolénsque caput nimbosis montibus æquat,
Congeminat sonitus rapti violentia cæli,
Imbriferámque hyemẽ permixtã grandine torquet.
Hoc trepidus monstro (neq; enim sopor ille, nec alta
Vis aderat noctis, virgáque fugante tenebras
Miscuerat lucem somno Deus) *ardua quæ sit*
Scitatur pestis, terráśque vrgentia membra,
Quò ferat, & quosnam populos deposcat hiatu.
Cui gelidis almæ Cyllenes *editus antris:*
Bella vides optata tibi, te maxima bella,
Te strages nemorum, te toto turbida cælo
Tempestas, cædésque virûm, magnæq; ruinæ,
Idæi generis, lacrymosáque fata sequuntur.
Quantus per campos populatis montibus actus
Contorquet syluas squalenti tergore serpens,
Et late humectat terras spumante veneno,
Tantus perdomitis decurres Alpibus *atro*
Inuoluens bello Italiam, *tantóque fragore*
Eruta conuulsis prosternes oppida muris.
His ægrum stimulis liquere deúsque, sopórque.

It membris gelidus sudor, lætoq; pauore
Promissa euoluit somni, noctemq; retractat.
Iamq; deûm regi, Martiq; sub omine fausto
Instauratur honos: niueoq; ante omnia tauro
Placatur meritis monitor Cyllenius aris,
Extemplo edicit conuellere signa, repensq;
Castra quatit clamor permixtis dissona linguis.
Prodito Calliope fama, quos horrida cœpta
Excierint populos, tulerintq; in regna Latini:
Et quas indomitis vrbes armarit Iberis,
Quasq; Parethonio glomerarit littore turmas
Ausa sibi Libye rerum deposcere frenos,
Et terris mutare iugum, non vlla, nec vnquam
Sæuior it trucibus tempestas acta procellis,
Nec bellum raptis tam dirum mille carinis
Acrius infremuit, trepidumq; exterruit orbem.
Princeps signa tulit Tyria Carthagine pubes,
Membra leuis, celsiq; decus fraudata superbum
Corporis, ac docilis fallendi, & nectere tectos
Nũquàm tarda dolos: rudis his tunc parma, breuiq;
Bellabant ense, ac vestigia nuda, sinusq;
Cingere inassuetum, & rubræ velamine vestis
Ars erat in pugna fusum occuluisse cruorem.
His rector fulgens ostro super altior omneis
Germanus nitet Hannibalis, gratoq; tumultu
Mago quatit currus, & fratrem spirat in armis.
Proxima Sydoniis Vtica est effusa maniplis
Prisca situ, veterisq; ante arces condita Byrsæ.
Tunc quæ Sicanio præcinxit littora muro

In clypei speciem curuatis turribus Aspis.
Sed dux in sese conuerterat ora Sychaeus
Hasdrubalis proles, cui vano corda tumore
Maternum implebat genus, & resonare superbo
Hannibal haud vnquam cessabat auunculus ore.
Affuit vndosa cretus Berenicide *miles,*
Nec tereti dextras in pugnam armata dolone
Destituit Barce *sitientibus arida venis*
Necnon Cyrene Pelopei stirpe nepotis
Battiadas prauos fidei stimulauit in arma,
Quos trahit antiquo laudatus Amilcare *quondam*
Consilio viridis, sed bello serus Ilertes.
Tabraca tum Tyrium vulgus, Sarranaq; Leptis,
Aeaq; Trinacrios Aphris permixta colonos,
Et Tingin rapido mittebat ab aequore Lixus.
Tum Vaga, & antiquis dilectus regibus Hippo,
Quaeq; procul cernit non aequos Ruspina *fluctus,*
Et Zama, & vberior Rutulorum sanguine Tapsus
Ducit tot populos ingens & corpore, & armis.
Herculeam factis seruans a nomine famam
Antheus, celsumq; caput super agmina tollit.
Venere Aethiopes, gens haud incognita Nilo,
Qui magneta secant, solis honor ille metalli
Intactum chalybem vicino ducere saxo.
His simul immitem testantes corpore solem
Exusto venere Mibae, *non aerea cassis*
Nec lorica riget ferro, nec tenditur arcus:
Tempora multiplici mos est defendere lino,
Et lino munire latus, scelerataq; succis

e. *Spicula*

Spicula dirigere, & ferrum infumare veneno.
Tum primum castris Phœnicum tendere ritu
Cinyphij didicere Macæ, squalentia barba
Ora viris, humerosq; tegunt velamina capri
Setigeri, panda manus est armata Cateia:
Versicolor contra cetra, & falcatus ab arte
Ensis Adyrmachidæ, ac læuo tegmina crure.
Sed mensis asper populus, victuq; maligno.
Nam calida tristes epulæ torrentur arena.
Quin & Maßili fulgentia signa tulere
Hesperidum veniens lucis domus vltima terræ.
Præfuit intortos demissus vertice crines
Bocchus atrox, qui sacratas in littore syluas,
Atq; inter frondes reuirescere viderat aurum.
Vos quoq; desertis in castra mapalibus itis
Misceri gregibus Getûli assueta ferarum,
Indomitisq; loqui, & sedare leonibus iras:
Nulla domus: plaustris habitant: migrare per arua
Mos, atq; errantes circumuectare penates.
His mille alipedes turmæ, velocior euris,
Et doctus virgæ sonipes in castra ruebat.
Ceu pernix cum densa vagis latratibus implet
Venator dumeta Lacon, aut exigit vmber
Nare sagax è calle feras, perterrita late
Agmina præcipitant volucres formidine cerui.
Hos agit haud læto vultu, nec fronte serena
Hasbytes nuper cæsæ germanus Acheras.
Marmaridæ medicum vulgus strepuere cateruis:
Ad quorum cantus serpens oblita veneni,

Ad

Ad quorum cantus mites iacuere cerastæ.
Tum chalybis pauper Bamuræ cruda iuuentus,
Contenti parca durasse hastilia flamma,
Miscebant auidi trucibus fera murmura linguis.
Necnon Autololes leuibus gens ignea plantis,
Cui sonipes cursu, cui cesserit incitus amnis,
Tanta fuga est, certant pennæ, campumq; volatu
Cùm rapuere, pedum frustra vestigia quæras.
Spectati castris, quo succo nobilis arbor,
Et dulci pascit Lotos nimis hospita bacca.
Quiq; atro rapidas efferuescente veneno
Dypsadas immensis horrent Garamantes arenis.
Fama docet cæsæ rapuit cùm Gorgonis ora
Perseus in Libya dirum fluxisse cruorem,
Inde Medusæis terram exundasse chelydris.
Milibus his ductor spectatus marte Choaspes
Neritia Meninge satus, cui tragula semper
Fulmineam armabat celebratum missile dextram.
Hinc coit æquoreus Nasamon inuadere fluctu
Audax naufragia, & prædas auellere ponto.
Hinc qui stagna colunt Tritonidos alta paludis,
Quà virgo (vt fama est) bellatrix edita lympha
Inuento primam Libyen perfudit oliuo.
Nec non totus adest vesper, populiq; reposti
Cantaber ante omneis hyemisq; æstusq; famisq;
Inuictus, palmamq; ex omni ferre labore.
Mirus amor populo, cùm pigra incanuit ætas
Imbelles iam dudum annos præuertere saxo:
Nec vitam sine Marte pati, quippe omnis in armis

Lucis causa sita, & damnatum viuere paci.
Venit & Auroræ lacrymis perfusus in orbem
Diuersum, patrias fugit cùm deuius oras
Armiger Eoi non felix Memnonis Astyr.
His paruus sonipes, nec Marti notus, at idem
Aut inconcusso glomerat vestigia dorso,
Aut molli pacata celer trahit esseda collo.
Herdus agit, iuga Pyrenes venatibus acer
Metiri, iaculóve extendere prælia Mauro.
Venere & Celtæ sociati nomen Iberis.
His pugna cecidisse decus, corpusq; cremari.
Tale nefas, cælo credunt, superisq; referri,
Impastus carpat si membra iacentia vultur.
Fibrarum, & pennæ, diuinarumq; sagacem
Flammarum, misit diues Gallecia pubem.
Barbara nunc patrijs vlulantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percussa verbere terra
Ad numerum resonas gaudentem plaudere cetras.
Hæc requies, ludusq; viris, ea sacra voluptas.
Cætera fœmineus peragit labor: addere sulco
Semina, & impresso tellurem vertere aratro.
Segne viris, quicquid duro sine Marte gerendũ est.
Callaici coniux obit irrequieta mariti.
Hos Viriatthus agit, Lusitanumq; remotis
Extractum lustris, primo Viriatthus in æuo
Nomen Romanis factum mox nobile damnis.
Nec Ceretani quondam Tirynthia castra,
Aut Vasco insuetus galeæ, ferre arma morati.
Nec quæ Dardanios post vidit Ilerda furores,

Nec qui Massageten monstrans feritate parentem
Cornipedis fusa satiaris Concaue vena.
Iamq; Ebusus Phœnissa mouet, mouet Artabrus arma
Aclide, vel tenui pugnax instare veruto.
Iam cui Tlepolemus sator, & cui Lyndus origo
Feruida bella ferens Balearis, & alite plumbo.
Et quos nunc grauior violato nomine Graium
Oeneæ misere domus, Aetolaq; Tyde:
Dat Carthago viros Teucro fundata vetusto,
Phocaicæ dant Emporiæ, dat Tarraco pubem
Vitifera, & Latio tantum cessura Lyeo.
Hos inter clara thoracis luce nitebat.
Sedentana cohors, quam Sucro rigentibus vndis,
Atq; altrix celsa mittebat Setabis arce,
Setabis, & telas Arabum spreuisse superbas
Et Pelusiaco filum componere lino.
Mandonius populis, domitorq; insignis equorum
Imperitat Caeso, & socio stant castra labore.
At Vetonum alas Balarus probat æquore aperto.
Hic adeo cùm ver placidum, flatusq; tepescit
Concubitus seruans tacitos grex prostat equarum,
Et venerem occultam genitali concipit aura.
Sed non multa dies generi, properatq; senectus,
Septimaq; his stabulis longissima ducitur ætas.
At non Sarmaticos attollens Susana muros
Tam leuibus persultat equis, hinc venit in arma
Haud æui fragilis sonipes, crudoq; vigore
Asper frena pati, aut iussis parere magistris.
Rindacus his ductor, telum sparus, ore ferarum

Et rictu horrificant galeas, venatibus aeuum
Transigitur, vel more patrum vi, raptaq; pascūt.
Fulget praecipuis Parnasia Castulo signis
Et celebre Oceano, atq; alternis aestibus Hispal,
Ac Nebrissa Dionyseis conscia thyrsis,
Quam satyri coluere leues, redimitaq; sacra
Nebryde, & Hortano Menas nocturna Lyeo.
Argantoniacos armat Carteia nepotes:
Rex proauis fuit humani ditissimus aeui
Ter denos decies emensus belliger annos.
Armat Tartessos stabulanti conscia Phoebo,
Et munda Aemathios Italis paritura labores:
Nec decus aurifera cessauit Corduba terrae.
Hos duxere viros flauenti vertice Phorcis,
Spiciferisq; grauis bellator Aranthicus oris
Aequales aeui, genuit quos vbere ripa
Palladio Bethes vmbratus cornua ramo.
Talia Sidonius per campos agmina ductor
Puluere nigrantes raptat, lustrataq; sub armis.
Qua visu comprendere erat fulgentia signa,
Ibat ouans, longaq; vmbram tellure trahebat
Non aliter, quoties perlabitur aequora cursu
Extremamq; petit Phoebea cubilia Tethyn
Frenatis Neptunus equis, fluit omnis ab antris
Nereidum chorus, & sueto certamine nandi
Candida perspicuo conuertunt brachia ponto.
At Pyrenei frondosa cacumina montis
Turbata Poenus terrarum pace petebat.
Pyrene celsa nimbosi verticis arce

Diuisos Celtis alte prospectat Iberos.
Atq; æterna tenet magnis diuortia terris.
Nomen Bebrycia duxere à virgine colles,
Hospitis Alcidæ crimen, qui sorte laborum
Gerionis peteret cùm longa tricorporis arua
Possessus Baccho, sæua Bebrycis in aula
Lugendam firmæ sine virginitate reliquit
Pyrenem, lethiq; deus (si credere fas est)
Causa fuit lethi miseræ, deus edidit aluo.
Nanq; vt serpentem patrias exhorruit iras,
Confestim dulces liquit turbata penates.
Tum noctem Alcidæ solis plangebat in antris,
Et promissa viri syluis narrabat opacis,
Donec mærentem ingratos raptoris amores,
Tendentemq; manus, atq; hospitis arma vocantem
Diripuere feræ: laceros Tirynthius artus
Dum remeat victor, lacrymis perfudit, & amens
Palluit inuento dilectæ virginis ore.
Ac voce Herculea percussa cacumina montis
Intremuere iugis, mæsto clamore ciebat
Pyrenem, scopuliq; omnes, ac lustra ferarum
Pyrenem reboant, tumulo tùm membra reponit
Supremum illacrymans, nec honos intercidet æuo,
Defletumq; tenent montes per secula nomen.
Iamq; per & colles, & densos abiete lucos
Bebryciæ Pœnus fines transcenderat aulæ:
Inde ferox quæsitum armis per inhospita rura
Volcarum populatur iter, tumidiq; minaces
Accedit Rhodani festino milite ripas.

Aggeribus caput Alpinis, & rupe niuali
Prosilit in Celtas, ingentemq; extrahit amnem
Spumanti Rhodanus, proscindens gurgite campos,
Ac propere in pontum lato ruit incitus alueo:
Auget opes stanti similis, tacitoq; liquore
Mixtus Arar, quem gurgitibus cõplexus anhelis
Cunctantem immergit pelago, raptumq; per arua
Ferre vetat patrium vicina ad littora nomen.
Inuadunt alacres inimicum pontibus amnem.
Nunc celso capite, & ceruicibus arma tenentur,
Nunc validis gurges certatim frangitur vlnis
Fluminea sonipes religatus ducitur alno:
Bellua nec retinet tardante libyssa timore:
Nam trabibus vada, & iniecta tellure, repertum
Connexas operire trabes, ac ducere in altum
Paulatim ripæ resolutis aggere vinclis.
At gregis allapsu fremebundo territus acris
Expauit moles Rhodanus, stagnísq; refusis
Torsit arenoso minitantia murmura fundo.
Iamq; Tricastinis incedit finibus agmen,
Iam faciles campos, iam rura Vocuntia carpit.
Turbidus hic truncis, saxisq; Druentia lætum
Ductoris vastauit iter. nanq; Alpibus ortus
Auulsas ornos, & adesi fragmina montis
Cum sonitu voluens fertur latrantibus vndis,
Ac vada translato mutat fallacia cursu.
Non pediti fidus, patulis non puppibus æquus,
Et tunc imbre recens fuso, correpta sub armis
Corpora multa virûm spumanti verticé torquens
Immersit

Immersit fundo laceris deformia membris.
Sed iam præteritos vltra meminisse labores
Conspectæ propius dempsere pauentibus Alpes:
Cuncta gelu, canaq; æternum grandine tecta,
Atq; æui glaciem cohibent: riget ardua montis
Aetheriæ facies, surgentiq; obuia Phœbo
Duratas nescit flammis mollire pruinas.
Quantum tartareus regni pallentis hiatus
Ad manes imos, atq; atræ stagna paludis
A supera tellure patet: tam longa per auras
Erigitur tellus, & cælum intercipit vmbra.
Nullum ver vsquam, nulliq; æstatis honores.
Sola iugis habitat diris, sedesq; tuetur
Perpetuas deformis hyems: illa vndiq; nubes
Huc atras agit, & mixtos cum grandine nimbos.
Iam cuncti flatus, ventiq; furentia regna
Alpina posuere domo, caligat in altis
Obtutus saxis, abeuntq; in nubila montes.
Mixtus Athos Tauro, Rhodopéq; adiuncta Mimãti.
Ossaq; cum Pelio, cumq; Hemo cesserit Othrys,
Primus inexpertas adijt Tirynthius arces:
Scindentem nubes, frangentemq; ardua montis
Spectarunt superi, longisq; ab origine seclis
Intemerata gradu magna vi saxa domantem.
At miles dubio tardat vestigia gressu,
Impia seu sacros in fines arma per orbem,
Natura prohibente, ferant, diuisq; repugnent.
Contra quæ ductor non alpibus ille, nec vllo
Turbatus terrore loci: sed languida monstris

Corda virûm fouet hortando, reuocatq; vigorem.
Non pudet obsequio superûm, fessosq; secundis
Post belli decus, atq; acies dare terga niuosis
Montibus, & segnes submittere rupibus arma?
Nunc ô nunc socij dominantis mœnia Romæ
Credite vos, summumq; Iouis conscendere culmen.
Hic labor Ausoniam, dabit hic in vincula Tybrim.
Nec mora, commotum promissis ditibus agmen
Erigit in collem, & vestigia linquere nota
Herculis edicit magni, crudisq; locorum
Ferre pedem, ac proprio turmas euadere calle,
Rumpit inaccessos aditus, atq; ardua primus
Exuperat, summaq; vocat de rupe cohortes.
Tum quà durati concreto frigore collis
Lubrica frustratur canenti semita cliuo
Luctantem ferro glaciem premit, haurit hiatu
Nix resoluta viros, altoq; à culmine praeceps
Viuenteis turmas operit delapsa ruina.
Interdum aduerso glomeratos turbine Corus
In media ora niues fuscis agit horridus alis.
Aut rursum immani stridens auulsa procella
Audacis rapit arma viri, voluensq; per orbem
Contorto rotat in nubes sublimia flatu.
Quoq; magis subire iugo, atque euadere nisi
Erexere gradum, crescit labor, ardua supra
Sese aperit fessis, & nascitur altera moles.
Vnde nec edomitos, exudatosq; labores
Respexisse libet, tanta formidine plena
Exterrent repetita oculis, atq; vna pruinæ

Canentis,

Canentis, quacunque datur permittere visus,
Ingeritur facies, medio sic nauita ponto
Cum dulceis liquit terras, & inania nullos
Inueniunt ventos, securo carbasa malo,
Immensas prospectat aquas, ac victa profundis
Aequoribus, fessus renouat sua lumina cælo.
Iamq; super clades, atque importuna locorum
Illuuie, rigidæq; comæ squalore perenni
Horrida semiferi promunt è rupibus ora:
Atque euulsa cauis exesi pumicis antris
Alpina inuadit manus, assuetoq; vigore
Per dumos, notasq; niues, atque inuia, pernix
Clausum montiuagis infestat cursibus hostem.
Mutatur iam firma locis, hîc sanguine multo
Infectæ rubuere niues, hîc nescia vinci
Paulatim glacies cedit tepefacta cruore:
Dumq; premit sonipes duro vestigia cornu,
Vngula perfossis hæsit compressa pruinis.
Nec pestis lapsus simplex, abscisa relinquunt
Membra gelu, fractosq; asper rigor amputat artus.
Bis senos soles, totidem per vulnera sæuas
Emensi noctes, optato vertice sidunt,
Castraq; præruptis suspendunt ardua saxis.
At Venus ancipiti mentem labefacta timore
Affatur genitorem, & rumpit mæsta querelas:
Quis pœnæ modus, aut pereundi terminus oro
Aeneadis erit? & quando terrasq; fretumq;
Emensis sedisse dabis? cur pellere nostros
A te concessa Pœnus parat vrbe nepotes?

Alpi

Alpibus imposuit Libyen, finemq; minatur
Imperio, casus metuit iam Roma Saguntbi:
Quo Troiæ extremos cineres, sacramq; ruinam
Assaraciq; larem, & Vestæ secreta feramus
Da sedem genitor, tutisq; iacere. parúmne est
Exilia errantes totum quæsisse per orbem?
Anne iterum capta repetentur Pergama Roma?
His Venus. & contrà genitor sic deinde profatur.
Pelle metus, neu te Tyriæ conamina gentis
Turbarint Cytherea: tenet, longumq; tenebit
Tarpeias arces sanguis tuus. hac ego Martis
Mole viros spectare paro, atq; expendere bello.
Gens ferri patiens, ac læta domare labores
Paulatim antiquo patrum desuescit honori,
Atque ille haud vnquam parcus pro laude cruoris,
Et semper famiæ sitiens, obscura sedendo
Tempora agit, mutum voluens inglorius æuum
Sanguine de nostro populus, blandóq; veneno
Desidiæ, virtus paulatim euicta senescit.
Magnæ molis opus, multoq; labore parandum
Tot populos inter soli sibi poscere regna.
Iamq; tibi veniet tempus quo maxima rerum
Nobilior sit Roma malis, hinc nomina nostro
Non indigna paulo referet labor, hinc tibi Paulus,
Hinc Fabius, gratusq; mihi Marcellus opimis:
Hi tantum parient Latio per vulnera regnum,
Quod luxu, & multum mutata mente nepotes,
Non tamen euertisse queant: iamq; ipse creatus
Qui Pœnum reuocet patriæ, Latioq; repulsum

Ante suæ muros Carthaginis exuat armis.
Hinc Cytherea tuis longo regnabitur æuo.
Exin se Curibus virtus cælestis ad astra
Efferet, & sacris augebit nomen Iuli.
Bellatrix gens bacifero nutrita Sabino.
Huic pater ignotam donabit vincere Thulen,
Inq; Caledonios primus trahet agmina lucos,
Compescet ripis Rhenum, *reget impiger Afros,*
Palmiferamq; senex bello domitabit Idumen.
Nec stygis ille lacus, viduataq; lumine regna,
Sed superum sedes, nostrosq; tenebit honores.
Tum iuuenis magno præcellens robore mentis
Excipiet patriam molem, celsusq; feretur
Aequatum imperio tollens caput, hic fera gentis
Bella Palæstinæ *primo delebit in æuo.*
At tu transcendens Germanice facta tuorum,
Iam puer auricomo performidate Batauo,
Nec te terruerint Tarpei *culminis ignes:*
Sacrilegas inter flammas seruabere terris.
Nam te longa manent nostri consortia mundi.
Huic laxos arcus olim Gangetica pubes
Submittet, vacuasq; ostendent Bactra *pharetras,*
Hic & ab Arctoo *currus aget axe per vrbem,*
Ducet & eoos Baccho *cedente triumphos.*
Idem indignantem transmittere Dardana *signa*
Sarmaticis victor compescet sedibus Istrum.
Quin & Romuleos *superabit voce nepotes,*
Queis erit eloquio partum decus, huic sua Musæ
Sacra ferent, meliorq; lyra, cui substitit Ebrus,

Et

Et venit Rhodope, Phœbo miranda loquetur.
Illa etiam, qua prisca fides stat regia nobis
Aurea Tarpeia ponet capitolia rupe.
Et iunget nostro templorum culmina cælo.
Tunc o nate deum, diuosq; dature, beatas
Imperio terras patrio rege, tarda senectam
Hospitia excipient cæli, solioq; Quirinus
Concedet, mediumq; parens, fraterq; locabunt.
Siderei iuxta radiabunt tempora nati.
Dum pandit seriem venturi Iuppiter æui,
Ductor Agenoreus tumulis delatus iniquis
Lapsantem dubio deuexa per inuia nisu
Firmabat gressum, atq; humentia saxa premebat,
Non acies, hostisve tenet, sed prona minaci
Prærupto turbat, & cautibus obuia rupes.
Stant clausi, mærentq; moras, & dura viarum:
Nec refouere datur torpentia membra quiete,
Noctem operi iungunt, & robora ferre coactis
Approperant humeris, ac raptas collibus ornos.
Iamq; vbi nudarunt sylua densissima montis,
Aggessere trabes, rapidisq; accensus in orbem
Excoquitur flammis scopulus, mox proruta ferro
Dat gemitum patiens resoluto pondere moles,
Atque aperit fessis antiqui regna Latini.
His tandem ignotas transgressus casibus Alpes
Taurinis ductor statuit tentoria campis.
Interea voces Iouis, atque oracula portans
Emensis aderat Garamantum lætus arenis
Bostlar, & vt viso stimulabat corda tonante.

Maxime Belid*æ patrijs qui à mœnibus arces*
*Seruitium dextra,*L*ibycas penetrauimus oras,*
Nos tulit ad superos perfundens sidera syrtis,
Nos penè æquoribus tellus violentior hausit,
Ad finem cæli medio tenduntur ab ore
Squalentes campi,tumulum natura negauit
Immensis spatijs,nisi quem caua nubila torquens
Construxit turbo,impacta glomeratus arena:
Vel si perfracto populatus carcere terras
Africus,aut pontum spargens super æthera Corus
I*nuasere truces capientem prælia campum,*
I*nq; vicem ingesto cumularunt puluere montis:*
H*as obseruatis valles enauimus astris.*
N*anq; dies confundit iter,peditemq; profundo*
E*rrantem campo, & semper media arua videtem*
S*idonijs* C*ynosura regit fidissima nautis.*
V*erùm vbi defessi lucos,nemorosaq; regna*
C*ornigeri* I*ouis, & fulgentia templa columnis*
A*duenimus magnis,quam læta fronte sacerdos*
E*xceptos,hospes tectis inducit* Arisbas,
S*tat fano vicina (nouum & memorabile) lympha,*
Q*uæ nascente die,quæ deficiente tepescit,*
Q*uæq; riget, medium cum sol accendit olympum:*
A*tque eadem rursus nocturnis feruet in vmbris.*
T*um loca plena deo,dites sine vomere glebas*
O*stentat senior,lætaq; ita mente profatur.*
H*as vmbras nemorum, & cõnexa cacumina cælo,*
C*alcatosq;* Ioui *lucos, prece* Bostar *adora.*
N*am cui dona* Iouis *non diuulgata per orbem*

In gre

In gremio Thebes geminas sedisse columbas?
Quarum, chaonias pennis quæ contigit oras,
Implet fatidico Dodonida munere quercum.
At quæ Carpathium super æquor vecta, per auras
In Libyen niueis tranauit concolor alis.
Hanc sedem primo Cythereia condidit ales,
Hic vbi nunc aras, lucosq; videtis opacos
Ductore electo gregis (admirabile dictu)
Lanigeri capitis media inter cornua perstans,
Marmaricis ales populis responsa canebat.
Mox subitum nemus, atque annoso robore lucus
Exiluit, qualesq; premunt nunc sidera quercus:
A prima venere die, prisco inde fauore
Arbor numen habet, coliturq; tepentibus aris.
Dumq; ea miramur, subito stridore (tremendum)
Impulsæ patuere fores, maiorq; repente
Lux oculos ferit, ante aras stat veste sacerdos
Effulgens niuea, & populi concurrere certant.
Inde vbi mandatas effudi pectore voces,
Ecce intrat subitus vatem deus, alta sonoro
Collisis trabibus voluuntur murmura luco,
Ac maior nota iam vox prorumpit in auras,
Tenditis in Latium, belloq; agitare paratis
Assaraci prolem, Libyes cœpta aspera cerno,
Gradiuumq; trucem currus iam scãdere, & atram
In latus Hesperium flammam expirare furenteis
Cornipedes, multoq; fluentia sanguine lora.
Tu qui pugnarum euentus, extremaq; fati
Deposcis, claroq; ferox das vela labori,

Inua.

Inuade Aetoli ductoris Iapyga campum.
Sidonios angebis auos, nullisq; relinques
Altius Ausoniæ penetrare in viscera gentis,
Donec victa tibi trepidabunt Dardana regna.
Nec ponet pubes vnquam Saturnia curam,
Dum carpet superas in terris Hannibal auras.
Talia portabat lætis oracula Bostar,
Impleuatq; viros pugnæ propioris amore.

SILII ITALICI

LIBER QVARTVS.

HERM. BVSCHII PASIPH. arg. in lib. quartum.

Fama volat Pænum signis hostilibus Alpes
Transcendisse ducem, totis trepidatur in agris.
Consultant patres de bello, intactaq; rursum
Tela nouant. Libycis ostendens Hannibal vrbem
Militibus, prædæ cupidos acuebat amore.
Ad pugnam interea volucri rate Scipio consul
Massiliæ fidis aderat delatus ab oris:
Occurritq; hosti Ticini ad fluminis vndam,
Atque ibi tunc prima caluerunt littora pugna.
Sed Consul Trebiæ vicinum Scipio collem
Cedere compulsus petijt quo venit & ipse

Consulis accitus Siculo collega Peloro.
Hostis sed rursus victor, spumantia, captum
Post Appenninum, Thrasimeni stagna petebat.

AMBR. NICANDRI IIII. libri catalepsis.

Ticini clades canitur, Trebiaq; ruina,
Hic Appenninum transit cum milite Pœnus.

FAMA per Ausoniæ turbatas spargitur urbes
Nubiferos monteis, & saxa minantia cælo
Accepisse iugum, Pœnosq; per inuia vectos:
Aemulaq; Herculei iactatur fama laboris,
Descendisse ducem, diros canit improba motus,
Et gliscit gressu, voluciriq; citatior Euro
Terrificis quatit attonitas rumoribus arces.
Astruit auditis docilis per inania rerum
Pascere rumorem vulgi pauor: itur in acreis
Bellorum raptim curas, subitusq; per omnem
Ausoniam Mauors strepit, & ciet arma virosq;
Pila nouant, ac detersa rubigine sæuus
Induitur ferro splendor: iuuenumq; reposta
Instaurant galeæ coni decus: hasta iuuatur
Amento, renouantq; noua fornace bipennes.
Conseritur tegmen laterum impenetrabile, multas
Passurus dextras, atque irrita vulnera thorax,
Pars arcu inuigilant, domitat pars verbere anhelũ
Cornipedem in gyros, saxoq; exasperat ensem.

Nec

Nec verò muris, quibus est luctata vetustas,
Ferre morantur opem: subuectant saxa, cauasq;
Retractant turres, edit quas longior ætas.
Hinc tela accipiunt arces, & robora portis,
Et fidos certant obices accersere sylua.
Circundant fossas. haud segnis cuncta magister
Præcipitat timor, ac vastis trepidatur in aruis.
Deseruere larem, portant ceruicibus ægras
Attoniti matres, ducentesq; vltima fila
Grandæuos rapuere senes: tum crine soluto
Ante agitur coniux, dextra, læuaq; trahuntur
Parui, non æquo comitantes ordine, nati.
Sic vulgus, traduntq; metus, nec poscitur author.
At patres quanquam exterrent immania cœpta,
Inq; sinu bellum, atque Alpes, & peruia saxa
Accepere, tamen crudam contra aspera mentem,
Et magnos tollunt animos, iuuat ire periclis
Ad decus, & dextra memorandum cōdere nomen,
Quale dedit nunquam rebus fortuna secundis.
Sed Libyæ ductor tuto fouet agmina vallo
Fessa gradum, multoq; gelu torpentia neruos,
Solandiq; genus, lætis ostentat ad vrbem
Per campos superesse viam, Romamq; sub ictu.
At non & rerum curas, consultaq; belli
Stare probat, solusq; nequit perferre quietem.
Armiferæ quondam prisca inter tempora gentes
Ausonium inuasere latus, sedesq; beatas
Et metui peperere manu, mox impia bella,
Tarpeius pater, & capti sensere Quirites.

Iam

Hic dum sollicitat donis & inania corda,
Ac fluxam morum gentem fouet, armaq; iungit,
Iam Consul volucri peruectus littora classe
Scipio, Phocaicis sese referebat ab oris.
Ingentesq; duces, pelagi, terræq; laborem
Diuersum emensos, propiora pericula vallo
Iungebant, magnæq; aderant primordia cladis.
Nanque vt collatis admoto Consule castris
Sustulerat fortuna moras, signumq; furoris
Accensæ viso poscebant hoste cohortes,
Debellata procul, quæcunq; vocantur Iberis
Ingenti Tyrius, nemorosa per agmina, ductor
Voce sonat, non Pyrenem, Rhodanúmve furentem,
Iussa aspernatos, rutulam fumasse Saguntum,
Raptum per Celtas iter, & quà ponere gressum
Amphitryoniadæ fuerit labor, isse sub armis
Pœnorum turmas, equitemq; per ardua vectum
Insultasse iugo, & fremuisse hinnitibus Alpeis.
Contrà pulchra suos vocat ad discrimina Consul.
Hostem miles habes fractum, ambustumq; niuosis
Cautibus, atq; ægre torpentia membra trahentem.
En age, qui sacros monteis, rupesq; profundas
Transiluit, discat quanto stat celsius arce
Herculea vallum, & maius sit scandere colleis,
An nostros rupisse globos, det inania famæ.
Dum magna fusa pugna, retroq; ruenti
Quà ventum est, obstent Alpes, super ardua ductũ
Huc egere dei, Latios vt sanguine fines
Imbueret, tellusq; hostilis conderet ossa.

Scire

Scire libet, noua nunc nobis, atque altera bellum
Carthago, an ne eadẽ mittat, quæ mersa sub æquor
Egates inter vasto iacet obruta ponto.
Hæc ait, atque agmen Ticini flectit ad vndas.
Cæruleas Ticinus aquas, & stagna, vadoso
Perspicuus seruat turbari nescia, fundo,
Ac nitidum viridi lente trahit amne liquorem.
Vix credas labi, ripis tam mitis opacis
Argutos inter volucrum certamina cantus
Somniferam ducit lucenti gurgite lympham.
Iamq; sub extremum noctis fulgentibus vmbris
Lux aderat, somnusq; suas confecerat horas.
Explorare locos Consul, collisq; propinqui
Ingenium, & campis quæ sit natura, parabat.
Par studium Pæno, similesq; in pectore curæ.
Ergo aderant, rapidis equitum comitantibus alis.
Verùm vbi commoto docuerunt puluere nubes
Hostem ferre gradum, & propius propiusq; sonore
Quadrupedum cornu tellus gemit, ac simul acer
Vincentum lituos, hinnitus sæuit equorum,
Arma viri, rapite arma viri, dux instat vterq;.
Ambobus velox virtus, geminusq; cupido
Laudis, & ad pugnas, Martemq; insania concors.
Haud mora iam tantum campi dirimebat ab ictu,
Quantum impulsa valet comprendere lancea nodo,
Cùm subitum liquida, non vllis nubibus, æthra
Augurium, mentes, oculosq; ad sidera vertit.
Accipiter medio tendens à limite solis,
Dilectas Veneri, notasq; in honore Diones

Turbabat violentus aues, atque vnguibus idem,
Idem nunc rostro, duris nunc ictibus alæ,
Ter quinas dederat, sæua inter vulnera letho.
Nec finis, satiésve noui; sed sanguinis ardor
Gliscere, & vrgebat trepidam iam cæde priorum,
Incertamq́; fugæ, pluma labente, columbam,
Donec Phœbeo veniens Iouis ales ab ortu,
In tenueis tandem nubes dare terga coëgit.
Tum victrix lætos signa ad Romana volatus
Conuertit, prolesq́; ducis, qua parte decora
Scipio quassabat puerilibus arma lacertis,
Clangorem bis terq́; dedit, rostroq́; coruscæ
Perstringens conum galeæ, se reddidit astris.
Exclamat Liger, huic superos sentire monentes
Ars fuit, ac penna monstrare futura magistra.
Pœne bis octonos Italis in finibus annos
Audaci similis volucri, sectabere pubem
Ausoniam, multamq́; feres cum sanguine prædam.
Sed compesce minas, renuit tibi Daunia regna
Armiger ecce Iouis: nosco te summe deorum,
Adsis ô, firmesq́; tuæ pater alitis omen.
Nam tibi seruantur, ni vano cassa volatu
Mentitur superos præpes, postrema subactæ
Fata puer Libyæ, & maius Carthagine nomen.
Contra læta Bogus Tyrio canit omnia regi.
Et functum accipitrem, cæsasq́; in nube volucres
Aeneadis cladem, & Veneris portendere genti.
Tum dictis comitem contorquet primus in hosteis
Ceu suadente Deo, & fatorum conscius hastam.

Illa volans patuli longe per inania campi
Lethum perdiderat spatio, ni fissus habenas
Dum primæ decus affectat decerpere pugnæ,
Obuia quadrupedis præceps Catus ora tulisset.
Sic elanguescens, & iam casura, petitum
Inuenit vulnus, cædemq; recepit ab hoste
Cornus, & oblatæ stetit inter tempora frontis.
Incurrunt acies, magnoq; fragore per æquor
Suspendunt cuncti frenis sublime reductos
Cornipedes, vltroq; fruunt: erectus in auras
It sonipes, rapidaq; volans per aperta procella
Tenuia vix summo vestigia puluere signat.
Boiorum ante alias Chryxo duce mobilis ala.
Arietat in primos, obijcitq; immania membra
Ipse tumens, ataui Brenni se stirpe ferebat
Chryxus, & in titulos capitolia capta trahebat.
Tarpeioq; iugo demens, & vertice sacro
Pensanteis aurum Celtas, vmbone ferebat.
Colla viri fuluo radiabant lactea torque,
Auro virgatæ vestes, manicæq; rigebant
Ex auro, & simili vibrabat crista metallo.
Sternitur impulsu vasto perculsa Camertum
Prima phalanx, spissæq; ruunt conferta per arma
Vndæ Boiorum, sociata examina densant
Infandi Senones, collisaq; quadrupedantum
Pectoribus, toto voluuntur corpora campo.
Arua natant, altusq; virûm cruor, altus equorum
Lubrica belligeræ sorbet vestigia turmæ,
Seminecum lethum peragit grauis vngula pulsu,

Et circumuolitans tetros è sanguine rores
Spargit humo, miserisq; suo lauit ora cruore.
Spicula prima, puer tumidi Tyrrhene Pelori
Purpureo moriens victricia sanguine tingis.
Nam tibi cum stimulas cornu, atque in prælia mētes
Accendis, renouasq; viros ad vulnera cantu,
Hæsit barbaricum sub anhelo gutture telum.
Et clausit raucum lethali vulnere murmur.
At sonus extremo morientis fusus ab ore,
Fessa pererrauit mutis iam cornua labris.
Chryxus Picentem, Laurumq;, nec eminus ambo,
Sed gladio Laurum, Picenti rasilis hasta
Ripis lecta Padi, lethum tulit. auia nanque
Dum petit, ac læuo meditatur fallere gyro,
Hasta viri femur, & pariter per anhela volantis
Ilia fedit equi, geminam dedit horrida mortem.
Idem sanguinea Venuli ceruice reuellens,
Sternit præcipitem trepido te Farfare telo.
Et te sub gelido nutritum Tulle Velino,
Egregium Ausoniæ decus, ac memorabile nomen
Si dent fata moras, aut seruent fœdera Pœni.
Tum Romulū, atq; olim celeberrima nomina bello
Tyburteis magnos, Hispellatemq;, Metaurumq;
Et Damum, dubia meditatus cuspide vulnus.
Nec locus est Tyrijs belli pugnæ've, sed omnem
Celticus impleuit campum furor: irrita nulli
Spicula torquentur, statq; omne in corpore ferrum.
Hic inter trepidos immane Quirinius audens,
Cui fugere ignotum, atque inuicta mente placebat

Rebus

Rebus in aduersis exceptum pectore lethum,
Cuspide flammat equum, ac dispergit gesa lacerto.
Si reserare viam, atque ad regem rumpere ferro
Detur iter, certusq; necis, petit omnibus ausis,
Quod nequeat sentire decus, cadit inguine fosso
Teutalus, & vasto quatitur sub pondere tellus.
Occumbit Sarmens, flauam qui ponere victor
Cæsariem, crinemq; tibi Gradiue vouebat
Auro certantem, & rutilum sub vertice nodum.
Sed Parcæ intonsa non exaudita vouentem
Ad manes traxere coma: per candida membra
It fumans cruor, & tellus perfusa rubescit.
At non tardatus iaculo occurrente Lycaunus
Irruit, aduersumq; viro rotat obuius ensem.
Et ferit insurgens, humero quà brachia lenti
Annectunt nerui, decisaq; vulnere laua
Laxatis paulum moribunda pependit habenis.
Dumq; micans tremulo conatu lora retentat
Flectentem assuetos imitatur nescia frenos
Demetit auersi Vesagus, tum colla, iubaq;
Suspensam portans galeā, atq; inclusa perempti
Ora viri, patrio diuos clamore salutat.
Dumq; ea Gallorum populi dant funera campo
Accitas propere castris in prælia Consul
Raptabat turmas, primusq; ruebat in hostem
Candenti sublimis equo, trahit vndique lectum
Diuitis Ausoniæ iuuenem, Marsosq;, Coramq;,
Laurentumq; decus, iaculatoremq; Sabellum,
Et Gradiuicolam celso de colle Tudertem,

Indutosq; simul gentilia lina Faliscos,
Quosq; sub Herculeis taciturno flumine muris
Pomifera arua creant, Anienicolæq; Catilli,
Quosq; in prægelidis duratos hernica riuis
Mittebant saxa, & nebulosi rura Casini,
Ibant in Martem terræ dominantis alumni
Damnati superis, nec iam reditura iuuentus.
Scipio, quà medius pugnæ vorat agmina vortex
Infert cornipedem, atq; instinctus strage suorum
Inferias cæsis mactat, Labarumq;, Padumq;,
Et Camum, & multo vix fusum vulnere Brēnum,
Gorgoneoq; Larum torquentem lumina vultu,
Occidis & tristi pugnans Lepontice fato.
Nam dum frena ferox, obiecto corpore prensas,
Atque æquas celsus residentis consulis ora
Ipse pedes, frontem in mediam grauis incidit ensis,
Et diuisum humeris iacuit caput: Abbatus amens
Qui luctatur equo, parmaq; incursibus obstat,
Ictu quadrupedis fulua porrectus arena
Elisa incussis amisit calcibus ora.
Perfurit Ausonius turbata per æquora ductor,
Ceu gelidus Boreas totum cùm substulit imo
Icarium fundo victor mare, nauita vasto
Iactatur sparsus, lacerata classe, profundo,
Cunctaq; canenti perfunditur æquore Cyclas.
Chryxus vt in tenui spes, exiguumq; salutis
Iam videt esse sua, mortemq; astare propinquam,
Armat contemptu mentem necis: horrida barba
Sanguinea rutilat spuma, rictusq; furentis

Albet,

Albet, & effuso squalent à puluere crines,
Inuadit Tarium, vicino consule, pugnas
Miscentem, sæuúq; virum circumtonat armis.
Voluitur ille solo: nam pronum effundit in armos
Fata extrema ferens abies, rapiturq; pauore
Tractus equi, vinctis connexa ad cingula membris.
Longa cruor sparso liquit vestigia campo,
Et tremulos cuspis ductus in puluere signat,
Laudabat lethi iuuenem, egregiosq; parabat
Vlcisci Consul manes, cùm dira per auras
Vox venit, & Chryxum ferri clamoribus audit
Haud notum vultu, surgit violentior ira
Comminus, atque oculos optato in corpore figit.
Tum stimulans grato plausæ ceruicis honore
Cornipedem alloquitur, vulgū, Martemq; minorem
Hactenus, & letho dedimus sine nomine gentem,
Nos Gargane vocant Superi ad maiora, vidésne
Quantus eat Chryxus? iam nunc tibi præmia pono
Illum Sidonio fulgentem ardore tapeta,
Barbaricum decus, & fuluis donabere frenis.
Sic fatus, magno Chryxum clamore ciebat
In pugnam, ac vacuo poscebat prælia campo.
Nec detrectantem par ira accenderat hostem.
Vt iussæ cessere retro, spatiumq; dederunt
Hinc atque hinc alæ, medio stetit æquore pugna.
Quantus Phlegreis telluris alumnus in aruis
Mouit signa Mimas, & cælum exterruit armis,
Tantus semifero Chryxus sub pectore murmur
Torquet, & horrisonis vlulatibus erigit iras.

Nemóne

Nemône incensæ, captæq; superfuit vrbi,
Vt tibi quas Brenni populus ferremus in arma
Narraret dextras? disce en nunc, inquit, & vnà
Contorquet nodis, & obustо robore, diram.
Vel portas quassasse trabem, sonat illa tremendum
Ac nimio iactu seruasse improuida campi
Distantis spatium, propiorem transuolat hostem.
Cui Consul. ferre hoc vmbris, proauoq; memento
Quàm procul occumbas Tarpeia à sede, tibiq;
Haud licitum sacri Capitolia cernere montis,
Tum nodo, cursuq; leui simul adiuuat hastam
Dignam mole viri nixus, fugit illa per ora
Multiplicis lini, subtectaq; tegmina neruis,
Atque altum tota metitur cuspide pectus.
Procumbit lata porrectus in arma ruina,
E percussa gemit tellus ingentibus armis.
Haud aliter structo Tyrrhena ad littora saxo
Pugnatura fretis, subter cæcisq; procellis
Pila immane sonans, impingitur ardua ponto.
Immugit Nereus, diuisaq; cærula pulsu
Illisum accipiunt irata sub æquora montem.
Ductore amisso pedibus se credere Celtæ
Vna spes animæ, tantusq; pependerat ardor.
Ac veluti summo venator densa Picano
Cùm lustra exagitat, spissisq; cubilibus atram
Immittit passim dumosa per inuia pestem.
Dum tacitas vires, & flammam colligit ignis,
Nigranti piceus sensim caligine vertex
Voluitur, & pingui contorquet nubila fumo,

Mox subita in toto lucent incendia monte,
Fit sonitus, fugere feræ, fugere volucres,
Atque vna longe trepidant in valle iuuencæ.
At Mago vt vertisse globos, primumq́; laborem,
Qui solus genti est, cassum videt, arma suorum,
Ac primum in pugnas equitem vocat, vndique nudi
Assiliunt frenis, infrenatiq́; manipli.
Nunc Itali in tergum versis referuntur habenis,
Nunc rursus Tyrias retro pauor aduehit alas,
Aut illi dextros lunatis flexibus orbes,
Aut illi læuos sinuant in cornua gyros,
Texunt alterno glomerata volumina cursu,
Ac cædem refugam, cedentes arte resoluunt.
Hac pontum vice (vbi exercet discordia ventos)
Fert Boreas, Eurusq́; refert, molemq́; profundi,
Nunc huc alterno, nunc illuc, flamine gestant.
Aduolat aurato præfulgens murice ductor
Sidonius, circaq́; metus, terrorq́;, furorq́;.
Isq́; vbi Callaici radiantem tegminis orbem
Extulit, & magno percussit lumine campos,
Spes, virtusq́; cadunt, trepidaq́; à mente recedit
Vertere terga pudor, nec lethi cura decori,
Sed fugere infixum est, terræq́; optantur hiatus.
Sic vbi Caucaseis tigris se protulit antris,
Linquuntur campi, & tutas petit omne latebras
Turbatum insano vultu pecus, illa pererrat
Disiectas victrix valles, iamq́; ora reducto
Paulatim nudat rictu, vt præsentia mandat
Corpora, & immani stragem meditatur hiatu.

Non

Non illum Metabus, non illum celsior Vfens
Euasere tamen, quamuis hic alite planta,
Hic ope cornipedis totis ferretur habenis.
Nam Metabum ad manes demisit cuspide fulgens
Fraxinus, Vfentem collapsum poplite flexo
Ensis obit, laudemq; pedum cum sanguine ademit.
Iamq; dedit letho Stemium, Laurumq;, domoq;
Collinum gelida vitreo quem Fucinus antro
Nutrierat, dederatq; lacum transmittere nando.
Fit socius lethi coniecta Massicus hasta
Vitiferi sacro generatus vertice montis,
Et Lyris nutritus aquis, qui fonte quieto
Dissimulat cursum, ac nullo mutabilis imbri
Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas.
Exoritur rabies cædum, ac vix tela furori
Sufficiunt, teritur iunctis vmbonibus vmbo,
Pesq; pedem premit, & nutantes casside cristæ
Hostilem tremulo pulsant conamine frontem.
Tergemini primam ante aciem fera prælia fratres
Miscebant, quos Ledæo Sidonia Barce
Xanthippo fœlix vteri inter bella crearat;
Res Graiæ, ductorq; parens, ac nobile Amyclæ
Nomen, & iniectus Spartanis colla catenis
Regulus, inflabant veteri præcordia fama
Marte probare genus, fictisq; Lacona parentem
Ardebant, gelidosq; dehinc inuisere montes
Taygeta, & tandem bellis innare subactis
Eurotam patrium, ritusq; videre Lycurgi.
Sed Spartam penetrare Deus, fratresq; negabant

Ausonij totidem numero, quos miserat altis
Egeriæ genitos immitis Aricia lucis:
Aetatis, mentisq́; pares: at non dabat vltra
Clotho dura, lacus, aramq́; videre Dianæ.
Nanque vt in aduersos impacti turbine pugnæ
Eumachus, & Clytias, & lætus nomine patris
Xanthippus, iunxere gradus, ceu bella leones
Inter se furibunda mouent, & murmure anhelo
Squalenteis campos, & longa mapalia complent,
Omnis in occultas rupes, atque auia pernix
Maurus saxa fugit, coniuxq́; Libyssa profuso
Vagitum cohibens suspendit ab vbere natos.
Illi dira fremunt, perfractaq́; in ore cruento
Ossa sonant, pugnantq́; feris sub dentibus artus.
Haud secus Egeriæ pubes, hinc Virbius acer,
Hinc Capys assiliunt, paribusq́; Albanus in armis
Subsidens paulum perfossa promit aluo.
Albanum Clytias. ast illi cuncta repente
Implerunt clypeum miserando viscera lapsu.
Eumachus inde Capyn, sed tota mole tenebat
Ceu fixum membris tegmen, tamen improbus ensis
Adnexam parmæ decidit vulnere læuam.
Inq́; suo pressa est non reddens tegmina nisu
Infelix manus, atque hæsit labentibus armis.
Vltima restabat fusis iam palma duobus
Virbius, huic trepidos simulanti ducere gressus
Xanthippus gladio, rigida cadit Eumachus hasta:
Et tandem æquatæ geminato funere pugnæ,
Inde alterna viris transegit pectora mucro.

Inq;

Inq; vicem erepta posuerunt prælia vita.
Felices lethi, pietas quos addidit vmbris,
Optabunt similes venientia secula fratres,
Extremumq; decus memori celebrabitur æuo.
Si modò ferre diem, miserosq; videre nepotes
Carmina nostra valent, nec famam inuidit Apollo.
At Consul toto palantes æquore turmas
Voce tenet, dum voce viget, quò signa refertis?
Quis vos heu vobis pauor abstulit? horrida primi,
Si sors visa loci, pugnæq; lacessere frontem;
Post me state viri, & pulsa formidine tantum
Aspicite has dextras. capti genuere parentes
Quos fugitis: quæ spes victis? Alpésne petemus?
Ipsam turrigero portantem vertice muros
Credite submissas Romam nunc tendere palmas,
Natorum passim raptus, cædemq; parentum,
Vestalesq; focos extingui sanguine cerno.
Hoc arcete nefas. postquam inter talia crebro
Clamore obtusæ, crassóq; à puluere fauces,
Hinc læua frenos, hinc dextra corripit arma,
Et latum obiectat pectus, strictumq; minatur
Nunc sibi, nunc trepidis ni restet comminus, ensem.
Quas acies alto genitor dum spectat olympo,
Consulis egregij mouere pericula mentem,
Gradiuum vocat, & patrio sic ore profatur.
Magnanimi me nate viri, ni bella capessis,
Haud dubie extremus terret labor, eripe pugnæ
Ardentem, oblitumq; sui dulcedine cædum,
Siste ducem Libyæ. nam plus petit improbus vno.

Consulis exitio, tota quàm strage cadentum
Præterea cernis teneræ qui prælia dextræ
Iam credit puer, atq; annos transcendere factis
Molitur, longumq; putat pubescere bello..
Te duce primitias pugnæ, te magna magistro
Audeat, & primum hoc vincat seruasse parentem.
Hæc rerum sator at Mauors in prælia currus
Odrysia tellure vocat, tum fulminis atri
Spargentem flammas clypeum, galeamq; deorum,
Haud illi facilem, multoq; labore Cyclopum
Sudatum thoraca capit, quassatq; per auras
Titanum bello satiatam sanguinis hastam,
Atq; implet curru campos, exercitus vnà
Irarum, Eumenidesq; simul, lethiq; cruenti
Innumeræ facies, frenisq; operata regendis
Quadriiugos atro stimulat Bellona flagello,
Fertur ab immenso tempestas horrida cælo,
Nigrantesq; globos, & turbida nubila torquens
Inuoluit terras, quatitur Saturnia sedes.
Ingressu tremefacta dei, ripasq; relinquit
Audito curru, fontiq; relabitur amnis.
Ductorem Ausonium telis Garamantica pubes
Cinxerat, & Tyrio regi noua dona parabat
Armorum spolium, & rorantia consulis ora,
Stabat fortunæ non cedere certus, & acri
Mole retorquebat crudescens cædibus hastas.
Iamq; suo, iamq; hostili perfusa cruore
Membra madent, cecidere iubæ, gyroq; per orbem
Arctato, Garamas iaculis propioribus instat,

Et librat sæua coniectum cuspide ferrum.
Hic puer vt patrio defixum corpore telum
Conspexit, maduere genæ, subitoq; trementem
Corripuit pallor, gemitumq; ad sidera rupit.
Bis conatus erat præcurrere fata parentis
Conuersa in semet dextra, bis transtulit iras
In Pœnos Mauors: fertur per tela, per hosteis
Intrepidus puer, & Gradiuum passibus æquat.
Continuo cessere globi, latusq; repente
Apparet campo limes, metit agmina tectus
Cælesti clypeo, & sternit super arma iacentum
Corpora, & authorem teli, multasq; paternos
Ante oculos animas, optata piacula, mactat.
Tunc rapta propere duris ex ossibus hasta
Innixum ceruice ferens, humeroq; parentem
Emicat, attonitæ tanta ad spectacula turmæ
Tela tenent, ceditq; loco Libys asper, & omnis
Late cedit Iber, pietasq; insignis, & ætas
Belligeris fecit miranda silentia campis
Tum celso è curru Mauors, Carthaginis arces
Excindes inquit, Tyriosq; ad fœdera coges,
Nulla tamen longo tanta exorietur in æuo
Lux tibi chare puer, macte, ô macte indole sacra,
Vera Iouis proles, & adhuc maiora supersunt.
Sed nequeunt meliora dari: tum nubila Mauors,
Aetheraq;, emenso terras iam sole capessit,
Et fessas acies castris clausere tenebræ.
Condebat noctem deuexo Cynthia curru
Fraternis afflata rotis, & ab æquore Eoo

Surgebant roseæ media inter cærula flammæ.
At Consul tristis campos, Pœnisq; secundam
Planitiem metuens, Trebiam, collesq; petebat.
Iamq; dies rapti cursu, varioq; labore,
Et medio abruptus fluitabat in amne solutis
Pons vinclis, qui Dardaniũ transuexerat agmen
Eridani rapidas aderat cùm Pœnus ad vndas.
Dumq; vada, & molles aditus, per deuia flexo
Circuitu petit, & stagni languentia quærit,
Interdum rapta vicinis saltibus alno
Fluminεam texit quà transuehat agmina classem,
Ecce aderat, Trebiæq; simul vicina tenebat
Trinacrio accitus per cærula longa Peloro
Gracchorum proles Consul, gens inclyta, magno
Atq; animosa viro, multusq; in imagine claris
Præfulgebat auus titulis, belliq; domiq;.
Nec Pœni positis trans amnem in gramine castris
Deerant. nanq; animos stimulabant prospera rerũ,
Increpitansq; super ductor: quis tertius vrbi
Iam superest Consul? quænã altera restat in armis
Sicania? en omnes Latia, Dauniq; nepotum
Conuenere manus, feriant nunc fœdera mecum
Ductores Italum, ac leges & pacta reposcant.
At tu donata tela inter martia luce
Infelix animæ, sic sic viuasq;, tuoq;
Des iterum hanc laudem nato, nec fine sub æui
Oppetere in bello detur, cùm fata vocabunt,
Pugnantem cecidisse meum est. hæc personat ardẽs.
Inde leui iaculo, Massylumq; impiger alis

Castra sub ipsa datis irritat, & elicit hostem.
Nec Latius vallo miles debere salutem
Fas putat, aut clausas pulsari cuspide portas.
Erumpunt, cunctisq; prior volat aggere aperto
Degener haud Gracchus cõsul, quatit aura comãtes
Cassidis auricomæ cristas, humeroq; refulget
Sanguinei patrium saguli decus, agmina magno
Respectans clamore vocat, quiq; obuia densos
Arctat turba globos, rumpens iter, æquore fertur.
Vt torrens celsi præceps è vertice Pindi
Cum sonitu ruit in campos, magnoq; fragore
Auulsum montis voluit latus, obuia passim
Armenta, immanesq; feræ, syluæq; trahuntur.
Spumea saxosis clamat conuallibus vnda.
Non mihi Mæoniæ redeat si gloria linguæ,
Centenasq; pater det Phœbus rumpere voces,
Tot cædes proferre queam, quot dextera magni
Consulis, aut contrà Tyriæ furor edidit iræ.
Murranum ductor Libyæ, ductorq; Phalantum
Ausonius gnaros belli, veteresq; laborum
Alter in alterius fiderunt comminus ore.
Monte procelloso Murranum miserat Anxur,
Tritonis niueo te sacra Phalante profundo.
Vt primum insigni fulsit velamine Consul,
Quanquam orbus partem visus, vnoq; Cupentus
Lumine sufficiens bellis, citat improbus hastam,
Et summæ figit tremebundam margine parmæ.
Cui Consul, nãq; ira coquit, pone improbe quicquid
Restat in ore fero, & truncata fronte reluucet.

Sic

Sic ait intorquens directo turbine robur,
Et dirum tota transmittit cuspide lumen.
Nec leuior dextra generatus Amilcare sæuit.
Huic cadit infelix niueis Varrenus in armis
Meuanus Varrenus, arat cui diuitis vber
Campi fulginea, & patulis Clitumnus in aruis
Candenteis gelido profundit flumine tauros.
Sed tristes Superi, atq; ingrata maxima cura
Victima Tarpeio frustra nutrita tonanti.
Instat Iber leuis, & leuior discurrere Maurus
Hinc pila, hinc Libycæ certant subtexere cornus.
Densa nube polum, quantumq; interiacet æqui
Ad ripas campi, tantum vibrantia condunt
Tela, nec arctatis locus est in morte cadendi.
Allius Argyripa, Dauniq; profectus ab aruis
Venator rudibus iaculis, & Iapyge campum
Persultabat equo, mediosq; inuectus in hostes
Appula non vana torquebat spicula dextra.
Huic horret thorax Samnitis pellibus vrsæ,
Et galea annosi vallatur dentibus apri.
Verum vbi turbantem, solo ceu lustra pererret
In nemore, aut agitet Gargano terga ferarum,
Hinc Mago, hinc sæuus pariter videre Maharbal,
Vt subigente fame diuersis rupibus Vrsi,
Inuadunt trepidum gemina inter prælia taurum,
Nec partem prædæ patitur furor: haud secus acer
Hinc atq; hinc iaculo deuoluitur Allius acto.
It stridens per vtrunq; latus Maurusia taxus,
Obuia tum medio sonuerunt spicula corde,

Incertumq́; fuit lethum, cui cederet hastæ.
Et iam dispersis Romana per agmina signis
Palantes agit ad ripas (miserabile) Pœnus
Impellens trepidos, fluuioq́; immergere certat.
Tum Trebia infausto noua prælia gurgite fessis
Inchoat, & precibus Iunonis suscitat vndas.
Haurit subsidens fugientum corpora tellus,
Infidaq́; soli frustrata voragine sorbet:
Nec niti, lentoq́; datur conuellere limo
Mersa pedum penitus vestigia, labe tenaci
Hærent deuincti gressus, resolutaq́; ripa
Implicat, aut cæca prosternit fraude paludis.
Iamq́; alius super, atq; alius per lubrica surgens,
Dum sibi quisq; viam per inexplicabile littus
Præripit, & putri luctatur cespite, lapsi
Occumbunt, seseq́; sua pressere ruina.
Ille celer nandi, iamiamq́; apprendere tuta
Dum parat, & celso connixus corpore prensat
Gramina sūma manu, liquidisq́; emergit ab vndis,
Contorta ripæ pendens affigitur hasta.
Hic hostem orbatus telo complectitur vlnis,
Vndantemq́; vado permixta morte coërcet.
Mille simul lethi facies. Ligus occidit aruis.
Sed proiecta viri lymphis fluuialibus ora
Sanguineum hauserunt longis singultibus amnem.
Enabat tandem medio vix gurgite pulcher
Hirpinus, sociumq́; manus clamore vocabat.
Quum rapidis illatus aquis, & vulnere multo
Impulit asper equus, fessusq́; sub æquora mersit.

Accumulat clades subito conspecta per vndas
Vis elephantorum turrito concita dorso.
Nanq; vadis rapitur praeceps, ceu proruta cautes
Auulsi montis, Trebiamq; insueta trementem
Prae se pectore agit, spumantiq; incubat alueo.
Explorant aduersa viros, perq; aspera duro
Nititur ad laudem virtus interrita cliuo.
Nanq; inhonoratam Fibrenus cernere mortem,
Et famae mundam impatiens, spectabimur, inquit:
Nec fortuna meum condes sub gurgite lethum:
Experiar, sítne in terris domitare quod ensis
Non queat Ausonius, Tyrrhenaq; pernecet hasta.
Tum iacit assurgens, dextroq; in lumine sistit
Spicula saeua ferae, telumq; in vulnere liquit,
Stridore horrisono penetrantem cuspidis ictum
Bellua prosequitur, laceramq; eruore profuso
Attollit frontem, & lapso dat terga magistro:
Tum vero inuadunt iaculis, crebraq; sagitta,
Ausi iam sperare necem, immensosq; per armos,
Et laterum extensus, venit atra cuspide vulnus.
Stat multa in tergo, & nigranti lancea dorso,
Ac syluam ingentem concusso corpore vibrat,
Donec consumptis longo certamine telis
Concidit, & clausit magna depressa ruina.
Ecce per aduersum quanquam tardata morantur
Vulnere membra virum, subit implacabilis amnem
Scipio, & innumeris infestat caedibus hostem,
Corporibus, clypeisq; simul, galeisq; cadentum
Cõtegitur Trebia, & vix cernere linquitur vndas.

Mezeus iaculo, Gestar prosternitur ense.
Tum Pelopeus auis Cyrenes, incola Telgon.
Hinc torquet rapido correptum è gurgite pilum,
Et quantum longo ferri tenuata rigore
Procedit cuspis, per hiantia transigit ora:
Pulsati ligno sonuere in vulnere dentes.
Nec iacto quæsita quies. turgentia membra
Eridano Trebia, Eridanus dedit æquoris vndis.
Tu quoq; Lapse cadis tumulo post fata negato,
Quid domus Hesperidum, aut luci iuuere dearum
Fuluos aurifera seruantes arbore ramos?
Intumuit Trebia, & stagnis se sustulit imis,
Iamq; ferox totum propellit gurgite fontem,
Atq; omneis torquet vires, furit vnda sonoris
Vorticibus, sequiturq; nouus cum murmure torrens.
Sensit, & accensa ductor violentior ira,
Magnas ô Trebia, & meritas mihi perfide pœnas
Exolues inquit, lacerum per Gallica riuis
Dispergam rura, atq; amnis tibi nomina demam:
Quoq; aperis te fonte premam, nec tangere ripas,
Illabiq; Pado dabitur. quænam ista repente
Sidonium infelix rabies te reddidit amnem?
Talia iactantem, consurgens aggere aquarum
Impulit, atq; humeros curuato gurgite pressit.
Arduus aduersa mole irrumpentibus vndis
Stat ductor, clypeoq; ruentem sustinet amnem.
Necnon à tergo fluctus stridente procella
Spumeus irrorat summas aspergine cristas.
Ire vadis, stabilemq; vetat defigere gressum

Subducta tellure deus, percussaq́; longe
Raucum saxa sonant, vndæq́; ad bella patentes
Excitæ pugnant, & ripas perdidit amnis.
Tum madidos crines, & glauca fronde reuinctum
Attollit cum voce caput: pœnásne superbas,
Insuper, & nomen Trebiæ delere minaris?
O regnis inimice meis, tot corpora porto
Dextra fusa tua, clypeis galeisq́; virorum
Quos mactas, arctatus iter, cursumq́; reliqui.
Cæde vides, stagna alta rubent, retroq́; feruntur.
Adde modũ dextræ, & campis incube propinquis.
Hæc Venere adiuncta, tumulo spectabat ab alto
Mulciber, obscuræ tectus caligine nubis.
Ingrauat ad cælum sublatis Scipio palmis:
Dij patrij, quorum auspicijs stat Dardana Roma.
Talin' me letho tanta inter prælia nuper
Seruastis? fortunæ animam hanc excindere dextra
Indignum est visum? redde ô me nate periclis,
Redde hosti, liceat bellanti arcessere mortem,
Quam patriæ, fratriq́; probem. tum percita dictis
Ingemuit Venus, & rapidas detrusit in amnem
Coniugis inuicti vires, agit vndiq; flammam
Dispersus ripis ignis, multosq́; per annos
Nutritas fluuio populatur feruidus vndas.
Vritur omne nemus, lucosq́; effusus in altos
Immissis crepitat victor Vulcanus habenis.
Iamq́; ambusta comas abies, iam pinus, & alni:
Iam solo restans trunco, dimisit in altum
Populus, assuetas ramis habitare volucres,

Flamma vorax imo penitus de gurgite tractos
Absorbet latices, sæuoq; vrgente vapore
Siccus inarescit ripis cruor, horrida late
Scinditur in rimas, & hiatu rupta dehiscit
Tellus, ac stagnis altæ sedere fauillæ,
Miratur pater æternos cessare repente
Eridanus cursus, nympharumq; intima mæstus
Impleuit chorus attonitis vlulatibus antra.
Ter caput ambustum conantem attollere iacta
Lampade Vulcanus mersit fumantibus vndis,
Ter correpta dei crines nudauit arundo.
Tum demum amissæ vires, & voce precantis,
Orantiq; datum ripas seruare priores.
Ac tandem à Trebia reuocauit Scipio fessas
Munitum in collem Graccho comitante cohortes.
At Pœnus multo fluuium veneratus honore,
Gramineas vndis strauit socialibus aras.
Nescius heu quanto superi maiora mouerent,
Et quos Ausoniæ luctus Thrasimene parares.
Boiorum nuper populos turbauerat armis
Flamminius, facilisq; viro tum gloria belli.
Corde leuem, atq; astus inopem contundere gentẽ.
Sed labor haud idem Tyrio certassẽ tyranno.
Hunc læuis vrbi genitum ad fatalia damna
Ominibus, parat imperio Saturnia fesso
Ductorem, dignumq; virum veniente ruina.
Inde vbi prima dies iuris, clauumq; regendæ
Inuasit patriæ, & sub nutu castra fuere,
Vt pelagi rudis, & pontum tractare per artem

Nescius,

Nescius, accepit miseræ si iura carinæ,
Ventorum tenet ipse vicem, cunctisq; procellis
Dat iactare ratem, fertur vaga gurgite puppis
Ipsius in scopulos dextra impellente magistri.
Ergo agitur raptis præceps exercitus armis
Lydorum in populos, sedemq; ab origine prisci
Sacratam Corithi, *iunctosq; à sanguine auorum*
Mæonios Italis *permixta stirpe colonos.*
Nec regem Aphrorum noscenda ad cœpta moratur
Laude super tanta monitor deus: omnia somni
Condiderant, ægrisq; dabant obliuia curis,
Cùm Iuno *in stagni iuuenem conuersa propinqui,*
Et madidæ frontis crine, circundata fronde
Populea stimulat subitis præcordia curis,
Ac rumpit ducis haud spernenda voce quietem.
O *felix famæ, &* Latio *lacrymabile nomen*
Hannibal, Ausonia si te fortuna creasset
Ad magnos venture deos, cùm fata tenemus,
Pelle moras: breuis est magni fortuna fauoris.
Quantum vouisti cùm Dardana *bella parenti*
Iurares, fluet Ausonio tibi corpore tantum
Sanguinis, & patrias satiabis cædibus vmbras.
Nobis persolues merito securus honores.
Nanq; ego sum celsis, quem cinctũ montibus ambit
Tmolo missa manus, stagnis Thrasimenus *opacis.*
His agitur monitis, & lætam numine pubem
Protinus aërij præceps rapit aggere montis.
Horrebat glacie saxa inter lubrica, summo
Piniferum cælo miscens caput Appenninus.

Condiderat nix alta trabes, & vertice celso
Canus apex stricta surgebat ad astra pruina.
Ire iubet, prior extingui, labiq; videtur
Gloria post Alpes, si stetur montibus vllis.
Scandunt praerupti nimbosa cacumina saxi,
Nec superasse iugum finit, mulcetq; laborem.
Plana natant, putriq; gelu, linquentibus vndis
Inuida limosa restagnant arua palude.
Iamq; ducis nudus tanta inter inhospita vertex
Saeuitia quatitur caeli, manante per ora,
Perq; genas, oculo facilis spreuisse medentes.
Optatum bene credit emi quocunque periclo
Bellandi tempus, non frontis parcit honori,
Dum ne perdat iter, non caetera membra moratur
In pretium belli dare, si victoria poscat,
Satq; putat lucis Capitolia cernere victor
Qua queat, atq; Italum feriat quà comminus hostē.
Talia perpessi tandem inter saeua locorum
Optatos venere lacus, vbi deinde per arma
Sumeret amissi numerosa piacula visus.
Ecce autem patres aderant Carthagine missi.
Causa viae non parua viris, nec laeta ferebant.
Mos fuit in populis, quos condidit aduena Dido
Poscere caede deos veniam, ac flagrantibus aris
(Infandum dictu) paruos imponere natos.
Vrna reducebat miserandos annua casus,
Sacra Thoanteae, ritusq; imitata Dianae.
Cui fato sortiq; deûm de more petebat
Hannibalis prolem discors antiquitus Hanno.

Sed propior metus armati ductoris ab ira,
Et magna ante oculos stabat redeuntis imago.
Asparsa ac fœdata genas, lacerataq; crines,
Atque vrbem complet mæsti clamoris Imilce.
Edonis vt Pangæa super Trieteride mota
It iuga, & inclusum suspirat pectore Bacchum.
Ergo inter Tyrias, facibus ceu subdita, matres
Clamat io coniux, quocunque in cardine mundi
Bella moues, huc signa refer, violentior hic est,
Hic hostis propior, tu nunc fortasse sub ipsis
Vrbis Dardaniæ muris vibrantia tela
Excipis intrepidus clypeo, sæuamq; coruscans
Lampada, Tarpeis inferis incendia tectis.
Interea tibi prima domus, atque vnica proles
Heu gremio patriæ stygias raptatur ad aras.
I nunc, Ausonios ferro populare penates,
Et vetitas molire vias, i pacta resigna
Per cunctos iurata deos, sic præmia reddit
Carthago, & tales iam nunc tibi vouit honores.
Quæ porrò hæc pietas, delubra aspergere tabo?
Heu primæ scelerum causæ, mortalibus ægris
Naturam nescire deûm, iusta ite precari
Thure pio, cædumq; feros auertite ritus.
Mite & cognatum est homini deus, hactenus, oro
Sit satis ante aras cæsos vidisse iuuencos:
Aut si velle nefas superos, fixumq; sedetq;,
Me, me, quæ genui, vestris assumite votis.
Cur spoliare iuuat Libycas hac indole terras?
An flendæ magis Egates, & mersa profundo

Quàm cœpisse diem, Consul carpebat iniquas
Prægrediens signa ipsa vias, omnisq; ruebat
Mixtus eques, nec discretis leuia arma maniplis,
Infertiq; globis pedites, & inutile Marti
Lixarum vulgus, præsago cuncta tumultu
Implere, & magnam fugientum more petebant.
Tum super ipse lacus densam caligine cæca
Exhalans nebulam, late corruperat omnem
Prospectum miseris, atque atræ noctis amictu
Squalebat pressum picea inter nubila cælum.
Nec Pœnum liquere doli. sedet ensis reposto
Abditus, & nullis properantem occursibus arcet
Incustoditum mox irremeabile littus.
Nanque sub angustas arctato limite fauces
In fraudem ducebat iter, geminumq; receptis
Exitium, hinc rupes, hinc vndæ claustra premebãt.
At contrà vmbroso seruabant vertice montis
Hostilem ingressum, refugos habitura sub ictu.
Haud secus, ac vitreas solers piscator ad vndas,
Ore leuem patulo texens de vimine nassam
Cautius interiora ligat, mediamq; per aluum
Sensim fastigans, compressa cacumina nectit,
Ac fraude arctati remeare foraminis arcet
Introitu facilem, quem traxit ab æquore, piscem.
Ocyus interea propelli signa iubebat
Excussus Consul fatorum turbine mentem:
Donec flammiferum tollentes æquore currum
Solis equi sparsere diem, iamq; orbe renato
Diluerat nebulas Titan, sensimq; fugebat

Caligo in terras nitido resoluta sereno.
Tunc ales, priscum populis de more Latinis
Auspicium, cùm bella parant, mentesq; deorum
Explorant super euentu, ceu præscia luctus
Damnauit vesci, planctuq; alimenta refugit.
Nec rauco taurus cessauit (flebile) ad aras
Immugire sono, pressamq; ad colla bipennem
Incerta ceruice ferens, altaria liquit.
Signa etiam effusa certant dum vellere mole,
Teter humo lacera nitentum erupit in ora
Exultans cruor, & cædis documenta futuræ
Ipsa parens miseris gremio dedit atra cruentos.
Ac super hæc diuûm genitor, terrasq;, fretumq;
Concutiens tonitru, Cyclopum rapta caminis
Fulmina, Tyrrhenas Thrasimeni torsit in vndas:
Ictus & æthereâ per stagna patentia flamma,
Fumauit lacus, atq; arserunt fluctibus ignes.
Heu vani monitus, frustraq; morantia Parcas
Prodigia: heu fatis Superi certasse minores.
Atque hic egregius linguæ, nomenq; superbum
Coruinus, Phœbea sedet cui casside fulua
Ostentans ales proauitæ insignia pugnæ,
Plenus & ipse deûm, socium terrente pauore
Immiscet precibus monita, atque his vocibus infit.
Iliacas te per flammas, Tarpeiaq; saxa,
Per patrios Consul muros, suspensaq; nostræ
Euentu pugnæ natorum pignora, cedas
Oramus Superis, tempusq; ad prælia dextrum
Opperiare, dabunt ijdem tempusq; diemq;

Pugnan-

Pugnandi; tantum ne dedignare secundos
Expectare deos, cum fulserit hora, cruentam
Quae stragem Libyae poscet, tum signa sequentur
Nulla vulsa manu, nesciq; interritus ales
Gaudebit, nullosq; vomet pia terra cruores.
An te praestantem bellis fugit, improba quantum
Hoc posit fortuna loco? sedet obuius hostis
Aduersa fronte, ac circa nemorosa minantur
Insidias iuga, nec laeua stagnantibus vndis
Effugium patet, & tenui stant tramite fauces.
Sit certare dolis, & bellum ducere cordi.
Interea rapidis aderit Seruilius armis,
Cui par imperium, & vires legionibus aequae.
Bellandum est astu: leuior laus indice dextra.
Talia Coruinus, primoresq; addere pasim
Orantum verba, & diuisus quisq; timori
Nunc superos de Flamminio, nunc deinde precari:
Flamminium, ne caelicolis contendere perstet.
Acrius hoc accensa ducis surrexerat ira.
Auditoq; furens socias non desire vires
Siccine nos, inquit, Boiorum in bella ruenteis
Spectabis, cum tanta lues, vulgusq; tremendum
Ingrueret, rupesq; iterum Tarpeia paueret?
Quas ego tunc animas, dextra quae corpora fudi?
Irata tellure sata, & vix vulnere vitam
Reddenteis imo? iacuere ingentia membra
Per campos, magnisq; premunt nunc osibus arua.
Scilicet has sera ad laudes Seruilius arma.
Adiungat, nisi diuiso vicisse triumpho

Vt nequeam, & decoris contentus parte quiescam.
Quippe monent superi, similes ne fingite vobis
Classica qui tremitis, diuos, sat magnus in hostem
Augur adest ensis, pulchrumq;, & milite dignum
Auspicium Latio, quod in armis dextera praestat.
An Coruine sedet, clausum se Consul inerti
Vt teneat vallo, Paenus nunc occupet altos
Arreti muros, Corithi nunc diruat arcem?
Hinc Clusina petat, postremo ad moenia Romae
Illaesus contendat iter? deforme sub armis
Vana superstitio, dea sola in pectore virtus
Bellantum viget, vmbrarum me noctibus atris
Agmina circumstant, Trebiae qui gurgite, quiq;
Eridani voluuntur aquis, inhumata iuuentus.
Nec mora, iam medio coetu, signisq; sub ipsis
Postrema aptabat nulli exorabilis arma.
Aere, atque aequorei tergo flauente iuuenci
Cassis erat munita viro, cui vertice surgens
Triplex crista, iubas effundit crine sueuo:
Scylla super fracti contorquens pondera remi
Instabat, saeuosq; canum pendebat hiatus
Nobile Gargani spolium, quod rege superbus
Boiorum caeso capiti illacerabile victor
Aptarat, pugnasq; decus portabat in omneis
Loricam induitur: tortos huic nexilis hamos
Ferro squama rudi, permixtoq; asperat auro.
Tum clypeum quatit, aspersum quem caedibus olim
Celticus ornarat cruor, humentiq; sub antro
Ceu fetum lupa permulcens puerilia membra,

Ingen

Ingentem Assaraci cælo nutriebat alumnum.
Hinc ensem lateri, dextraq; accommodat hastam.
Stat sonipes, vexatq; ferox humentia frena,
Caucasiam instratus virgato corpore tigrim:
Inde exceptus equo, quà dant angusta viarum
Nunc hos, nunc illos adit, atq; hortatibus implet.
Vestrum opus est, vestrumq; decus, suffixa per vrbẽ
Pœni ferre ducis spectanda parentibus ora.
Vnum hoc pro cunctis sat erit caput. aspera quisq;
Hortamenta sibi referat, meus heu, meus acris
Ticini frater ripis iacet, ac meus alta
Metitur stagna Eridani sine funere natus.
Hæc sibi quisq; : sed est vestrum cui nulla doloris
Priuati rabies, is verò ingentia sumat
E medio, fodiant quæ magnas pectus in iras,
Perfractas Alpes, passamq; infanda Saguntum,
Quosq; nefas vetiti transcendere nomen Iberi,
Tangere iam Tybrin. nam dum vos augur, & extis
Quæsitæ fibræ, vanusq; moratur aruspex
Solum iam superest Tarpeio imponere castra.
Turbidus hæc, visoq; arctis in millibus atras
Bellatore tubas aptante, est Orphite munus,
Est, ait, hoc certare tuum: quis opima volenti
Dona Ioui portet pheretro suspensa cruento?
Nam cur hæc alia pariatur gloria dextra?
Hinc prouectus equo, postquã inter prælia, notam
Accepit vocem, procul hinc te Martius, inquit,
Murranè ostendit clamor, videoq; furentem
Iam Tyria te cæde: venit laus quanta! sed oro

Hæc angusta loci ferro patefacta relaxa,
Tum Soracte satum præstantem corpore, & armis
Aequanum noscens, patrio cui ritus in aruo
Cum pius arcitenens accensis gaudet aceruis
Exta ter innocuos late portare per ignes,
Sic in Apollinea semper vestigia pruna
Inuiolata teras, victorq; vaporis ad aras
Dona serenato referas solennia Phœbo.
Concipe, ait, dignum factis Aequane furorem,
Vulneribusq; tuis, socio te cædis, & iræ.
Non ego Marmaridũ mediã penetrare phalangem,
Cinyphiæq; globos dubitarim irrumpere turmæ.
Nec iam vltra monitus, & verba morantia Martẽ
Ferre valet, longo Aeneadis quod flebitur æuo.
Increpuere simul feralia classica signum.
At tuba terrificis fregit stridoribus auras.
Heu dolor, heu lacrymæ, nec tot post secula seræ.
Horresco vt pendente malo, ceu ductor ad arma
Excitet Tyrius, latebrosis collibus Astur,
Et Libys, & torta Balearis sæuus habena,
Erumpunt multusq; Maces, Garamasq; Nomasq;
Tum quo non alius venalem in prælia dextram
Ocyor attulerit, conductaq; bella probarit,
Cantaber, & galeæ contempto tegmine Vasco.
Hinc pariter rupes, lacus hinc, hinc arma, simulq;
Consona vox vrget, signum clamore vicissim
Per colleis Tyria circunfundente corona.
Auertere dei vultus, fatoq; dederunt
Maiori non sponte locum: timet ipse tyranni

For

Fortunam Libyci Mauors, disiectaq; crinem
Illacrymat Venus, & Delum peruectus Apollo
Tristem mærenti solatur pectine luctum.
Sola Appennini residens in vertice, duras
Expectat cædes inimico pectore Iuno.
At velut erepto metuendi libera cælo
Ipsa suis manibus præsumpta piacula mittens,
Inferias mactat bellis accensa iuuentus.
Primæ Picentum (rupto ceu turbine) fusa
Agmina, & Hannibalem ruere vt videre cohortes,
Inuadunt vltro, & pœnas pro morte futura
Turbato victore petunt, Martemq; reposcunt.
Funditur vnanimo nisu, & concordibus ausis
Pilorum in Pœnos nimbus, fixosq; repulsi
Submittunt clypeos curuati pondere teli.
Acrius hoc rursum Libys, & præsentia sæui
Extimulat ducis, hortantes se quisque vicissim
Incumbunt, pressoq; impellunt pectore pectus.
Ipsa facem quatiens, ac flauam sanguine multo
Sparsa comam, medias acies Bellona pererrat:
Stridit tartareæ nigro sub pectore diuæ
Lethiferum murmur, feraliq; horrida cantu
Buccina, lymphatas agit in certamina mentes.
His iras aduersa fouent, crudusq; ruente
Fortuna stimulus, spem proiecisse salutis.
Hos dexter Deus, & læto victoria vultu
Arridens acuit, Martisq; fauore fruuntur.
Arreptus pulchro cædum Lateranus amore
Dū sequitur dextrā, in medios penetrauerat hosteis.

Quem postquam florens æquali Lentulus æuo
Conspexit, nimium pugnæ, nimiumq; cruoris
Infestas inter non æquo Marte cateruas
Fata irritantem, nisu se concitat acri,
Immitemq; Bagam, qui iam vicina ferebat
Vulnera pugnantis tergo, velocior hasta
Occupat, & socium duris se casibus addit.
Tunc alacres arma agglomerant, geminaq; corusci
Fronte micant, paribus fulgēt capita ardua cristis.
Actus in aduersos casu (nanque obuia ferre
Arma quis auderet? nisi quem Deus ima colentum
Damnasset stygiæ nocti) præfracta gerebat
Syrticus excelso decurrens robora monte,
Et quatiens acer nodosi pondera rami,
Flagrabat geminæ nequicquam cædis amore.
Non hic Egates, insidaq; littora nautis
O iuuenes, motumq; nouis sine Marte procellis
Fortunam bello pelagus dabit: æquoris olim
Victores, media sit qualis discite terra
Bellator Libys, & meliori cedite regno.
Ac simul infesto Lateranum vulnere truncæ
Arboris vrgebat iungens conuitia pugnæ.
Lentulus hic frendens ira: Thrasimenus in altos
Ascendet citius colleis, quàm sanguine roret
Iste pio ramus, subsidens ilia nisu
Conantis suspensa fodit: tum feruidus atro
Pulmone exundat per hiantia viscera sanguis.
Nec minus accensis in mutua funera dextris
Parte alia campi sæuit furor, altus Hiertes

Obui-

Obtruncat Nerium, Rullo ditißimus agri
Occumbis generose Volunx, nec clausa repostis
Pondera thesauris, patrio nec regia quondam
Praefulgens ebore, & possessa mapalia soli
Profuerint: quid rapta iuuant? quid gentibus auri
Nunquàm extincta sitis? modo quē fortuna fouendo
Congestis opibus, donisq; refersit opimis
Nudum tartarea portauit nauita cymba.
Iuxta bellator iuuenilibus Appius ausis
Pandebat campum cæde: atq; vbi plurima virtus,
Nulliq; aspirare vigor, decus inde petebat.
Obuius huic Atlas, à sanguine clarus Ibero
Nequicquam extremæ longinquus cultor arenæ
Impetit os hasta, leuiterq; è corpore summo
Degustat cuspis generosum extrema cruorem.
Intonuere minæ, violentaq; lumina flammis
Exarsere nouis, furit, & difulminat omnem
Obstantum turmā, & clausum sub caßide vulnus
Martia commendat mananti sanguine membra.
Tum verò aspiciens pauitantem, & condere semet
Nitentem socijs iuuenem, ceu tigride cerua
Hircana cum pressa tremit, vel territa pennas
Colligit accipitrem cernens in nube columba:
Aut dumos subit, albenti si sensit in æthra
Librantem visus aquilam lepus ore citato.
Ense ferit tum colla viri, dextramq; micantem.
Demetit, ac mutat successu sæuior hostem.
Stabat fulgentem portans in bella bipennem
Cinyphius: socerique miser Magonis inire

Optabat pugnam ante oculos, spe laudis Isalces
Sidonia tumidus sponsa, vanoq; superbus
Fœdere promissæ post Dardana prælia tedæ.
Huic immittit ovans violentas Appius iras,
Conantiq; grauem fronti librare securim,
Altior insurgens, galeam super exigit ictum,
Et fragilis valido conamine soluitur ensis
Aëre in Cinyphio: nec dispar fortis Isalces
Vmbonem incerto detorsit futilis ictu. *(saxum,*
Tum quòd humo haud vnquàm valuisset vellere
Ni vires trux ira daret, torquebat anhelans
Appius, & lapsu resupina in terga cadentem
Mole premit scopuli, perfractisq; ossibus vrget.
Vidit coniuncto miscens certamina campo
Labentem socer, & lacrymæ sub casside fusæ
Cum gemitu, rapidusq; ruit: data fœdera nuper
Accendunt animos, expectatiq; nepotes.
Iamq; aderat, clypeumq; viri, atq; immania mēbra
Lustrabat visu, propiorq; à fronte coruscæ
Lux galeæ sæuas paulùm tardauerat iras.
Haud secùs è specula præceps delatus opaca
Subsidens campo summisso, contrahit artus,
Cùm vicina trucis conspexit cornua tauri,
Quamuis longa fames stimulet leo: nunc ferus alta
Surgentes ceruice toros, nunc torua sub hirta
Lumina miratur fronte, ac iam signa mouentem,
Et sparsa pugnas meditantem spectat arena.
Hic prior intorquens telum sic Appius infit:
Siqua tibi pietas, ictum ne desere fœdus,

Et generum comitare socer. per tegmina velox
Tunc, æriúq; moras, læuo stetit hasta lacerto.
At contra non dicta Libys, sed feruidus hastam
Perlibrat, magni donum memorabile fratris:
Cæso quam victor sub mœnibus ille Sagunthi
Abstulerat Durio, ac spectatæ nobile pugnæ
Germano dederat portare in prælia pignus
Telum ingens, perq; arma viri, perq; ora, doloris
Adiutum nisu, lethalem protulit ictum:
Exanguesq; viri conantis vellere ferrum
In vulnus cecidere manus: iacet æquore nomen
Clarum Mæonio, atque Italæ pars magna ruinæ
Appius: intremuere lacus, corpusq; refugit
Contractis Thrasimenus aquis: telum ore cruento
Expirãs premit, atq; admorsæ immurmurat hastæ.
Nec fati melior Mamercus, corpore toto
Exoluit pœnas, nulli non saucius hosti.
Nanque per aduersos, qua Lusitana ciebat
Pugnas dira manus, raptum cum sanguine cæsi
Signiferi, magna vexillum mole ferebat,
Et trepida infelix reuocabat signa suorum.
Sed furiata cohors, ausisq; accensa superbis
Quodcunque ipsa manu gestabat missile, quicquid
Præbebat tellus sparsis vix peruia telis
Iniecit pariter, puresq; in corpore nullo
Vnius hæserunt Romani militis hastæ.
Aduolat interea fraterni vulneris ira
Turbatus Libyæ ductor, visoq; cruore,
Num lateri cuspis, num toto pondere telum

Sedisset, fremuitq; amens, sociosq; rogabat.
Vtq; metum lethi procul, & leuiora pauore
Cognouit, proprio tectum gestamine praeceps,
Ex acie rapit, & tutis à turbine pugnæ
Constituit castris: medicas hinc ocyus artes,
Et senioris opem Synali vocat: vngere vulnus
Herbarum hic succis, ferrumq; è corpore cantu
Exigere, & somnum toto misisse chelydro
Anteibat cunctos, nomenq; erat inde per vrbes,
Perq; Parethoniæ celebratum littora Syrtis.
Ipse olim antiquo primum Garamanticus Hammon
Scire pater dederat Synalo, morsusq; ferarum,
Telorumq; graues ictus sedare medendo.
Atque is deinde suo moriens, cælestia dona
Monstrarat nato, natusq; hæredis honori
Transmisit patrias artes: quem deinde sequutus
Haud leuior fama Synalus, Garamantica solers
Monstrata augebat studio, multaq; vetustum
Hammonis comitem numerabat imagine patrem.
Tum proauita ferens, leni medicamina dextra
Ocyus intortos de more astrictus amictus,
Mulcebat lympha purgatum sanguine vulnus.
At Mago exuuias secum, casusq; volutans
Hostis mente necem, fraternas pectore curas
Pellebat dictis, & casum laude leuabat.
Parce metu germane, meis medicamina nulla
Aduersis maiora feres: iacet Appius hasta
Ad manes pulsus nostra: si vita relinquat,
Sat nobis actū est, sequar hostem lætus ad vmbras.

Quæ,

Quæ, dum turbatos auertunt æquore campi
Ductores, valloq; tenent ex agmine Pœnum,
Cedentem Consul tumulo speculatus ab alto,
Atque atram belli castris se condere nubem,
Turbidus extemplo trepidanteis milite mæsto
Inuadit cuneos, subitoq; pauore relaxat
Iam rarescenteis acies, tum voce feroci
Poscit equum, ac mediæ ruit in certamina vallis.
Sic vbi torrentem crepitanti grandine nimbum
Illidit terris, molitus Iuppiter, altas
Fulmine nunc Alpes, nunc mixta Ceraunia cælo.
Intremuere simul tellus, & pontus, & æther,
Ipsaq; commoto quatiuntur tartara mundo.
Incidit attonitis inopino turbine Pœnis
Haud secus improuisa lues, gelidusq; sub ossa
Peruasit miseris conspectus Consulis horror.
It medius, ferroq; ruens densissima, latum
Pandit iter, clamor vario discrimine vocum
Fert belli rabiem ad Superos, & sidera pulsat.
Ceu pater oceanus cùm sæuior æthere, Calpen
Herculeam ferit, & exesa in viscera montis
Contortum pelagus, latrantibus ingerit vndis.
Dant gemitum scopuli, fractasq; in rupibus vndas
Audit Tartessos latis distermina terris.
Audit non paruo diuisus gurgite Lixus.
Ante omneis iaculo tacitas fallente per auras
Occumbit Bogus, infaustum qui primus ad amnem
Ticini, rapidam in Rutulos contorserat hastam.
Ille sibi longam Clotho, turbamq; nepotum

Crediderat, vanis deceptus in alite signis.
Sed non augurio Parcarum impellere metas
Concessum cuiquam, ruit inter tela cruentis
Suspiciens oculis cælum, superosq; reposcit
Tempora promissæ media iam morte senectæ.
Nec Basago exultare datur, ne impune relictum
Consulis ante oculos victum spoliasse Libonem.
Laurigeris decus illud auis, vanaq; iuuenta
Florebat; sed Massylus succiderat ensis,
Pubescente caput mala, properoq; virentes
Delerat letho bellator barbarus annos.
Flamminium implorasse tamẽ iam morte suprema
Haud frustra fuit: auulsa est nam protinus hosti
Ore simu' ceruix, iuuit punire feroci
Victorem exemplo, monstratum reddere lethum.
Quis Deus ô Musæ paribus tot funera verbis
Euoluet, tantisq; vmbris in carmine digna
Quis lamenta ferat? certanteis laude cadendi
Primæuos iuuenes, mortisq; in limine crudæ
Facta virûm, & fixis rabiem sub pectore telis?
Sternitur alternus vastis concursibus hostis,
Nec spoliare vacat, prædaq; aduertere mentem.
Vrget amor cædum, clausis dum detinet hostem
Fraternum castris vulnus, funditq; ruitq;
Nunc iaculis, nunc ense, modò inter millia Consul
Bellantum conspectus equo, modò Marte feroci
Ante aquilas, & signa pedes: fluit impia riuis
Sanguineis vallis, tumuliq;, & concaua saxa
Armorum sonitus, flatusq; imitantur equorum.

Misceb

Miscebat campum membrorum in prælia portans
Celsius humano robur, visaq; pauentes
Mole Gigantei vertebat corporis alas
Othrys Marmarides, lati super agmen vtrunque
Ingens tollebant humeri caput, hirtaq; torua
Frontis cæsaries, & crinibus æmula barba
Vmbrabat rictus: squalore huic hispida diro
Et villosa feris horrebant pectora setis.
Aspirare viro, propioremq; addere Martem
Haud visum cuiquam. laxo ceu belua campo
Incessebatur cunctis ex agmina telis.
Tandem vesanos palantum in terga frementi
Cum fremitu vultus, tacita per nubila penna
Intrauit toruum Gortynia lumen arundo,
Auertitq; virum, fugientis ad agmina Consul
Intorquet tergo iaculum, quod tegmine nudas
Irrumpit costas, hirtoq; à pectore primum
Mucronem ostentat. rapidus conuellere tentat
Quà nasci ferrum fulgenti cuspide cernit,
Donec abundanter defuso sanguine late
Procubuit moriens, & telum vulnere pressit:
Spiritus exundans vicinum puluere moto
Perflauit campum, & nubem dispersit in auras.
Nec minor interea tumultu, syluaq; fremebat.
Diuersus Mauors, variaq; per ardua pugna.
Et saxa, & dumi rorantes cæde nitebant.
Exitium trepidis, lethiq; & stragis acerbæ
Causa Sychæus erat: Murranum ille eminus hasta
Perculerat, quo non alius, cùm bella silerent,

Dulcius Oeagrios pulsabat pectine neruos,
Occubuit sylua in magna, patriosq; sub ipso
Quæsiuit monteis letho, ac felicia Baccho
Aequana & Zephyro Surrentum molle salubri.
Addiderat misero comitem, pugnaq; ferocis,
Gaudebat tristi victor nouitate Sychæus.
Pallantem nam dum sequitur, peruaserat altam
In syluam, & prisce reclinis ab ictibus vlmi
Terga tuebatur trunco, frustraq; relictos.
Tauranus comites suprema voce ciebat.
Transegit iuuenem, ac perfossis incita membris
Hæsit in opposito cuspis Sidonia ligno.
Quid vobis? quænam ira Deum, vel mente sinistra
Quæ sedit formido viri? qui Marte relicto
Ramorum quæsistis opem, non æquius in arctis
Nimirum rebus suasor metus, arguit asper
Exitus euentu praui consulta timoris.
Annosa excelsos tendebat ad æthera ramos
Esculus, vmbrosum magnas super ardua syluas
Nubibus insertans alis caput, instar (aperto
Si staret campo) nemoris, lateq; tenebat
Frondosi nigram tellurem roboris vmbra.
Par iuxta quercus longum molita per æuum
Vertice canenti proferre sub astra cacumen
Diffusas patulo laxabat stipite frondes,
Vmbrabatq; coma summi fastigia montis.
Huc Aetnea cohors, Triquetris quam miserat oris
Rex Arethusa tuus, defendere nescia morte
Dedecus, & mentem nimio mutata pauore,

Certat

Certatim sese tulit, ascendensq; vicissim
Pressit nutantes incerto pondere ramos.
Moxq; alius super, atq; alius, consistere tuto
Dum certant, pars excussi. nam fragmine putri
Ramorum, & senio male fida fefellerat arbor.
Pars trepidi celso inter tela cacumine pendent.
Turbatos ima properans consumere peste
Corripit æratam iamdudum in colla bipennem
Deposito clypeo mutatus tela Sychæus.
Incumbunt sociæ dextræ, magnoq; fragore,
Pulsa gemit crebris succumbens ictibus arbos.
Fluctuat infelix concusso stipite turba,
Ceu Zephyrus quatit antiquos vbi flamine lucos,
Fronde super tremuli vix tota cacuminis hærens
Luctatur, nido pariter luctante, volucris.
Procubuit tandem multa deuicta securi
Suffugium infelix miseris, & inhospita quercus,
Elisitq; viros spatiosa magna ruina.
Inde aliæ cladum facies, contermina cædis
Collucet, rapidoq; inuoluitur esculus igni.
Iamq; inter frondes arenti robore gliscens
Verticibus sæuis, torquet Vulcanus anhelos
Cum feruore globos flammarũ, & culmina torret.
Nec tela interea cessant, semiusta gementum
Atq; amplexa cadunt ardentes corpora ramos.
Hæc inter miseranda virûm certamina, Consul
Ecce aderat voluens iram, exitiumq; Sychæo,
At iuuenis subito tantæ discrimine pugnæ
Occupat euentum telo tentare priorem,

Cui medio leuiter clypeo stetit æris in ora
Cuspis, & oppositas vetita est transmittere crates.
Sed non & Consul misso concredere telo
Fortunam optatæ cædis parat, ac latus ense
Haurit, nec crudæ tardarunt tegmina parmæ.
Labitur infelix, atq; opperit ore cruento
Tellurem expirans, tum diffundente per artus
Frigore se stygio, manantem in viscera mortem
Accipit, & longo componit lumina somno.
Atq; ea dum varijs permixtus tristia Mauors
Casibus alternat, iam castris Mago relictis,
Iam Libyæ ductor properantia signa, citato
Raptabat cursu, & cessata reponere auebant
Tempora cæde virûm, ac multo pensare cruore.
It globus intorquens nigranti turbine nubem
Pulueris, & surgit sublatis campus arenis,
Quaq; ferens gressum flectit vestigia ductor
Vndanti circum tempestas acta procella
Voluitur, atq; altos operit caligine monteis.
Occubuere simul Fontanus, Bucca canorum
Transfixi guttur, pressoq; è vulnere cuspis
Prospexit terga, hunc tristes misere Fregellæ
Multiplicē proauis, hunc mater Anagnia fleuit.
Haud dispar fortuna tibi Leuine: sed auso
Non eadem: neq; enim Tyrio concurrere regi
Tentas, sed lectus par ad certamen Hiremon
Autololum moderator erat, quem poplite cæso
Dum spolias, grauis immiti cum turbine costas
Fraxinus irrumpit, collapsaq; membra sub ictu

Hoste

Hoste super fuso subita cecidere ruina.
Nec Sidicina cohors desit, Viridasius armat
Mille viros, nulli melius vel ponere castra,
Vel iunxisse ratem, duroq́; resoluere muros
Ariete, & in turrim subitos immittere pontes.
Quem postquam Libyæ ductor virtute feroci
Exultare videt (namq; illi vulnere præceps
Terga dabat leuibus diffisus Auaricus armis)
Acrius hoc pulchro Mauorte accensus in iram,
Et dignum sese ratus in certamine sæuo
Comminus ire viro referenti è corpore telum,
Aduolat, & fodiens pectus, laudande laborum
Quisquis ès haud alia decuit te occumbere dextra.
Ad manes lethi perfer decus, Itala gentis
Ni tibi origo foret, vita donatus abires.
Hinc Fadum petit, & veterem bellare Labicum,
Cui Siculis quondam terris congressus Amilcar
Clarum spectato dederat certamine nomen,
Immemor annorum, seniumq́; oblitus, in arma
Ille quidem cruda mente, & viridissimus iræ
Ibat: sed vani frigentem in Marte senectam
Prodebant ictus, stipula crepitabat inani
Ignis iners, cassamq́; dabat sine robore flammam.
Quē postquam accepit patrio monstrante superbus
Armigero Pœnûm ductor, certamina primæ
Hic lue nunc, inquit, pugnæ, te notus Amilcar
Hac trahit ad manes dextra: tum librat ab aure
Intorquens iaculum, & versantem in vulnere sese
Transigit, extracta fœdauit cuspide sanguis

Caniciem, & longos finiuit morte labores.
Nec minus Herminium primis obtruncat in armis,
Assuetum Thrasimene tuos, prædantibus hamis
Exhaurire lacus, patriæq; alimenta senectæ
Ducere suspenso per stagna latentia lino.
Interea exanimem mæsti super arma Sychæum
Portabant Pœni, corpusq; in castra ferebant.
Quos vbi conspexit tristi clamore ruenteis
Ductor, præsago percussus pectora luctu,
Quinam, inquit, dolor ô socij, quæ ve ira deorum
Eripuit nobis? num te dulcedine laudis
Flagrantem, & nimio primi Mauortis amore,
Atra Sychæe dies properato funere carpsit?
Atq; dato gemitu, lacrymæ assensere ferentum.
Et dictus pariter cædis mærentibus author,
Cerno, ait, aduerso pulchrum sub pectore vulnus
Cuspidis Iliacæ, dignus Carthagine, dignus.
Hasdrubale ad manes ibis, nec te optima mater
Dissimilem lugebit auis, Stygiáve sub vmbra
Degenerem cernens noster vitabit Amilcar.
At mihi Flamminius tam mæsti causâ doloris
Morte suâ minuet luctus, hæc pompa sequetur
Exequias, feroq; emptum volet impia Roma
Non violasse mei corpus mucrone Sychæi.
Sic memorans torquet fumantem ex ore vaporem,
Iraq; anhelatum proturbat pectore murmur.
Vt multo accensis feruore exuberat vndis
Clausus vbi exusto liquor indignatur aheno.
Tum præceps ruit in medium, cælumq; fatigat
Flam-

Flamminium incessens: nec dictu segnius ille
Bella capessebat, propiorq; insurgere Mauors
Cœperat, & campo iunctus iam stabat vterq;,
Cùm subitus per saxa fragor, motiq; repente
Horrendum colles, & summa cacumina totis
Intremuere iugis, nutant in vertice syluæ
Pinifero, fractæq; ruunt super agmina rupes.
Immugit penitus conuulsis ima cauernis
Dissiliens tellus, nec paruos rumpit hiatus:
Atq; vmbras late Stygias immensa vorago
Faucibus ostendit patulis, manesq; profundi
Antiquum expauere diem: lacus ater in altos
Sublatus monteis, & sede excussus auita
Lauit Tyrrhenas ignota aspergine syluas:
Iamq; eadem populos, magnorumq; oppida regum
Tempestas, & dira lues strauitq;, tulitq;.
Ac super hæc reflui pugnarunt montibus amnes,
Et retro fluctus torsit mare, monte relicto
Appenninicolæ fugêre ad littora Fauni.
Pugnabat tamen (heu belli vecordia) miles
Iactatus titubante solo, tremebundaq; tela
Subducta tellure ruens, torquebat in hostem.
Donec pulsa vagos cursus ad littora vertit
Mentis inops, stagnisq; latebat Daunia pubes.
Queis Consul terga increpitans, nã turbine motæ
Ablatis terræ inciderat, quid deinde, quid oro
Restat iô profugis? vos en ad mœnia Romæ
Ducitis Hannibalem, vos in Tarpeia tonantis
Tecta faces, ferrumq; datis, sta miles, & acreis

Brutius ingenti miseranda cædis aceruo
Non æquum ostentans confosso corpore Martem,
Extulerat vix triste caput, truncosq; trahebat
Per stragem neruis interlabentibus artus,
Tenuis opum, non patre nitens, linguáve, sed asper
Ense, nec è Volsca quisquam vir gente redemit
Plus æui, nec magnanima puer abdere sese
Pubescente gena castris optarat, & acer
Flamminio spectatus erat, cùm Celtica victor
Obrueret bello diuis melioribus arma.
Inde honor, ac sacræ custodia Marte sub omni
Alitis, hinc causam nutriuit gloria lethi.
Nanq; necis certus, captæ prohibere nequiret
Cùm Pœnos aquilæ, postquam subsidere fata
Viderat, & magna pugnam inclinare ruina,
Occulere interdum, & terræ mandare parabat.
Sed subitis victus telis, labentia membra
Prostrauit super, atq; illecta morte tegebat.
Verum vbi lux nocte è Stygia, miseroq; sopore
Reddita, vicini de strage cadaueris hasta
Erigitur, soloq; ingens conamine, late
Stagnantem cæde, & facilem discedere terram
Ense fodit, clausamq; aquilæ infelicis adorans
Effigiem, palmis languentibus æquat arenas:
Supremus fessi tenueis tum cessit in auras
Halitus, & magnam misit sub tartara mentem.
Iuxtà cernere erat, merito sibi poscere carmen
Virtutis sacram rabiem, Leuinus, ab alto
Priuerno, vitis Latiæ persignis honore

Exanimum Nasamona Tyren super ipse iacebat
Exanimis, non hasta viro, non ensis, in arctis
Abstulerat sors arma, tamen certamine nudo
Inuenit Marti telum dolor, ore cruento
Pugnatum, ferriq; vicem dens praebuit irae.
Iam lacerae nares, foedataq; lumina morsu,
Iam truncum raptis caput auribus, ipsaq; diris
Frons depasta modis, & sanguine abundat hiatus,
Nec saties donec mandentia linqueret ora
Spiritus, & plenos rictus mors atra teneret.
Talia dum praebet tristis miracula virtus,
Diuerso interea fugientes saucia turba
Iactantur casu, syluisq; per auia caecis
Ablati furtim, multo cum vulnere, solos
Per noctem metantur agros, sonus omnis, & aura
Exterrent, pennaq; leui commota volucris:
Non sopor, aut menti requies, agit asper acerba
Nunc Mago attonitos, nunc arduus Hănibal hasta.
Serranus, clarum nomen, tua Regule proles,
Qui longum semper fama gliscente, per aeuum,
Infidis seruasse fidem memorabere Poenis,
Flore nitens primo, patrijs heu Punica bella
Auspicijs ingressus erat, miseramq; parentem,
Et dulceis tristi repetebat sorte penates
Saucius: haud illi comitum super vllus, & atris
Vulneribus qui ferret opem: per deuia fracta
Innitens hastae, furtoq; ereptus opacae
Noctis, iter tacitum Perusina ferebat in arua:
Hic fessus, parui (quaecunq; hic fata darentur)

Limin

Limina pulsabat tecti:tum membra cubili
Euoluens non tarda Marus,vetus ille parentis
Miles,& haud surda tractarat prælia fama.
Procedit renouata focis,& paupere Vesta
Lumina prætendens:vtq; ora agnouit,& ægrum
Vulneribus duris ac(lamentabile visu)
Lapsanteis fultum truncata cuspide gressus,
Funesti rumore mali iam saucius aures,
Quod scelus ô nimium vitæ,nimiumq; ferendis
Aduersis genitus cerno?te maxime vidi
Ductorum,cùm captiuo Carthaginis arcem
Terreres vultu,crimen,culpamq; tonantis
Occidere,atq; hausi,quem non Sydonia tecta
Expulerint euersa,meo de corde,dolorem.
Estis vbi en iterum superi?dat pectora ferro
Regulus?an stirpem tantæ periura recidit
Surgentem Carthago domus?inde ægra reponit
Membra toro,nec ferre rudis medicamina(quippe
Callebat belli)nunc purgat vulnera lympha,
Nunc mulcet succis,ligat inde,ac vellera molli
Circundat tactu,& torpentes mitigat artus.
Exin cura seni,tristem depellere fesso
Ore sitim,& parca vires accersere mensa.
Quæ postquam properata,sopor sua munera tandẽ
Applicat,& mitem fundit per membra quietem:
Necdum exorta dies,Marus instat vulneris æstus
Expertis medicare modis,gratumq; teporem
Exutus senium,trepida pietate ministrat.
His iuuenis mæstos tollens ad sidera vultus

Cum

Cum gemitu, lacrymisq; simul, si culmina nondum
Tarpeia exosus damnasti sceptra Quirini,
Extremas Italûm res, Ausoniamq; ruentem
Aspice ait genitor, tandemq; aduerte procellis
Aequos Iliacis oculos, amisimus Alpes,
Nec deinde aduersis modus est, Ticinus, & ater
Stragibus Eridanus, tuq; insignite trophæis
Sidonijs Trebia, & tellus lacrymabilis Hanni.
Sed quid ego hæc? grauior quanto vis ecce malorũ,
Vidi crescenteis Thrasimeni cædibus vndas,
Prostrataq; virûm mole, inter tela cadentem
Vidi Flamminium: testor mea numina, manes,
Dignam me pœnæ tum nobilitate paternæ
Strage hostis quæsisse necem, ni tristia lethum
Vt quondam patri nobis quoque fata negassent.
Cætera acerbantem questu, lenire laborans
Effatur senior, patrio fortissime ritu
Quicquid adest duri, & rerum inclinata feramus,
Talis lege deûm cliuoso tramite vitæ
Per varios præceps casus, rota voluitur æui,
Sat tibi sat magna, & totum vulgata per orbem.
Stant documẽta domus, facex ille, & numine nullo
Inferior tuus ille parens, decora alta parauit,
Restando aduersis, nec virtutem exuit vllam,
Ante reluctantes liquit quàm spiritus artus.
Vix puerile mihi tempus confecerat ætas,
Cum primo malas signabat Regulus æuo,
Accessi comes, atque omneis sociauimus annos,
Donec dijs Italæ visum est extinguere lumen
Gentis,

Gentis,in egregio cuius sibi pectore sedem
Cœperat alma fides, mentemq; amplexa tenebat.
Ille ensem nobis magnorum,en,instar honorum
Virtutisq; ergò dedit,& sordentia fumo
Quæ cernis nunc frena, sed est argenteus ollis
Fulgor,nec cuiquam Marus est post talia dona
Non prælatus eques,verùm superauit honores
Omneis hasta meos.cui me libare Lyæi:
Quod cernis latices,dignum est cognoscere causam.
Turbidus arenteis lento pede sulcat arenas
Bragada,non vllo Libycis in finibus amne
Victus limosas extendere latius vndas,
Et stagnante vado patulos inuoluere campos.
Hic studio laticum, quorũ est haud prodiga tellus,
Per ripas læti sæuis consedimus aruis:
Lucus iners iuxta Stygium, pallentibus Vmbris.
Seruabat sine sole nemus,crassusq; per auras
Halitus erumpens tetrum expirabat odorem,
Intus dira domus,curuoq; immanis in antro
Sub terras specus,& tristes sine luce tenebræ,
Horror mente redit,monstrum exitiabile,& ira
Telluris genitum,cui par vix viderat ætas
Vlla virûm, serpens centum porrectus in vlnas
Lethalem ripam,& lucos habitabat auernos:
Ingluuiem immensi ventris, grauidamq; venenis
Aluum,deprensi satiabant fonte leones,
Aut acta ad fluuium torrenti lampade solis
Armenta,& tractæ fœda grauitate per auras,
Ac tabe afflatus volucres, semesa iacebant

Ossa

Ossa solo informi, lateq; repletus, & asper
Vastatis gregibus, nigro ructabat in antro.
Isq; vbi feruenti concepta incendia pastu
Gurgite mulcebat rapido, & spumantibus vndis,
Nondum etiam toto demersus corpore in amnem,
Iam caput aduersæ ponebat margine ripæ.
Imprudens tantæ pestis gradiebar Aquino
Appenninicola, atq; V*mbro comitatus* Hauente,
Scire nemus, pacemq́; loci explorare libebat.
Iamq́; propinquantum tacitus penetrauit in artus
Horror, & occulto riguerunt frigore membra.
Intramus tamen, & nymphas, numenq́; precamur
Gurgitis ignoti, trepidosq́; & multa pauenteis
Arcano gressus audemus credere luco.
Ecce è vestibulo, primisq́; è faucibus antri
Tartareus turbo, atque insano sæuior Euro
Spiritus erumpit, vastoq́; è gurgite fusa
Tempestas oritur, mixtam stridore procellam
Cerbereo intorquens, pauefacti clade vicissim
Aspicimus resonare solum, tellusq́; moueri,
Atque antrum ruere, & visi procedere manes:
Quantis armati cælum petiere Gigantes
Anguibus, aut quantus Lernæ *lassauit in vndis*
Amphitryoniadem serpens, qualisq́; comantes
Auro seruauit ramos Iunonius *anguis,*
Tantus disiecta tellure sub astra coruscum
Extulit assurgens caput, atq; in nubila primam
Dispersit saniem, & cælum fædauit hiatu.
Diffugimus tamen, atque metu conamur anheli

Tollere clamorem frustra. nam sibila totum
Implebant nemus, ac subita formidine caecus,
Et facti damnandus Hauens (sed fata trahebant)
Antiquae quercus ingenti robore sese
Occulit, infandum si posset fallere monstrum,
(Vix egomet credo) spiris ingentibus, arcte
Arboris abstraxit molem, penitusq; reuulsam
Euertit fundo, & radicibus eruit imis.
Tum trepidum, ac socios extrema voce cientem
Corripit, atque haustu sorbens, & faucibus atris
(Vidi respiciens) obscaena condidit aluo.
Infelix fluuio sese, & torrentibus vndis
Crediderat, celeriq; fuga iam nabat Aquinus.
Hunc medio inuasit fluctu, ripaeq; relatus
(Heu genus infandum lethi) depascitur artus.
Sic dirum nobis & lamentabile monstrum
Effugisse datur, quantum mens aegra sinebat
Appropero gressum, & ductori singula pando.
Ingemuit, casus iuuenum miseratus acerbos.
Vtq; erat in pugnamq;, & Martẽ, & praelia, & ho-
Igneus, & magno audendi flagrabat amore (stem
Ocyus arma rapi, & spectatum Marte sub omni
Ire iubet campis equitem, ruit ipse citatum
Quadrupedem planta fodiens, scutataq; raptim
Obsequitur iussu manus, & muralia portat
Balistas tormenta graueis, suetamq; mouere
Excelsas turres immensae cuspidis hastam.
Iamq; vbi feralem strepitu circumtonat aulam
Cornea gramineum persultans vngula campum,

Perci

Percitus immani serpens euoluitur antro,
Et Stygios æstus fumanti exibilat ore,
Terribilis gemino de lumine fulgurat ignis:
At nemus, arrectæ & procera cacumina saltus
Exuperant cristæ, trifido vibrata per auras
Lingua micat motu, atq; assultans æthera lambit.
Vt verò strepuere tubæ, conterritus alte
Immensum attollit corpus, tergoq; residens
Cætera sinuatis glomerat sub pectore gyris.
Dira dehinc in bella ruit, rapideq; resoluens
Contortos orbes, directo corpore totam
Extendit molem, subitoq; propinquus in ora
Lato distantum spatio venit, omnis anhelans,
Attenitus serpente & equus, frenoq; teneri
Impatiens, crebros expirat naribus ignes.
Arduus ille super tumidis ceruicibus altum
Motat vtroque caput, trepidos inde incitus ira
Nunc sublime rapit, nunc vasto pondere gaudet
Elisisse premens, nunc fractis ossibus atram
Absorbet saniem, & tabo manante per ora
Mutat hians hostem, semesaq; membra relinquit.
Cedebant iam signa retro, victasq; cateruas
Longius auectas afflatus peste premebat,
Cùm ductor propere reuocatam in prælia turmam
Vocibus impellens, serpentine Itala pubes
Terga damus, Libycisq; parem non esse fatemur
Anguibus Ausoniam? si debellauit inertes
Halitus, ac viso mens ægra effluxit hiatu,
Ibo alacer, solusq; manus componere monstro,

Suffi

Sufficiam: clamans hæc, atque interritus hastam
Fulmineo volucrem torquet, primumq́; lacerto,
Venit in aduersam non vano turbine frontem
Cuspis, & haud paulum vires adiuta ruentis
Contra ardore feræ capiti tremebunda resedit,
Clamor ad astra datus, vocesq́; repente profusæ
Aetherias adiere domos, furit ilicet ira
Terrigena impatiens dare terga, nouusq́; dolori,
Et chalybem longo tum primum passus in æuo.
Nec frustra rapido stimulante dolore fuisset
Impetus, alato ni Regulus arte regendi
Instantem elusisset equo, cursuq́; sequutum
Cornipedis gyros, flexi curuamine tergi,
Detortis læua celer effugisset habenis.
At non spectator Marus, inter talia segni
Torpebat dextra, mea tanto in corpore monstri
Hasta secunda fuit, iam iamq́; extrema trisulca
Lambebat lingua, fissi certamine terga
Quadrupedis, torsi telum, atque ingentia velox
In memet sæui serpentis prælia verto:
Hinc imitata cohors certatim spicula dextris
Congerit, alternasq́; ferum diducit in iras,
Donec murali balista coërcuit ictu.
Tum fractus demum vires (nec enim amplius ægra
Consuetum ad nisus spina præstante vigorem
Vt solito in nubes tollit caput) acrius instat.
Iamq́; aluo penitus demersa Phalarica sedit,
Et geminum volucres lumen rapuere sagittæ:
Iam patulis vasto sub vulnere faucibus aër

Tabificam expirat saniem, specus vltima, iamq;
Ingenti cauda, & iaculis, & pondere conti
Hæret humi, laxoq; tamen minitatur hiatu,
Donec tormentis stridens, magnoq; fragore
Discussit trabs acta caput, longoq; resoluens
Aggere se ripæ, tandem exhalauit in auras
Liuentem nebulam fugientis ab ore veneni.
Erupit tristi fluuio mugitus, & imis
Murmura fossa vadis, subitoq; & lucus, & antrũ,
Et resonæ syluis vlularunt flebile ripæ.
Heu quantis luimus mox tristia prælia damnis,
Quantaq; supplicia, & qualeis exhausimus iras.
Nec tacuere pij vates, famulumq; sororum
Naiadum, tepida quas Bragada *nutrit in vnda,*
Nos violasse manu, seris monuere periclis.
Hæc tunc hasta decus nobis, pretiumq; secundi
Vulneris, à vestro Serrane *tributa parente,*
Princeps quæ sacro bibit è serpente cruorem.
Iamdudum vultus lacrymis, atque ora rigabat
Serranus, medioq; viri sermone profatur,
Huic si vita duci, nostrum durasset in æuum
Non Trebia *infaustas superasset sanguine ripas,*
Nec Thrasimene *tuus premeret tot nomina gurges.*
Tunc senior, magnas, inquit, de sanguine pœnas
Præcepit Tyrio, *& præsumpta piacula mortis.*
Nam defecta viris, & opes attrita supinas
Africa tendebat palmas, cùm sidere diro
Misit Agenoreis *ductorem animosa* Therapne:
Nulla viro species, decorisq;, & frontis, egenum.

Con-

Corpus, at exiguis vigor (admirabile) membris.
Viuidus, & nisu magnos qui vinceret artus,
Iam Martem regere, atq; astus adiungere ferro,
Et duris facilem per inhospita ducere vitam.
Haud isti, quem nunc penes est solertia belli,
Cederet Hannibali, vellem hunc ô tristia nobis
Taygeta, hunc vnum non durassetis opacis
Eurotæ ripis, vidissem mœnia flammis
Phœnissæ ruere, aut certe non horrida fata
Fleuissem ducis, & nulla quos morte, nec igni
Exutos, seruans portabo in tartara luctus.
Conserta campis acies, multusq; per arua
Feruebat Mauors, nec mens erat vlla sine ira.
Hinc inter medios memorandis Regulus ausis
Laxabat ferro, campoq; pericla ruebat,
Nec repetenda dabat lethali vulnera dextra.
Sic vbi nigrantem torquens stridentibus Austris
Portat turbo globum, piceaq; è nube ruinam
Pendentem, terris pariter, pontoq; minatur:
Omnis & agricola, & nemoroso vertice pastor,
Et pelago trepidat subductis nauita velis.
At fraudem nectens, socios vbi concaua saxa
Claudebant linquens, subito in certamine gyris
Vertit equum, simulatq; fugam grauiore ruina,
Et dat terga celer victa formidine ductor.
Haud secus ac stabulis procurans otia pastor
In foueam parco tectam velamine frondis
Ducit nocte lupos, positæ balatibus agnæ.
Abripuit, traxitq; virum fax mentis honestæ

Gloria, & incerti fallax fiducia Martis.
Non socios,comitúmve manus,nõ arma sequentum
Respicere,insano pugnæ tendebat amore.
Iam solus,nubes subito cum densa Laconum
Saxosis latebris intendens prælia,circum
Funditur,& pœnæ insurgit vis sæua virorum.
O diram Latio lucem,fastisq; notandam,
Dedecus ô Gradiue tuum,tibi dextera,& vrbi
Nata tuæ,tristi damnatur sorte catenæ.
Haud vnquam absistam gemitu.te Regule vidit
Sidonius carcer,tuq; huic sat magna triumpho
Visa es Carthago superis: quæ pœna sequetur
Digna satis tali pollutos Marte Laconas?
At noua Elisei iurato fœdera patres
Consultant mandare duci,pacisq; sequestrem
Mittere,poscentes victam inter prælia pubem,
Captiuamq; manum ductore rependere nostro.
Nec mora,iam stabat primis in littoris vndis
Nauali propulsa ratis,iam nautica pubes
Aut syluis stringunt remos,aut abiete secta
Transtra nouant,his intortos aptare rudentes,
His studium erecto componere carbasa malo.
Vnca locant prora curuati pondera ferri.
Ante omneis doctus pelagi,rectorq; carinæ
Puppim aptat,clauumq; Cothon,micat æreus alta
Fulgor aqua,trifidi splendentis in æquore rostri.
Tela simul,variamq; ferunt contra aspera ponti
Rerum ad tempus opem,mediæ stat margine puppis
Qui voce alternos nautarum temperet ictus,

Et remis dictet sonitum, pariterq́; relatis
Ad numerum plaudat resonantia cærula tonsis.
Postquam confectum nautis opus, horaq́; cursus,
Atque armata ratis, ventiq́; dedere profundum,
Omnis turba ruit, matres, pueriq́;, senesq́;,
Per medios cœtus trahit, atque inimica per ora
Spectandum fortuna ducem. fert lumina contra
Pacatus frontem, qualis cum littora primum
Attigit appulsa rector Sidonia classe.
Accessi comes haud ipso renuente, ratiq́;
Impositus, mæstis socium me casibus addo.
Illuuiem, atque inopes mensas, durumq́; cubile,
Et certare malis vrgentibus, hoste putabam
Deuicto maius, nec tam fugisse cauendo
Aduersa egregium, quàm perdomuisse ferendo.
Spes tamen vna mihi (quanquã bene cognita, &
Atrox illa fides) vrbem, murosq́;, domumq́; (olim
Tangere si miseris licuisset, corda moueri
Posse viro, & vestro certe mitescere fletu.
Claudebam sub corde metus, lacrymasq́; putabam
Esse viro, & nostræ similem inter tristia mentem.
Cùm tandem patriæ Tyberino allabimur amni.
Seruabam vultus ducis, & prodentia sensum
Lumina, & obtutu perstabam intentus eodem.
Siqua fides, vnum puer inter mille labores,
Vnum etiam in patria, sæuaq́; in Agenoris vrbe,
Atque vnum vidi pœnæ quoque tempore vultum,
Obuia captiuo cunctis simul vrbibus ibat
Ausonia, & campum turba vincente, propinqui

Implentur colles, strepit altis Albula ripis:
Ipsi Pœnorum proceres, immitia corda,
Ad patrios certant cultus reuocare, togæq;
Abdebatur honos, stetit illacrymante Senatu,
Et matrum turba, iuuenumq; dolore profuso,
Inter tot gemitus immobilis, aggere Consul
Tendebat dextram, & patria vestigia primus
Ponentem terra, occursu celebrabat amico.
Collegit gressum, monitusq; recedere Consul,
Nec summum violare decus, cingente superba
Pœnorum turba, captiuoq; agmine septus
Ibat, & inuidiam cælo, diuisq; ferebat.
Ecce trahens geminum natorum Martia pignus
Infelix nimia magni virtute mariti,
Squalentem crinem, & tristis lacerabat amictus,
Agnoscis ne diem? an teneris non hæsit in annis?
Atq; ea postquam habitu iuxta, & velamine Pœno
Deformem aspexit, fusis vlulatibus ægra
Labitur, & gelidos mortis color occupat artus.
Si qua Deis pietas, tales Carthago videre
Dent tibi Sidonias matres, me voce quieta
Affatus, iubet & vestros, & coniugis vnà
Arcere amplexus, patet impenetrabilis ille
Luctibus, & nunquam submissus colla dolori.
Hic alto iuuenis gemitu, lacrymisq; coortis
Magne parens, inquit, quo maius numine nobis
Tarpeia nec in arce sedet, si iura querelis
Sunt concessa pijs, cur hoc matriq;, mihiq;
Solamen? vel cur decus hoc ô dure negasti

Tang

Tangere sacratos vultus, atque oscula ab ore
Libauisse tuo? dextram mihi prendere dextra
Non licitum? leuiora forent hæc vulnera quantum,
Si ferre ad manes infixos mente daretur
Amplexus venerande tuos: sed vana recordor
Ni male, nam primo tunc hærebamus in æuo,
Humana maior species erat, horrida cano
Vertice descendens ingentia colla tegebat
Cæsaries, frontiq; coma squalente sedebat
Terribilis decor, atque animi venerabile pondus.
Nil posthac oculis simile incidit. excipit inde
Iam Marus, atq; inhibẽs cõuellere vulnera questu,
Quid cum præteritis inuisa penatibus, inquit,
Hospitia, & sedes Pœnorum intrauit acerbas?
Affixi clypei, currusq;, & spicula nota
Aedibus in paruis, magni monumenta triumphi
Pulsabant oculos, coniuxq; in limine primo
Clamabat, quò fers gressus? non Punicus hic est
Regule quem fugias carcer, vestigia nostri
Casta tori, domus & patrium sine crimine seruat
Inuiolata larem, semel hic, iterumq;, quid oro
Pollutum est nobis, prolem gratante senatu,
Et patria sum enixa tibi, tua, respice, sedes
Hæc est, vnde ingens humeris fulgentibus ostro
Vidisti Latios Consul præcedere fasces,
Vnde ire in Martem, quò capta referre solebas,
Et victor mecum suspendere postibus arma.
Non ego complexus, & sanctæ fœdera tedæ
Coniugiúmve peto, patrios damnare penates

 Absiste,

Absiste, ac natis fas duc concedere noctem.
Hos inter fletus iunctus vestigia Pœnis
Limine se duxit Tyrio, questusq; relinquit.
Vix dum clara dies summa lustrabat in Oetha
Herculei monumenta rogi, cùm Consul adire
Acciriq; iubet Libycos, tum limina templi
Vidimus intrantem, quæ consultata Senatus,
Quásve viri voces extremum curia mærens
Audierit placido nobis ipse edidit ore,
Intulit vt gressus, certatim voce, manuq;
Ad solitam sedem, & vestigia nota vocabat.
Abnuit, antiquumq; loci aspernatus honorem est.
At circunfusi non secius vndiq; dextram
Prensare, ac patriæ ductorem nomine tanto
Redderet, orabant, captiua posse redemptum
Pensari turba, ac Tyrias tum iustius arces
Arsuras dextra, fuerit quæ vincta catenis.
Tum palmas simul attollens, ac lumina cælo:
Iustitiæ, rectiq; dator, qui cuncta gubernas,
Nec leuior mihi diua fides, Sarranaq; Iuno,
Quos reditus testes iurata mente vocaui,
Sit mihi fas me digna loqui, Latiosq; tueri
Voce focos, ibo ad Tyrios non segnior, inquit,
Stante fide reditus, & saluo fœdere pœnæ.
Sic nobis rerum exitio desistite honorem
Tendere, tot bellis, totq; annis fregimus æuum.
Nunc etiam vinclis, & longo carcere torpent
Captiuo in senio vires, fuit ille, nec vnquam
Dum fuit à duro cessauit munere Martis.

Regulus, exangui spectatis corpore nomen.
At non Carthago fraudum domus, inscia quantum
E nobis restet, iuuenes paret aspera ferro
Pectora captiuos, nostra pensare senecta.
Ite dolos contra, gensq; astu fallere læta
Discat me capto, quantum tibi Roma supersit.
Nec verò placeat, nisi quæ de more parentum
Pax erit, exposcunt Libyci, nobisq; dedere
Hæc referenda, pari libeat si pendere bellum
Fædere, & ex æquo geminas conscribere leges.
Sed mihi sit Stygios ante intrauisse penates,
Talia quàm videam ferienteis pacta Latinos.
Hæc fatus Tyriæ sese iam reddidit iræ,
Nec monitus spernente graues, fidosq; Senatu,
Pœnorum dimissa cohors, quæ mæsta repulsa,
Ac minitans capto, patrias properabat ad oras.
Prosequitur vulgus patres, ac planctibus ingens
Personat, & luctu campis reuocare libebat
Interdum, & iusto raptum retinere dolore.
At trepida, & subito ceu stans in funere coniux
Vt vidit puppim properantem intrare, tremendum
Vociferans, celerem gressum referebat ad vndas:
Tollite me Libyci comitem, pœnæq;, necisq;.
Hoc vnum coniux vteri per pignora nostri
Vnum oro, liceat tecum quoscunque ferentem
Terrarum, pelagiq; pati, cæliq; labores.
Non ego Amycleum ductorem in prælia misi,
Nec nostris tua sunt circundata colla catenis,
Cur vsque ad pœnas miseram fugis? accipe mecum

Hanc prolem, forsan duras Carthaginis iras
Flectemus lacrymis, aut si præcluserit aures
Vrbs inimica suas, eadem tunc hora manebit
Teq;, tuosq; simul, vel si stat rumpere vitam
In patria moriamur, adest comes vltima fati.
Has inter voces, vinclis resoluta moueri
Paulatim, & ripa cœpit decedere puppis.
Tum vero infelix mentem furiata dolore
Exclamat, fessas tendens ad sidera palmas:
En qui se iactat Libyæ, populisq; nephandis
Atque hosti seruare fidem, data fœdera nobis
Ac promissa fides thalamis, vbi perfide nunc est?
Vltima vox duras hæc tunc penetrauit ad aures:
Cætera percussi vetuerunt noscere remi.
Tum fluuio raptum ad pelagi deuoluimur oras,
Ac legimus pontum, pinuq; iuuante cauata,
Aequor, & immensas curua trabe findimus vndas.
Ludibrium necis horrescens, vis aspera ponti
Obrueret, scopulisq; ratem furor improbus Euri
Frangeret, optabam: moderato flamine lenes
Vexerunt Zephyri, Tyrioq; dedere furori:
Infelix vidi, patriamq; remissus in vrbem
Narrator pœnæ dura mercede reuerti.
Nec tibi nunc ritus imitantem, irasq; ferarum
Pygmaleoneam tentarem expromere gentem,
Si maius quicquam toto vidisset in orbe
Gens hominũ, quàm quod vestri venerãda parentis
Edidit exemplum virtus: pudet addere questus
Supplicijs, quæ spectaui placido ore ferentem.

Tu quoque chare puer dignum te sanguine tanto
Fingere ne cessa, atq; humenteis comprime fletus.
Præfixo paribus ligno mucronibus omnes
Armantur laterum crates, densusq; per artem
Texitur erecti, stantisq; ex ordine ferri
Infelix stimulus, somnisq; hac fraude negatis
Quoscunque in flexus producto tempore tortor
Inclinauit iners, fodiunt ad viscera corpus.
Absiste ô iuuenis lacrymis. patientia cunctos
Hos superat casus. longo reuirescet in æuo
Gloria, dum cæli sedem, terrasq; tenebit
Casta fides, dum virtutis venerabile nomen
Viuet, eritq; dies, tua quo dux inclyte fata
Audire horrebunt à te calcata minores.
Hæc Marus, & mæsta refouebat vulnera cura.
Interea rapidas perfusa cruoribus alas
Sicut sanguinea Thrasimeni tinxerat vnda,
Vera ac ficta simul spargebat fama per vrbem.
Allia, & infandi Senones, captæq; recursat
Attonitis arcis facies, excussit habenas
Luctificus pauor, & tempestas aucta timendo.
Hic raptim ruit in muros, vox horrida fertur,
Hostis adest, iaciunt sudes, & inania tela.
Ast aliæ laceris canentes crinibus, alta
Verrunt tecta Deûm, & seris post fata suorum
Sollicitant precibus, requiem tenebræq; diesq;
Amisere: iacet portis, vlulante dolore
Dispersum vulgus, remeantumq; ordine longo
Seruat turba gradus, pendent ex ore loquentum,

Nec lætis sat certa fides, iterumq; morantur
Orando, & vultu interdum sine voce precati
Quod rogitant, audire pauent: hic fletus, vbi aures
Percussæ grauiore malo: metus inde, negatum
Si scire, & dubius responsi nuntius hæsit.
Iamq; vbi conspectu redeuntis visa propinquo
Corpora, sollicite lethi funduntur, & ipsis
Oscula vulneribus figunt, Superosq; fatigant.
Hic inter trepidos curæ venerandus agebat
Serranum Marus, atque olim post fata mariti
Non egressa domum vitato Martia cœtu,
Et lucem causa natorum passa, ruebat
In luctum similem antiquo, turbata repente,
Agnoscensq; Marum, fidei comes inclyte magnæ
Nunc certe mihi reddis, ait, leue vulnus, an alte
Vsque ad nostra ferus penetrauit viscera mucro?
Quicquid adest, dum non vinctũ Carthago catenis
Abripiat, pœnæq; instauret monstra paternæ,
Gratum est ô Superi. quoties heu nate petebam
Ne patrias iras, animosq; in prælia ferres,
Nec te belligeri stimularet in arma parentis
Triste decus, nimium viuacis dura senectæ
Supplicia expendi, quæso iam parcite, siqua
Numina pugnastis nobis, hac cladis acerbæ
Discussa ceu nube, patres conquirere fessis
Iam rebus meditantur opem, atq; ad munera belli
Certatur, pulsusq; dolor grauiore periclo.
Maxima curarum, rectorem ponere castris
Cui Latium, & moles rerum quassata recumbat,

Spectante occasum patria, Iouis illa ruenti
Ausoniæ, atque Italis tempus protendere regnis
Cura fuit. nam Tyrrhenos, Pœnumq́; secundis
Albana surgens respexerat arce tumentem:
Qui ferre in muros victricia signa parabat. (quit,
Tũc quassans caput haud vnquàm tibi Iuppiter, in-
O iuuenis dederit portas transcendere Romæ
Atque inferre pedem, Tyrrhenas sternere valles
Cædibus, & ripas fluuiorum exire Latino
Sanguine fas fuerit, Tarpeium ascendere collem,
Muriśq; aspirare veto. quater inde coruscum
Contorsit dextra fulmen, quo tota reluxit
Mæonidum tellus, atramq́; per æthera voluens
Abrupto fregit cælo, super agmina nubem.
Nec Pœnum auertisse satis, dat numine magno
Aeneadis mentem, gremio deponere tuto
Romuleam tandem, Fabioq́; salutis habenas
Credere ductori, cui postquam tradita belli
Iura videt, non hunc inquit superauerit vnquam
Inuidia, aut Libyco popularis gloria fuco.
Non astus fallax, non præda, aliúsve cupido
Bellandi vetus, ac laudum, cladumq́; quieta
Mente capax, par ingenium, castrisq́;, togæq́;.
Sic genitor diuûm, recipitq́; ad sidera gressum.
Hic circunspectis nulli deprensus in armis,
Laudatusq́; Ioui Fabius, (mirabile) tantum,
Gaudebat reducem patriæ adnumerare reuersus,
Duxerat egrediens quam secum in prælia pubem.
Nec membris quisquam, natóve pepercit amato
Acrius,

Acrius, aut vidit socium per bella cruorem
Tristior, atque idem perfusus sanguine victor
Hostili, plenis repetebat mœnia castris.
Stirpe genus clarum, cæloq; affinis origo.
Nam remeans longis olim Tirynthius oris,
Et triplicis monstri famam, & spectacula captas
Mira boues, hac qua fulgent nunc mœnia Romæ
Egit ouans: tunc Arcadius (sic fama) locabat
Inter desertos fundata palatia dumos
Paupere sub populo ductor, cùm regia virgo
Hospite victa sacro, Fabium de crimine læta
Procreat, & magni commiscet seminis ortus
Arcas in Herculeos mater ventura nepotes,
Ter centum domus hæc Fabios armauit in hostem
Limine progressos vno, pulcherrima quorum
Cunctando Fabius superauit facta, ducemq;
Hannibalem æquando, tantùs tunc Pœne fuisti.
Dum se perculsi renouant in bella Latini,
Turbatus Ioue, & exuta spe mœnia Romæ
Pulsandi, colles Vmbros, atque arua petebat
Hannibal, excelso summum qua vertice montis
Deuexum lateri pendet Tuder, atque vbi latis
Proiecta in campis nebulas exhalat inertes,
Et sedet ingentem pascens Meuania taurum,
Dona Ioui: tum Palladios se fundit in agros
Picenûm cupidus prædæ, atque errantibus armis,
Quò spolia inuitant transfert populantia signa.
Donec pestiferos mitis Campania cursus
Tardauit, bellumq; sinu indefensa recepit.

Hic dum stagnosi spectat templumq́; domosq́;
Liuterni ductor, varia splendentia cernit
Pictura, belli patribus monumenta prioris
Exhausti. nam porticibus signata manebant.
Queis inerat longus rerum, & spectabilis ordo.
Primus bella truci suadebat Regulus ore.
Bella neganda viro, si noscere fata daretur:
At princeps Pœnis indictæ more parentum
Appius astabat pugnæ, lauroq́; reuinctus,
Iustum Sarrana ducebat cæde triumphum.
Aequoreum iuxta decus, & nauale trophæum
Rostra gerens, niuea surgebat mole columna.
Exuuias Marti, donumq́; Duillius alta
Ante omnes mersa Pœnorum classe dicabat.
Cui nocturnus honos, funalia clara, sacerq́;
Post epulas tibicen adest, castosq́; penates
Insignis læti repetebat murmure cantus.
Cernit & extremos defuncti ciuis honores,
Scipio ductoris celebrabat funera Pœni,
Sardoa victor terra, videt inde ruentem
Littoribus Libycis dispersa per agmina pubem,
Instabat crista fulgens, & terga premebat
Regulus, Autololes, Nomadesq́;, & Maurus, & Hā-
Et Garamas, positis dedebant oppida telis. (mon,
Lentus arenoso spumabat Bragada campo,
Viperea sanie, turmis minitantibus vltro.
Pugnabat serpens, & cum duce bella gerebat.
Necnon proiectum puppi, frustraq́; vocantem
Numina, Amyclæum mergebat perfida ponto

Xanthippum manus, & feras tibi Regule pœnas
Xanthippus digni pendebat in æquore lethi.
Addiderant geminas medio consurgere fluctu
Egates, laceræ circum fragmenta videres
Classis, & effusos fluitare in gurgite Pœnos.
Possessor pelagi, prona Luctatius aura
Captiuas puppes ad littora victor agebat.
Hæc inter iuncto legatus in ordine Amilcar
Ductoris genitor, cunctarum ab imagine rerum
Totius in sese vulgi conuerterat ora.
Sed pacis facies, & pollutas fœderis aras,
Deceptumq; Iouem, ac dictanteis iura Latinos
Cernere erat, strictas trepida ceruice secures
Horrebat Libys, ac submissis ordine palmis
Orantes veniam iurabant irrita pacta.
Hæc Eryce è summo spectabat læta Dione.
Quæ postquam infesto percensuit omnia vultu,
Arridens Pœnus, lenta proclamat ab ira.
Non leuiora dabis nostris inscribere tectis
Acta meæ dextra, captam Carthago Saguntum
Da spectare simul flamma, ferroq; ruentem,
Perfodiant patres natorum membra, nec Alpes
Exiguus domitas capiat locus, ardua celsis
Persultet iuga victor equis, Garamasq;, Nomasq;.
Adde etiam Ticini spumantes sanguine ripas,
Et nostrū Trebiam, & Thrasimeni littora Thuscis
Clausa cadaueribus, ruat ingens corpore & armis
Flamminius, fugiat Consul manante cruore
Scipio, & ad socios nati ceruice vehatur.

Hæc

Hæc mitte in populos, & adhuc maiora dabuntur,
Flagrantem effinges facibus Carthago Libyßis
Romam, & deiectum Tarpeia rupe tonantem.
Interea vos (vt dignum est) ista ocyus ite
O iuuenes, quorum dextris mihi tanta geruntur,
In cineres monumenta date, atq; inuoluite flammis

SILII ITALICI LIBER SEPTIMUS.

HERM. BUSCHII PASIPH. arg. in lib. septimum.

Electus dubijs dictator, & anchora rebus
Non facilis vinci Fabius, virtute, nec astu,
Mox superis Romæ per templa indicit honores.
Aedibus, & votis diuûm sibi mitigat iram.
Exin Sydonium cauturæ contendit ad hostem,
Non commissurus pugnam, nisi Marte coacta.
Quem cùm non astu solito, terrore nec vllo
Hannibal eliceret, Dauni tellure relicta,
Clauditur in tumulis, à dictatore, Falernis.
Hinc patrijs ad sacra deis peragenda profectus
Præposuit castris equitum de more magistrum.
Sed vetitum conferre manus Fabio tamen ille
Absente in pugnam ruit: æquatur q; vetanti

Mox q;

Moxq́; errasse pigens, illi ius omne remisit.

AMBR. NICANDRI VII.
libri catalepsis.

Obuius Hannibali Fabius venit, isq́; cadentem
Collegam eripuit nato, cui reddit honores.

INterea trepidis, Fabius spes vnica, rebus
Ille quidem socios, atq; ægram vulnere præceps
Ausoniam armabat, viridiq́; ad dura laborum
Bellator senio, iam castra mouebat in hostem.
Sed mens humana maior, nec tela, nec enses,
Nec fortes spectabat equos, tot millia contra
Pœnorum, inuictumq́; ducem, tot in agmina solus
Ibat, & in sese cuncta arma, virosq́; gerebat.
Ac ni sacra seni vis, impressumq́; fuisset
Sistere cunctando fortunam aduersa fouentem,
Vltima Dardanij transisset nominis ætas.
Ille modum Superis in Punica castra fauoris
Addidit, & Libyæ finem, inter prospera bella
Vincendi statuit, tumefactum cladibus ille
Hesperijs, lento Pœnum moderamine lusit.
Summe ducum, qui regna iterum labentia Troiæ,
Et fluxas Latij res, maiorumq́; labores,
Qui Carmentis opes, & regna Euandria seruas,
Surge age, & emerito sacrum caput insere cælo.
At Libyæ ductor postquam noua nomina lecto
Dictatore vigent, raptim mutata Latinis

Imperia

Imperia haud frustra reputans, cognoscere auebat
Quæ fortuna viro, quodnam decus, vltima fessis
Anchora cur Fabius, quem post tot Roma procellas
Hannibali putet esse parem, feruore calentes
Angebant anni, fraudisq; inaperta senectus.
Ocyus accitum captiuo ex agmine poscit
Progeniem, ritusq; ducis, dextræq; labores.
Cilinus Arreti Tyrrhenis ortus in oris
Clarum nomen erat, sed læua adduxerat hora
Ticini iuuenem ripis, fusisq; ruentis
Vulnere equi, Libycis præbebat colla catenis.
Hic ardens extrema malis, & rumpere vitam:
Non cum Flamminio tibi res nec feruida Gracchi
In manibus consulta, inquit, Tyrinthia gens est:
Quam si fata tuis genuissent Hannibal oris
Terrarum imperium Carthaginis arce videres.
Non ego te longa serie per singula ducam,
Hoc sat erit. nosces Fabios certamine ab vno.
Veientum populi violata pace negabant
Acceptare iugum, ac vicino Marte furebant,
Ad portas bellum, Consulq; ciebat ad arma,
Delectus vetiti, priuataq; castra penates
Herculei impleuere, domo (admirabile) ab vna
Patritius iunctis exercitus ibat in armis.
Ter centum exiliere duces, quocunq; liberet
Vno non pauidus rexisses bella magistro.
Sed dirum egressis omen, scelerata minaci
Stridentis sonitu tremuerunt limina portæ,
Maximaq; Herculei mugiuit numinis ara.

Inuasere hostem, numerariq; aspera virtus
Haud est passa viros, & plures milite cædes,
Sæpe globo densi, sæpe & per deuia passim
Dispersi subiere vices, meritiq; labore
Aequato, nulli quisquam virtute secundus
Ducere tercentum Tarpeia ad templa triumphos,
(Spes heu fallaces, oblitaq; corda, caducum
Mortali quodcunq; datur) grex ille virorum,
Qui Fabia gente incolumi deforme putabat
Publica bella geri, pariter cecidere deorum
Inuidia, subitis circumuenientibus armis.
Nec tamen occisos est cur lætere, supersunt
Quot tibi sint, Libyæq; satis, certauerit vnus
Ter centum dextris, tam viuida membra, laborq;
Prouidus, & cauta sollertia tecta quiete.
Nec verò calidi nunc tu cui sanguinis ætas
Foderis in pugna velocius ilia planta
Bellatoris equi, frenisq; momorderis ora.
Quem cernens auidum lethi post talia Pœnus,
Nequicquam nostras demens, ait, elicis iras,
Et captiua paras moriendo euadere vincla.
Viuendum est, arcta seruentur colla catena.
Hæc iuuenis, Diuisq; tumens, ausisq; secundis.
At patres, Latiasq; nurus raptabat ad aras
Cura Deûm, mæsto suffusæ lumina vultu,
Fœmineus matres graditur chorus, ordine longo
Iunoni pallam, conceptaq; vota dicabant.
Huc ades ô regina deûm, gens casta precamur,
Et primus digno quæcunq; est nomine turba

Ausonidum, pulchrumq́;, & acu subtegmine fuluo
Quod nostræ neuere manus venerabile donum.
At dum decrescit matrum metus, hoc tibi diua
Interea velamen erit, si pellere nostris
Marmaricam terris nubem dabis, omnis in auro
Pressa tibi varia fulgebit gemma corona.
Nec non & proprio venerantur Pallada dono,
Phœbumq́;, armigerumq́; deum, primamq́; Dionem.
Tanta adeo cùm res trepidæ reuerentia diuûm
Nascitur, & raræ fumant felicibus aræ.
Dum Roma antiquos templis indicit honores,
Iam Fabius cauto præcedens agmine, & arte
Bellandi, lento similis, præcluserat omneis
Fortunæq́;, hostiq́; vias, discedere signis
Haud licitum, summumq́; decus, quo tollis ad astra
Imperij Romane caput, parere docebat.
Verum vbi prima satis conspecta in montibus altis
Signa procul, fulsitq́; nouis exercitus armis,
Arrectæ spes Sydoniæ, feruetq́; secundis
Fortunæ iuuenis, vincendi sola videtur
Quod nondum steterit acies, mora, pergite clamat.
Ite citi, ruite ad portas, propellite vallum
Pectoribus, quantum campi distamus ad vmbras
Tantum hosti superest, resides ad bella vocantur
Queis pudeat certare senes, quodcunq; videtis
Hoc reliquum est, primo damnatũ, & inutile bello.
Heu vbi nũc Gracchi, aut vbi sũt nũc fulmina gẽtis
Scipiadæ? pulsi Ausonia non ante pauentes
Dimisere fugam, quàm terror ad vltima mundi

Oceanumq; tulit profugos:nunc errat vterq;
Nomina nostra tremens,& ripas seruat Iberi.
Est etiam cur Flamminio mihi gloria caso
Creuerit,& titulis libeat cur figere nostris
Crudum Marte viri nomen,quot demere noster
Huic annos Fabio gladius valet? & tamen audet.
Audeat.haud vltra saxo spectetur in armis.
Talia vociferans volucri rapit agmina cursu,
Ac praeuectus equo,nunc dextra prouocat hostem,
Nunc voce increpitat,missa nunc eminus hasta
Fertur ouans,pugnaeq; agitat simulacra futurae.
Vt Thetidis proles Phrygiis Vulcania campis
Arma tulit,clypeo amplexus terramq;,polumq;,
Maternumq; fretum,totumq; in imagine mundum,
Cassarum sedet irarum spectator,& alti
Celsus colle iugi domat exultantia corda,
Infractasq; minas dilato Marte fatigat
Solers cunctandi Fabius.ceu nocte sub atra
Munitis pastor stabulis,per ouilia clausum
Impauidus somni seruat pecus,effera saeuit,
Atq; impasta truceis vlulatus turba luporum
Exercet,morsuq; quatit restantia claustra.
Irritus incepti,mouet inde,atq; Appula tardo
Arua Libys passu legit,ac nunc valle resedit
Conditus occulta,si praecipitare sequentem,
Atq; inopinata detur circundare fraude:
Nunc nocturna parat caeca celantibus vmbris
Furta via,retroq; abitum,fictosq; timores
Assimulat,nunc castra citus deserta,relicta

Ostentat

Ostentat præda, atq; inuitat prodigus hostem.
Qualis Mæonia passim Mæandrus in ora,
Cùm sibi gurgitibus flexis reuolutus oberrat.
Nulla vacant incepta dolis, simul omnia versat,
Miscetq; exacuens varia ad conamina mentem.
Sicut aquæ splendor radiatus lampade solis
Dissultat per tecta, vaga sub imagine vibrans
Luminis, & tremula laquearia verberat vmbra.
Iamq; dolore furens ita secum immurmurat iræ:
Obuia si primus nobis hic tela tulisset,
Nulla essent Trebiæ & Thrasimeni nomina, nullos
Ingererent titulos, nunquam Phaëtontius amnis
Sanguinea pontum turbasset decolor vnda.
Inuentum (dum se cohibet, terimurq; sedendo)
Vincendi genus, quoties velut obuius iret
Discinxit ratione dolos, fraudesq; resoluit.
Hæc secum, mediam somni cùm buccina noctem
Diuideret, iamq; excubias sortitus iniquas,
Tertius abrupta vigil iret ad arma quiete,
Vertit iter, Dauniq; retro tellure relicta
Campanas remeat potus populator in oras.
Hic vero, intrauit postquam vberis arua Phalerni
Diues ea, & nunquam tellus mentita colono,
Addunt frugiferis inimica incendia ramis.
Haud fas Bacche tuos, tacitū transmittere honores,
Quanquā magna incepta vocāt, memorabere sacri
Largitor laticis, grauidæ cui nectare vites
Nulli dant prælis nomen præferre Falernis.
Massica sulcabat meliore Falernus in æuo

 Ensibus

Ensibus ignotis senior iuga, pampinus vmbras
Nondum vua virides nudo texebat in aruo,
Pocula nec norant succis mulcere Lyæi,
Fonte sitim, & pura soliti defendere lympha,
Attulit hospitio pergentem ad littora Calpes,
Extremumq; diem pes dexter, & hora Lyæum,
Nec pigitum paruosq; lares, humilisq; subire
Limina cælicolam tecti, cepere volentem
Fumosi postes, & ritu pauperis æui
Ante focos mensæ: lætus nec senserat hospes
Aduenisse deum: sed enim de more parentum
Grato cursabat studio, instabatq; senectæ.
Donec opes festas puris nunc corna canistris
Composuit, nunc irriguis citus extulit hortis
Rorantes humore dapes, tum lacte, fauisq;
Distinxit dulceis epulas, nulloq; cruore
Polluta castus mensa, cerealia dona
Attulit, ac primum Vestæ *detersit honorem*
Vndiq;, & in mediam iecit libamina flammam,
Deesse tuos latices, hac sedulitate senili
Captus Iacche *vetas, subito (mirabile dictu)*
Fagina pampineo spumarunt pocula succo,
Pauperis hospitij pretium, vilisq; rubenti
Fluxit mulctra mero, & quercu in cratera cauata
Dulcis odoratis humor sudauit ab vuis.
En cape, Bacchus *ait, nondum tibi nota: sed olim*
Viticolæ nomen peruulgatura Falerni
Munera: & haud vltra latuit deus: inde nitentem
Lumine purpureo frontem cinxere corymbi,

Et fusæ per colla comæ, dextraq; pependit
Cantharus, ac vitis Thyrso delapsa virenti
Festas Niseo redimiuit palmite mensas.
Nec facilis læto certasse Falerne sapori,
Postquam iterata tibi sunt pocula, iam pede risum,
Iam lingua titubante moues, patrioq; Lyæo
Tempora quassatus, grates & præmia digna
Vix intellectis conaris reddere verbis,
Donec composuit luctantia lumina somnus,
(Sonus Bacche tibi comes additus.) hinc vbi primo
Vngula dispersit rores Phaëtontia Phœbo,
Vitiferis late florebat Maßicus aruis
Miratus nemora, & fulgenteis sole racemos.
It montis decus, atq; ex illo tempore diues
Tmolus, & ambrosijs Aruisia pocula succis,
Ac Methymna ferax Latijs cessere Falernis.
Hæc tum vasta dabat, terrisq; infestus agebat
Hannibal, & sicci stimulabant sanguinis enses,
Ludificante ducem Fabio, iamq; improba castris
Ausonijs vota, & pugnandi praua libido
Gliscebat, proni decurrere monte parabant.
Da famæ da Musa virum, cui vincere bina
Concessum castra, & geminos domitare furores.
Feruida si nobis corda, abruptumq; putassent
Ingenium Patres, & si clamoribus, inquit,
Turbari facilem mentem, non vltima rerum,
Et deplorati mandassent Martis habenas,
Stat pensata diu belli sententia, vincam
Seruando inuitos, vrgenteisq; vltima fata.

Nulli per Fabium è vobis cecidisse licebit.
Si lucis piget, & supremis esse cupido est
Nominis Ausonij, tædetq; in tempore tali
Nullum clade noua, claræq; fragore ruinæ,
Insignem fecisse locum, reuocandus ab atris
Flamminius vobis est sedibus, ille ruendi
Iamdudũ properans, signum, auspiciumq; dedisset,
An nondum præceps, vicinaq; fata videtis?
Vna, vt debellet, satis est victoria Pœno.
State viri, & sentite ducem, cùm optabile tempus
Depôscet dextras, tunc ista ferocia dicta
Aequentur factis, non est (mihi credite) non est
Arduus in pugnas ferri labor, vna reclusis
Omneis iam portis in campum effuderit hora:
Magnum illud soliq; datum quos mitis euntes
Iuppiter aspexit, magnum est ex hoste reuerti.
Fortunæ Libys incumbit, flatuq; secundo
Fidit agens puppim. Dum desinat aura, sinusq;
Destituat tumidos subducto flamine ventus,
In rem cunctari fuerit, non vlla perennis
Amplexu fortuna fouet: iam copia quanto
Arctior est nullo Tyrijs certamine? quantum
Detritum est famæ? quin inter cætera, nostra
Haud laude abfuerit, modo qui, sed parcere dictis
Sit melius, iam vos acies & prælia & hostem
Poscitis? ô maneat superi fiducia talis.
Interea exclusa maioris sorte pericli
Me solum, quæso toti me opponite bello.
His dictis fractus furor, & rabida arma quierunt:

Vt cum turbatis placidum caput extulit vndis
Neptunus, totumq; videt, totoq; videtur
Regnator ponto, saeui fera murmura venti
Dimittunt, nullasq; mouent in frontibus alas,
Tum sensim infusa tranquilla per aequora pace
Languentes tacito lucent in littore fluctus.
Sensit cura sagax Poeni, fraudisq; veneno
Aggreditur mentes. pauca atque haec ruris auiti
Iugera, nec multis Fabius vertebat aratris,
Maßicus vuiferis addebat nomina glebis:
Hinc pestem placidam moliri, & spargere causas
In castra ambiguas, ferro flammisq; pepercit,
Suspectamq; loco pacem dedit, arte maligna:
Ceu clandestino traheretur foedere bellum.
Intellectus erat Fabio, Tyriosq; videbat
Dictator saeuire dolos: at non vacat aegre
Inuidiam gladios inter lituosq; timere,
Et dubia morsus famae depellere pugna,
Donec reptantem, & nequicquam saepe trahendo
Huc illuc castra, & scrutantem praelia Poenum,
Qua nemorosa iuga, & scopulosi vertice colles
Exurgunt, clausit, sparsa ad diuortia turma.
Hinc Laestrygoniae saxoso monte premebant
A tergo rupes, vndosis squalida terris.
Hinc Linterna palus: nec ferri aut militis vsum
Poscebat regio, septos sed fraude locorum
Arcta fames poenas miserae exactura Sagunthi
Vrgebat, finisq; aderat Carthaginis armis.
Cuncta per & terras, & lati stagna profundi.

Condiderat somnus,positoq; labore dierum
Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.
At non Sidonium curis flagrantia corda
Ductorem,vigilésque metus haurire sinebant
Dona soporiferæ noctis,iam membra cubili
Erigit,& fului circundat pelle leonis,
Qua super instratos proiectus gramine campi
Presserat ante toros,tunc ad tentoria fratris
Fert gressus vicina citos : nec degener,ille
Belligeri ritus,taurino membra iacebat
Effultus tergo,& mulcebat tristia somno.
Haud procul hasta viri terræ defixa propinquæ,
Et diræ summa pendebat cuspide caßis,
Et clypeus circa,loricaq;,& ensis,& arcus,
Et telum Baleare, simul tellure quiescunt,
Iuxta lecta manus,iuuenes in Marte probati.
Et sonipes strato carpebat gramina dorso.
Vt pepulere leuem intrantis vestigia somnum,
Heus,inquit,pariterq; manus ad tela ferebat,
Quæ te cura vigil fessum germane fatigat?
Ac iam constiterat,sociosq; in cespite fusos
Incussa reuocat castrorum ad munera planta.
Tum Libyæ ductor: Fabius me noctibus ægrum
In curas Fabius nos excitat, illa senectus
Heu fatis,quæ sola meis currentibus obstat.
Cernis vt armata circunfundare corona,
Et vallet clausos collectus miles in orbe.
Verum age (nũc quoniam res arctæ) percipe porrò
Quæ meditata mihi.latos correpta per agros

Armen

Armenta assueto belli de more sequuntur,
Cornibus arentes edicam innectere ramos,
Sarmentiq; leues fronti religare maniplos,
Admotus cùm feruorem dispserit ignis,
Vt passim exultent stimulante dolore iuuenci,
Et vaga per colleis ceruice incendia iactent.
Tum terrore nouo trepidus laxabit iniquas
Custos excubias, maioraq; nocte timebit.
Si cordi, consulta moras extrema recusant,
Accingamur ait. gemino tentoria gressu
Inde petunt, ingens clypeo ceruice reposta
Inter equos, interq; viros, interq; iacebat
Capta manu spolia, & rorantia cæde Maraxes:
Ac dirum in somno ceu bella capesseret, amens
Clamorem tùm forte dabat, dextraq; tremente
Arma toro, & notum quærebat feruidus ensem.
Huic Mago, inuersa quatiens vt dispulit hasta
Bellantis somnum: tenebris fortissime ductor
Iras compesce, atque in lucem prælia differ.
Ad fraudem, occultamq; fugam, tutosq; receptus
Nunc nocte vtendum est, arenteis nectere frondes
Cornibus, & latis accensa immittere syluis
Armenta, oppositi referent quo claustra manipli
Germanus parat, atque obsessa euellere castra.
Emergamus, & hic Fabio persuadeat astus
Nos certare dolis. nihil hic cunctante, sed acris
Incepti læto iuuene, ad tentoria Acherræ
Festinant, cui parca quies, minimumq; soporis,
Nec votum somno noctes æquare, feroci

Peruigil inseruibat equo, fessumq́; leuabat
Tractando, & frenis ora exagitata fouebat.
At socij renouant tela, arentemq́; cruorem
Ferro detergunt, & dant mucronibus iras.
Quid fortuna loci poscat, quod tempus, & ipsi
Quænam agitent, pandũt, & cœptis ire ministrum
Haud segnem hortantur, discurrit tessera castris,
Intentiq́; docent quæ sint properanda, monentq́;
Quisque suos, instant trepidi, stimulatq́; ruentes
Nauus abire timor, dum cæca silentia, dumq́;
Maiores vmbræ, rapida iam subdita peste
Virgulta, atque altis surgunt è cornibus ignes.
Hic verò vt gliscente malo, & quassantibus ægra
Armentis capita, adiutæ pinguescere flammæ
Cœpere, & vincens fumos erumpere vertex,
Per colles, dumosq́; lues agit atra, per altos
Saxosi scopulos montis, lymphata feruntur
Corpora anhela boum, atque obsessis naribus igni
Luctantur frustra rabidi mugire iuuenci.
Per iuga, per valles errat Vulcania pestis,
Nusquam stante malo, vicinaq́; littora fulgent,
Quàm multa intentus cælo sub nocte serena
Fluctibus è medijs sulcator nauita ponti
Astra videt, quàm multa videt feruoribus atris
Cùm Calabros vrunt ad pinguia pabula saltus,
Vertice Gargani residens incendia pastor.
Hac facie subita volitantũm in montibus altis
Flammarum, queis tunc cecidit custodia forti
Horrere, atque ipsos nullo spargente vagari

Cre

Credere, & indomitos pasci sub collibus ignes.
Cælóne exciderint, & magna fulmina dextra
Torserit omnipotens, an cæcis terra cauernis
Fuderit egestas accenso sulfure flammas
Infelix tellus, tantis damnata ruinis.
Iamq; fugam Rutuli media in formidine quærunt,
Atque abeunt, faucesq; viæ citus occupat armis
Pœnus, & in patulos exultans emicat agros.
Huc tamen vsque vigil processerat arte regendi
Dictator Trebiam, & Tusci post stagna profundi
Esset vt Hannibali Fabium Romanaq; tela
Euasisse satis. quin & vestigia pulsi,
Et gressus premeret castris, ni sacra vocarent
Ad patrios veneranda deos: tum versus ad vrbem
Alloquitur iuuenem, cui mos transmittere signa,
Et belli summam, primasq; iubebat habenas,
Atque his præformat dictis, fingitq; monendo:
Si factis nondum Minuti te cauta probare
Erudijt fortuna meis, nec ducere verba
Ad verum decus, ac prauis arcere valebunt;
Vidisti clausum Hannibalem, nil miles & ala
Iuuere, aut densis legio conferta maniplis.
Testor te, solus clausi, nec deinde morabor,
Dijs sine me libare dapem, & solennia ferre.
Nunc iterũ, atq; iterum vinctũ vel montibus altis,
Amnibus aut rapidis (modò pugna absistite) tradã.
Interea, crede experto, non fallimur, ægris
Nil mouisse salus rebus, sit gloria multis
Et placeat. quippe egregium prosternere ferro

Hostem,

Hostem, sed Fabio sit vos seruare triumphus.
Plena tibi castra atque intactus vulnere miles
Creditur, hos nobis (erit hæc tibi gloria) redde.
Iam cernes Libycum huic vallo assultare leonem.
Iam prædas offerre tibi, iam vertere terga,
Respectantem adeo, atq; iras cum fraude coquentē.
Claude oro castra, & cunctas spes eripe pugnæ.
Hæc monuisse satis, sed si compescere corda
Non datur oranti, magno te iure pioq;
Dictator capere arma veto: sic castra relinquens
Vallarat monitis, ac se referebat ad vrbem.
Ecce autem flatu classis Phœnissa secundo
Littora Caietæ, Læstrygoniosq; recessus
Sulcabat rostris, portusq; intrabat apertos,
Ac totus multo spumabat remige pontus,
Cùm trepidæ fremitu vitreis è sedibus antri
Aequoreæ pelago simul emersere sorores,
Ac possessa, vident infestis littora proris.
Tum magno percussa metu Nereia turba
Attonitæ propere refluunt ad littora nota,
Teleboi medio surgunt quà regna profundo,
Pumiceæq; procul sedes, immanis in antro
Conditur abrupto Protheus, ac spumea late
Cautibus obiectis reiectat cærula, vates.
Is postquam (sat gnarus enim rerumq; metusq;)
Per varias lusit formas, & terruit atri
Serpentis squamis, horrendaq; sibila torsit,
Et fremuit toruo mutatus membra leone,
Dicite ait, quæ causa vlæ? quisve ora repente

Peruasit pallor? cur scire futura libido?
Ad quæ Cymodoce nympharum maxima natu
Italidum, nosti nostros præsage timores.
Quid Tyriæ classes, ereptaq; littora nobis
Portendunt? num migrantur Rheteia regna
In Libyam superis? aut hos Sarranus habebit
Nauita iam portus? patria num sede fugatæ
Atlantẽ, & Calpen extrema habitabimus antra?
Tum sic inuoluens repetita exordia retro
Incipit ambiguus vates, reseratq; futura:
Laomedonteus Phrygia cùm sedit in Ida
Pastor, & erranteis dumosa per auia tauros
Arguta reuocans ad roscida pascua cappa,
Audiuit sacræ lentus certamina formæ.
Tum matris currus niueos agitabat olores
Tempora sollicitus litis seruasse Cupido.
Paruulus ex humero coritus & aureus arcus
Fulgebat, nutuq; vetans trepidare parentem
Monstrabat grauidam telis se ferre pharetram.
Ast alius niuea comebat fronte capillos
Purpureos, alius vestis religabat amictus,
Cùm sic suspirans roseo Venus ore decoros
Alloquitur natos: testis certissima vestræ,
Ecce dies pietatis adest, quis credere saluis
Hoc ausit vobis? de forma atque ore (quid vltra
Iam superest rerum?) certat Venus: omnia paruis
Si meà tela dedi blando medicata veneno,
Si vester cælo ac terris qui fœdera sancit
Stat supplex, cùm vultu, auus, victoria nostra

Cypron Idumæas referat de Pallade palmas
Et Iunone, Paphos centum mihi fumet in aris.
Dumq; hæc aligeris instat Cytherea, sonabat
Omne nemus gradiente dea. iam bellica virgo
Aegide deposita, atque assuetum casside crinem
Inuoluit, tum compta comam, pacemq; serenis
Conniuens oculis ibat; lucoq; ferebat
Prædicto sacræ vestigia concita plantæ.
Parte alia intrabat iussas Saturnia syluas,
Iudicium Phrygis, & fastus pastoris, & Idam,
Post fratris latura toros, postrema nitenti
Affulsit vultu ridens Venus, omnia circa,
Et nemora, & penitus frondosis rupibus antra:
Spirantem sacro traxerunt vertice odorem.
Nec iudex sedisse valet, fessiq; nitoris
Luce cadunt oculi, metuit dubitasse videri.
Sed victæ fera bella deæ vexere per æquor,
Atque excisa suo pariter cum iudice Troia est,
Tum pius Aeneas terris iactatus & vndis,
Dardanios Itala posuit tellure penates.
Dum cete innabunt ponto, dum sidera cælo.
Lucebunt, dum sol Indo se littore tollet:
Hic regna, & nullæ regnis per sæcula metæ.
At vos ô natæ, currit dum immobile filum,
Adriaci fugite infaustas Sassonis arenas:
Sanguineis tumidus ponto miscebitur vndis
Aufidus, & rubros impellet in æquora fluctus,
Damnatoq; deum quondam per carmina campo
Aetolæ rursus Teucris pugnabitis vmbræ.

ica Romuleos quatient mox spicula muros,
lta quoq; Hasdrubelis fulgebit strage Metaurus.
ic ille è furto genitus, patruiq; piabit
m vltor patrisq; necem: tum littus Elisæ
plebit flammis, auelletq; Itala Pœnum
scera torrentem, & proprijs superabit in oris.
uic Carthago armis, huic Africa nomine cedet.
ic dabit ex sese qui tertia bella fatiget,
t cinerem Libyæ ferat in Capitolia victor.
uæ dum arcana deûm vates euoluit in antro,
um monita, & Fabiū, belliq; equitumq; magister
xuerat mentem, ac præceps tendebat in hostem.
ascere nec Pœnus prauum, ac nutrire fauorem
Deerat, & vt paruo maiora ad prælia damno
Eliceret, dabat interdum simulantia terga:
Non aliter, quàm qui sparsa per stagna profundi
Euocat è liquidis piscem penetralibus esca.
Cumq; leuem summa vidit iam nare sub vnda,
Ducit captiuum sinuato ad littora lino.
Fama furit versos hosteis Pœnumq; salutem
Inuenisse fuga, liceat si vincere, finem
Promitti cladum, sed enim ditione carere
Virtutem, & pœnas vincentibus esse repostas.
Clausurum iam castra ducem, rursumq; referri
Vagina iussurum enses, reddatur in armis
Vt ratio, purget miles cur viserit hostem.
Hæc vulgus, necnon patrum Saturnia mentes
Inuidiæ stimulo fodit, & popularibus auris.
Tunc indigna fide censent, optandaq; Pœno,

Quæ mox haud paruo luerent damnata periclo.
Diuiditur miles, Fabioq; equitumq; magistro
Imperia æquantur, penitus cernebat, & expers
Irarum senior, magnas ne penderet alti
Erroris pœnas patria inconsulta timebat.
Ac tum multa putans secum, vt remeauit ab vrbe
Partitus socias vires, vicina propinquis
Signa iugis locat, & specula sublimis ab alta
Non Romana minus seruat, quàm Punica castra.
Nec mora, disiecto Minuti vecordia vallo
Perdendi simul, & pereundi ardebat amore.
Quem postquam rapidum vidit procedere castris,
Hinc Libys, hinc Fabius, simul accendere sagaces
In subitum curas, properè capere arma maniplis
Edicit, nulloq; tenet munimine turmas
Ausonius, torquet totas in prælia vires
Pœnorum ductor, propellitq; agmina voce:
Dum dictator abest, rape miles tempora pugnæ,
Non sperata diu plano certamina campo.
Offert ecce deus, quoniam data copia, longum
Detergete situm ferro, multoq; cruore
Exatiate viri plenos rubiginis enses.
Atque ea cunctator pensabat ab aggere valli,
Perlustrans campos oculis, tantoq; periclo
Discere quisnam esset Fabius, te Roma dolebat.
Cui natus, iūcta arma ferēs, dabit improbus, inquit,
Quas dignum pœnas, qui per suffragia cæca
Inuasit nostros hæc ad discrimina fasces.
Insanæ spectate tribus, proh lubrica rostra,

anis fora læta viris, nunc munera Martis
ent imperio, & solem concedere nocti,
int, imbelles magna mercede piabunt
ris rabiem, & nostrum violasse parentem.
senior quatiens hastam, lacrymisq; coortis:
uine Pœnorum iuuenis tam tristia dicta.
abolenda tibi: patiárne ante ora, manusq;
m deleri nostras? aut vincere Pœnum
ectante sinam? nos æquauisse minori
tur culpa, si sint mihi talia corda.
; hoc (ne dubites) longæui nate parentis
e, & æterno fixum sub pectore serua:
nsere nefas patriæ, nec fœdior vlla
a sub extremas fertur mortalibus vmbras.
ocuere senes: quantus, qualisq; fuisti
pulsus lare, & extorris Capitolia curru
res exul, tibi corpora cæsa Camille
nata quot sunt dextra? pacata fuissent
nsulta viro, mensq; impenetrabilis iræ,
ssentq; solum sceptris Aeneia regna:
q; nunc stares terrarum vertice Roma.
iras ô nate meas, socia arma feramus,
erémus opem, iamq; intermixta sonabant
ca, concursusq; viros colliserat acer.
us claustra manu portæ dictator, & altos
it postes, ruptisq; in prælia cursum.
grauiore mouent venti certamina mole,
sius boreas, & Syrtim tollere pollens
s, obnixi cum bella furentia torquent,

Distraxere fretum, ac diuersa ad littora voluunt
Aequor quisque suum, sequitur stridente procella
Nunc huc, nūc illuc raptim mare, & intonat vndis.
Haud tantum daret vllus honos, tellusq; subacta
Phœnicum, & Carthago ruens, iniuria quantum
Orta ex inuidia decoris tulit: omnia nanque
Dura simul deuicta viro, metus, Hannibal, iræ,
Inuidia, atque vna fama, & fortuna subactæ.
Pœnus ab excelso rapidos decurrere vallo
Vt vidit, tremuere iræ, ceciditq; repente
Cum gemitu spes, haud dubiæ præsumpta ruinæ:
Quippe aciem denso circumuallauerat orbe
Hausturus clausos coniectis vndique telis.
Atque hic Dardanius prauo certamine ductor
Iam styga, & æternas intrarat mente tenebras.
Nam Fabium, auxiliumq; viri sperare pudebat,
Cùm senior gemino complexus prælia cornu
Vlteriore ligat Pœnorum terga corona.
Et modo claudentes aciem, nunc extima cingens,
Clausos ipse tenet, maiorem surgere in arma,
Maioremq; dedit cerni Tirynthius, altæ
Scintillant cristæ, & (mirum) velocibus ingens
Per subitum membris venit vigor, ingerit hastas,
Aduersumq; premit telorum nubibus hostem.
Qualis post iuuenum nondum subeunte senecta
Rector erat Pylius bellis ætate secunda.
Inde ruens, Turin, & Buten, & Marin, & Arsen
Dat letho, fisumq; manus conferre Maleon,
Cui decus insigne, & quæsitum cuspide nomen.

Tum

Garadū, largumq́; comæ cõſternit Adherben,
minas acies ſuperantem vertice Tylin,
ſummas alto prenſabat in aggere pinnas.
us hos: gladio Sapharum,gladioq́; Moneſum,
orinum pugnas æris ſtridore cientem,
teriore gena ſedit cui lethifer ictus,
; tubam fixæ decurrens vulnere malæ,
remo fluxit propulſus murmure ſanguis.
ximus huic iaculo Naſamonius occidit Idmon.
que ſuper tepido lapſantem ſanguine, & ægra
rica nitentem nequicquam euadere planta
acto proſternit equo,trepideq́; leuantem
mbra afflicta ſolo,preſſa violentius haſta
plicuit terræ,telumq́; in cæde reliquit.
eret humi cornus motu tremefacta iacentis,
campis ſeruat mandatum affixa cadauer.
ecnon exemplo laudis furiata iuuentus,
lla ruunt,Craſſusq́; ſimul,iunctusq́; Metello
annius,ac melior dextræ Torquatus,inibant
ectati Fabio:miſer hic veſtigia retro
um rapit,& molem ſubducto corpore vitat
ntorti Bibulus ſaxi,atque in terga refertur,
trage ſuper lapſus ſociûm,quà fibula morſus
Loricæ crebro laxata reſoluerat ictu
Accepit lateri,penitusq́; in viſcera adegit
Extabat fixo quod forte cadauere ferrum.
Heu ſortem necis,euaſit Garamantica tela,
Marmaridumq́; manus,vt inerti cuſpide fuſus
Occideret,telo non in ſua vulnera miſſo.

Voluitur exanimis, turpatq; decora iuuenta
Ora nouus pallor, membris dimissa solutis
Arma fluunt, erratq; niger per lumina somnus.
Venerat ad bellum Tyria Sidone, nepotum
Excitus prece, & auxilio socia arma ferebat
Eoa tumidus pharetrati militis ala
Gens Cadmi Cleadas, fulua cui plurima paßim
Caßide, & aurato fulgebat gemma monili.
Qualis vbi oceani renouatus lucifer vnda
Laudatur Veneri, & certat maioribus astris.
Ostro ipse, ac sonipes ostro, totumq; per agmen
Purpura Agenoreis saturata micabat ahenis.
Hic auidum pugnæ, & tam clarũ excindere nomen
Brutum exoptantem, varie nunc læuus in orbem,
Nunc dexter leuibus flexo per deuia gyris
Ludificatus equo, volucrem per terga sagittam
Fundit, Achemenio detrectans prælia ritu.
Nec damnata manus, medio sed (flebile) mento
Armigeri Cascæ penetrabilis hæsit arundo,
Obliquumq; secans subrecta cuspide vulnus
Vuenti ferrum admouit tepefacto palato.
At Brutus diro casu turbatus amici,
Ausum multa virũ, & spargentẽ in vulnera sæuos
Fraude fugæ calamos, iam nullis cursibus instat
Prendere cornipedis, sed totam pectoris iram.
Mandat atrox hastæ, telumq; volatile nodo
Excutit, & summum, qua laxa monilia crebro
Nudabant cursu, transmittit cuspide pectus.
Labitur intento cornu transfixus, & vna

a læua cadens, dimisit dextra sagittam.
n tam tristi sortitus prælia Marte
ri Soractis honor Charmelus agebat:
ine quippe suo iam Bragada tinxerat ensem,
ectorq; Iubæ populi, iam fusus eidem
, Amyclæi stirpis impacata Phalanti,
tulerat mater claro Phœnissa Laconi.
dum metuit, nec pugnæ fisus in hoste
apido, nec deinde fugam suadente pauore,
mos miser, & vicina cacumina quercus
at, atque alta sese occultarat in vmbra
sicus, insistens tremulis sub pondere ramis.
longa, multa orantem Charmelus, & altos
tem saltu ramos transuerberat hasta:
viscatos populatur arundine lucos,
nemoris celsi procera cacumina sensim
ecta certat tacitus contingere meta,
uem calamo sequitur crescente volucrem.
t vitam, atque alte manante cruore
ra pependerunt curuato exanguia ramo.
n palanteis ac versos terga, feroces
bant Itali, subitus quum mole pauenda
cus nigris prorumpit Maurus in armis.
viro membra, & fului iuga celsa trahebant
edes, totusq; nouæ formidinis arte
lor æquabat liuentia currus equorum
nec erectis similes imponere cristis
at pennas, aterq; tegebat amictus.
ondam æternæ regnator noctis, ad imos

m 5 Cum

Cùm fugeret thalamos, Aetnæa virgine rapta
Egit nigrantem stygia caligine currum.
At Cato tum prima sparsus lanugine malas,
Quod peperere decus circeo Thuscula dorso
Mænia, Laërtæ quondam regnata nepoti,
Quanquam tardatos turbata fronte Latinos
Collegisse gradum videt, imperterritus ipse
Ferrato calce, atque effusa largus habena
Cunctantem impellebat equum, negat obuius ire,
Et trepidat crassa sonipes exterritus vmbra.
Tum celer in pugnam dorso delatus ab alto
Alipedem planta currum premit, atque volanti
Assilit à tergo, cecidere & lora repente,
Et stimuli, ferrumq; super ceruice tremiscens.
Palluit infelix subducto sanguine Maurus,
Ora rapit gladio, præfixaq; cuspide portat.
At sæuo Mauorte ferox perrumpit anhelum
Dictator cum cæde globum (miserabile visu)
Vulneribus fissum, ac multo labente cruore
Ductorem cernit suprema, ac fœda precantem.
Manauere genis lacrymæ, clypeoq; pauentem
Protegit, & natum stimulans, fortissime labem
Hanc pellamus ait, Pœnoq; ob mitia facta
Quòd nullos nostris igneis disperserit agris,
Dignum expendamus pretium: tunc arte paterna
Ac stimulis gaudens iuuenis, circundata Pœnum
Agmina deturbat gladio, campumq; relaxat,
Donec Sidonius decederet æquore ductor.
Ceu stimulante fame, rapuit cùm Martius agnum

Auer

aſtore lupus, fœtumq́; trementem
et preſſo, tum ſi veſtigia curſu
celeret balatibus obuia paſtor,
nėt metuens, ſpirantem dentibus imis
prædam, & vacuo fugit æger hiatu,
num terris, quas circunfuderat atra
as, ſtygiæ tandem fugere tenebræ.
nt dextræ & ſeſe meruiſſe negabant
ſubitisq́; bonis mens ægra natabat,
ollapſa preſſi iacuere ruina,
m ſubito membra, & nox atra receſſit,
nt, ſolemq́; pauent agnoſcere viſu.
ctis, ſenior numerato milite lætus
& tuto ret...

Cespite de viridi surgunt properantius aræ.
Nec prius aut epulas, aut munera grata Lyæi
Fas cuiquam tetigisse fuit, quàm multa precatus
In mensam Fabio sacrum libauit honorem.

SILII ITALICI
LIBER OCTAVVS.

HERM. BVSCHII PASIPH.
arg. in lib. octauum.

AMBR. NICANDRI VIII. libri catalepsis.

Conueniunt Varrone duræ ad fera bella cohortes,
Italiæ & cladis signa infelicia surgunt.

PRimus Agenoridum cedentia terga videre
Aeneadis dederat Fabius: Romana parentem
Solum castra vocant, solū vocat Hannibal hostem.
Impatiensq; moræ fremit, vt sit copia Martis.
Expectanda viri fata, optandumq; sub armis
Parcarum auxilium. nanque hac spirante senecta
Nequicquam sese Latium sperare cruorem.
Tum vero concors miles, signisq; relatis
Indiuisus honos, iterumq; & rursus eidem
Soli obluctandum Fabio, maioribus ægrum
Angebat curis, lentando feruida bella
Dictator, tum multa adeo, tum miles egenus.
Cunctarimi vt rerum Tyrius foret, arte sedendi
Egerat, & quanquam finis pugnæq; manuq;
Haud dum partus erat, iam bello vicerat hostem.
Quin etiam ingenio fluxi, sed prima feroces
Vaniloquum, Celtæ, genus, ac mutabile mentū,
Respectare domos, mærebant cæde sine vlla
(Insolitum sibi) bella geri, siccasq; cruore
Inter tela siti Mauortis hebescere dextras.
His super, internæ labes, & ciuica vulnus
Inuidia angebant, lænis conatibus Hanno

Meq; sua ratibus dextra imposuisset, & alto
Egisset rapidis classem Cyllenius Euris.
Sed cur, heu seri monitus? cur tempore tali
Incustodito sæuire dedistis amori?
Contrà sic infit, voluens sic murmur anhelum
Inter singultus, labijsq; trementibus Anna:
Nigro forte Ioui, cui tertia regna laborant,
Atq; atri sociæ thalami noua sacra parabam
Queis ægram mentē, & trepidantia corda leuaret,
Infelix germana tori, furuasq; trahebam.
Ipsa manu properans ad visa pianda bidentes.
Nanq; asper somno dirus me impleuerat horror,
Terq; suam Dido, ter cum clamore vocarat,
Et læta exultans ostenderat ora Sichæus.
Quæ dū abigo menti, & sub lucē, vt visa secūdent,
Oro cælicolas, ac viuo purgor in antro,
Illa cito passu peruecta ad littora, mutæ.
Oscula quà steteras bis, terq; infixit arenæ,
Deinde amplexa sinu late vestigia fouit:
Ceu cinerem orbatæ pressant ad pectora matres.
Tum rapido præceps cursu, resolutaq; crinem
Euasit propere in celsam, quam struxerat ante
Magna mole pyram, cuius de sede dabatur
Cernere cuncta freta, & totam Carthaginis vrbē.
Hîc Phrygiam vestem, & baccatū induta monile,
Postquam illum infelix hausit, quo munera primum
Sunt conspecta diem, & conuiuia mente reduxit,
Festasq; aduentu mensas, teq; ordine Troiæ,
Narrantem longos se peruigilante labores,

In portus amens rorantia lumina flexit,
Atq; hæc sparsa comam diuis in morte profudit:
Dij longæ noctis, quorum iam numina nobis
Mors instans maiora facit, precor, inquit, adeste,
Et placidi victos ardore admittite manes.
Aeneæ coniux Veneris nurus, vlta maritum.
Vidi constructas nostræ Carthaginis arces,
Nunc ad vos magni descendet corporis vmbra.
Me quoq; fors dulci quondam vir notus amore
Expectat, curas cupiens æquare priores.
Hæc dicens, ensem media in præcordia adegit,
Ensem Dardanij quæsitum in pignus amoris.
Viderunt comites, tristiq; per atria planctu
Concurrunt, magnis resonat vlulatibus ædes.
Accepi infelix, dirisq; exterrita fatis
Ora manu lacerans lymphato regia cursu
Tecta peto, celsosq; gradus euadere nitor.
Ter diro fueram conata incumbere ferro,
Ter cecidi exanimæ membris reuoluta sororis.
Iamq; ferebatur vicina per oppida rumor,
Tum Cyrenæam fatis agitantibus vrbem
Deuenio, hinc vestris pelagi vis appulit oris.
Motus erat, placidūq; animum, mentemq; quietam
Troius in miseram rector susceperat Annam.
Iamq; omneis luctus, omneisq; è pectore curas
Dispulerat, Phrygijs nec iā amplius aduena tectis
Illa videbatur, tacito nox atra sopore
Cuncta per & terras, & lati stagna profundi
Condiderat, tristi cùm Dido ægerrima vultu

Has visa in somnis germanæ effundere voces:
His soror in tectis longæ indulgere quieti
Heu nimium secura potes? nec quæ tibi fraudes
Tendantur, quæ circunstent discrimina cernis?
Ac nondum nostro infaustos generiq; soloq;
Laomedonteæ noscis telluris alumnos?
Dum cælum rapida stellas vertigine voluet,
Lunaq; fraterno lustrabit lumine terras,
Pax nulla Aeneadas inter, Tyriosq; manebit.
Surge age, iam tacitas suspecta Lauinia fraudes
Molitur, dirumq; nefas sub corde volutat.
Præterea (ne falsa putes hæc fingere somnum)
Haud procul hinc paruo descendens fonte Numicus
Labitur, & leni per valles voluitur amne.
Huc rapies germana viam, tutosq; receptus.
Te sacra excipient hilares in flumina Nymphæ,
Aeternumq; Italis numen celebrabere in oris.
Sic fata in tenuem Phœnissa euanuit auram.
Anna nouis somno excutitur perterrita visis,
Itq; timor totos gelido sudore per artus.
Tunc vt erat tenui corpus velamine tecta,
Prosiluit stratis, humiliq; egressa fenestra
Per patulos currit plantis pernicibus agros
Donec arenoso (sic fama) Numicius illam
Suscepit gremio, vitreisq; abscondidit antris.
Orta dies totum radijs impleuerat orbem,
Cùm nullam Aeneadæ thalamis Sidonia nacti
Et Rutulum magno errantes clamore per agrum
Vicini ad ripas fluuij manifesta sequuntur

Signa pedum, dumq; inter se mirantur, ab alto
Amnis aquas, cursumq; rapit, tum sedibus imis
Inter cæruleas visa est residere sorores
Sidonis, & placido Teucros affarier ore.
Ex illo primis anni celebrata diebus
Per totam Ausoniam venerando numine culta est.
Hanc postquam in tristes Italum Saturnia pugnas
Hortata est, celeri Superûm petit æthera curru
Optatum Latij tandem potura cruorem.
Diua deæ parere parat, magnumq; Libyssæ
Ductorem gentis nulli conspecta petebat.
Ille virûm cætu tum forte remotus ab omni
Incertos rerum euentus, belliq; volutans
Anxia ducebat vigili suspiria voce.
Cui dea sic dictis curas solatur amicis:
Quid tantum vlterius rex ò fortißime gentis
Sidoniæ ducis cura ægrescente dolorem?
Omnis iam placata tibi manet ira deorum,
Omnis Agenoridis rediit fauor, eia age segnes
Rumpe moras, rape Marmaricas in prælia vires.
Mutati fasces, iam bellum, atq; arma Senatus
Ex inconsulto posuit Tirynthius heros,
Cumq; alio tibi Flamminio sunt bella gerenda.
Me tibi (ne dubites) summi matrona tonantis
Misit. ego Oenotrijs æternum numen in oris
Concelebror vestri generata è sanguine Beli.
Haud mora sit, rapido belli rape fulmina cursu,
Celsus Iapygios qua se Garganus in agros
Explicat, haud longe tellus, huc dirige signa.

Hæc, vt Roma cadat, ſat erit victoria Pœnis.
Dixit, & in nubes euanida ſuſtulit ora.
Cui dux promiſſæ reuireſcens pignore laudis:
Nympha decus generis, quo non ſacratius vllum
Numen ait nobis, fœlix oblata ſecundis.
Aſt ego te compos pugnæ Carthaginis arce
Marmoreis ſiſtam templis, iuxtaq; dicabo
Aequatam gemino ſimulacri numine Dido.
Hæc fatus, ſocios ſtimulat tum feſtus ouantes,
Pone graues curas, tormentaq; lenta ſedendi
Fatalis Latio miles, placauimus iras
Cælicolûm, redeunt diui, finita maligno
Hinc Fabio imperia, & mutato; Conſule faſces
Nuntio, nunc dextras mihi quiſq; atq; illa referto
Quæ Marte excluſus promittere magna ſolebas.
En numen patrium ſpondet maiora peractis:
Vellantur ſigna, ac diua ducente petamus
Infauſtum Phrygijs Diomedis nomine campum.
Dumq; Arpos tendunt inſtructi pectora Pœni,
Subnixus rapto plebei muneris oſtro,
Sæuitiam roſtris Varro, ingentiq; ruinæ
Feſtinans aperire locum, fata admouet vrbi.
Atq; illi ſine luce genus, ſurdumq; parentum
Nomen, & immodice vibrabat in ore canoro
Lingua procax, hinc auctus opes, larguſq; rapinæ
Intima dum vulgi fouet, oblatratq; ſenatum,
Tantum in quaſſata bellis caput extulit vrbe,
Momentum vt rerum, & fati foret arbiter vnus:
Quo conſeruari Latium victore puderet.

Hunc Fabios inter, sacrataq; nomina Marti
Scipiadas, interq; Ioui spolia alta ferentem
Marcellum, fastis labem, suffragia cæca
Addiderant, Cannisq; malum exitiale fouebat
Ambitus, & Graio functior æquore campus.
Idem vt turbarum sator, atq; accendere solers
Inuidiam, prauusq; togæ, sic debilis arte
Belligera, Martemq; rudis versare, nec vllo
Spectatus ferro, lingua sperabat adire
Ad dextræ decus, atq; è rostris bella ciebat.
Ergo alacer, Fabiumq; moræ increpitare professus
Ad vulgum, in patres & ouantia verba ferebat:
Vos quorũ imperiis est, consul præcepta modumq;
Bellandi posco: sedeóne, an montibus erro,
Dum mecũ Garamas, & adustus corpore Maurus
Diuidit Italiam? an ferro quo cingitur, vtor?
Exaudi bone dictator, quid Martia plebes
Imperitet, bello Libyes Romamq; leuari
Hoste iubet, num festinant, quos plurima passos
Tertius exurit lacrymosis casibus annus?
Ite igitur, capite arma viri, mora sola triumpho
Paruum iter est, quæ prima dies ostenderit hostem:
Et patrum regna, & Pœnorum bella resoluet.
Ite alacres, Latia deuinctum colla catena
Hannibalem Fabio ducam spectante per vrbem.
Hæc postquam increpuit, portis arma incitus effert,
Impellitq; moras, veluti cùm carcere rupto
Auriga indocilis totas effundit habenas,
Et præceps trepida pendens in verbera planta

Impar

Impar fertur equis, fumat male concitus axis,
Ac frena incerto fluitant discordia curru.
Cernebat Paulus (namq; huic communia campus
Iura atq; arma tulit) labi mergente sinistro
Consule res, pessumq; dari, sed mobilis ira
Turbati vulgi, signataq; mente cicatrix
Vndanteis ægro frenabat corde dolores,
Nam cùm perdomita est armis iuuenilibus olim
Illyris ora, nigro tunc allatrauerat ore
Victorem inuidia, & ventis iactarat iniquis.
Hinc inerat metus, & duræ reuerentia plebis.
Sed genus admotum superis, summumq; per altos
Attingebat auos cælum, numerare parentem
Assaracum retro præstabat Amulius author,
Assaracusq; Iouem: nec qui spectasset in armis
Abnueret genus, huic Fabius iam castra petenti:
Si tibi cum Tyrio credis fore maxima bella
Ductore, inuitus vocem hanc è pectore rumpam.
Frustraris Paule Ausoniam, te prælia dira,
Teq; hostis castris grauior manet, aut ego multo
Nequicquam didici casus pernoscere Marte.
Spondentem audiui (piget heu, tædetq; senectæ,
Si quas prospicio, restat passura ruinas)
Cum duce tam fausti Martis, qua viderit hora
Sumpturũ pugnam. quantum nunc Paule supremo
Absumus exitio, vocem hanc si Consulis ardens
Audiuit Pœnus? iam latis obuia credo
Stat campis acies, expectaturq; sub ictu.
Alter Flamminius. quantos insane ciebis

Varro viros, tu, proh superi, tu protinus arma:
Tu campum noscas ante, exploresq́; trahendo
Quantum hostis ritus valeat, quæ copia rerum,
Quæ natura loci, quod sit rimabere solers
Armorum genus, & stantem super omnia tela
Fortunam aspicies, fer Paule in deuia recti
Pectora: cur, vni patriam si affligere fas est,
Vni sit seruare nefas? eget improbus arcto
Iam victu Libys, & belli feruore recluso
Laxa fides sociûm est, non hic domus hospita tecto
Inuitat patrio, non fidæ mœnibus vrbes
Excipiunt, renouatq́; pari se pube iuuentus.
Tertia vix superest crudo quæ venit Ibero
Turba virûm, persta, & cauti medicamina belli
Lentus ama: si qua interea inuitauerit aura,
Annueritq́; deus, velox accede secundis.
Cui breuiter mæsto Consul sic ore vicißim:
Mecum erit hæc prorsus pietas, mentemq́; feremus
In Pœnos inuicte tuam, non me vnica fallit
Cunctandi ratio, qua te grassante senescens
Hannibal oppressum vidit considere bellum.
Sed quænam ira deûm? Consul datus alter opinor
Ausoniæ est, alter Pœnis, trahit omnia secum,
Et metuit demens alio ne consule Roma
Concidat: è Tyrio consortem accire senatu
Non iam sera volet, nullus qui portet in hostem
Sufficit insano sonipes, incedere noctis
Quod tardent cursum, tenebras dolet, itq́; superbus
Tantum non strictis mucronibus, vlla retardet

Ne

Ne pugnas mora, dum vagina ducitur ensis.
Tarpeia rupes, cognataq; sanguine nobis
Tecta Iouis, *quæq; arce sua nunc stantia linquo*
Mœnia fœlicis patriæ, quocunq; vocabit
Summa salus, testor, spreto discrimine iturum.
Sed si surda mihi pugnabunt castra monenti,
Haud ego vos vltra nati, dulcemq; morabor
Assaraci de gente domum, similemve videbit
Varroni Paulum *redeuntem saucia* Roma.
Sic tumidi versa turbati mente petebant
Castra duces, ac prædictis iam sederat aruis
Aetolos Pœnus *seruans ad prælia campos.*
Non aliàs maiore virûm, maiore sub armis
Agmine cornipedum concussa est Itala *tellus.*
Quippe extrema simul gentiq; vrbiq; timebant,
Nec spes certandi plus vno Marte *dabatur.*
Faunigenæ *socio bella inuasere* Sicano
Sacra manus Rutuli, *seruant qui* Daunia *regna,*
Laurentiq; domo gaudent, & fonte Numici.
Quos castrũ, Phrygibusq; *grauis quõdã* Ardea *mi-*
Quos celso deuexa iugo Iunonia *sedes* (*sit.*
Lauinum, ac altrix casti Collatia Bruti,
Quiq; immite nemus Triuiæ, *quiq; ostia* Thusci
Amnis amant, trepidoq; fouent Almone Cybelen,
Hinc Tybur Catille *tuum, sacrisq; dicatum*
Fortunæ Præneste *iugis,* Antemnaq; *prisco*
Crustumio prior, atq; habiles ad aratra Labici:
Necnon sceptriferi qui potant Tybridis *vndam,*
Quiq; Anienis *habent ripas, gelidoq; rigantur*

Simbriuio, rastrisq; domant Equicula rura.
His Scaurus monitor, tenero tunc Scaurus in æuo,
Sed iam signa dabat nascens in secula virtus.
Non illis solitum crispare hastilia campo,
Nec mos pennigeris pharetram impleuisse sagittis:
Pila volunt, breuibusq; habiles mucronibus enses,
Aere caput tecti, surgunt super agmina cristis.
At quos ipsius mensis seposta Lyæi
Setia, & incelebri miserunt valle Velitræ,
Quos Cora, quos spumans inimico Signia musto,
Et quos pestifera Pontini vligine campi
Qua Saturæ nebulosa palus restagnat, & atro
Liuentes cœno per squalida turbidus arua
Cogit aquas Vfens, atq; inficit æquora limo,
Ducit auis pollens, nec dextra indignus auorum
Scæuola, cui diræ celatur laudis honora
Effigie clypeus. flagrant altaribus ignes.
Tyrrhenum valli medio stat Mutius ira.
In semet versa, sæuitq; in imagine virtus.
Tunc icti specie rucre acri in bella magistro,
Cernitur effugiens ardentem Porsena dextram.
Queis Circæa iuga, & scopulosi verticis Anxur,
Hernicaq; impresso raduntur vomere saxa,
Queis putri pinguis sulcaris Anagnia gleba.
Sylla Ferentinos Priuernatumq; maniplos
Ducebat simul excitos, Soræq; iuuentus
Addita fulgebat telis, hic Scaptia pubes,
Hic Fabrateriæ vulgus, nec monte niuoso
Descendens Atina aberat, detritaq; bellis

Suessa,

Suessa, atq; à duro Frusino haud imbellis aratro.
At qui Fibreno miscentem flumina Lyrim
Sulfureum tacitisq; vadis ad littora lapsum,
Accolit Arpinas, accita pube Venafro,
Ac Larinatum dextris socia hispidus arma
Commouet, atq; viris ingens exhaurit Aquinum.
Tullius æratas raptabat in agmina turmas
Regia progenies, & Tullo sanguis ab alto:
Indole proh quanta iuuenis, quantumq; daturus
Ausoniæ populis ventura in secula ciuem.
Ille super Gangem, super exauditus & Indos,
Implebit terras voce, & furialia bella
Fulmine compescet linguæ, nec deinde relinquet
Par decus eloquio cuiquam sperare nepotum.
Ecce inter primos Theramneo à sanguine Clausi
Exultat rapidis Nero non imitabilis ausis,
Hunc Amiterna cohors, & Bactris nomina ducens
Casperula, hunc Foruli, magnæq; Reate dicatum
Cælicolûm matri, nec non habitata pruinis
Nursia, & à Tetrica comitantur rupe cohortes:
Cunctis hasta decus, clypeusq; refertur in orbem,
Vertice & implumes, ac leui tegmine cruris
Ibant, & læti pars Sanctum voce canebant
Authorem gentis, pars laudes ore ferebant
Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus
Dixisti populos magna ditione Sabinos.
Et qui Picenæ stimulat telluris alumnos,
Horridus, & squamis, & equina Curio crista,
Pars belli quàm magna venit, non æquore verso

Tam creber fractis albescit fluctus in vndis,
Nec cœtu leuiore, vbi mille per agmina virgo
Lunatis acies imitatur martia peltis,
Perstrepit, & tellus, & Amazonius Thermodon.
Hic & quos pascunt scopulosæ rura Numanæ,
Et queis littoreæ fumant altaria Cupræ,
Quiq; Truentinas seruant cum flumine turres
Cernere erat, clypeata procul sub sole corusco
Agmina, sanguinea vibrant in nubila luce.
Stat fucare colus nec Sidone vilior Ancon,
Murice nec Libyco, statq; humectata Vomano
Adria, & inclemens hirsuti signifer Asculi
Vepicus quondam nomen memorabile ab alto
Saturno statuit genitor, quem carmine Circe
Exutum formæ volitare per æthera iussit,
Et sparsit plumis croceum fugientis honorem,
Ante (vt fama docet) tellus possessa Pelasgis,
Queis Aesis regnator erat, fluuioq; relinquit
Nomen, & à sese populos tum dixit Asilos.
Sed non ruricolæ firmarunt robore castra
Deteriore, cauis venientes montibus Vmbri,
Hos Aesis, Sapisq; lauant, rapidasq; sonanti
Vertice contorquens vndas per saxa Metaurus,
Et lauat, ingentem perfundens flumine sacro
Clitumnus taurum, Narq; albescentibus vndis
In Tybrim properans, Tiniæq; inglorius humor.
Et Clanis, & Rubico, & Senonũ de nomine Sena,
Sed pater ingenti medios illabitur amne
Albula, & immota perstringit mœnia ripa.

His

His vrbes, Arna, & latis Meuania pratis,
Hispellum, & duro monti per saxa recumbens
Narnia, & infestum nebulis humentibus olim
Inginum, patuloq; iacens sine mœnibus aruo
Fulginia: his populi fortes, Amerinus, & armis
Vel rastris laudande Camers, his Sarsina diues
Lactis, & haud parci martem coluisse Tudertes.
Ductor Piso viros spernaces mortis agebat
Ore puer, pueriq; habitu, sed corde sagaci
Aequabat senium, atque astu superauerat annos,
Is primum ante aciem pictis radiabat in armis
Arsacidum, & fuluo micat ignea gemma monili.
Iamq; per Hetruscos legio completa maniplos
Rectorem magno spectabat nomine Galbam,
Huic genus orditur Minos, inuisaq; tauro.
Pasiphaë, clariq; dehinc stant ordine patres
Lectos Cere viros, lectos Cortona superbi
Tarcontis domus, & veteres misere Grauiscæ.
Nec non Argolico dilectum littus Aleso
Alsium, & obsessæ campo squalente Fregellæ.
Affuit & sacris interpres fulminis alis
Fesula, & antiquus Romanis mœnibus horror
Clusinum vulgus, cùm Porsena magne iubebas
Nequicquam pulsos Romæ imperitare Superbos.
Tunc quos à niueis exegit Luna metallis,
Insignis portu, quo non spatiosior alter
Innumeras cepisse rates, & claudere pontum.
Mæoniæq; decus quondam Vetulonia gentis.
Bissenos hæc prima dedit præcedere fasces,

Et iunxit totidem tacito terrore secures,
Hæc altas eboris decorauit honore curules,
Et princeps Tyrio vestem prætexuit ostro.
Hæc eadem pugnas accendere protulit ære.
Hos iuxta Nepesina cohors, æquiq; Falisci,
Quiq; tuos Flauina focos, Sabatia quiq;
Stagna tenent, Ciminiq; lacum, qui Sutria tecta
Haud procul, & sacrũ Phœbo Soracte frequẽtant,
Spicula bina gerunt, caput his cudone ferino
Stat cautum, Lycios damnant hastilibus arcus.
Hæ bellare acies norant, ac Marsica pubes
Et bellare manu, & chelydris cantare soporem,
Vipereumq; herbis hebetare, & carmine dentem.
Aeetæ prolem Anguitiam mala gramina primam
Monstrauisse ferunt, tactuq; domare venena,
Et lunam excussisse polo, stridoribus amnes
Frenantem, ac syluis montem nudasse vocatis.
Sed populis nomen posuit metuentior hospes,
Cũ fugeret Phrygios trãs æquora Martia Crenos,
Mygdoniam Phœbi superatus pectine loton.
Marruuium veteris celebratum nomine Marri
Vrbibus est illis caput, interiorq; per vdos
Alba sedet campos, pomisq; rependit aristas.
Cætera in obscuro famæ, & sine nomine, vulgi
Sed numero castella valent: coniungitur acer
Pelignus, gelidoq; rapit Sulmone cohortes.
Nec cedit studio vicinus sanguine miles,
Quem genuere Cales, non paruæ conditor vrbis
(Vt fama est) Calais, Boreæ quem rapta per auras

Ori

Orithyia vago geticis nutriuit in antris.
Haud illo leuior bellis Vestina iuuentus
Agmina densauit venatu dura ferarum.
Quæ Fiscelle tuas arces, Pinnamq; virentem,
Pascuaq; haud tarde redeuntia tondet Auellæ.
Marrucina simul Frentanis æmula pubes
Corfini populos, magnumq; Theate trahebat.
Omnibus in pugna fertur sparus, omnibus alto
Assuetæ volucrem cælo dimittere fundæ.
Pectora pellis obit cæsi venatibus vrsi.
Iam verò quos diues opum, quos diues auorum,
Et toto dabat ad bellum Campania tractu,
Ductorum aduentum vicinis sedibus Osci
Seruabant, Sinuessa tepens, fluctuq; sonorum
Vulturnum, quasq; euertere silentia Amyclæ,
Fundiq;, & regnata Lamo Caieta, domusq;
Antiphate compressa freto, stagnisq; palustre
Linternum, & quondam fatorum conscia Cumæ,
Illic Nuceria, & Gaurus naualibus apta,
Prole Dicarchenia, multo cum milite Graia
Illic Parthenope, ac Pœno non peruia Nola,
Alliphe, & Clanio contemptæ semper Acerræ,
Sarrastis etiam populos, totasq; videres
Sarni mitis opes: illic quos sulfure pingues
Phlegræi legere sinus, Misenus, & ardens
Ore giganteo sedes Ithacesia Bai,
Non Prochyte, non ardentem sortita Typhœa
Inarime, non antiqui saxosa Telonis
Insula, nec paruis aberat Calatia muris,

Surrentum, & pauper sulci cerealis Auella.
In primis Capua, *heu rebus seruare serenis*
Inconsulta modum, & prauo peritura tumore,
Lectos venturo formabat Scipio *bello.*
Ille viris pila, & ferro circundare pectus
Addiderat, leuiora domo de more parentum
Gestabant tela, ambustas sine cuspide cornos,
Aclidis vsus erat, factaq; ad rura bipennes.
Ipse inter medios venturæ ingentia laudis
Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu
Murali fossas, vndosam frangere nando.
Indutus thoraca vadum: spectacula tanta
Ante acies virtutis erant: sæpe alite planta
Ilia perfossum, & campi per aperta volantem
Ipse pedes præuertit equum, sæpe arduus idem
Castrorum spatium & saxo transmisit, & hasta:
Martia frons, facilesq; comæ, nec ponè retroq;
Cæsaries breuior, flagrabant lumina, miti
Aspectu, gratusq; inerat visentibus horror.
Affuit & Samnis, *nondum vergente fauore*
Ad Pœnos, *sed nec veteri purgatus ab ira.*
Qui Batulum, Mucrasq; *colunt,* Bouiania *quiq;*
Exercent lustra, aut Caudinis *faucibus hærent,*
Et quos aut Rufre, *aut quos* Esernja, *quósve*
Obscura incultis Herdonia *misit ab agris.*
Brutius haud dispar animorum, vnaq; iuuentus
Lucanis excita iugis, Hirpinaq; *pubes*
Horrebat telis, & tergo hirsuta ferarum,
Hos venatus alit, lustra incoluere, sitimq;

Auertunt fluuio, somniq; labore parantur.
Additur his Calaber, Salentinaeq; cohortes,
Nec non Brundusium, quo desinit Itala tellus.
Parebat legio audaci permissa Cethego,
Cui socias vires, atque indiscreta maniplis
Arma recensebant, nunc sese ostendere miles
Leucosiae è scopulis, nunc quem Picentia Pesto
Misit, & exhaustae mox Poeno marte Carillae,
Nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tradũt
Duritiem lapidum mersis inolescere ramis.
Ille & pugnacis laudauit tela Salerni,
Falcatos enses, & quae Buxentia pubes
Aptabat dextris irrasae robora clauae,
Ipse humero exertus, gentili more parentum,
Difficili gaudebat equo, roburq; iuuentae
Flexu cornipedis duro exercebat in ore.
Vos etiam attritae, desolataeq; virorum
Eridani gentes, nullo attendente deorum
Votis tunc vestris, casura ruistis in arma.
Certauit Mutinae quassata Placentia bello.
Mantua mittenda certauit pube Cremonae,
Mantua Musarum domus, atque ad sidera cantu
Euecta Andino, & Smyrneis aemula plectris.
Tum Verona Atesi circumflua, & vndique sollers
Arua coronantem nutrire Fauentia pinum.
Vercellae, fusiq; ferax Pollentia villi,
Et quondam Teucris comes in Laurentia bella
Ocni prisca domus, paruiq; Bononia Rheni.
Quiq; graui remo, limosis segniter vndis

Lenta paludosæ perscindunt stagna Rauennæ.
Tum Troiana manus, tellure antiquitus orti
Euganea, profugiq; sacris Antenoris oris.
Nec non cum Venetis Aquileia perfurit armis.
Tum pernix Ligus, & sparsi per saxa Vageni
In decus Hannibalis duros misere nepotes.
Maxima tot populis rector fiducia Brutus
Ibat, & hortando notum accendebat in hostem.
Læta viro grauitas, & mentis amabile pondus,
Et sine tristitia virtus: non ille rigoris
Ingratas laudes, nec nubem frontis amabat,
Nec famam læuo quærebat limite vitæ.
Addiderat ter mille viros in Marte, sagittæ
Expertos, fidus Sicula regnator ab Aetna.
Non totidem Ilua viros, sed lectos cingere ferrum
Armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.
Ignoscet quamuis auido committere pugnam
Varroni, quicunque simul tot tela videret.
Tantis agminibus, Rheteo litore quondam
Feruere, quum magnæ Troiam inuasere Mycenæ.
Mille rates vidit Læandrius Hellespontus.
Vt ventum ad Cannas, vrbis vestigia priscæ,
Defigunt diro signa infelicia vallo.
Nec tanta miseris, iamq; impendente ruina,
Cessarunt superi vicinas prodere clades.
Per subitum attonitis pila exarsere maniplis,
Et celsæ toto ciderunt aggere pinnæ,
Nutantiq; ruens prostrauit vertice syluas,
Garganus, fundoq; imo mugiuit anhelans

Ausi

Aufidus, & magno late distantia ponto
Terruerunt pauidos accensa Ceraunia nautas.
Quæsiuit Calaber, subducta luce repente
Immensis tenebris, & terram, & littora Sipus.
Obseditq; frequens castrorum limina bubo,
Nec densæ trepidis absunt se inuoluere nubes,
Cessaruntq; aquilis. non vnus crine corusco
Regnorum euersor rubuit lethale cometes.
Castra quoque, & vallum, rabidæ sub nocte silenti
Irrupere feræ, raptiq; ante ora pauentum
Adiunctos vigilis sparserunt membra per agros,
Ludificante etiam terroris imagine somnos,
Gallorum visi bustis rupere nitores.
Terq; quaterq; solo penitus tremuere reuulsæ
Tarpeiæ rupes, atque atro sanguine flumen
Manauit Iouis in templis, lacrymæq; vetusta
Effigie patris large fluxere Quirini.
Maior & horrificis sese extulit Allia ripis,
Non Alpes sedere loco, non nocte diéve
Ingentes inter stetit Appenninus hiatus.
Axe super medio, Libyes à parte, coruscæ
In Latium venere faces, ruptusq; fragore
Horrisono polus, & vultus patuere tonantis.
Aetnæos quoque contorquens è cautibus ignes
Lemnius intonuit, scopulisq; in nubila iactis.
Phlegræus tetigit trepidantia sidera vertex.
Ecce inter medios belli præsagus, & ore
Attonito, sensuq; simul, clamoribus implet
Miles castra feris, & anhelat clade futura.

Parcite crudeles superi, iam stragis aceruis
Deficiunt campi, video per densa volantem
Agmina ductorem Libyæ, currusq; citatos
Arma virûm super, atq; artus, & signa trahẽtem.
Turbinibus furit insanis, & prælia ventus
Inq; oculos, inq; ora rotat: cadit immemor æui
Nequicquam Thrasimene tuis Seruilius oris
Subductus: quò Varro fugis? proh Iuppiter ictu
Procumbit saxi fessis spes vltima Paulus.
Cesserit huic Trebia exitio, pons ecce cadentum
Corporibus struitur, tacitusq; cadauera fundit
Aufidus, ac victrix insultat belua campis.
Gestat Agenoreus nostro de more secures
Consulis, & sparsos lictor fert sanguine fasces,
In Libyam Ausonij portatur pompa triumphi,
O dolor, hoc etiam superi vidisse iubetis,
Congesto læuæ quodcunque auellitur auro
Metitur latias victrix Carthago ruinas.

SILII ITALICI
LIBER NONVS.

HERM. BVSCHII PASIPH. arg. in lib. nonum.

Demens in pugnam furit hic & vulnera Varro,
Quanuis infelix Solymus monuisset abunde

AMBR. NICANDRI IX.
libri catalepsis.

Collega inuito Cannarum prælia Varro
Stultus init, portenta vetant, fugitq́; cruentus.

TVrbatò monstris Latio cladisq́; futuræ
Signa per Ausoniam prodentibus irrita diuis,
Haud secus ac si fausta forent, & prospera pugnæ
Omnia venturæ, Consul traducere noctem
Exsomnis, telumq́; manu vibrare per vmbras,
Ac modò segnitie Paulum increpitare, modò acres
Exercere tubas, nocturnaq́; classica velle.
Nec minor in Pœno properi certaminis ardor.
Erumpunt vallo fortuna vrgente sinistra,

Amenti cessura viro, frustraq; suorum
Seruatas à cæde animas : nam turbidus ira
Infensusq; moræ, dilata ob prælia ductor.
Siccine nunc, inquit, grates pretiumq; rependis
Paule tui capitis? meruerunt talia qui te
Legibus, atque vrnæ dira eripuere minanti?
Tradant imò hosti reuocatos ilicet enses,
Tradant arma iube, aut pugnantũ diripe dextras.
Sed vos quorum oculos, atq; ora humentia vidi,
Vertere cùm Consul terga, & remeare iuberet,
Ne morem & pugnæ signum expectate petendæ,
Dux sibi quisq; viam capito, cùm spargere primus
Incipiet radijs Gargana cacumina Phœbus.
Pandã egomet primus portas; ruite ocyus, atq; hunc
Ereptum reuocate diem : sic turbidus ægra
Pestifero pugnæ castra incendebat amore.
At Paulus iam non idem, nec mente, nec ore,

Sed

Sed qualis stratis dilecto milite campis
Post pugnam stetit, ante oculos, atque ora futuro
Obuersante malo, ceu iam spe lucis adempta,
Cùm stupet exanimata parens, natiq; tepentes
Nequicquam fouet extremis amplexibus artus:
Per toties, inquit, concussæ mœnia Romæ,
Perq; has, nox stygia quas iam circumuolat vmbra,
Insonteis animas, cladi parce obuius ire,
Dum transit diuûm furor, & consumitur ira
Fortunæ, nouus Hannibalis sat nomina ferre
Si discit miles, nec frigidus aspicit hostem.
Nónne vides cùm vicinis auditur in aruis
Quàm subitus linquat pallentia corpora sanguis?
Quamq; fluant arma ante tubas? cũctator & æger
(Vt rere) in pugnas Fabius, quoscunque sub illis
Culpatis duxit signis, nunc arma capessunt,
Haud quos Flamminius, sed dira auertite diui.
Sin nostris animus monitis, precibusq; repugnat,
Aures pande Deo, cecinit Grynæa per orbem
Hæc olim vates, & te præsaga, tuosq;
Vulgauit terris, proauorum ætate furores.
Iamq; alter tibi, nec perplexo carmine, coràm
Fata cano vates, si sis ni crastina signa,
Firmabis nostro Phœbeæ dicta Sibyllæ
Sanguine, nec Graio posthac Diomede ferentur,
Sed te, si perstas, insignes Consule campi.
Hæc Paulus, lacrymæq; oculis ardentibus ortæ,
Necnon & noctem sceleratus polluit error.
Xanthippo captus, Libycis tolerarat in oris

Seruitium Satricus, mox inter præmia regi
Autololum dono datus ob virtutis honorem:
Huic domus, & gemini fuerant Sulmone relicti
Matris in vberibus nati, Mancinus, & vnà
Nomine Rheteo Solymus: nam Dardana origo,
Et Phrygio genus à proauo, qui sceptra secutus
Aeneæ, claram muris fundauerat vrbem
Ex sese dictam Solymon, celebrata colonis
Mox Italis paulatim attrito nomine Sulmo.
Ac tum barbaricis Satricus cum rege cateruis
Aduectus, quo non spretum (si posceret vsus)
Noscere Getulis Latias interprete voces.
Postquam posse datum Peligna reuisere tecta,
Et patrium sperare larem, ad conamina noctem
Aduocat, ac furtim castris euadit iniquis.
Sed fuga nuda viri, sumpto quia prodere cœpta
Vitabat clypeo, & dextra remeabat inermi.
Exuuias igitur, prostrataq; corpora campo
Lustrat, & exutis Mancini cingitur armis.
Iamq; metus leuior: verum cui dempta ferebat
Exangui spolia, & cuius nudauerat artus
Natus erat, paulo ante Maca prostratus ab hoste.
Ecce sub aduentum noctis, primumq; soporem,
Alter natorum Solymus, vestigia vallo
Ausonio vigil extulerat, dum sorte vicißim
Alternat portæ excubias, fratrisq; petebat
Mancini statum sparsa inter funera corpus,
Furtiua cupiens miserum componere terra.
Nec longum celerarat iter, quum tendere in armis

Aggere Sidonio venientem conſpicit hoſtem.
Quodq́; dabat fors in ſubitis nec opina, ſepulchro
Aetoli condit membra occultata Thoantis:
Inde vbi nulla ſequi propius pone arma, virumq́;
Incomitata videt veſtigia ferre per vmbras,
Proſiliens tumulo contorquet nuda parentis
In terga, haud fruſtra, iaculum: tyriamq́; ſequētum
Satricus eſſe manum, & Sidonia vulnera credens,
Authorem cæci trepidus circunſpicit ictus.
Verum vbi victorem iuuenili robore curſus
Attulit, & notis fulſit lux triſtis ab armis,
Fraternusq́; procul, luna prodente, retexit
Ante oculos ſeſe, & radiauit comminus vmbo,
Exclamat iuuenis ſubita flammatus ab ira,
Non ſum equidē Sulmone ſatus tua Satrice proles,
Nec frater Mancine tuus, fatearq́; nepotem
Pergameo indignum Solymo, ſi euadere detur
Hinc noſtra te impune manu: tu nobile geſtes
Germani ſpolium ante oculos, referasq́; ſuperba
Me ſpirante, domus Pelignæ perfidus arma?
Hæc tibi chara parens apta ad ſolatia luctus
Dona feram nati, vt figas æterna ſepulchro.
Talia vociferans ſtricto mucrone ruebat.
Aſt illi iam tela manu, iamq́; arma fluebant
Audita patria, natisq́; & coniuge & armis,
Ac membra & ſenſus gelidus ſtupefecerat horror.
Tum vox ſemianimi miſeranda effunditur ore.
Parce precor dextræ, non vt mihi vita ſuperſit,
Quippe nefas hac velle frui, ſed ſanguine noſtro

Ne damnes ô nate manus, Carthaginis ille
Captiuus patrias nunc primum aduectus in oras
Ille ego sum Satricus, Solymi genus, haud tua nate
Fraus vlla est, iaceres in me cum feruidus hastam
Pœnus eram, verum castris elapsus acerbis.
Ad vos, & charæ properabam coniugis ora.
Hunc rapui exanimi clypeum, sed iam vnice nobis
Hæc fratris tumulis arma excusata reporta.
Curarum tibi prima tamen sit nate, referre
Ductori monitus Paulo, producere bellum
Nitatur, Pœnoq; neget certamina martis.
Augurio exultat diuûm, immensamq; propinqua
Stragem acie sperat: quæso prohibete furentem
Varronem: nanque hunc fama est impellere signa.
Sat magnum hoc miseræ fuerit mihi cardine vitæ
Solamen, cauisse meis: nunc vltima nate
Inuento simul, atque amisso, redde parenti
Oscula: sic fatus galeam exuit, atque rigentis
Inuadit nati tremebundis colla lacertis,
Attoniti & nitens verbis sanare pudorem,
Vulneris impreßi telum excusare laborat.
Quis testis nostris, quis conscius affuit actis?
Non nox errorem nigranti condidit vmbra?
Cur trepidas? da nate magis, da iungere pectus.
Absoluo pater ipse manum, atque in fine laborum
Hac condas oculos dextra precor. at miser imo
Pectore suspirans iuuenis, non verba vicesq;
Alloquio vocemve refert, sed sanguinis atri
Sistere festinat cursum, laceroq; ligare

Ocyus

Ocyus illacrymans altum velamine vulnus.
Tandem inter gemitus, miseræ erupere querelæ.
Siccine te nobis genitor Fortuna reducit
In patriam? sic te nato natumq; parenti
Impia restituit? felix ô terq; quaterq;
Frater, cui fatis genitorem agnoscere ademptum.
Ast ego Sidonijs impercitus, ecce parentem
Vulnere cognosco, saltem hoc Fortuna fuisset
Solamen culpæ, dubia vt mihi signa dedisses
Infausti generis: verùm linquetur iniquis
Non vltra superis nostros tolerare labores.
Hæc dum amens queritur, iam deficiente cruore
In vacuas senior vitam dispersérat auras.
Tum iuuenis mæstum attollens ad sidera vultum,
Pollutæ dextræ, & facti Titania testis
Infandi, quæ nocturno mea lumine tela
Dirigis in patrium corpus, non amplius, inquit,
His oculis, & damnato violabere visu.
Hæc memorat, simul ense fodit præcordia, & atrum
Sustentans vulnus, mananti sanguine signat
In clypeo mandata patris, fuge prælia Varro.
Ac summi tegmen suspendit cuspide teli,
Defletumq; super prosternit membra parentem.
Talia venturæ mittebant omina pugnæ
Ausonijs superi, sensimq; abeuntibus vmbris
Conscia nox sceleris roseo cedebat Eoo.
Ductor in arma suos Libys, & Romanus in arma
Excibat de more suos, Pœnisq; redibat
Qualis nulla dies omni surrexerit æuo.

Nec

Nec verborum, inquit, stimulantum Pœnus egetis,
Herculeis iter à metis, ad Iapygis agros
Vincendo emensi, nusquam est animosa Saguntlos,
Concessere alpes, pater ipse superbus aquarum
Ausonidum Eridanus, captiuo defluit alueo.
Strage virum mersus Trebia est, atque ora sepulto
Lydia Flamminio premitur, lateq́; refulgent
Ossibus, ac nullo sulcantur vomere campi.
Clarior his titulis plus allatura cruoris
Lux oritur, mihi magna satis, sat vera superq́;
Bellandi merces, sit gloria, cætera vobis
Vincantur: quicquid diti deuexit Ibero,
Quicquid & Aetneis iactauit Roma triumphis,
Quin etiam Libyco si quid de littore raptum
Condidit, in vestros venient sine sortibus enses.
Ferte domos quod dextra dabit, nil victor honoris
Ex opibus posco, raptor per secula longa
Dardanus, edomitum vobis spoliauerit orbem.
Qui Tyria ducis Sarranum ab origine nomen,
Seu Laurens tibi Sigæo sulcata colono
Arridet tellus, seu sunt Buxentia cordi
Rura magis, centum Cereri fruticantia culmis,
Electos optare dabo inter prælia campos,
Addam etiam flaua Tybris quas irrigat vnda
Gurgitibus late captiuis poscere ripas.
Qui verò extremo socius mihi cardine Byrsæ
Signa moues, dextram Ausonia si cæde cruentam
Attolles, hinc iam ciuis Carthaginis esto.
Neu vos Gargani, Dauniq́; fefellerit ora.

Ad muros statis Romæ, licet auia longe
Vrbs agat, & nostro procul à certamine distet:
Hæc hodie ruet, atque vltra te ad prælia miles
Nulla voco, ex acie tende in capitolia cursum.
Hæc memorat, tum propulso munimine valli
Fossarum rapuere moras, aciemq; locorum
Consilio curuis accommodat ordine ripis.
Barbaricus læuo stetit ad certamina cornu
Bellator Nasamon, *vnaq; immanior arctus*
Marmarides, tũ Maurus *atrox,* Garamasq;, Macesq;
Et Massylæ *acies, & ferro viuere lætum*
Vulgus Adrimachidæ, *pariter gens accola* Nili
Corpora ab immodico seruans nigrantia Phœbo.
Queis positũ agminibus caput, imperiumq; Nealces.
At parte in dextra, sinuat quà flexibus vndam
Aufidus, & curuo circum errat gurgite ripas,
Mago regit, subiere leues, quos horrida misit
Pyrene *populi, varioq; auxere tumultu*
Flumineum latus, effulget cetrata iuuentus,
Cantaber ante alios, nec tectus tempora Vasco,
Ac torto miscens Balearis *prælia plumbo,*
Betigenæq; viri: celsus media ipse coërcet
Agmina, quæ patrio firmauit milite, quæq;
Celtarum Eridano *perfusis sæpe cateruis.*
Sed quà se fluuius retro labentibus vndis
Eripit, & nullo cuneos munimine vallat,
Turritas moles, ac propugnacula dorso
Belua nigranti gestans, ceu molibus agger
Nutat, & erectos attollit ad æthera muros.

Cætera

Cætera iam Numidis circumuolitare, citosq;
Ferre datum cursus, & toto feruere campo,
Dum Libys incenso dispensat milite vires,
Hortandoq; iterum, atq; iterum insatiabilis vrget,
Factis quenque suis, & se cognoscere iactat
Qua dextra veniant stridentis sibila teli:
Promittitq; viris nulli se defore testem:
Iam Varro exacta vallo legione, mouebat
Cladum principia, at pallenti lætus in vnda
Laxabat sedem venturis portitor vmbris.
Stant primi, quos sanguineæ pendente vetabant
Ire notæ clypeo, defixiq; omine torpent.
Iuxta terribilis facies, miseranda iacebant
Corpora in amplexu, natusq; in pectore patris
Imposita vulnus dextra lethale tegebat.
Effusæ lacrymæ, Manciniq; inde reuersus
Fraterna sub morte dolor, tum triste mouebat
Augurium, & similes defuncto in corpore vultus,
Ocyus erroris culpam, deflendaq; fata
Ductori pandunt, atque arma vetantia pugnam.
Ille ardens animi, ferte hæc, ait, omina Paulo:
Nanque illum, cui fœmineo stant corde timores,
Mouerit ista manus, quæ cæde imbuta nefanda
Cum furiæ expeterent pœnas, fortasse paterno
Signauit moriens sceleratum sanguine carmen.
Tum minitans propere describit munera pugnæ,
Quaq; feras sæuus gentes, aciemq; Nealces
Temperat, hac sese Marso cum milite, cumq;
Samnitum opponit signis, & Iapyge alumno.

At

At campi medio (nanque hac in parte videbat
Stare ducem Libyæ) Seruilius obuia adire
Arma, & Picentes, Vmbrosq; inferre iubetur.
Cætera Paulus habet dextro certamina cornu.
His super, insidias contra, Nomadumq; volucrem.
Scipiadæ datur ire manum, quaq; arte dolisq;
Scindent se turmæ, prædicit spargere bellum.
Iamq; propinquabant acies, agiliq; virorum
Discursu, mixtoq; simul calefacta per ora
Cornipedum hinnitu, & multũ trepidãtibus armis.
Errabat cæcum turbata per agmina murmur.
Sic vbi prima mouent pelago certamina venti,
Inclusam rabiem, ac sparsuras astra procellas.
Parturit vnda freti, fundoq; emota minaces
Expirat per saxa sonos, atque acta cauernis
Torquet anhelantem spumanti vertice pontum.
Nec verò fati tam sæuo turbine, solum
Terrarum fuit ille labor, discordia demens
Intrauit cælos, superosq; ad bella coëgit.
Hinc Mauors, hinc Gradiuum comitatus Apollo.
Et domitor tumidi pugnat maris, hinc Venus amẽs,
Hinc Vesta, & captæ stimulatus cæde Sagunthi
Amphitryoniades, pariter veneranda Cybele,
Indigetesq; Dei, Faunusq;, satorq; Quirinus,
Alternusq; animæ mutato Castore Pollux.
Contra cincta latus ferro Saturnia Iuno,
Et Pallas Libycis Tritonides edita lymphis,
Ac patrius flexis per tempora cornibus Hammon,
Multaq; præterea diuorum turba minorum,

Quorum

Quorum vbi mole simul veniētū, & greßibus alma
Intremuit tellus, pars impleuere propinquos
Diuisi montes, pars sedem nube sub alta
Ceperunt, vacuo descensum ad prælia cælo.
Tollitur immensus deserta ad sidera clamor,
Phlegræis quantas effundit ad æthera voces
Terrigena in campis exercitus, aut sator æui
Quanta Cyclopas noua fulmina voce poposcit
Iuppiter, extructis vidit cum montibus ire
Magnanimos raptum cælestia regna gigantes.
Nec vero prima in tantis concursibus hasta
Vlla fuit, stridens nimbus certante furore
Telorum simul effusus, cupidæq; cruoris
Hinc atq; hinc animæ, gemina cecidere procella.
Acrius insanus dextra qua ducitur ensis
Bellantum pars magna iacet, super ipsa suorum
Corpora consistunt auidi, calcantq; gementes.
Nec magis aut Libyco protrudi Dardana nisu
Auertíve potest pubes, aut ordine pelli
Fixa suo Sarrana manus, quàm vellere sede
Si tentet Calpen impacto gurgite pontus.
Amisere ictus spatium, nec morte peracta
Arctatis cecidisse licet, galea horrida flictu
Aduersæ ardescit galeæ, clypeusq; fatiscit
Impulsu clypei, atque ensis contunditur ense,
Pes pede, virq; viro teritur, tellusq; videri
Sanguine operta nequit, cælumq; & sidera pendēs
Abstulit ingestis nox densa sub æthere telis.
Queis astare loco dederat fortuna secundo,

Contor

Contorum longo & procerae cuspidis ictu
Ceu primas agitent acies, certamina miscent.
At quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo
Missilibus certant pugnas aequare priorum.
Vltra clamor agit bellum, milesq; cupiti
Martis inops, saepius impellit vocibus hostem.
Nec vllum desit teli genus, hi sude pugnas,
Hi pinu flagrante cient, hi pondere pili.
At saxis, fundaq; alius, iaculoq; volucri.
Interdum ipsis metuenda phalarica muris,
Interdum stridens per nubila fertur arundo.
Speramúsne deae, quarum mihi sacra coluntur,
Mortali totum hunc aperire in secula voce
Posse diem? tantúmne datis confidere linguae,
Vt Cannas vno ore sonem? si gloria vobis
Nostra placet, neq; vos magnis auertitis ausis,
Huc omneis cantus, Phoebumq; vocate parentem.
Verum vtinam posthac animo Romane, secunda
Quanto tunc aduersa, feras, sitq; hactenus oro,
Nec libeat tentare deis, an Troia proles
Par bellum tolerare queat, tuq; anxia fati
Pone precor lacrymas, & adora vulnera, laudes
Perpetuas paritura tibi, nam tempore Roma
Nullo maior eris, mox sic labêre secundis,
Vt sola cladum tuearis nomina fama.
Iamq; inter varias Fortuna vtrinq; virorum
Alternata vices, incerto eluserat iras
Euentu, mediaq; diu pendente per ambas
Spe gentes, paribus Mauors flagrabat in armis.

Mitia ceu virides agitant cum flamina culmos,
Necdum maturas impellit ventus aristas:
Huc atq; huc it summa seges, nutansq; vicissim
Alterno lentè motu incuruata nitescit.
Tandem barbaricus perfractum viribus acer
Dissipat incurrens aciem clamore Nealces,
Laxati cunei, perq; interualla citatus
Irrupit trepidis hostis, tum turbine nigro
Sanguinis exundat torrens, nullumq; sub ima
Cuspide procumbit corpus, dum vulnera tergo
Bellator timet Ausonius, per pectora saeuas
Exceptat mortes, & letho dedecus arcet.
Stabat cum primis mediae certamina pugnae
Aspera semper amans, & par cuicunq; periclo
Scaeuola, nec tanta vitam iam strage volebat,
Sed dignum proauo lethum, & sub nomine mortē.
Is postquam frangi res, atq; augescere vidit
Exitium, breuis hoc vitae quodcunq; relictum
Extendamus ait: nam virtus futile nomen
Ni decus adfuerit patiendo, vbi tempora lethi
Proxima sint, pulchramq; petat per vulnera laudē.
Dixit, & in medios quà dextera concita Poeni
Limitem agit, vasto connixus turbine fertur.
Hic exultantem Calarim, atq; erepta volentem
Induere excelso caesi gestamina trunco
Ense subit, capuloq; tenus ferrum impulit ira.
Voluitur ille ruens, atq; arma hostilia morsu
Appetit, & mortis premit in tellure dolores.
Nec Gabari, Sicheq; virum tenuere furentes

Concordi virtute manus, sed perdidit alter
Dum stat, decisam Gabar inter prælia dextram.
At Sicha auxilium, magno turbante dolore,
Dum temere accelerat, calcato improvidus ense
Succidit, & nudæ ferro vestigia plantæ
Damnavit, dextraq; iacet morientis amici.
Tandem convertit fatalia tela Nealcæ
Fulminei gliscens iuvenis furor, exilit ardens
Nomine tam claro stimulante, ad præmia cædis.
Tum silicem scopulo avulsum, quem montibus altis
Detulerat torrens raptum, contorquet in ora
Turbidus, incusso crepuerunt pondere malæ,
Ablatusq; viro vultus, concreta cruento
Per nares cerebro sanies fluit, atq; manant
Orbibus elisis, & trunca lumina fronte.
Sternitur unanimo Marius succurrere Capro
Conatus, metuensq; viro superesse cadenti.
Lucis idem auspicium, ac patriũ, & cõmune duobus
Paupertas, sacro iuvenes Præneste creati
Miscuerant studia, & iuncta tellure serebant,
Velle ac nolle ambobus idem, sociataq; toto
Mens ævo, ac parvis dives concordia rebus.
Occubuere simul, votisq; ex omnibus unum
Id fortuna dedit, iunctam inter prælia mortem.
Arma fuere decus victori bina Simetho.
Sed longum tanto lætari munere casus
Haud licitum Pœnis: aderat terrore minaci
Scipio conversæ miseratus terga cohortis,
Et cuncti fons Varro mali, flamensq; comesq;.

Curio, & à primo descendens consule Brutus.
Atq; his fulta viris acies repararet ademptum
Mole noua campum, subito in turbine Pœnus
Agmina frenasset iam procurrentia ductor.
Isq; vt Varronem *procul inter prælia vidit,*
Et iuxta sagulo circumuolitare rubenti
Lictorem, nosco pompam, atq; insignia nosco.
Flamminius *modo talis ait, tum feruidus acrem*
Ingentis clypei tonitru prænuntiat iram.
Heu miser æquari potuisti funere Paulo,
Si tibi non ira superûm tunc esset ademptum
Hannibalis *cecidisse manu, quàm sæpe querere*
Varro *deis, quòd* Sidonium *defugeris ensem.*
Nam rapido subitam portans in morte salutem
Procursu cœpta sese in discrimina vertit
Scipio, *nec* Pœnum *(quanquàm est ereptus opimæ*
Cædis honor) mutasse piget maiore sub hoste
Prælia, & erepti Ticina *ad flumina patris*
Exigere oblato tandem certamine pœnas.
Stabant educti diuersis orbis ab oris,
Quanto non aliàs vidit concurrere tellus
Marte viri, dextraq; pares, sed cætera ductor
Anteibat Latius, *melior pietate, fideq;.*
Dissiluere caua turbati ad prælia nube
Mauors Scipiadæ *metuens,* Tritonia Pœno,
Aduentuq; deûm intrepidis ductoribus, ambæ
Contremuere acies. ater quà pectore flectit
Pallas, Gorgoneo *late micat ignis ab ore,*
Sibilaq; horrificis torquet serpentibus ægis.

Fulgent sanguinei, geminum vibrare cometen
Vt credas, oculi, summaq; in casside largus
Vndantes voluit flammas ad sidera vertex.
At Mauors moto perturbans aëra telo,
Et clypeo campum inuoluens, Aetnæa cyclopum
Munere fundentem loricam incendia gestat,
Ac pulsat fulua consurgens æthera crista.
Ductores pugnæ intenti, quantumq; vicissim
Auderet propius mensi, tamen arma frenteis
Sensere aduenisse deos, & lætus vterq;
Spectari superis, addebant mentibus iras:
Iamq; ictu valido libratam à pectore Pœni
Pallas in obliquum dextra detorserat hastam.
Et Gradiuus opem diuæ portare ferocis
Exemplo doctus, porgebat protinus ensem
Aetnæum in pugna iuueni, ac maiora iubebat.
Tum virgo ignescens penitus, violenta repente
Suffudit flammis ora, atq; obliqua retorquens
Lumina, turbato superauit gorgona vultu.
Erexere omnes immania membra chelydri
Aegide commota, primiq; furoris ad ictus
Rettulit ipse pedem sensim à certamine Mauors.
Hic dea conuulsam rapido conamine partem
Vicini montis, scopulisq; hærentia saxa
In Martem furibunda iacit, longeq; relatos
Expauit sonitus tremefacto littore Sasson.
Ac non hæc Superûm fallebant prælia regem,
Demittit propere succinctam nubibus Irim,
Quæ nimios frenet motus, ac talia fatur:

Seruitium Satricus, mox inter præmia regi
Autololum dono datus ob virtutis honorem:
Huic domus, & gemini fuerant Sulmone relicti
Matris in vberibus nati, Mancinus, & vnà
Nomine Rheteo Solymus: nam Dardana origo,
Et Phrygio genus à proauo, qui sceptra secutus
Aeneæ, claram muris fundauerat vrbem
Ex sese dictam Solymon, celebrata colonis
Mox Italis paulatim attrito nomine Sulmo.
Ac tum barbaricis Satricus cum rege cateruis
Aduectus, quo non spretum (si posceret vsus)
Noscere Getulis Latias interprete voces.
Postquam posse datum Peligna reuisere tecta,
Et patrium sperare larem, ad conamina noctem
Aduocat, ac furtim castris euadit iniquis.
Sed fuga nuda viri, sumpto quia prodere cœpta
Vitabat clypeo, & dextra remeabat inermi.
Exuuias igitur, prostrataq́; corpora campo
Lustrat, & exutis Mancini cingitur armis.
Iamq́; metus leuior: verum cui dempta ferebat
Exangui spolia, & cuius nudauerat artus
Natus erat, paulo ante Maca prostratus ab hoste.
Ecce sub aduentum noctis, primumq́; soporem,
Alter natorum Solymus, vestigia vallo
Ausonio vigil extulerat, dum forte vicißim
Alternat portæ excubias, fratrisq́; petebat
Mancini statum sparsa inter funera corpus,
Furtiua cupiens miserum componere terra.
Nec longum celerarat iter, quum tendere in armis

Aggere Sidonio venientem conspicit hostem.
Quodq; dabat fors in subitis nec opina, sepulchro
Aetoli condit membra occultata Thoantis:
Inde vbi nulla sequi propius ponè arma, virumq;
Incomitata videt vestigia ferre per vmbras,
Prosiliens tumulo contorquet nuda parentis
In terga, haud frustra, iaculum: tyriamq; sequētum
Satricus esse manum, & Sidonia vulnera credens,
Authorem cæci trepidus circunspicit ictus.
Verum vbi victorem iuuenili robore cursus
Attulit, & notis fulsit lux tristis ab armis,
Fraternusq; procul, luna prodente, retexit
Ante oculos sese, & radiauit comminus vmbo,
Exclamat iuuenis subita flammatus ab ira,
Non sum equidē Sulmone satus tua Satrice proles,
Nec frater Mancine tuus, fatearq; nepotem
Pergameo indignum Solymo, si euadere detur
Hinc nostra te impune manu: tu nobile gestes
Germani spolium ante oculos, referasq; superba
Me spirante, domus Pelignæ perfidus arma?
Hæc tibi chara parens apta ad solatia luctus
Dona feram nati, vt figas æterna sepulchro.
Talia vociferans stricto mucrone ruebat.
Ast illi iam tela manu, iamq; arma fluebant
Audita patria, natisq; & coniuge & armis,
Ac membra & sensus gelidus stupefecerat horror.
Tum vox semianimi miseranda effunditur ore.
Parce precor dextræ, non vt mihi vita supersit,
Quippe nefas hac velle frui, sed sanguine nostro

Ne damnes ô nate manus, Carthaginis ille
Captiuus patrias nunc primum aduectus in oras
Ille ego sum Satricus, Solymi genus, haud tua nate
Fraus vlla est, iaceres in me cum feruidus hastam
Pœnus eram, verum castris elapsus acerbis.
Ad vos, & charæ properabam coniugis ora.
Hunc rapui exanimi clypeum, sed iam vnice nobis
Hæc fratris tumulis arma excusata reporta.
Curarum tibi prima tamen sit nate, referre
Ductori monitus Paulo, producere bellum
Nitatur, Pœnoq; neget certamina martis.
Augurio exultat diuûm, immensamq; propinqua
Stragem acie sperat: quæso prohibete furentem
Varronem: nanque hunc fama est impellere signa.
Sat magnum hoc miseræ fuerit mihi cardine vitæ
Solamen, cauisse meis: nunc vltima nate
Inuento simul, atque amisso, redde parenti
Oscula: sic fatus galeam exuit, atque rigentis
Inuadit nati tremebundis colla lacertis,
Attoniti & nitens verbis sanare pudorem,
Vulneris impreßi telum excusare laborat.
Quis testis nostris, quis conscius affuit actis?
Non nox errorem nigranti condidit vmbra?
Cur trepidas? da nate magis, da iungere pectus.
Absoluo pater ipse manum, atque in fine laborum
Hac condas oculos dextra precor. at miser imo
Pectore suspirans iuuenis, non verba vicesq;
Alloquio vocémve refert, sed sanguinis atri
Sistere festinat cursum, laceroq; ligare

Ocyus

Ocyus illacrymans altum velamine vulnus.
Tandem inter gemitus, miseræ erupere querelæ.
Siccine te nobis genitor Fortuna reducit
In patriam? sic te nato natumq; parenti
Impia restituit? felix ô terq; quaterq;
Frater, cui fatis genitorem agnoscere ademptum.
Ast ego Sidonijs impercitus, ecce parentem
Vulnere cognosco, saltem hoc Fortuna fuisset
Solamen culpæ, dubia vt mihi signa dedisses
Infausti generis: verùm linquetur iniquis
Non vltra superis nostros tolerare labores.
Hæc dum amens queritur, iam deficiente cruore
In vacuas senior vitam dispersérat auras.
Tum iuuenis mæstum attollens ad sidera vultum,
Pollutæ dextræ, & facti Titania testis
Infandi, quæ nocturno mea lumine tela
Dirigis in patrium corpus, non amplius, inquit,
His oculis, & damnato violabere visu.
Hæc memorat, simul ense fodit præcordia, & atrum
Sustentans vulnus, mananti sanguine signat
In clypeo mandata patris, fuge prælia Varro.
Ac summi tegmen suspendit cuspide teli,
Defletumq; super prosternit membra parentem.
Talia venturæ mittebant omina pugnæ
Ausonijs superi, sensimq; abeuntibus vmbris
Conscia nox sceleris roseo cedebat Eoo.
Ductor in arma suos Libys, & Romanus in arma
Excibat de more suos, Pœnisq; redibat
Qualis nulla dies omni surrexerit æuo.

Nec

Nec verborum, inquit, stimulantum Pœnus egetis,
Herculeis iter à metis, ad Iapygis agros
Vincendo emensi, nusquam est animosa Saguntos,
Concessere alpes, pater ipse superbus aquarum
Ausonidum Eridanus, captiuo defluit alueo.
Strage virum mersus Trebia est, atque ora sepulto
Lydia Flamminio premitur, lateq; refulgent
Ossibus, ac nullo sulcantur vomere campi.
Clarior his titulis plus allatura cruoris
Lux oritur, mihi magna satis, sat vera superq;
Bellandi merces, sit gloria, cætera vobis
Vincantur: quicquid diti deuexit Ibero,
Quicquid & Aetneis iactauit Roma triumphis,
Quin etiam Libyco si quid de littore raptum
Condidit, in vestros venient sine sortibus enses.
Ferte domos quod dextra dabit, nil victor honoris
Ex opibus posco, raptor per secula longa
Dardanus, edomitum vobis spoliauerit orbem.
Qui Tyria ducis Sarranum ab origine nomen,
Seu Laurens tibi Sigæo sulcata colono
Arridet tellus, seu sunt Buxentia cordi
Rura magis, centum Cereri fruticantia culmis,
Electos optare dabo inter prælia campos,
Addam etiam flaua Tybris quas irrigat vnda
Gurgitibus late captiuis poscere ripas.
Qui verò extremo socius mihi cardine Byrsæ
Signa moues, dextram Ausonia si cæde cruentam
Attolles, hinc iam ciuis Carthaginis esto.
Neu vos Gargani, Dauniq; fefellerit ora.

Ad muros ſtatis Romæ, licet auia longe
Vrbs agat, & noſtro procul à certamine diſtet:
Hæc hodie ruet, atque vltra te ad prælia miles
Nulla voco, ex acie tende in capitolia curſum.
Hæc memorat, tum propulſo munimine valli
Foſſarum rapuere moras, aciemq́; locorum
Conſilio curuis accommodat ordine ripis.
Barbaricus læuo ſtetit ad certamina cornu
Bellator Naſamon, vnaq́; immanior arctus
Marmarides, tũ Maurus atrox, Garamasq́;, Macesq́;
Et Maſſylæ acies, & ferro viuere lætum
Vulgus Adrimachidæ, pariter gens accola Nili
Corpora ab immodico ſeruans nigrantia Phœbo.
Queis poſitũ agminibus caput, imperiumq́; Nealces.
At parte in dextra, ſinuat quà flexibus vndam
Aufidus, & curuo circum errat gurgite ripas,
Mago regit, ſubiere leues, quos horrida miſit
Pyrene populi, varioq́; auxere tumultu
Flumineum latus, effulget cetrata iuuentus,
Cantaber ante alios, nec tectus tempora Vaſco,
Ac torto miſcens Balearis prælia plumbo,
Betigenæq́; viri: celſus media ipſe coërcet
Agmina, quæ patrio firmauit milite, quæq́;
Celtarum Eridano perfuſis ſæpe cateruis.
Sed quà ſe fluuius retro labentibus vndis
Eripit, & nullo cuneos munimine vallat,
Turritas moles, ac propugnacula dorſo
Belua nigranti geſtans, ceu molibus agger
Nutat, & erectos attollit ad æthera muros.

At campi medio (nanque hac in parte videbat
Stare ducem Libyæ) Seruilius obuia adire
Arma, & Picentes, Vmbrosq; inferre iubetur.
Cætera Paulus habet dextro certamina cornu.
His super, insidias contra, Nomadumq; volucrem.
Scipiadæ datur ire manum, quaq; arte dolisq;
Scindent se turmæ, prædicit spargere bellum.
Iamq; propinquabant acies, agiliq; virorum
Discursu, mixtoq; simul calefacta per ora
Cornipedum hinnitu, & multũ trepidãtibus armis.
Errabat cæcum turbata per agmina murmur.
Sic vbi prima mouent pelago certamina venti,
Inclusam rabiem, ac sparsuras astra procellas
Parturit vnda freti, fundoq; emota minaces
Expirat per saxa sonos, atque acta cauernis
Torquet anhelantem spumanti vertice pontum.
Nec verò fati tam sæuo turbine, solum
Terrarum fuit ille labor, discordia demens
Intrauit cælos, superosq; ad bella coëgit.
Hinc Mauors, hinc Gradiuum comitatus Apollo.
Et domitor tumidi pugnat maris, hinc Venus amẽs,
Hinc Vesta, & captæ stimulatus cæde Saguntbi
Amphitryoniades, pariter veneranda Cybele,
Indigetesq; Dei, Faunusq;, satorq; Quirinus,
Alternusq; animæ mutato Castore Pollux.
Contra cincta latus ferro Saturnia Iuno,
Et Pallas Libycis Tritonides edita lymphis,
Ac patrius flexis per tempora cornibus Hammon,
Multaq; præterea diuorum turba minorum,

Quorum

Quorum vbi mole simul venietũ, & greßibus alma
Intremuit tellus, pars impleuere propinquos
Diuisi montes, pars sedem nube sub alta
Ceperunt, vacuo descensum ad prælia cælo.
Tollitur immensus deserta ad sidera clamor,
Phlegræis quantas effundit ad æthera voces
Terrigena in campis exercitus, aut sator æui
Quanta Cyclopas noua fulmina voce poposcit
Iuppiter, extructis vidit cum montibus ire
Magnanimos raptum cælestia regna gigantes.
Nec vero prima in tantis concursibus hasta
Vlla fuit, stridens nimbus certante furore
Telorum simul effusus, cupidæq; cruoris
Hinc atq; hinc animæ, gemina cecidere procella.
Acrius insanus dextra qua ducitur ensis
Bellantum pars magna iacet, super ipsa suorum
Corpora consistunt auidi, calcantq; gementes.
Nec magis aut Libyco protrudi Dardana nisu
Auertíve potest pubes, aut ordine pelli
Fixa suo Sarrana manus, quàm vellere sede
Si tentet Calpen impacto gurgite pontus.
Amisere ictus spatium, nec morte peracta
Arctatis cecidisse licet, galea horrida flictu
Aduersæ ardescit galeæ, clypeusq; fatiscit
Impulsu clypei, atque ensis contunditur ense,
Pes pede, virq; viro teritur, tellusq; videri
Sanguine operta nequit, cælumq; & sidera pendẽs
Abstulit ingestis nox densa sub æthere telis.
Queis astare loco dederat fortuna secundo,

Contor

Contorum longo & procera cuspidis ictu
Ceu primas agitent acies, certamina miscent.
At quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo
Missilibus certant pugnas æquare priorum.
Vltra clamor agit bellum, milesq; cupiti
Martis inops, sæuis impellit vocibus hostem.
Nec vllum desit teli genus, hi sude pugnas,
Hi pinu flagrante cient, hi pondere pili.
At saxis, fundaq; alius, iaculoq; volucri.
Interdum ipsis metuenda phalarica muris,
Interdum stridens per nubila fertur arundo.
Speramúsne deæ, quarum mihi sacra coluntur,
Mortali totum hunc aperire in secula voce
Posse diem? tantúmne datis confidere linguæ,
Vt Cannas vno ore sonem? si gloria vobis
Nostra placet, neq; vos magnis auertitis ausis,
Huc omneis cantus, Phœbumq; vocate parentem.
Verum vtinam posthac animo Romane, secunda
Quanto tunc aduersa, feras, sitq; hactenus oro,
Nec libeat tentare deis, an Troia proles
Par bellum tolerare queat, tuq; anxia fati
Pone precor lacrymas, & adora vulnera, laudes
Perpetuas paritura tibi, nam tempore Romã
Nullo maior eris, mox sic labêre secundis,
Vt sola cladum tuearis nomina fama.
Iamq; inter varias Fortuna vtrinq; virorum
Alternata vices, incerto eluserat iras
Euentu, mediaq; diu pendente per ambas
Spe gentes, paribus Mauors flagrabat in armis.

Mitia ceu virides agitant cum flamina culmos,
Necdum maturas impellit ventus aristas:
Huc atq; huc it summa seges,nutansq; vicissim
Alterno lente motu incuruata nitescit:
Tandem barbaricis perfractum viribus acer
Dißipat incurrens aciem clamore Nealces,
Laxati cunei,perq; interualla citatus
Irrupit trepidis hostis,tum turbine nigro
Sanguinis exundat torrens,nullumq; sub ima
Cuspide procumbit corpus,dum vulnera tergo
Bellator timet Ausonius,per pectora sæuas
Exceptat mortes,& letho dedecus arcet.
Stabat cum primis mediæ certamina pugnæ
Aspera semper amans,& par cuicunq; periclo
Scæuola,nec tanta vitam iam strage volebat,
Sed dignum proauo lethum , & sub nomine mortē:
Is postquam frangi res,atq; augescere vidit
Exitium,breuis hoc vitæ quodcunq; relictum
Extendamus ait:nam virtus futile nomen
Ni decus adfuerit patiendo,vbi tempora lethi
Proxima sint,pulchramq; petat per vulnera laudē:
Dixit,& in medios quā dextera concita Pœni
Limitem agit,vasto connixus turbine fertur.
Hic exultantem Calarim,atq; erepta volentem
Induere excelso cæsi gestamina trunco
Ense subit,capuloq; tenus ferrum impulit ira.
Voluitur ille ruens,atq; arma hostilia morsu
Appetit,& mortis premit in tellure dolores.
Nec Gabari,Sichæq; virum tenuere furentes

Concordi

Concordi virtute manus, sed perdidit ater
Dum stat, decisam Gabar inter prælia dextram.
At Sicha auxilium, magno turbante dolore,
Dum temere accelerat, calcato improuidus ense
Succidit, & nudæ ferro vestigia plantæ
Damnauit, dextraq; iacet morientis amici.
Tandem conuertit fatalia tela Nealcæ
Fulminei gliscens iuuenis furor, exilit ardens
Nomine tam claro stimulante, ad præmia cædis.
Tum silicem scopulo auulsum, quem montibus altis
Detulerat torrens, raptum contorquet in ora
Turbidus, incusso crepuerunt pondere malæ,
Ablatusq; viro vultus, concreta cruento
Per nares cerebro sanies fluit, atraq; manant
Orbibus elisis, & trunca lumina fronte.
Sternitur vnanimo Marius succurrere Caspro
Conatus, metuensq; viro superesse cadenti.
Lucis idem auspicium, ac patriũ, & commune duobus
Paupertas, sacro iuuenes Præneste creati
Miscuerant studia, & iuncta tellure serebant,
Velle ac nolle ambobus idem, sociataq; toto
Mens æuo, ac paruis diues concordia rebus,
Occubuere simul, votisq; ex omnibus vnum
Id fortuna dedit, iunctam inter prælia mortem.
Arma fuere decus victori bina Simethæ.
Sed longum tanto lætari munere casus
Haud licitum Pœnis: aderat terrore minaci
Scipio conuersæ miseratus terga cohortis,
Et cuncti fons Varro mali, flauusq; comam.

Curio, & à primo descendens consule Brutus.
Atq; his fulta viris acies repararet ademptum
Mole noua campum, subito ni turbine Pœnus
Agmina frenasset iam procurrentia ductor.
Isq; vt Varronem procul inter prælia vidit,
Et iuxta sagulo circumuolitare rubenti
Lictorem, nosco pompam, atq; insignia nosco.
Flamminius modo talis ait, tum feruidus acrem
Ingentis clypei tonitru prænuntiat iram.
Heu miser æquari potuisti funere Paulo,
Si tibi non ira superûm tunc esset ademptum
Hannibalis cecidisse manu, quàm sæpe querere
Varro deis, quòd Sidonium defugeris ensem.
Nam rapido subitam portans in morte salutem
Procursu cœpta sese in discrimina vertit
Scipio, nec Pœnum (quanquam est ereptus opimæ
Cædis honor) mutasse piget maiore sub hoste
Prælia, & erepti Ticina ad flumina patris
Exigere oblato tandem certamine pœnas.
Stabant educti diuersis orbis ab oris,
Quanto non aliàs vidit concurrere tellus
Marte viri, dextraq; pares, sed cætera ductor
Anteibat Latius, melior pietate, fideq;.
Dissiluere caua turbati ad prælia nube
Mauors Scipiadæ metuens, Tritonia Pœno,
Aduentuq; deûm intrepidis ductoribus, ambæ
Contremuere acies. ater quà pectore flectit
Pallas, Gorgoneo late micat ignis ab ore,
Sibilaq; horrificis torquet serpentibus ægis.

Fulgent sanguinei, geminum vibrare cometen
Vt credas, oculi, summaq; in casside largus
Vndantes voluit flammas ad sidera vertex.
At Mauors moto perturbans aëra telo,
Et clypeo campum inuoluens, Aetnæa cyclopum
Munere fundentem loricam incendia gestat,
Ac pulsat fulua consurgens æthera crista.
Ductores pugnæ intenti, quantumq; vicissim
Auderet propius mensi, tamen arma ferenteis
Sensere aduenisse deos, & lætus vterq;
Spectari superis, addebant mentibus iras.
Iamq; ictu valido libratam à pectore Pœni
Pallas in obliquum dextra detorserat hastam.
Et Gradiuus opem diuæ portare ferocis
Exemplo doctus, porgebat protinus ensem
Aetnæum in pugna iuueni, ac maiora iubebat.
Tum virgo ignescens penitus, violenta repente
Suffudit flammis ora, atq; obliqua retorquens
Lumina, turbato superauit gorgona vultu.
Erexere omnes immania membra chelydri,
Aegide commota, primiq; furoris ad ictus
Rettulit ipse pedem sensim à certamine Mauors.
Hic dea conuulsam rapido conamine partem
Vicini montis, scopulisq; hærentia saxa
In Martem furibunda iacit, longeq; relatos
Expauit sonitus tremefacto littore Sasson.
Ac non hæc Superûm fallebant prælia regem,
Demittit propere succinctam nubibus Irim,
Quæ nimios frenet motus, ac talia fatur:

I Dea, & Oenotris velox allabere terris,
Germanaq; truces dic Pallas mitiget iras,
Nec speret fixas Parcarum vertere leges,
Dic etiam, ni desistis (nam virus & æstus
Flammiferæ noui mentis) nec colligis iram,
Aegide præcellant quantũ horrida fulmina nosces.
Quæ postquam accepit dubitans Tritonia virgo,
Nec sat certa diu, patrijs an cederet armis,
Absistemus ait campo? sed Pallade pulsa
Num fata auertet? cæloq; arcebit ab alto
Cernere Gargani feruentia cædibus arua?
Hæc effata, caua Pœnum in certamina nube
Sublatum diuersa tulit, terrasq; reliquit:
At Gradiuus atrox, remeantis in æthera diuæ
Abscessu reuocat mentes, fusamq; per æquor
Ipse manu magna nebula circundatus atra
Restituit pugnam, conuertunt signa, nouamq;
Instaurant Itali, versa formidine, cædem.
Tum ventis positus custos, cui flamina carcer
Imperio compressa tenet, cælumq; ruentes
Euriq; & Boreæ parent, Coriq; Notiq;,
Iunonis precibus promissa haud parua ferentis
Regnantem Aeolijs Vulturnum in prælia campis
Effrenat, placet hic iræ exitiabilis vltor.
Qui se postquam Aetnæ mersit candente barathro,
Concepitq; ignes, & flammea protulit ora,
Euolat horrendo stridore, ac Daunia regna
Perflat agens cæcam glomerato puluere nubem.
Eripuere oculos auræ, vocemq;, manumq;

Vertice

Vertice arenoso candentes (flebile dictu)
Torquet in ora globos Italûm, & bellare maniplis
Iussa lacerantur rabie, tum mole ruinæ
Sternuntur tellure, & miles, & arma, tubæq;
Atq; omnis retro flatu occursante refertur
Lancea, & interdum Rutulis cadit irritus ictus.
Atq; idem flatus Pœnorum tela secundat:
Et velut amento contorta hastilia turbo
Adiuuat, ac Tyrias impellit stridulus hastas.
Tum denso fauces præclusus puluere miles
Ignauam mortem compresso mæret hiatu.
Ipse caput flauum caligine conditus atra
Vulturnus, multaq; comam perfusus arena,
Nunc versos agitat tergo stridentibus alis,
Nunc mediã in frontem veniens clamante procella
Obuius arma quatit, patuloq; insibilat ore.
Interdum intentos pugnæ, & iam iamq; ferentes
Hostili iugulo ferrum, conamine & ictu
Auertit, dextramq; ipso de vulnere vellit.
Nec satis Ausonias passim fœdare cohortes,
In Martem vomit immixtas mugitibus auras,
Bisq; Dei summas vibrauit turbine cristas.
Quæ dum romuleis exercet prælia turmis
Aeolius furor, & Martem succendit in iras,
Affatur virgo socia Iunone parentem:
Quantos Gradiuus fluctus in Punica castra,
Respice, agit, quantisq; furens se cædibus implet.
Nunc quæso terris descendere non placet Irim?
Quanquã ego nõ Teucros (nostra cũ pignore regnet

Roma & Palladio sedes hac vrbe locarim)
Non Teucros delere aderam, sed lumen alumnæ
Hannibalem Libyæ, pelli florentibus annis
Vita, atq; extingui primordia tanta negabam.
Excipit hæc Iuno, longiq; laboris ab ira
Imo, ait, vt noscant gentes, immania quantum
Regna Iouis valeant, cunctisq; potentia quantum
Antistet coniux Superis tua, discente telo
Flagranti (nil oramus) Carthaginis arces,
Sidoniamq; aciem vasto telluris hiatu
Tartareis immerge vadis, aut obrue ponto.
Contra quæ miti respondet Iuppiter ore.
Certatis fatis, & spes extenditis ægras.
Ille ô nata libens, cui tela inimica ferebas
Contundet Tyrios iuuenis, ac nomina gentis
Induet, & Libycam feret in Capitolia laurum
At cui tu coniux, cui das animosq;, decusq;,
(Fata cano) auertet populis Laurentibus arma.
Nec longe cladis metæ, venit hora, diesq;
Qua nullas vnquam transisse optauerit alpes.
Sic ait, atque Irim propere demittit olympo,
Quæ reuocet Martem, iubeatq; abscedere pugnæ.
Nec vetitis luctatus abit Gradiuus in altas
Cum fremitu nubes, quanquam lituiq;, tubæq;,
Vulneraq;, & sāguis, & clamor, & arma iuuarēt.
Vt patuit liber Superûm certamine tandem,
Laxatusq; Deo campus, ruit æquore ab imo
Pœnus, quo sensim cælestia fugerat arma.
Magna voce trahens equitemq; virosq;, ferasq;.

Turrige

Turrigeræ molem, tormentorumq; labores.
Atq; vbi turbantem leuiores ense cateruas
Agnouit iuuenem, scintillauitq; cruentis
Ira genis, quæ nam furiæ, quisve egit in hostem
En Minuti deus, vt rursum te credere nobis
Auderes inquit? genitor tibi, natus ab armis
Ille meis, vbi nunc Fabius? semel improbe nostras
Sit satis euasisse manus: atq; inde superbis
Hasta comes dictis, murali turbine pectus
Transforat, & voces venturas occupat ictu.
Nec ferro sæuire sat est, appellitur atra
Mole fera, & monstris componitur Itala pubes.
Nam prouectus equo, moderantem cuspide lucas
Maurum in bella boues, stimulis maioribus ire,
Aç raptare iubet Libycarum armenta ferarum.
Immane stridens agitur, crebroq; coacta
Vulnere bellatrix properos fert belua gressus.
Liuenti dorso turris, flammaq;, virisq;,
Et iaculis armata sedet, procul aspera grando
Saxorum super arma ruit, paßimq; volanti
Celsus telorum fundit Libys aggere nimbum.
Stat niueis longum stipata per agmina vallum
Dentibus, atq; ebori præfixa comminus hasta
Fulget ab incuruo deiecta cacumine cuspis.
Hic inter trepidos rerum, per membra, per arma
Exigit Vfentis sceleratum belua dentem,
Clamantemq; ferens calcata per agmina portat.
Nec leuius radio, læuum qua tegmine thorax
Multiplicis lini claudit latus, improba sensim

Corpore non læso penetrarunt spicula dentis,
Et sublime virum clypeo resonante tulerunt.
Haud excussa noui virtus terrore pericli,
Vtitur ad laudem casu, geminumq; citato
Vicinus fronti lumen transuerberat ense.
Extimulata graui sese fera tollit ad auras
Vulnere, & erectis excussam cruribus alte
Ponè iacit, voluens reflexo pondere turrim.
Arma viriq; simul, spoliataq; belua visu,
Sternuntur, subita (miserandum) mixta ruina.
Spargere flagrantes contra bellantia monstra
Dardanius tedas victor iubet, & picis atræ
Quas fera circunfert, compleri sulfure muros.
Nec iusso mora, collectis fumantia lucent
Terga elephantorum, flammis, raptusq; sonoro
Ignis edax vento, per propugnacula fertur.
Non aliter Pindo Rhodopéve incendia pastor
Quum iacit, & syluis spatiatur feruida pestis,
Frondosi ignescunt scopuli, subitoq; per alta
Collucet iuga dissultans Vulcanius ardor.
It fera candenti torrente bitumine corpus,
Amens, & laxo diducit limite turmas.
Nec cuiquam virtus propiora capessere bella,
Longinquis audent iaculis, & arundinis ictu.
Vritur impatiens, & magni corporis æstu,
Donec vicini tandem se fluminis vndis
Præcipitem dedit, & tenui decepta liquore
Stagnantis per plana vadi, tulit incita longè
Extantem ripis flammam, tum deniq; sese

Gurgitis

Gurgitis immersit molem capiente profundo.
At quà pugna datur, necdum Maurusia pestis
Igne calet, circumfusi Rheteia pubes,
Nunc iaculis, nunc & saxis, nunc alite plumbo
Eminus incessunt, vt qui castella per altos
Oppugnat munita locos, atq; obsidet arces.
Ausus digna viro, fortuna & digna secunda,
Extulerat dextram, atq; aduersum cõminus ensem
Mutius infelix ausi, sed stridula anhelum
Feruorem effundens monstri manus, abstulit acri
Implicitum nexu, diroq; ligamine torsit,
Et superas alte miserum iaculata per auras
Tellure elisit, ac flexit (flebile) membris.
Has inter clades viso Varrone sub armis
Increpitans Paulus, quin imus comminus, inquit,
Ductori Tyrio, quem vinctum colla catenis
Staturum ante tuos currus promisimus vrbi?
Heu patria, heu plebes scelerata, & praua fauoris,
Haud vnquam expedies tam dira sorte malorum,
Quem tibi non nasci fuerit per vota petendum,
Varronem, Hannibalemne magis? dũ talia Paulus
Vrget praecipitans Libys, atq; in terga ruentum
Ante oculos cunctas ductoris concitat hastas.
Pulsatur galea, & quatiuntur Consulis arma,
Acrius hoc Paulus medios ruit asper in hostes,
Tum verò excussus mentem, in certamina Paulo
Auia deducto, conuertit Varro, manumq;
Cornipedem inflectens, das, inquit, patria poenas,
Quae, Fabio incolumi, Varronem ad bella vocasti?

Q v. Qua

Quænam autem mentis, vel quæ discordia fati?
Parcarumq; latens fraus est? abrumpere cuncta
Iamdudum cum luce libet: sed comprimit ensem
Nescio quis Deus, & meme ad grauiora reseruat.
Viuám ne? & fractos, sparsosq; cruore meorum
Hos referam populo fasces? atque ora per vrbes
Iratas spectanda dabo? & quò sæuius ipse
Hannibal haud poscat, fugiã, & te Roma videbo?
Plura indignantem, telis propioribus hostes
Egere, & sonipes rapuit laxatus habenas.

SILII ITALICI
LIBER DECIMVS.

HERM. BVSCHII PASIPH.
arg. in lib. decimum.

Inter funestæ, non prospera tempora pugnæ,
Cannarumq; altos, & latos stragis aceruos.
Obruitur Paulus, coëuntibus vndique telis.
Sedibus hinc tacitis, placitum Saturnia somnum
Euocat, vt iuuenem victorem à mœnibus vrbis
Arceat. At fugiens Canusinum miles in agrum
Colligitur, placet exilio mutare labantem
Ausoniam pubi, pauido suadente Metello.
Sed quatiens gladium flammata Scipio dextra,

Non

Non deserturos patriam iurare coëgit.
Interea celebrat laudato funera Paulo
Hannibal, & Marti scutorum incendit aceruos.
Fama mali tanti tristem leuis aduolat vrbem,
Et redit amisso iactatus milite Varro.

AMBR. NICANDRI X.
libri catalepsis.

Cannis occumbit Paulus, quem Pœnus honorat,
Spes Italas Fabius renouat Varrone recepto.

PAulus vt aduersam videt increbrescere pugnam,
Ceu fera, quæ, telis circumcingentibus, vltro
Assilit in ferrum, & per vulnera colligit hostem,
In medios fert arma globos, seseq́; periclis
Ingerit, atque omni lethum molitur ab ense.
Increpat horrendum perstate, & fortiter, oro
Pectoribus ferrum accipite, ac sine vulnere terga
Ad manes deferte viri, nisi gloria mortis
Nil superest: idem sedes adeuntibus imas
Hic vobis dux Paulus erit. velocius inde
Hæmonio Borea, pennaq́; citatior ibat
Quæ redit in pugnas fugientis arundine Parthi:
Atque vbi certamen primi ciet immemor æui
Petus Gradiuus mente, & cito fertur in hostes,
Ac iuuenem quem Vasco leuis, quem spicula densus
Cantaber vrgebat, lethalibus eripit armis.
Abscessere retro, pauidiq́; in terga relatos

Abduxere gradus, vt lætus valle remota
Cùm capream venator agit, fissamq; propinquo
Insequitur cursu, & sperat iam tangere dextra,
Si ferus aduerso subitum se protulit antro,
Et stetit ante oculos frendens leo, deserit vna
Et color, & sanguis, & tela minora periclo.
Nec iam speratæ cura est in pectore prædæ.
Nunc in restantes mucronem comminus vrget,
Nunc trepidos, ac terga mala formidine versos
Assequitur telis, furere, ac decorare labores,
Et sæuire iuuat; cadit ingens nominis expers
Vni turba viro: alter si detur in armis
Paulus Dardanijs, amittant nomina Cannæ.
Tandem inclinato cornu sine more ruebat
Prima acies, non parca fugæ. Labienus, & Ocris
Sternuntur letho atque Opiter, quos Setia colle
Vitifero, celsis Labienum Cingula saxa
Miserunt muris, iunxit fera tempora lethi
Sidonius non consimili discrimine miles:
Nam Labienus obit penetrante per ilia cornu,
Fratres, hic humero cecidere, hic poplite cæso:
Oppetis & Tyrio super inguina fixe veruto
Mæcenas, cui Mæonia venerabile terra,
Et sceptris olim celebratum nomen Hetruscis.
Per medios agitur, proiecto lucis amore
Hannibalem lustrans Paulus: sors vna videtur
Aspera, si occumbat ductore superstite Pœno.
Quam metuens molē (neq; enim certamine sumpto
Tempestas tanta, & rabies impune fuisset)

In faciem pauidi Iulio conuersa Metelli,
Quid vanos, inquit, Latio spes vnica Consul
Incassum renouas fato renuente furores?
Si superest Paulus, restant Aeneia regna,
Sin secus, Ausoniam tecum trahis: ire tumentem
Tu contra iuuenem, & caput hoc abscindere rebus
Turbatis ô Paule paras? nunc Hannibal ipsi
(Tam lætus bello est) ausit certare tonanti.
Et iam (conuersis vidi nam flectere habenis)
Euasit Varro, ac sese ad meliora reseruat.
Sit spatium fatis, & dum datur eripe letho
Hanc nostris maiorem animam, mox bella capesses.
Ad quæ suspirans ductor, mortemne sub armis
Cur poscam, causa ista parum est, quod talia nostræ
Pertulerint aures suadentem monstra Metellum?
I demens, i carpe fugam, non hostica tela
Excipias tergo, superos precor, integer oro
Intactusq; abeas, atque intres mœnia Romæ
Cum Varrone simul, talin' pauidissime dignum
Me vita? pulchraq; indignum morte putasti?
Quippe sinit Pœnus, qui nunc contraria bella
Ipsi ferre Ioui valeat, proli degener altæ
Virtutis patrum, quando certamen inire,
Cui ve viro mallem memet componere, quàm qui
Et victus dabit, & victor per secula nomen?
Talibus increpitat, mediosq; aufertur in hostes,
Ac retro cursum tendentem ad crebra suorum
Agmina, & in densis furantem membra maniplis,
Per conferta virûm, & stipata vmbonibus arma

Conse

Consequitur melior plãta, atq; obtrũcat Acerram.
Vt canis occultos agitat quum belgicus apros,
Erroresq; feræ sollers per deuia mersa
Nare legit, tacitoq; premens vestigia rostro
Lustrat inaccessos venantum indagine saltus.
Nec sistit, nisi conceptum sectatus odorem,
Deprendit spissis arcana cubilia dumis.
At coniux Iouis, vt Paulum depellere dictis
Nequicquam fuit, & Consul non desinit ire
In faciem Mauri, rursus mutata Gelastæ,
Aduocat ignauum sæua ad certamina Pœnum.
Huc tela, huc, inquit, dextram implorantibus affer
O decus æternum Carthaginis, horrida iuxta
Stagnantes Consul molitur prælia ripas,
Et laus haud alio maior datur, hoste perempto.
Hæc ait & iuuenem diuersa ad prælia raptat.
Flumineo Libycam turbabat in aggere pubem,
Christa nomen erat, bis terni iuncta ferebant
Arma senem circa nati, pauperq; penatum,
Sed domus haud obscura Tuder, notusq; p Vmbros
Bellator populos, factis & cæde docebat
Natorum armigeram pugnas tractare cohortem.
Vnanima inde phalanx crudo ducente magistro,
Postquam hominũ satiata necẽ, prostrauerat ictu
Innumero cum turre feram, facibusq; secuta,
Ardentem monstri spectabat læta ruinam,
Cùm subitus galeæ fulgor, conoq; coruscæ
Maiore intremuere iubæ: nec tarda senectus
Agnouit hac luce virum, rapit agmina natos

Sæua parens vltro in certamina, & addere passim
Tela iubet, nec manantes ex ore fr[?]aci,
Aut quæ flagrarent galea exhorrescere flammas.
Armiger haud aliter magni Iouis, anxia nido
Quum dignos nutrit gestanda ad fulmina fœtus,
Obuersam spectans ora ad Phaetontia prolem,
Explorat dubios Phœbea lampade natos.
Iamq; suis daret vt pugnæ documenta vocatis,
Stridentem gelidis vibrauit viribus hastam,
Quæ medias raptim velox præteruolat auras.
Hæsit multiplici non alte cusp[?]is in auro,
Atque senem inualido dependens prodidit ictu.
Cui Pœnus: quis nam ad cassos furor impulit ictus
Exanguem dextram senio? vix prima momordit
Tegmina Callaici cornus tremebunda metalli.
En reddo tua tela tibi, memorabilis ista
A nobis melius discet bellare iuuentus.
Sic propria miseri transfigit pectora cornu.
At contra (horrendum) bis terna spicula dextra
Torta volant, paribusq; ruunt conatibus hastæ.
Haud secus ac Libyca fœta tellure leæna
Inuadunt rapidi iam dudum, & inania tentant
Nondum sat firmo catuli certamina dente.
Consumit clypeo tela, & collectus in arma
Sustinet ingentes crepitantibus ictibus hastas
Sidonius ductor: nec iam per vulnera cedit,
Aut per tot cædes actum satis, iraq; anhelat,
Ni letho det cuncta virûm, iungatq; parenti
Corpora, & excidat miseros cum stirpe penates.

Tunc Abarim affatur, namq; vna hic armiger ira
Flāmabat mortē, atq; omnis comes ibat in actus.
Suppedita mihi tela, vadis lienti Auerni
Demitti globus ille cupit, qui nostra lacessit
Tegmina, iam stultæ fructus pietatis habebit.
Hæc fatus, iaculo Lucam, qui maximus æui,
Transadigit, pressa iuuenis cum cuspide labens
Arma super fratrum resupino concidit ore.
Mortiferū inde manu properantem vellere ferrum
Pilo Volsonem (nanque hoc de strage iacentum
Fors dabat) affixā sternis per tegmina nares.
Tum Vesidium calidō lapsantē in sanguine fratrum
Ense metit rapido, plenamq; (heu barbara virtus)
Abscissi galeam capitis, ceu missile telum
Conuersis in terga iacit. Telesinus ad ossa
Illiso saxo, quā summa interstruit artus,
Occumbit, fratrisq; videt labentia membra
Quercentis, quem funda procul per inane voluta
Sopierat, dum supremam Telesinus in auras
Exhalat lucem, & dubitantia lumina condit.
At fessus mærore simul cursuq; metuq;
Et tamen haud iræ vacuus, non certa per æquor
Interdum insistens Perusinus membra ferebat,
Hunc sude, quam Libyci raptam per terga iacentis
Armiger obtulerat monstri, super inguina fixum
Obtruncat, quercuq; premit violentus obusta.
Tentarat precibus sæuum lenire furorem,
Sed stygius primos impleuit feruor hiatus,
Et pulmone tenus depressit anhelitus ignem.

Tandem.

Tandem cum toto cecidit grege, nomen in Vmbro
Clarum Christa diu populo, ceu fulmine celsa
Aesculus, aut proauis ab origine cognita quercus
Cùm fumat percussa Ioui, sacrosq; per æuum
Aethereo ramos populantur sulfure flammæ,
Donec victa deo late procumbit, & omnem
Collabens operit spatioso stipite prolem.
Atq; ea dum iuxtà Tyrius stagna Aufida ductor
Molitur, Paulus numerosa cæde futuram
Vltus iam mortem, ceu victor bella gerebat.
Inter mille viros iacet ingens Phorcus, ab antris
Herculeæ calpes, cælatus Gorgone parmam,
Vnde genus tristisq; deæ manabat origo.
Hunc obiectantem sese, atq; antiqua tumentem
Nomina, saxificæ monstrosa ex stirpe Medusæ,
Dum læuum petit incumbens violentius inguen.
Detrahit excelsi correptum vertice coni,
Afflictumq; premens, tergo quà balteus imo
Sinuatur, coxàq; sedet munimen vtraque
Coniecto fodit ense: superuomit ille calentem
Sanguinis effundens per hiantia viscera riuum,
Et subit Aeolos Atlanticus accola campos.
Has inter strages rapido terrore coorti
Inuadunt terga, atque auerso turbine miscent
Bella inopina viri, Tyrius quos fallere doctos
Hanc ipsam pugnæ rector formarat ad artem,
Succinctiq; dolis, fugerent ceu Punica castra.
Dediderant dextras, tum totis mentibus actam
In cædes aciem, ponè atque in terga ruentes

Præcipitant, non hasta viro, non deficit ensis,
E strage est ferrum, atque auulsa cadauere tela.
Raptū Galba procul (neq; enim virtutis amorem
Aduersa exemisse valent) vt vidit ab hoste
Auferri signum, connixus corpore toto
Victorem assequitur, lethaliq; occupat ictu.
Ac dum comprensam cæso de corpore prædam
Auellit, tardéque manus moribunda remittit,
Transfixus gladio propere occurrentis Amorgi
Occidit, immoriens magnis non prosper in ausis.
Hæc inter veluti nondum satiasset Enyo
Iras sæua truces, sublatum puluere campum
Vulturnus rotat, & candentes torquet arenas,
Iamq; reluctantes stridens immane procella
Per longum tulit ad campi suprema, cauisq;
Afflictos ripis, tumidum demersit in amnem.
Hic tibi finis erat, metas hic Aufidus æui.
Seruabat tacito non felix Curio letho.
Namq; furens animi dum consternata moratur
Agmina, & opposita membrorum sistere certat,
In præceps magna propulsus mole ruentum
Turbatis hauritur aquis, fundoq; volutus
Adriaca iacuit sine nomine mortis arena.
Ingens ferre mala, & fortunæ subdere colla
Nescius, aduersa fronte incurrebat in arma
Vincentum Consul, pereundi Martius ardor,
Atque animos iam sola dabat fiducia mortis.
Quum Viriatus agens telis regnator Iberæ
Magnanimus terræ, iuxta atq; ante ora furentis
Obtrun

Obtruncat Pauli, fessum certaminis hostem.
Heu dolor, heu lacrymæ, Seruilius optima belli
Post Paulum, belli pars optima corruit ictu.
Barbarico, magnamq; cadens letho addidit vno
Inuidiam Cannis: tristem non pertulit iram
Consul, & insani quanquam contraria venti
Exarmat vis, atque obtendit puluere lucem,
Squalentem rumpens ingestæ toruus arenæ
Ingreditur nimbum, ac ritu iam moris Iberi
Carmina pulsata fundentem barbara cetra
Inuadit, læuæq; fodit vitalia mammæ.
Hic fuit extremus cædum labor, addere bello
Haud vltra licuit dextram, nec tanta relictum
Vti Roma tibi posthac ad prælia Paulo.
Saxum ingens vasto libratum pondere, cæca
Venit in ora manu, & perfractæ cassidis æra
Ossibus infodiens compleuit sanguine vultus.
Inde pedem referens labentia membra propinquo
Imposuit scopulo, atq; vndanti puluere anhelans
Sedit terribilis clypeum super, ore cruento:
Immanis ceu depulsis leuioribus hastis
Accepit leo cùm tandem per pectora ferrum,
Stat teli patiens media tremebundus arena,
Ac manante iubis rictuq; & naribus vnda
Sanguinis, interdum languentia murmura torquēs
Effundit patulo spumantem ex ore cruorem.
Tum verò incubuit Libyes super ipse citato
Ductor equo, quà flatus agit, quà peruius ensis,
Quà sonipes, quà belligero fera belua dente.

Obrutus hic telis, ferri per corpora Piso
Rectorem vt vidit Libyæ, connixus in hastam
Ilia cornipedis subrecta cuspide transit,
Collapsoq; super nequicquam incumbere cæptat.
Cui Pœnus propere collecto corpore, quanquam
Cernuus inflexo sonipes effuderat armo,
Vmbra'ne Ausoniæ rediuiua in bella retractant
Post obitum dextras? nec in ipsa morte quiescunt?
Sic ait, atque ægrum cæptanti attollere corpus
Arduus insurgens totum permiscuit ensem.
Ecce Cydonea violatus arundine plantam
Lentulus, effusis campum linquebat habenis,
Cum videt in scopulo orantem saxa cruore,
Toruoq; obtutu labentem in tartara Paulum:
Mens abijt, puduitq; fugæ, tum visa cremari
Roma viro, tunc ad portas iam stare cruentus
Hannibal, & toti tum primum ante ora fuere
Sorbentes Latium campi, quid deinde relictum est
Crastina cur Tyrios lux non deducat ad vrbem?
Deseris in tantis puppim sic Paule procellis?
Testor cælicolas, inquit, ni damna gubernas
Crudelis belli, viuisq; in turbine tanto
Inuitus, plus Paule (dolor verba aspera dictat)
Plus Varrone noces. cape quæso hunc vnice rerum
Fessarum, cape cornipedem, languentia membra
Ipse leuabo humeris, & dorso tuta locabo.
Hæc inter, lacero manantem ex ore cruorem
Eiectans Consul, macte ô virtute paterna,
Nec vero spes angusta, cum talia restent,

Pectora

Pectora Romuleo regno, calcaribus aufer
Quà vulnus permittit equũ; atq; hinc ocyus, vrbis
Claudantur portæ, ruet hæc ad mœnia pestis.
Dic oro, rerum Fabio tradantur habenæ,
Nostris pugnauit monitis furor, amplius actæ
Quid superest vitæ, nisi cæcæ ostendere plebi
Paulum scire mori? ferar an consumptus eidem
Vulneribus? quãtive emptũ velit Hannibal, vt nos
Vertentes terga aspiciat? nec talia Paulo
Pectora, nec manes tam parua intramus imago.
Ille ego, sed vario quid enim te demoror æger
Lentule conquestu? perge atq; hinc cuspide fessum
Eripe quadrupedem propere. tum Lentulus vrbem
Magna ferens mandata petit: nec Paulus inultum
Quod superest de luce finit, ceu vulnere tigris
Lethifero cedens tandem, proiectaq; corpus
Luctatur morti, & languentem pandit hiatum
In vanos morsus, nec sufficientibus iræ
Ictibus, extrema lambit venabula lingua.
Iamq; coruscanti telum, propiusq; ferenti
Gressum exultantem, & securo cædis Herthæ
Non expectatum surgens defixerat ensem,
Sidoniumq; ducem circumspectabat, in illa
Exoptans animam certantem ponere dextra.
Sed vicere virum coeuntibus undique telis
Et Nomas, & Garamas, & Celtæ, & Maurus; &
Hic finis Paulo: iacet altũ pectus, & ingẽs (Astur.
Dextra, quem (feli si bella agitanda darentur)
Aequares forsan Fabio, mors additur vrbi

 Pulchra

Pulchra decus, misitq; viri inter sidera nomen.
Postquam spes Italûm, mentesq; in Consule lapsæ,
Ceu truncus capitis, sæuis exercitus armis
Sternitur, & victrix toto furit Africa campo.
Hîc Picentum acies, hîc Vmber martius, illic
Sicana procumbit pubes, hîc Hernica turma.
Paßim signa iacent, quæ Samnis belliger, & quæ
Sarrastes populi, Marsæq; tulere cohortes.
Transfixos clypeos, galeæq; & inutile ferrum
Fractaq; conflictu parmarum tegmina, & ore
Cornipedum direpta fero spumantia frena,
Sanguineus tumidis in campos Aufidus vndis
Eiectat, redditq; furens sua corpora ripis.
Sic Lagæa ratis, vasto velut insula ponto
Conspecta illisit scopulis, vbi nubifer Eurus
Naufragium spargens operit freta, iamq; per vndas
Et transtra, & mali, laceroq; aplustria velo,
Ac miseri fluitant reuomentes æquora nautæ.
At Pœnus per longa diem certamina sæuis
Cædibus emensus, postquam eripuere furori
Insignem tenebræ lucem, tum denique martem
Dimisit, tandemq; suis in cæde pepercit.
Sed mens inuigilat curis, noctisq; quietem
Ferre nequit, stimulat dona inter tanta Deorum.
Hortatur nondum portas intrasse Quirini.
Proxima lux placet, hinc strictos ferre ocyus enses
Dum feruet cruor, & perfusæ cæde cohortes,
Destinat, ac iam claustra manu, iam mœnia flãma
Occupat, & iungit Tarpeia incendia Cannis.

Quo turbata viri coniux Saturnia cœpto
Irarumq; Iouis, Latijq; haud nescia fati,
Incautum ardorem, atque auidas ad futile votum
Spes iuuenis frenare parat, ciet inde quietis
Regnantem tenebris Somnum, quo sæpe ministro
Edomita inuicti componit lumina fratris.
Atque huic arridens, non te maioribus, inquit,
Ausis diue voco, nec posco vt mollibus alis
Des victum mihi Somne Iouem, non mille premendi
Sunt oculi tibi, nec spernens tua numina custos
Inachiæ multa superandus nocte iuuencæ.
Ductori precor immittas noua somnia Pœno,
Ne Romam, & vetitos cupiat nunc visere muros,
Quos intrare dabit nunquam regnator Olympi.
Imperium celer exequitur, curuoq; volucris
Per tenebras portat medicata papauera cornu.
Ast vbi per tacitum allapsus, tentoria prima
Barcæi petijt iuuenis, quatit inde soporas
Deuexo capiti pennas, oculisq; quietem
Irrorat, tangens lethæa tempora virga.
Exercent rabidam truculenta insomnia mentem.
Iamq; videbatur multo sibi milite Tybrim
Cingere, & insultans astare ad mœnia R u
Ipse refulgebat Tarpeiæ culmine rupis
Elata torquens flagrantia fulmina dextra
Iuppiter, & lati fumabant sulfure campi,
Ac gelidis Anio trepidabat cœrulus vndis,
Et densi ante oculos, iterumq; iterumq; (tremendū)
Vibrabant ignes, tunc vox effusa per auras:

Sat magna ô iuuenis prensa est tibi gloria Cannis,
Siste gradum, neque enim sacris irrumpere muris
Pañe magis dabitur, nostrũ quàm scindere cælum.
Attonitum visis, maioraq; bella pauentem
Post confecta sopor Iunonia iussa reliquit,
Nec lux terribili purgauit imagine mentem.
Quos inter motus somnũ, variosq; tumultus
Dedita per noctem reliquo cum milite castra
Nuntiat, & prædam pleno trahit agmine Mago.
Huic ductor lætas Tarpeio in vertice mensas
Spondenti, cùm quinta diem nox orbe tulisset
Celatis superûm monitis, clausoq; pauore,
Vulnera, & exhaustas sæuo certamine vires,
Ac nimium lætis excusat fidere rebus.
Tum spe deiectus iuuenis, ceu vertere ab ipsis
Terga iuberetur muris, at signa referre,
Tanta mole, inquit, non Roma (vt credidit) ipsa,
Sed Varro est victus: quonam tam prospera Martis
Munera destitiũs fato? patriamq; moraris?
Mecum exultet eques, iuro hoc caput, accipe muros
Iliacos, portasq; tibi sine Marte patentes.
Dumq; ea Mago fremit cauto non credita fratri,
Iam Latius sese Canusina in mœnia miles
Colligere, & profugos vicino cingere vallo
Cœperat: heu rebus facies inhonora sinistris.
Non aquilæ, non signa viris, non Consulis altum
Imperium, non subnixæ lictore secures,
Trunca, atque ægra metu, ceu magna elisa ruina
Corpora debilibus nituntur sistere membris.

Clamor

Clamor sæpe repens, & sæpe silentia fixis
In tellurem oculis, nudæ plerisq; sinistræ
Detrito clypeo, desunt pugnacibus enses.
Saucius omnis eques, galeis carpsere superbum
Cristarum decus, & damnarunt martis honores.
At multa thorax perfossus cuspide, & hærens
Loricæ interdum Maurusia pendet arundo.
Interdum mæsto socios clamore requirunt.
Hic Galba, hic Piso, & letho non dignus inerti
Curio defletur, grauis illic Scæuola bello:
Hos passim, at Pauli pariter, ceu dira parentis
Fata gemunt, vt vera mali præsentat nunquam
Cessauit lamere, & Varronis sistere mentem.
Atq; diem hunc quoties nequicquam auerterit vrbi,
Atque idem quantus dextra: sed cura futuri
Quos premit, aut fossas instant producere muris,
Aut portarum aditusq; (vt rerum est copia) firmant,
Quaq; patet campus planis ingressibus hosti,
Ceruorum ambustis imitantur cornua ramis,
Et silua occulitur, cæcum in vestigia telum.
Ecce super clades, & non medicabile vulnus,
Relliquias belli, atque imperdita corpora Pœnis,
Impia formido, ac maior iactabat erinnys.
Trans æquor, Tyrios enses, atque arma parabant
Punica, & Hannibalem mutato euadere cælo.
Dux erat exilio collectis marte Metellus,
Sed stirpe haud parui cognominis, is noua bello
Pectora, degeneremq; manum, ad deformia agebat
Consulta, atque alio positas spectabat in orbe,

Dulcia praebebat trucibus spectacula Paenis,
Quas inter strages confossus pectora telis,
Seminecem extremo vitam exhalarat in auras
Munere deficiens iam Claelius,oraq; nisu
Languida vix aegro,& dubia ceruice leuabat.
Agnouit sonipes,arrectisq; auribus acrem
Hinnitum effundens,sternit tellure Vagesum,
Quem tunc captiuo portabat in agmina dorso.
Hinc rapidū glomerans cursum,per lubrica pinguis
Stante cruore soli,& mutata cadauera caede
Euolat,ac domini consistit in ora iacentis.
Inde inclinatus collum,submissus & armos
De more,inflexis praebebat scandere terga
Cruribus,ac proprio quodam trepidabat amore.
Milite non illo quisquam felicius acri
Insultarat equo,vel si resupina citato
Proiectus dorso ferret cum membra,vel idem
Si nudo staret tergo,cùm rapta volucris
Transigeret cursu sonipes certamina campi.
At Libys humanos aequantem pectore sensus
Haud parcè miratus equum, quinam ille sinistrae
Depugnet morti iuuenis,nomenq;,decusq;
Erogitat,lethiq; simul compendia donat.
Hinc Cynna(ad Tyrios nāq; is sua verterat arma)
Credulus aduersi,qui tum comes ibat ouanti
Auribus, huic,inquit,ductor fortissime origo est
Non indigna tuis,quondam sub regibus illa,
Quae Libycos renuit frenos,sub regibus olim
Roma fuit, sedenim solium indignata Superbi

Vt sceptra exegit, confestim ingentia bella
Clusina venere domo, si Porsena fando
Auditus tibi, si Cocles, si Lydia castra.
Ille ope Mæoniæ, & populo succinctus Hetrusco
Certabat pulsos per bella reponere reges.
Multa adeo nequicquam ausi, pressitq; tyrannus
Ianiculum incumbens, vbi mox iam pace probata
Compressere odia, & positum tum fœdere bellum,
Obsidibusq; obstricta fides, mansuescere corda
Nescia (proh superi) & nil non immite parata
Gens Italûm pro laude pati, bis Clœlia senos
Nondum compleuerat primæui corporis annos,
Vna puellarum Laurentum, & pignora pacis
Inter virgineas regi transmissa cateruas,
Facta virûm sileo, rege hæc, & fœdere, & annis,
Et fluuio spretis, mirantem interrita Tybrim
Tranauit, frangens vndam puerilibus vlnis:
Cui si mutasset sexum natura, reuerti
Forsan Tyrrhenas tibi non licuisset in oras
Porsena, sed iuueni (ne sim tibi longior) huic est
Et genus, & clara memorandum a virgine nomen.
Talia dum pandit, vicinus parte sinistra
Per subitum erumpit clamor, permixta ruina,
Inter & arma virûm, & lacerata cadauera, Pauli
Eruerant corpus, media de strage iacentum.
Heu quis erat, quàm non similis modo Punica telis
Agmina turbanti, vel cùm Taulantia regna
Vertit, & Illyrico sunt addita vincla tyranno.
Puluere canicies atro, arentiq; cruore

Squalebat barba, & perfracti turbine dentes,
Muralis saxi, tum toto corpore vultus,
Quem postquam aspexit geminatus gaudia ductor
Sidonius, fuge Varro, inquit, fuge Varro superstes,
Dum iaceat Paulus: patribus Fabioq; sedenti
Et populo, Consul totas edissere Cannas.
Concedam hanc iterum, si lucis tanta cupido est,
Concedam tibi Varro fugam: at cui fortia, & hoste
Me digna, haud paruo caluerunt corda vigore,
Funere supremo, & tumuli decoretur honore.
Quantus Paule iaces? qui tot mihi millibus vnus
Maior lætitiæ causa es: cum fata vocabunt,
Tale precor nobis salua Carthagine lethum.
Hæc ait, & socium mandari corpora terræ
Postera cum thalamis aurora rubebit apertis
Imperat: armorumq; iubet consurgere aceruos
Arsuros Gradiue tibi, tum munera iussa
Defessi quanquam accelerant, sparsosq; propinquos
Agmine prosternunt lucos, sonat acta bipenni
Frondosis sylua alta iugis, hinc ornus, & altæ
Populus alba comæ validis accisa lacertis
Scinditur, hinc ilex proauorum condita seclo,
Deuoluunt quercus, & amantem littora pinum,
At ferale decus, mœstas ad busta cupressos,
Funereas tum deinde pyras certamine texunt.
Officium infelix, & munus inane peremptis.
Donec anhelantes stagna in Tartessia Phœbus
Mersit equos, fugiensq; polo Titania cæcam
Orbita nigranti traxit caligine noctem.

Post

Tunc Abarim affatur, namq; vna hic armiger ira
Flamabat mitte, atq; omnis comes ibat in actus.
Suppedita mihi tela, vadis linqentis Auerni.
Demissi globus ille cupit, qui nostra lacessit
Tegmina, iam stultæ fructus pietatis habebit.
Hæc fatus, iaculo Lucam, qui maximus æui,
Transadigit, pressa iuuenis cum cuspide labens
Arma super fratrum resupino concidit ore.
Mortiferu inde manu properantem vellere ferrum
Pilo Volsonem (nanque hoc de strage iacentum
Fors dabat) affixa sternit per tegmina nare.
Tum Vesidum calido lapsantē in sanguine fratrum
Ense metit rapido, plenamq; (heu barbara virtus)
Abscisi galeam capitis, ceu missile telum
Conuersis in terga iacit. Telesinus ad ossa
Illiso saxo, quà spina interstruit artus,
Occumbit, fratrisq; videt labentia membra
Quercentis, quem funda procul per inane voluta
Sopierat, dum supremam Telesinus in auras
Exhalat lucem, & dubitantia lumina condit.
At fessus mærore simul cursuq; metuq;
Et tamen haud iræ vacuus, non certa per æquor
Interdum insistens Perusinus membra ferebat,
Hunc sude, quam Libyci raptam per terga iacentis
Armiger obtulerat monstri, super inguina fixum
Obtruncat, quercuq; premit violentus obusta.
Tentarat precibus sæuum lenire furorem,
Sed stygius primos impleuit feruor hiatus,
Et pulmone tenus depressit anhelitus ignem.

Tandem

Tandem cum toto cecidit grege, nomen in Vmbro
Clarum Christa diu populo, ceu fulmine celsa
Aesculus, aut proauis ab origine cognita quercus
Cùm fumat percussa Ioui, sacrosq; per æuum
Aethereo ramos populantur sulfure flammæ,
Donec victa deo late procumbit, & omnem
Collabens operit spatioso stipite prolem.
Atq; ea dum iuxtà Tyrius stagna Aufida ductor
Molitur, Paulus numerosa cæde futuram
Vltus iam mortem, ceu victor bella gerebat:
Inter mille viros iacet ingens Phorcus, ab antris
Herculeæ calpes, cælatus Gorgone parmam,
Vnde genus tristisq; deæ manabat origo.
Hunc obiectantem sese, atq; antiqua tumentem
Nomina, saxificæ monstrosa ex stirpe Medusæ,
Dum læuum petit incumbens violentius inguen.
Detrahit excelsi correptum vertice conis,
Afflictumq; premens, tergo quà balteus imo
Sinuatur, coxaq; sedet munimen vtraque
Coniecto fodit ense: superuomit ille calentem
Sanguinis effundens per hiantia viscera riuum,
Et subit Aetolos Atlanticus accola campos.
Has inter strages rapido terrore coorti
Inuadunt terga, atque auerso turbine miscent
Bella inopina viri, Tyrius quos fallere doctos
Hanc ipsam pugnæ rector formarat ad artem,
Succinctiq; dolis, fugerent ceu Punica castra,
Dediderant dextras. tum totis mentibus actam
In cædes aciem, ponè atque in terga ruentes

Præcipitant, non hasta viro, non deficit ensis,
E strage est ferrum, atque auulsa cadauere tela.
Raptũ Galba procul (neq; enim virtutis amorem
Aduersa exemisse valent) vt vidit ab hoste
Auferri signum, connixus corpore toto
Victorem assequitur, lethaliq; occupat ictu.
Ac dum comprensam cæso de corpore prædam
Auellit, tardéque manus moribunda remittit,
Transfixus gladio propere occurrentis Amorgi
Occidit, immoriens magnis non prosper in ausis.
Hæc inter veluti nondum satiasset Enyo
Iras sæua truces, sublatum puluere campum
Vulturnus rotat, & candentes torquet arenas,
Iamq; reluctantes stridens immane procella
Per longum tulit ad campi suprema, cauisq;
Afflictos ripis, tumidum demersit in amnem.
Hic tibi finis erat, metas hic Aufidus æui
Seruabat tacito non felix Curio letho.
Namq; furens animi dum consternata moratur
Agmina, & opposito membrorum sistere certat,
In præceps magna propulsus mole ruentum
Turbatis hauritur aquis, fundoq; volutus
Adriaca iacuit sine nomine mortis arena.
Ingens ferre mala, & fortunæ subdere colla
Nescius, aduersa fronte incurrebat in arma
Vincentum Consul, pereundi Martius ardor,
Atque animos iam sola dabat fiducia mortis.
Quum Viriatus agens telis regnator Iberæ
Magnanimus terræ, iuxta atq; ante ora furentis

Obtrun

Obtruncat Pauli, fissum certaminis hostem.
Heu dolor, heu lacrymæ, Seruilius optima belli
Post Paulum, belli pars optima corruit ictu.
Barbarico, magnamq; cadens letho addidit vno
Inuidiam Cannis: tristem non pertulit iram
Consul, & insani quanquam contraria venti
Exarmat vis, atque obtendit puluere lucem,
Squalentem rumpens ingestæ toruus arenæ
Ingreditur nimbum, ac ritu iam moris Iberi
Carmina pulsata fundentem barbara cetra
Inuadit, læuæq; fodit vitalia mammæ.
Hic fuit extremus cædum labor, addere bello
Haud vltra licuit dextram, nec tanta relictum
Vti Roma tibi posthac ad prælia Paulo.
Saxum ingens vasto libratum pondere, cæca
Venit in ora manu, & perfractæ cassidis æra
Ossibus infodiens compleuit sanguine vultus.
Inde pedem referens labentia membra propinquo
Imposuit scopulo, atq; vndanti puluere anhelans
Sedit terribilis clypeum super, ore cruento:
Immanis ceu depulsis leuioribus hastis
Accepit leo cum tandem per pectora ferrum,
Stat teli patiens media tremebundus arena,
Ac manante iubis rictuq; & naribus vnda
Sanguinis, interdum languentia murmura torquens
Effundit patulo spumantem ex ore cruorem.
Tum vero incubuit Libyes super ipse citato
Ductor equo, qua flatus agit, qua paruius ensis,
Qua sonipes, qua belligero fera belua dente.

Obrutus hic telis, ferri per corpora. Piso
Rectorem vt vidit Libyæ, connixus in hastam
Ilia cornipedis subrecta cuspide transit,
Collapsoq; super nequicquam incumbere cœptat.
Cui Pœnus propere collecto corpore, quanquam
Cernuus inflexo sonipes effuderat armo,
Vmbrá'ne Ausoniæ rediuiua in bella retractant
Post obitum dextras? nec in ipsa morte quiescunt?
Sic ait, atque ægrum cœptanti attollere corpus
Arduus insurgens totum permiscuit ensem.
Ecce Cydonea violatus arundine plantam
Lentulus, effusis campum linquebat habenis,
Cùm videt in scopulo rorantem saxa cruore,
Toruoq; obtutu labentem in tartara Paulum:
Mens abijt, puduitq; fugæ, tum visa cremari
Roma viro, tunc ad portas iam stare cruentus
Hannibal, & toti tum primum ante ora fuere
Sorbentes Latium campi, quid deinde relictum est
Crastina cur Tyrios lux non deducat ad vrbem?
Deseris in tantis puppim sic Paule procellis?
Testor cælicolas, inquit, ni damna gubernas
Crudelis belli, viuisq; in turbine tanto
Inuitus, plus Paule (dolor verba aspera dictat)
Plus Varrone noces. cape quæso hunc vnice rerum
Fessarum, cape cornipedem, languentia membra
Ipse leuabo humeris, & dorso tutá locabo.
Hæc inter, lacero manantem ex ore cruorem
Eiectans Consul, macte ô virtute paterna,
Nec vero spes angustæ, cum talia restent

Pectora Romuleo regno, calcaribus aufer,
Quà vulnus permittit equū; atq; hinc ocyus vrbis
Claudantur portæ, ruet hæc ad mœnia pestis.
Dic oro, rerum Fabio tradantur habenæ,
Nostris pugnauit monitis furor, amplius acta
Quid superest vita, nisi cæcæ ostendere plebi
Paulum scire mori? ferar an consumptus eidem
Vulneribus? quātíve emptū velit Hannibal, vt nos
Vertentes terga aspiciat? nec talia Paulo
Pectora, nec manes tam parua intramus imago.
Ille ego, sed vario quid enim te demoror æger.
Lentule conquestu? perge atq; hinc cuspide fessum
Eripe quadrupedem propere. tum Lentulus vrbem
Magna ferens mandata petit: nec Paulus inultum
Quod superest de luce sinit, ceu vulnere tigris
Lethifero cedens tandem, proiectaq; corpus
Luctatur morti, & languentem pandit hiatum
In vanos morsus, nec sufficientibus iræ
Ictibus, extrema lambit venabula lingua.
Iamq; coruscanti telum, propiusq; ferenti
Gressum exultantem, & securo cædis Herthæ
Non expectatum surgens defixerat ensem,
Sidoniumq; ducem circumspectabat, in illa
Exoptans animam certantem ponere dextra.
Sed vicere virum coëuntibus vndique telis
Et Nomas, & Garamas, & Celta, & Maurus, & (Astur.
Hic finis Paulo. iacet altū pectus, & ingēs
Dextra, quem (feli si bella agitanda darentur)
Aequares forsan Fabio, mors additur vrbi

Pulchra decus, misitq; viri inter sidera nomen.
Postquam spes Italûm, mentesq; in Consule lapsæ,
Ceu truncus capitis, sæuis exercitus armis
Sternitur, & victrix toto furit Africa campo.
Hîc Picentum acies, hîc Vmber martius, illic
Sicana procumbit pubes, hîc Hernica turma.
Passim signa iacent, quæ Samnis belliger, & quæ
Sarrastes populi, Marsæq; tulere cohortes.
Transfixos clypeos, galeæq; & inutile ferrum
Fractaq; conflictu parmarum tegmina, & ore
Cornipedum direpta fero spumantia frena,
Sanguineus tumidis in campos Aufidus vndis
Eiectat, redditq; furens sua corpora ripis.
Sic Lagæa ratis, vasto velut insula ponto
Conspecta illisit scopulis, vbi nubifer Eurus
Naufragium spargens operit freta, iamq; per vndas
Et transtra, & mali, laceroq; aplustria velo,
Ac miseri fluitant reuomentes æquora nautæ.
At Pœnus per longa diem certamina sæuis
Cædibus emensus, postquam eripuere furori
Insignem tenebræ lucem, tum denique martem
Dimisit, tandemq; suis in cæde pepercit.
Sed mens inuigilat curis, noctisq; quietem
Ferre nequit, stimulat dona inter tanta Deorum.
Hortatur nondum portas intrasse Quirini.
Proxima lux placet, hinc strictos ferre ocyus enses
Dum feruet cruor, & perfusæ cæde cohortes,
Destinat, ac iam claustra manu, iam mœnia flãma
Occupat, & iungit Tarpeia incendia Cannis.

Quo turbata viri coniux Saturnia cœpto
Irarumq; Iouis, Latijq; haud nescia fati,
Incautum ardorem, atque auidas ad futile votum
Spes iuuenis frenare parat, ciet inde quietis
Regnantem tenebris Somnum, quo sæpe ministro
Edomita inuicti componit lumina fratris.
Atque huic arridens, non te maioribus, inquit,
Ausis diue voco, nec posco vt mollibus alis
Des victum mihi Somne Iouem, non mille premendi
Sunt oculi tibi, nec spernens tua numina custos
Inachiæ multa superandus nocte iuuencæ.
Ductori precor immittas noua somnia Pœno,
Ne Romam, & vetitos cupiat nunc visere muros,
Quos intrare dabit nunquam regnator Olympi.
Imperium celer exequitur, curuoq; volucris
Per tenebras portat medicata papauera cornu.
Ast vbi per tacitum allapsus, tentoria prima
Barcæi petijt iuuenis, quatit inde soporas
Deuexo capiti pennas, oculisq; quietem
Irrorat, tangens lethæa tempora virga.
Exercent rabidam truculenta insomnia mentem.
Iamq; videbatur multo sibi milite Tybrim
Cingere, & insultans astare ad mœnia R u
Ipse refulgebat Tarpeiæ culmine rupis
Elata torquens flagrantia fulmina dextra
Iuppiter, & lati fumabant sulfure campi,
Ac gelidis Anio trepidabat cœrulus vndis,
Et densi ante oculos, iterumq; iterumq; (tremendũ)
Vibrabant ignes, tunc vox effusa per auras:

Sat magna ô iuuenis prensa est tibi gloria Cannis,
Siste gradum, neque enim sacris irrumpere muris
Pallade magis dabitur, nostrû quàm scindere cælum.
Attonitum visis, maioraq; bella pauentem
Post confecta sopor Iunonia iussa reliquit,
Nec lux terribili purgauit imagine mentem.
Quos inter motus somnii, variosq; tumultus
Dedita per noctem reliquo cùm milite castra
Nuntiat, & prædam pleno trahit agmine Mago.
Huic ductor lætus Tarpeio in vertice mensas
Spondenti, cùm quinta diem nox orbe tulisset
Celatis superûm monitis, clausoq; pauore,
Vulnera, & exhaustas sæuo certamine vires,
Ac nimium lætis excusat fidere rebus.
Tum spe deiectus iuuenis, ceu vertere ab ipsis
Terga iuberetur muris, ac signa referre;
Tanta mole, inquit, non Roma (vt credidit) ipsa,
Sed Varro est victus: quonam tam prospera Martis
Munera destituis fato? patriamq; moraris?
Mecum exultet eques, iuro hoc caput, accipe muros
Iliacos, portasq; tibi sine Marte patentes.
Dumq; ea Mago fremit cauto non credita fratri;
Iam Latius sese Canusina in mœnia miles
Colligere, & profugos vicino cingere vallo
Cœperat: heu rebus facies inhonora sinistris.
Non aquilæ, non signa viris, non Consulis altum
Imperium, non subnixæ lictore secures,
Trunca, atque ægra metu, ceu magna elisa ruina
Corpora debilibus nituntur sistere membris.

Clamor

Clamor sæpe repens, & sæpe silentia fixit
In tellurem oculis, nudæ plerisq; sinistræ
Detrito clypeo, desunt pugnacibus enses.
Saucius omnis eques, galeis carpsere superbum
Cristarum decus, & damnerunt martis honores.
At multa thorax perfossus cuspide, & hærens
Loricæ interdum Maurusia pendet arundo.
Interdum mæsto socios clamore requirunt.
Hic Galba, hic Piso, & letho non dignus inerti
Curio defletur, grauis illic Scæuola bello:
Hos passim, at Pauli pariter, ceu dira parentis
Fata gemunt, vt vera mali præsentia nunquam
Cessauit canere, & Varronis sistere mentem.
Atq; diem hūc quoties nequicquam auerterit vrbi,
Atque idem quantus dextra: sed cura futuri
Quos premit, aut fossas instant producere muris,
Aut portarum aditusq; (vt rerum est copia) firmant,
Quaq; patet campus planis ingressibus hosti,
Ceruorum ambustis imitantur cornua ramis,
Et silua occulitur, cæcum in vestigia telum.
Ecce super clades, & non medicabile vulnus,
Relliquias belli, atque imperdita corpora Pœnis,
Impia formido, ac maior iactabat erinnys.
Trans æquor, Tyrios enses, atque arma parabant
Punica, & Hannibalem mutato euadere cælo.
Dux erat exilio collectis marte Metellus,
Sed stirpe haud parui cognominis, is noua bello
Pectora, degenerēmq; manum, ad deformia agebat
Consulta, atque alio positas spectabat in orbe,

Queis

Dulcia praebebat trucibus spectacula Poenis,
Quas inter strages confossus pectora telis,
Seminecem extremo vitam exhalarat in auras
Munere deficiens iam Claelius,oraq; nisu
Languida vix aegro,& dubia ceruice leuabat.
Agnouit sonipes,arrectisq; auribus acrem
Hinnitum effundens,sternit tellure Vagesum,
Quem tunc captiuo portabat in agmina dorso.
Hinc rapidū glomerans cursum,per lubrica pinguis
Stante cruore soli,& mutata cadauera caede
Euolat,ac domini consistit in ora iacentis.
Inde inclinatus collum,submissus & armos
De more,inflexis praebebat scandere terga
Cruribus,ac proprio quodam trepidabat amore.
Milite non illo quisquam felicius acri
Insultarat equo,vel si resupina citato
Proiectus dorso ferret cum membra,vel idem
Si nudo staret tergo,cùm rapta volucris
Transigeret cursu sonipes certamina campi.
At Libys humanos aequantem pectore sensus
Haud parcè miratus equum, quinam ille sinistrae
Depugnet morti iuuenis,nomenq;,decusq;
Erogitat,lethiq; simul compendia donat.
Hinc Cynna(ad Tyrios nāq; is sua verterat arma)
Credulus aduersi,qui tum comes ibat ouanti
Auribus, huic,inquit,ductor fortissime origo est
Non indigna tuis,quondam sub regibus illa,
Quae Libycos renuit frenos,sub regibus olim
Roma fuit, sedenim solium indignata Superbi

Vt

Squalebat barba, & perfracti turbine dentes,
Muralis saxi, tum toto corpore vulnus.
Quem postquam aspexit geminatus gaudia ductor
Sidonius, fuge Varro, inquit, fuge Varro superstes,
Dum iacet Paulus: patribus Fabioq; sedenti
Et populo, Consul totas edissere Cannas.
Concedam hanc iterum, si lucis tanta cupido est,
Concedam tibi Varro fugam. at cui fortia, & hoste
Me digna, haud paruo caluerunt corda vigore,
Funere supremo, & tumuli decoretur honore.
Quantus Paule iaces? qui tot mihi millibus vnus
Maior lætitiæ causa es: cum fata vocabunt,
Tale precor nobis salua Carthagine lethum.
Hæc ait, & socium mandari corpora terræ.
Postera cum thalamis aurora rubebit apertis
Imperat: armorumq; iubet consurgere aceruos
Arsuros Gradiue tibi, tum munera iussa
Defessi quanquam accelerant, sparsosq; propinquos
Agmine prosternunt lucos, sonat acta bipenni
Frondosis sylua alta iugis, hinc ornus, & altæ
Populus alba comæ validis accisa lacertis
Scinditur, hinc ilex proauorum condita seclo,
Deuoluunt quercus, & amantem littora pinum.
At ferale decus, mœstas ad busta cupressos,
Funereas tum deinde pyras certamine texunt.
Officium infelix, & munus inane peremptis.
Donec anhelantes stagna in Tartessia Phœbus
Mersit equos, fugiensq; polo Titania cæcam
Orbita nigranti traxit caligine noctem.

Post

Post vbi fulserunt primis Phaëtontia frena
Ignibus, atque sui terris rediere colores,
Supponunt flammam, & manantia corpora tabo
Hostili tellure cremant, subit horrida mentem
Formido incerti casus, tacitusq; pererrat
Intima corda pauor, si fors ita Martis iniqui
Mox ferat, ac ipsis inimica sede iacendum.
Ast tibi bellipotens, sacrum constructus aceruo
Ingenti mons armorum, surgebat ad astra.
Ipse manu celsam pinum, flammaq; comantem
Attollens ductor, Gradiuum in vota ciebat,
Primitias pugnæ, & lethi libamina belli
Hannibal Ausônio cremat hæc de nomine victor,
Et tibi Mars genitor votorum haud surde meorum
Arma electa dicat, spirantum turba virorum.
Tum face coniecta populatur feruidus ignis
Flagrantem molem, & rupta caligine in auras
Actus apex, claro perfundit lumine campos.
Hinc citus ad tumulum, donataq; funera Paulo
Ibat, & hostilis lethi iactabat honorem,
Sublimem eduxere pyram, mollesq; virenti
Stramine composuere toros, superaddita dona
Funereum decus expertis, inuisus & ensis,
Et clypeus, terrorq; modo, atque insigne superbum,
Tum lateri fasces, captaq; in Marte secures.
Non coniux, natíve aderant, non iuncta propinquo
Sanguine turba virûm, aut celsis de more feretris
Præcedens prisca exequias decorabat imago.
Omnibus exequijs nudo, iamq; Hannibal vnus

Sat decoris laudator erat, fulgentia pingui
Murice suspirans inijcit velamina, & auro
Intextam chlamydem, ac supremo affatur honore.
I decus Ausoniæ, quò fas est ire superbas
Virtute & factis animas, tibi gloria letho
Iam parta insigni, nostros fortuna labores
Versat adhuc, casusq; iubet nescire futuros.
Hæc Libys, atq; repens crepitantibus vndiq; flãmis
Aethereas anima exultans euasit in auras.
Fama dehinc gliscente sono iam sidera adibat,
Iam maria ac terras, primamq; intrauerat vrbem.
Diffidunt muris, solam pauitantibus arcem
Sperauisse sat est. nec enim superesse iuuentam,
Ac stare Ausoniam, vacuum sine corpore nomen.
Quodq; adeo nondum portis irruperit hostis
Contemptu cessare putant, iam tecta cremari,
Ac delubra rapi, cædesq; ante ora nefandæ
Natorum, septemq; arces fumare videntur.
Lux vna euersas bis centum instare curules,
Ac iuuenum bis tricenis orbata gemebat
Millibus exhaustæ nutantia mœnia Romæ,
Atq; ea post Trebiã, post Thusci stagna profundi,
Nec sociûm numero pariter leuiore perempto.
Hæc inter sed enim reliqui pia turba senatus
Munera sortito inuadunt, celer omnia lustrans
Clamitat attonitus Fabius, non vlla relicta,
Credite cunctandi ratio, approperemus, vt hostis
Nequicquam armatos ausit succedere muros.
Dura inter pauidos alitur fortuna sedendo,

Et gliscunt aduersa metu, ite ite ocyus, arma
Diripite o pubes templis, vos atria raptim
Nudate, & clypeos in bella refigite captos.
Sat patriæ Iunius e numero, si ad prælia noster
Nil minuit pauor: in patulis illa horrida campis
Sit metuenda lues, muros haud fregerit vnquam
Exultare leuis nudato corpore Maurus.
Dum Fabius lapsas acuit formidine mentes,
Varronem aduentare vagus per mœnia rumor
Sparsit, & occulto perfundit pectora motu:
Haud secus, ac fractæ rector si forte carinæ
Littoribus solus vacuis, ex æquore sospes
Adnatet, incerti trepidant, tendántne, negént ve
Iactato dextras, ipsamq; odere salutem
Vnius amissa superantis puppe magistri.
Quam restare viro labem, qui accedere portis
Audeat, ac diuum veniat pauitantibus omen.
Hos mulcens questus Fabius, deforme docebat
Cladibus irasci, vulgumq; arcebat ab ira.
Aduersis etenim frangi non esse virorum,
Qui Martem inscribant genti, non posse dolores
Condere, & ex pœna solatia poscere luctus.
Si vero exprobrare sinant, sibi tristius illum
Illuxisse diem, quo castris viderit ire
Varronem, quàm quo videat remeare sine armis.
His dictis sedere minæ, & conuersa repente
Pectora, nunc fati miseret, nunc gaudia Pœno
Consulibus reputant cæsis erepta duobus.
Ergo omne effundit longo iam se agmine vulgus

Gratæ

Gratantum, magnaq; actum se credere mente.
Testantur, quòd fisus auis, sceptrisq; superbis
Laomedontiadum non desperauerit vrbi.
Nec minus infelix culpæ, grandiq; pudore
Turbatus Consul, titubantem ad mœnia gressum
Portabat lacrymans: deiectum attollere vultum,
Ac patrium aspicere, & luctus reuocare pigebat.
Quòd verò reduci, tum se populusq; patresq;
Offerrent, non gratari, sed poscere natos
Quisq; suos, fratresq; simul, miseræq; parentes
Ire videbantur, lacer anda ad Consulis ora.
Sic igitur muto lictore inuectus in vrbem,
Damnatum superis aspernabatur honorem.
At patres, Fabiusq; simul mœrore remoto,
Præcipitant curas. raptim & delecta iuuenta,
Seruitia armantur, nec claudit castra saluti
Postpositus pudor. infixum est Aeneia regna
Parcarum in leges quacunq; reducere dextra:
Proq; arce, & sceptris, & libertatis honore,
Vel famulas armare manus: primæua suorum
Corpora prætexto spoliant velamine, & armis
Insolitis cingunt. puerilis casside vultus
Clauditur, atq; hostis pubescere cæde iubetur.
Iidem obsecrantes, captiuum vulgus vt auro
Pensarent paruo, nec pauca fuere precantum
Milia, miranti durarunt prodere Pœno.
Cuncta adeo scelera, & noxam superauerat omnẽ
Armatum potuisse capi. tunc terga dedisse
Damnatis, Siculas longe meritare per oras

Impositum, donec Latio decederet hostis.
Hæc tum Roma fuit, post te, cui vertere mores
Si stabat fatis, potius Carthago maneres.

SILII ITALICI
LIB. VNDECIMVS.

HERM. BVSCHII PASIPH. arg. in lib. vndecimum.

Accepta ad Cannas ferali clade cruentas,
Mox sequitur populi defectio fœda Latini
Ad Tyrij tam fausta ducis, memorandaq; castra.
At Capua in primis, rebus sufflata secundis
Ausa fuit partem summi sibi poscere iuris.
Et reiecta suas victori pandere portas,
Inuito, & frustra Decio prohibente furorem.
Hic cùm inter mensas, Campanaq; pocula victor
Desidet, inuisum regem obtruncare parabat
Confidens animi iuuenis, cœptumq; minaci
Ense patrasset opus, ni se tenuisset euntem
Pactulo genitor: dehinc natus Amilcare fratrem
Mittit vt ad patriæ cupidas hæc nuntiet aures,
Pugnatum, & Cannas hostili cæde repletas.

AMBR-

AMBR. NICANDRI XI. libri catalepsis.

Ad Tyrios socij desciscunt, pectine Teutras
Gesta virûm canit, & Mago Carthagine certat.

Nunc age, quos clades insignis Iapyge campo
Verterit ad Libyam populos, Sarranaq; castra
Expediam. stat nulla diu mortalibus vsquam
Fortuna titubante fides, adiungere dextras
Certauere palàm rumpenti fœdera Pœno,
Heu nimium faciles læsis diffidere rebus.
Sæuior ante alios iras seruasse repostas,
Atq; odium renouare ferox in tempore Samnis.
Mox leuis, & sero pressurus facta pudore
Brutius, ambiguis fallax mox Appulus armis.
Tum gens, Hirpini, vana, indocilisq; quietem,
Et rupisse indigna fidem, ceu dira per omneis
Manarent populos fœdi contagia morbi.
Iamq; Atella suas, iamq; & Gallatia abegit,
Fas superante metu, Pœnorum in castra cohortes.
Inde Phalanteo leuitas animosa Tarento
Ausonium laxare iugum patefecit amicas
Alta Croton portas, Afrisq; ad barbara iussa
Thespiadum docuit submittere colla nepotes.
Idem etiam Locros habuit furor, ora vadosi
Littoris, Argiuos maior qua Græcia muros
Seruat, & Ionio luitur curuata profundo,

Lætas res Libyæ, & fortunam errore sequuta
Iurauit pauitans Tyrio sua prælia Marti.
Iam verò Eridani tumidissimus accola Celtæ
Incubuere malis iterum, veterisq; doloris
Tota se socios properarunt iungere mole.
Sed fas id Celtis, fas impia bella referre
Boiorum fuerit populis, Capuæne furorem,
Quem Senonū genti placuisse? & Dardana ab ortu
Mœnia, barbarico nondum sociata tyranno,
Quis nam mutato tantum nunc tempore credat?
Luxus, & insanis nutrita ignauia lustris,
Consumptusq; pudor peccando, vnusq; relictus
Diuitijs probrosus honor, lacerabat hiantem
Desidia populum, ac resolutam legibus vrbem.
Insuper exitio truculenta superbia agebat.
Nec vitijs deerant vires, non largior vlli
Ausoniæ populos sic tum fortuna fouebat
Auriq; argentiq; modus, madefacta veneno
Assyrio, manibus vestis, medioq; dierum
Regales epulæ, atq; ortu conuiuia solis
Deprensa, & nulla macula non illita vita.
Tum populo sæui patres, plebesq; senatus
Inuidia lacera; & collidens dissona corda
Seditio, sed enim interea temeraria pubes
Delicta augebat, pollutior ipsa senectus.
Nec quos vile genus, despectaq; lucis origo
Fœdabat, sperare sibi & deposcere primi
Deerant imperio, ac patriæ pereuntis habenas.
Quin etiam exhilarare viris conuiuia cæde

Mos

Mos olim, & miscere epulis spectacula dira,
Certantum ferro sæpe, & super ipsa cadentum
Pocula respersis non parco sanguine mensis.
Has astu aggressus, quo verteret acrius ægras
Ad Tyrios mentes, quia nulla sorte dataram
Certus erat Romam, neq; enim impetrata volebat
Pacfulo (fuit haud obscurum crimine nomen)
Hortatur summi partem deposcere iuris,
Atq; alternatos sociato consule fasces:
Et si partita renuant sedisse curuli
Aequatumq; decus, geminasq; videre secures,
Vltorem ante oculos, atq; ora astare repulsa.
Ergo electa manus gressu fert dicta citato.
Antistat cunctis præcellens Virius ore,
Sed genus obscurum, nulliq; furore secundus.
Impia dementis vulgi, & vix tota profudit
Consulta, & tumidis incendit vocibus aures.
Concordi fremitu renuentum effunditur asper
Toto è consilio clamor, tum quisq; fatigat
Increpitans, vocumq; tremit certamine templum.
Hic Torquatus auum fronte æquasisse seuera
Nobilis, heu Capua portantes talia dicta
Romuleis durastis, ait, succedere muris?
Ad quos non ausi Carthago atq; Hannibal, arma
Post Cannas afferre suas? unquamne per aures
It vestras, in Tarpeia cùm sede Latini
Orarent paria, haud verbis, haud voce, sed acri
Propulsum dextra, qui tum mandata superbo
Ore asportabat, tanto per limina templi

Turbine præcipitem reuoluti corporis actum,
Vt sæuo afflictus saxo, spectante piaret
Tristia dicta Ioue, & lueret verba impia letho?
En ego, progenies eius qui sede tonantis
Expulit orantem, & nuda Capitolia Consul
Defendit dextra: rapidum hunc, palmasq; virorum
Intentantem oculis, proauitaq; facta parantem,
Vt vidit maiore adeo crudescere motu,
Excipit his frendens Fabius, proli cuncta pudendi,
Sedes ecce vacat belli viduata procella:
Quem quæso è vobis huic imposuisse paratis?
Inq; locum Pauli quem nam datis? an tua Viri
Prima atq; ante alios sors concedente senatu
Te citat, ac nostris æquat iam purpura Brutus?
I demens, i quo tendis, tibi perfida fasces
Det Carthago suos. medio feruore loquentis
Impatiens vltra gemitu cohibere furorem
Fulminea toruum exclamat Marcellus ab ira.
Quæ tandem & quam lenta tenet patientia mentē
O confuse nimis Gradiui turbine Varro?
Vt perferre queas furibunda insomnia Consul?
Nonne exturbatos iam dudum limine templi
Præcipites agis ad portas? & discere cogis
Semiuiros, quod sit nostro de more creati
Consulis imperium? non vnquam sobria pubes
Et peritura breui, moneo, ocyus vrbe facesse.
Muros ante tuos (vt par est) debita ductor
Armatus responsa dabit, consurgere cuncti
Hinc pariter, magnoq; viros clamore premebant.

Necnon

Necnon & foribus propere Campana iuuentus
Extulit acta gradum, tantæq; dolore repulsæ
Concitus Hannibalem voluebat Virius ore.
Fuluius (huic iam spendebant præsagia mentis
Venturum decus, & Capuæ pereuntis imago
Iam tũ erat ante oculos) nõ si Carthaginis, inquit,
Ductorem vestris deuictum colla catenis
Romam victor agas, posthac intrare Quirini
Sacratas dabitur sedes. tende ocyus oro
Quò mens ægra vocat. referunt hæc inde citati
Mixta minis, & torua trucis responsa Senatus.
Tantáne omnipotens caligine mersa latere
Fata placet? veniet quondam felicior ætas,
Cùm pia Campano gaudebit consule Roma,
Et per bella diu, fasces, perq; arma, negatos
Vltro ad magnanimos referat secura nepotes:
Pœna superborum tamen hæc durabit auorum
Quòd non antè suos Capua ad suffragia mittet,
Quàm Carthago suos. postquã nunc dicta Senatus,
Nunc fata exposuit, tum veris falsa per artem
Virius admiscens, cecinit fatale cruenti
Turbati signum belli, furiata iuuentus
Arma Hannibalemq; volunt, ruit vndiq; vulgus,
Et Pœnos in tecta vocant, ingentia facta
Sidonij iuuenis celebrant, vt vicerit alpes
Herculei socius decoris, diuisq; propinquas
Transierit cursu rupes, vt cæde referta
Clauserit Eridani victor vada, victor vt idem
Lydia Romano turbarit stagna cruore,

Et Trebiæ ripas æterno nomine famæ
Tradiderit, Paulumq; idem inter prælia, & idem
Flamminium proceres rerum, demiserit vmbris.
His super excisam primori marte Saguntum,
Et iuga Pyrenes, & Iberum, & sacra parentis,
Iuratumq; viro bellum puerilibus annis
Accumulant, vnum ducibus tot cæde peremptis,
Tot fusis acie, stare inter prælia nullis
Attactum telis superûm, quum munere detur
Huic sociare viro dextras, & fœdere iungi.
Fastus & exanguis populi, vanumq; tumorem.
Nimirum Capua & dominatum perferat vrbis.
Ceu famulis fasces, æquataq; iura negantis.
Prorsus enim tanto potiorem nomine habendum.
Varronem, vt fugiat Consul fulgentior ostro.
Talia iactantes iam lectam forte parabant
Mittere, quæ Tyrios adiungat fœdere pubem.
Sed non inuictum ponebat pectora robur.
Tum solum Decius Capuæ decus, isq; receptus
In medios cœtus, neq; enim differre dabatur,
Itis, ait, ciues violanda ad iura parentum,
Damnatumq; caput temerati fœderis aris
Iungitis hospitio? quæ tanta oblinio recti?
Magnum vtiq; in magnis rebus, populisq; virisq;
Aduersis, seruare fidem. nunc tempus inire
Prælia pro Rutulis, nunc signa aciemq; mouere,
Dum trepidæ res, & medicinam vulnera poscunt.
Is locus officio, cùm cessant prospera, cumq;
Dura ad opem fortuna vocat, nam læta fouere

Haud

Haudquaquam magni est animi decus: hic age adesse.
Noui dijs animas similes, & pectora magnis
Nunquã angusta malis, capiũt (mihi credite) Cãnæ,
Et Thrasimena vada, & Pauli memorabile lethũ.
Hi sunt qui vestris infixum mœnibus hostem
Deiecere manu, & Capuam eripuere superbis
Samnitum iussis: hi sunt qui iura dedere,
Terrore expulso; Sidicinaq; bella remorunt.
Quos fugitis socios odijs? quósve additis? ille
Dardanius, cui sacra pater, cui nomina liquit
A Ioue ducta Capys, magno cognatus Iulo:
Ille ego semihomines inter Nasamonas, & inter
Sæuum, atq; æquantẽ rictum Garamãta ferarum,
Marmarico ponam tentoria mixtus alumno?
Ductoremq; feram, cui nunc pro fœdere, proq;
Iustitia est ensis, solaq; è sanguine laudes?
Non ita, non Decio permixtum fasq; nefasq;
Hæc vt velle queat, nullo vos inuida tanto
Armauit natura bono, quàm ianua mortis
(Quod patet) è vita non æqua, exire potestas.
Hæc vana auersas Decius iactauit ad aures.
Ast delecta manus iungebat fœdera Pœno.
Iamq; aderat præmissa duci turbante tumultu
Autololes numerosa cohors, ipse agmine magno
Festinata citus per campos signa mouebat.
Et Decius, nunc hora viri, nunc tempus, adeste
Dum Capua dignũ, dum me duce dextera vindex
Molitur facinus, procumbat barbara pubes,
Pro se quisq; alacres rapite hoc decus, hostis adire;

Si

Si parat, obstructas præbete cadauere portas,
Et ferro purgate nefas: hic denique solus
Eluerit sanguis maculatas crimine mentes.
Dumq; ea nequicquam, non vlli læta profatur
Audita asperitate viri, cœptoq; feroci,
Multa fœta gerens ira præcordia Pœnus
Astabat muris, propereq; accersere lectos
Immitem castris Decium iubet: horrida virtus,
Armatumq; fide pectus, rectiq; cupido
Et maior Capua mens, imperterrita mole
Inuicta stabat, toruoq; minantia vultu
Iussa ducis, verbisq; etiam incessebat amaris.
Quem Libyæ rector tot signa tot arma ferentis
Spernentem increpitans, magno clamore profatur:
Post Paulum, post Flaminium cõponimur, heu heu,
Vecordi Decio mecum certasse volenti.
In decus & famam lethi, rapite, inde citati
Signa duces, pateatq; mihi Campana vetante
Vrbs Decio, explorare libet noua bella mouenti
Cui patuere alpes, saxa impellentia cælum,
Atque vni calcata deo. suffuderat ora
Sanguis, & à toruo surgebant lumine flammæ.
Tum rictu spumas, & anhelis faucibus acta
Versabant penitus dirum suspiria murmur.
Sic vrbem ingreditur tanto comitante senatu,
Et vulgo ad spectanda ducis simul ora ruente,
Effundit cunctam rabiem, irarumq; procellas.
Necnon & Decio propiora pericula mentem
Flammarant, tempusq; adeo cernebat adesse,

Quo

Quo laudes ducis inuicti superaret inermis.
Non illum fuga, non clausi occuluere penates,
Sed liber, veluti nullus penetrasset in vrbem
Hannibal, intrepido seruauerat otia vultu.
Cùm iuuenem sæuis horrendum concitus armis
Inuadit globus, & pedibus sublime sedentis.
Ductoris sistit: tonat inde ferocibus alte
Incessens victor dictis, solúsne ruentem
Fulcire, ac reuocare paras à funere Romam?
O demens, en qui diuûm mihi munera tanta
Eripiat. Decio prorsus seruabar inerti,
Vincendus, Decio imbelli, cui fœmina nulla
Orta in Agenoreis nostræ Carthaginis oris
Cesserit: huic agedum (nam cur indigna feramus?)
Magnanimo miles meritas innecte catenas.
Dixerat, & nondum finem conuitia norant
Quum fera gens Decij constanti pectore corpus
Inuadit, vincitq; manus post terga catenis.
Illatus velut armentis super ardua colla
Cùm sese imposuit, victorq; immane sub ira
Infremuit leo, & immersis grauis vnguibus hæsit
Mandit anhelantem pendens ceruice iuuencum.
At Decius dum vincla ligant, necte ocyus, inquit.
Nam sic Hannibalem decet intrauisse catenas
Fœderis infausti pretium, sic victima prorsus
Digna cadat Decius, nec enim te sanguine Letum
Humano, sit fas cæsis placasse iuuencis.
En dextra, en fœ us, nondum tibi curia, nec dum
Templorum intranti postes, iam panditur acri

Impe-

Imperio carcer, perge ac primordia tanta
Accumula patribus factis, mihi fama sub vmbris
Te feret oppressum Capuæ cecidisse ruinis.
Nec plura effari concessum, obnubitur atra
Veste caput, trahiturq; ferox ante ora suorum.
Exin victor ouans sedato pectore tandem
Spectandis vrbis tectis, templisq; serenos
Lætus circunfert oculos, & singula discit:
Quis muris sator, & pubes sit quanta sub armis,
Quotq; auri pateant bello argentiq; talenta;
Nunc qualis frenata acies, nunc deinde pedestris
Copia quanta viris. monstrant Capitolia celsa,
Stellatesq; docent campos, Cereremq; benignam.
Iamq; diem ad metas defessis Phœbus olympo
Impellebat equis, fuscabat & Hesperus vmbra
Paulatim infusa, properantem ad littora currum.
Instituunt de more epulas, festamq; per vrbem
Regifice extructis celebrant conuiuia mensis.
Ipse deûm cultu, & sacro dignatus honore,
Præcipuis, multoq; procul splendentibus ostro
Accipitur sublime toris: non vna ministri
Turba gregis: posuisse dapes his addita cura,
His adolere focos, his ordine pocula ferre.
Nec non & certis struitur penus, aspera mensa
Pondera cælati fulgent antiquitus auri.
Eripiunt flammæ noctem, strepituq; mouentum
Murmurat alta domus; stupet inconsuetus opimæ
Sidonius mensæ miles, faciemq; superbi
Ignotam luxus, oculis mirantibus haurit.

Vesci

Vescitur ipse silens, & tantos damnat honores
Esse epulis, facilesq; coli tanto agmine mensas.
At quum pulsa fames, & Bacchi munera duram
Laxarunt mentem, cum fronti reddita demum
Lætitia, & positæ grauiores pectore curæ,
Personat Euboica Teuthras testudine Cymes
Incola, & obtusas immiti murmure sæuæ
Inter bella tubæ, permulcet cantibus aures.
Iamq; Iouem, & lætos per furta canebat amores,
Electræq; toros Atlantidos, vnde creatus
Proles digna deûm tum Dardanus, isq; tonanti
Vt det Erichthonium magna de stirpe nepotem.
Hinc Tros, hinc Ilus, generis tunc ordine longo
Assaracus, nulloq; minor famâve manûve,
Tum Capys vt primus dederit sua nomina muris.
Concelebrant plausu pariter Sidonia pubes,
Campanæq; manus, ante omnes ductor honori
Nominis augusto libat carchesia ritu,
Cætera quem sequitur, Bacchiq; ex more liquorem
Irrorat mensis turba, ardescitq; Lyæo.
Interea Tyrio resoluta in gaudia cœtu
Conuerso (neque enim iuuenis non digne sileri
Transmittam tua cœpta libens, famamq; negabo
Quanquam imperfectis, magnæ tamẽ indolis ausis)
Mens vna inuiolata mero, nullisq; venenis
Potando exarmata, decus pugnæq; necisq;
Sidoniæ tacito voluebat pectore molem.
Quoq; esset miranda magis tum sacra libido,
Pactulo genitus patrias damnauerat artes.

Is varijs oneratum epulis, atque atria tardo
Linquentem gressu comitatus pone parentem,
Postquam posse datum meditata aperire, nouosq;
Pandere conatus, & liber parte relicta
Tectorum à tergo patuit locus, accipe digna
Et Capua, & nobis, inquit, consulta, (togaq;
Armatum amota nudat latus) hoc ego bellum
Conficere ense paro, atque auulsum ferre tonanti
Rectoris Libyci victor caput. hic erit ille
Qui polluta dolis iam fœdera sanciet ensis.
Si perferre nequit spectacula tanta senectus,
Et tremit inceptis lasso maioribus æuo,
Et tu securis concede penatibus, & me
Linque meæ menti: summum tu credis, & æquas
Hannibalem superis, ô quantum nomine maior
Iam Pœno tibi natus erit: vibrabat ab ore
Ignis atrox, animusq; viri iam bella gerebat.
Cùm senior tanti pondus conaminis ægra
Iam dudum vix aure ferens, tremebundus ibidem
Sternitur, & pedibus crebro pauida oscula figens,
Per si quid superest vitæ, per iura parentis
Perq; tuam nostra potiorem nate salutem
Absiste inceptis oro, ne sanguine cernam
Polluta hospitia, ac tabo repleta cruento
Pocula, & euersas pugnæ certamine mensas.
Túne illum, quem nō acies, neque mœnia, & vrbes
Ferre valent, cùm frons propior, lumenq; corusco
Igne micat, túne illa viri quæ vertice fundit
Fulmina pertuleris? si viso intorserit ense

Di..m,

Diram, qua vertit per campos agmina, vocem?
Fallit te, mensas inter quòd credis inermem.
Tot bellis quæsita viro, tot cædibus armat.
Maiestas æterna ducem, si admoueris ora
Cannas, & Trebiã ante oculos, Thrasimenaq́; busta,
Et Pauli stare ingentem miraberis vmbram.
Quid tanto in casu, comitum, iuxtaq́; iacentum
Torpebunt dextræ? parce oro, & desine velle
Cui nequeas victor superesse: an tristia vincla
Et Decius non erudiunt componere mentem?
Talia commemorans, famæ maioris amore
Flagrantem vt vidit iuuenem, surdumq́; timori,
Nil vltra posco, refer in conuiuia gressum,
Approperemus ait, non iam tibi pectora pubis
Sidoniæ fodienda manu tutantia regem.
Hoc iugulo dextrã explora, nanque hoc tibi ferrum
(Si Pœnum inuasisse paras) per viscera lenta
Nostra est ducendum, tardam ne sperne senectam,
Opponam mẽbra, atq; ensem extorquere negatum
Morte mea eripiam. lacrymæ tunc ore profusæ,
Et magna superûm cura seruatus in arma
Scipiadæ Pœnus, nec tantum fata dederunt
Externa peragi dextra, pulcherrimus iræ,
Et dignus fieri compos memorabilis ausi,
Amisit quantam posito conamine laudem,
Cui tantum est voluisse decus. tum reddere sese
Festinant epulis, & tristia fronte serenant,
Donec læta virum soluit conuiuia somnus.
Postera lux Phaëtontis equos proferre parabat.

Iam rapidos, omni curru splendente sub vndis.
Et iuuenis magno generatus Amilcare, duras
Iam dudum exercet curas. Carthaginis arces
Ire ferox Mago, & patribus portare iubetur.
Nuntia facta ducis, præda & captiua leguntur
Corpora, direptæq; viris sub Marte cruento
Exuuiæ, fausti superis libamina belli.
Altera curarum Libycis dimittitur oris.
Heu Decius, reduci lentas seruatus ad iras,
Ni pœnæ iuuenem indignæ miseratus ab alto
Iuppiter, antiquam Batti vertisset ad vrbem.
Hic Pellea virum Ptolemæi sceptra, vehentum
Eripuere minis, resolutaq; vincula collo,
Atque eadem vitæ custos, mox deinde quieto
Accepit tellus ossa inuiolata sepulchro.
Nec Venerem interea fugit exoptabile tempus,
Pœnorum mentes cæco per læta premendi
Exitio, & luxu corda importuna domandi.
Spargere tela manu passim fallentia natis
Imperat, & tacitas in pectora mittere flammas.
Tum pueris dulce arridens: eat improba Iuno,
Et nos (nec mirum, quid enim sumus?) acta secūdis
Despiciat, valet illa manu, valet illa lacertis:
Paruula nos arcu puerili spicula sensim
Fundimus, & nullus nostro de vulnere sanguis.
Verum agite ô mea turba precor, nunc tēpus, adesse
Et Tyriam pubem tacitis exurite telis.
Amplexu, multoq; mero, somnoq; virorum,
Profliganda acies, quam non perfregerit ensis,

Non

Non ignes, non emissis Gradiuus habenis.
Combibat illapsos ductor per viscera luxus,
Nec pudeat picto fultum iacuisse cubili,
Nec crinem Assyrio perfundere pugnet amomo.
Ille sub hyberno somnos educere cælo
Iactator, tectis malit consumere noctes.
Ac ponat ritus vescendi, sæpe citato
Dum residet sub casside equo, discatq; Lyæo
Imbellem donare diem. tum deinde madenti
Post epulas sit grata chelys, segnisq; soporas
Aut nostro vigiles ducat sub numine noctes.
Hæc postquam Venus, applaudit lasciuus, & alto
Mittit se cælo niueis exercitus alis.
Sentit flammiferas pubes Maurusia pennas,
Et pariter fusis tepuerunt pectora telis,
Bacchi dona volunt, epulasq; & carmina rursus
Pieria liquefacta lyra, non acer aperto
Desudat campo sonipes, non vlla per auras
Lancea nudatos exercet torta lacertos.
Mollitæ flammis lymphæ languentia somno
Membra fouet, miserisq; bonis perit horrida virtus.
Ipse etiam afflatus fallente Cupidine ductor
Instaurat mensas dapibus, repetitq; volentum
Hospitia, & patrias paulatim decolor artes
Exuit, occulta mentem vitiante sagitta.
Altera iam patria, atque æquo sub honore vocatur,
Altera Carthago Capua, intactumq; secundæ
Fortunæ ingenium vitia ad latrantia quassant.
Nec luxus vllus, mersæq; libidine vitæ

Campanis modus: accumulant, variasq; per artes
Scenarum, certant epulas distinguere ludo,
Vt strepit assidue Phrygiam ad Nilotica loton
Memphis Amyclæo passim lasciua Canopo.
In primis dulcem, Pæno lætante, per aures
Nunc voce infundit Teuthras, nunc pectine cãtum.
Isq; vbi mirantem resonantia pollice fila
Ductorem vidit Libyæ, canere inde superbas
Aoniæ laudes sensim testudinis orsus,
Concordem citharæ mouit per carmina linguam,
Vincere linquenteis vitam quæ possit olores.
Atque hæc è multis carpsit mollissima mensæ
Facta antiqua virûm, placidas queis mulceat au-
Argolicis quondam populis (mirabile dictu) (res.
Exaudita chelys, lapidem testudine prompta
Ducere, & in muros posuisse volantia saxa.
Hæc Amphionio vallauit pectine Thebas,
Ac silice aggeribus per se scandente vocatis,
Iussit in immensum cantatas surgere turres.
Altera turbatum plectro moderata profundum,
Et tenuit Phocas, & in omni Protea forma
Traxit, & æquoreo portauit Ariona dorso.
Nam quæ Peliaca frenabat rupe canendo
Heroum mentes, & magni pectora Achillis,
Centauro dilecta chelys, compesceret iras
Percussa fide, vel pelagi, vel tristis auerni.
Nanque chaos, cæcam quondam sine sidere molem,
Non surgente die, ac mundum sine luce canebat.
Tum deus vt liquidi discussit stagna profundi,
Tellu

Tellurisq; globum media compage ligasset.
Vt celsum superis habitare dedisset olympum,
Castaq; Saturni monstrabat secula patris,
Sed quos pulsabat, Rhipheum ad Strimona, nerui
Auditus superis, auditus manibus Orpheus,
Emerito fulgent clara inter sidera plectro.
Hunc etiam mater, tota comitante sororum
Aonidum turba, mater mirata canentem,
Non illo Pangæa iuga, aut mauortius Hemus,
Non illo modulante sonos stetit vltima Thrace,
Cùm syluis venêre feræ, cùm montibus amnes.
Immemor & dulcis nidi, positoq; volatu
Non mota volucris captiua pependit in æthra.
Quinetiam Pagasæa ratis, cùm cærula nondum
Cognita terrigenis, pontoq; intrare negaret,
Ad puppim sacræ cithara eliciente carinæ:
Adductum cantu venit mare, pallida regna
Bistonios vates, flammisq; Acheronta sonantem
Placauit plectro, & fixit reuolubile saxum.
O diræ Ciconum matres, Geticiq; furores,
Et damnata deis Rhodope, tulit ora reuulsa
In pontum, ripis vtrinque sequentibus Hebrus.
Tum quoque cum rapidi caput à ceruice recisum
Portarent fluctus, subito erexere per vndas
Ad murmur cete toto exultantia ponto.
Sic tum Pierius, bellis durata virorum
Pectora, castalio frangebat carmine Teuthras.
Interea placida attulerant iam flamina terris
Magonem Libycis, lauro redimita subibat

Optatos puppis portus, pelagoq; micabant
Captiua arma procul celsa fulgentia prora.
At patulo surgens iam dudum & æquore late
Nauticus implebat resonantia littora clamor,
Et simul adductis percussa ad pectora tonsis,
Centeno fractus spumabat verbere pontus.
Nec lentum in medios rapienda ad gaudia vulgus
Procurrit fluctus, elataq; turba fauore
Certatim ingenti celebrant noua gaudia plausu.
Aequatur rector diuis, illum vndiq; matres,
Illum turba minor, moniti laudare nepotes,
Et senior manus, & iuxtà populusq;, patresq;,
Mactatis superûm dignantur honore iuuencis.
Sic patriam Mago, & portas ingressus ouanteis
Fraternæ laudis fama, ruit inde senatus,
Et multo patrum stipatur curia cœtu.
Tum diuos veneratus, auum de more vetusto,
Martem agit egregium, & fractas queis Itala tellus
Nitebatur opes, pars ipse haud parua laborum
Nuntio, pugnatum superis in vota secundis.
Est locus Aetoli signat quem gloria regis,
Possessus quondam prisca inter secula Dauno,
Humenteis rapido circundat gurgite campos
Aufidus, & stagnis intercipit arua refusis,
Mox fluctus ferit Adriacos, magnoq; fragore
Cedentem impellit retrorsum in æquora pontum.
Hîc Varro, & magnũ Latia inter nomina Paulus
Nomen, queis rerum ducibus permissa potestas,
Vix dum depulsa nigræ caligine noctis
Inuad

Inuadunt campum, & late fulgentibus armis
Accendunt vltro lucem surgentis Eoi.
Nos contrà (nam germanum furor acer agebat
Optatæ pugnæ) castris cita signa mouemus.
Intremuit tellus, & pulsus mugit Olympus.
Hîc fluuium, & campos abscondit strage virorum
Ductor, quo nunquam maiorem ad bella tulerunt
Rectorem terræ. vidi quum turbine sæuo
Ausonia, & sonitu bellantis fusa per agros
Vni terga daret, vidi quum Varro citato
Auferretur equo, proiectis degener armis.
Quin & magnanimum perfossο corpore telis
Stare super socium, vidi te Paule cadentem.
Aegateis ille, & seruilia fœdera, larga
Vltus cæde dies, non plus optasse liberet,
Quantum concesßit dexter Deus, altera iam lux
Si redeat, populis certe sis omnibus vna
Tum Carthago caput, terrasq; colêre per omnes.
Testes hi stragis, quos signum illustre superbis
Mos læua gestare viris. tum funditur ante
Ora admirantum præfulgens annulus auro,
Datq; fidem verbis, haud paruo insignis aceruo.
Hinc iterum repetens. restat nunc sedibus imis
Vertenda, atq; æquanda solo iam subruta Roma.
Adnitamur, ait, vires refouete tot haustas
Casibus, & pateant non parca æraria dextris,
Quas emimus bellis. desit iam belua tristis
Ausonijs terror, necnon alimenta fatigant.
Atque ea dum memorat, toruo conuersus in ora

Hannonis vultu, quem gliſcens gloria prauum
Ductoris ſtudio iam dudum agitabat acerbo.
Iamq; tibi dextras, incœptaq; noſtra probamus,
Iam fas Dardanio me non ſeruire colono.
An ne iterum Hānibalem dedi placet? atra veneno
Inuidiæ, nigroq; vndantia pectora felle
Tandem tot titulis, totq; exornata trophæis.
Infelix muta, dextra hæc, en dextera, quam tu
Aeneadis lacerare dabas, & littora, & amnes
Et ſtagna, & latos impleuit ſanguine campos.
Hæc Mago, atq; animos fauor haud obſcurus habe-
Cui ſimul inuidiâ, atq; ira ſtimulātibus Hāno: (bat.
Talia veſani iuuenis conuitia miror
Haud equidem, tumet ingenio, fraternaq; corda
Non tarde agnoſcas, & virus futile linguæ.
Qui ne mutatum vanis abſiſtere credas,
Nunc pacem orandam, nunc improba fœdere rupto
Arma reponenda, & bellum exitiale cauendum
Author ego, atque adeo voſmet perpendite quæſo
Quid ferat, haud aliud nobis cenſere relictum eſt.
Tela, viros, aurum, claſſis alimenta precatur,
Belligeramq; feram, victus non plura dediſſem.
Sanguine Dardanio Rutulos ſaturauimus agros,
Et iacet in campis Latium. deponere curas
Tandem ergo bone da victor, liceatq; ſedere
In patria, liceat non exhaurire rapacis
Impenſis belli vacuatos ſæpe penateis.
Nunc en, nunc inquam (falſa vt præſagia noſtra
Sint oro; mensq; augurio ludatur inani)

Haud

Haud procul est funesta dies, atrocia noui
Corda, ac prospicio natas è cladibus iras.
Vos ego vos metuo Cannæ, submittite signa,
Atque adeo tentate, agedum, & deposcite pacem.
Non dabitur, parat ille dolor (mihi credite) maius
Exitium accepto, citiusq; hæc fœdera victor
Quàm victus dabit, atque adeo qui tanta superbo
Facta sonas ore, & spumanti turbine perflas
Ignorantum aures, dic en germanus in armis
Ille tuus par Gradiuo, per secula tellus
Cui similem nunquam ductorem in bella creauit,
Mœnia Romuleæ cur nondum viderit vrbis?
Scilicet à gremio matrum rapiamus in hostem
Nondum portandis habiles grauioribus armis.
Aeratas iussu texamus mille carinas,
Atque omnis Libyæ quæratur belua terris,
Vt longa imperia, atque armatus proroget annos
Hannibal, & regnum trahat vsq; in tempora fati.
Vos verò (neq; enim occulto circundamur astu)
Ne dulceis spoliate domos, castrisq; potentum
Atque opibus sancite modum, pax optima rerum,
Quas homini nouisse datum est, pax vna triumphis
Innumeris potior, pax custodire salutem
Et ciues æquare potens, reuocetur in arces
Tandem Sidonias, & fama fugetur ab vrbe
Perfidiæ Phœnissa tua: si tanta libido
Armorum tenet, atque enses non reddere perstat
Poscenti patriæ, nil suppeditare furori
Hortor, & hæc fratri Magonem dicta referre.

Plura adnectentem (neque enim satiauerat iras
Dicendo) clamor turbat diuersa volentum.
Si Libyæ decus, haud vlli superabilis armis
Hannibal est iræ tibi, destituemus ad ipsas
Victorem metas? nec opum adiumenta feremus?
Inuidia vnius sceptra vt iam parta retardet?
Inde alacres tribuunt, quæ belli posceret vsus:
Absentiq; suum iactant sub teste fauorem.
Mox eadem terris placitum traducere Iberis,
Dum malus obtrectat facta immortalia liuor,
Nec sinit adiutas ductoris crescere laudes.

SILII ITALICI
LIB. DVODECIMVS.

HERM. BVSCHII PASIPH. arg. in lib. duodecimum.

Iam Zephyro in terras flatu redeunte tepenti,
Hostis Parthenopes ad muros agmina ducit.
Irritus hinc cœpti Cumas petit: inde profectus
Marte Dicarchæam parat exagitare iuuentam.
Hinc mouet ad trepidam belli molimina Nolam:
Marcello sed tum fractus, pulsusq; recessit.
Strenuus & Sardos tutatur ab hoste Libysso
Torquatus: miseras ardens incendit Acerras
Hannibal: inde tuos peritura Petilia muros.

Et dempta madidum luxu capit arce Tarentum.
Necnon & Capuam, totis iam viribus vrget
Dardanus obsessam: quam cùm recreare soluta
Obsidione nequit, Romam ruit acer ad altam
Hostis, vt armorum facto premat orbe vicißim.

AMBR. NICANDRI XII.
libri catalepsis.

Parthenopen dux Pœnus adit, Nolamq́; resedit
Ad Capuam, trepidæ tenditq́; ad mœnia Romæ.

IAm terra glaciale caput, fœcundaq́; nimbis
Tempora, & austrifero nebulosam vertice frontem,
Immitis condebat hyems, blandisq́; salubre
Ver Zephyris, tepido mulcebat rura sereno.
Prorumpit Capua Pœnus, vicinaq́; late
Præmisso terrore quatit. ceu condita bruma
Dum Rhiphæa rigent Aquilonis flamina, tandem
Euoluit serpens arcano membra cubili,
Et splendente die nouus emicat, atque coruscum
Fert caput, & saniem sublatis faucibus efflat.
At Libyci ducis vt fulserunt signa per agros,
Desolata metu cuncta, & suadente pauore
Vallo se clausere simul, trepidiq́; salutis
Expectant ipsis metuentes mœnibus hostem.
Sed non ille vigor, qui ruptis alpibus arma
Intulerat; dederatq́; vias, Trebiaq́; potitus,

Mæonios Italo scelerauit sanguine fluctus.
Tunc inerat, molli luxu madefacta, meroq;
Illecebris somni, torpentia membra fluebant,
Queis gelidas suetum noctes thorace grauatis
Sub Ioue non æquo trahere, & tentoria sæpe
Spernere, vbi hyberna ruerẽt cum grandine nimbi,
Ac ne nocte quidem clypei, ensésve reposti,
Nõ pharetræ, aut iacula, & pro mẽbris arma fuere.
Tunc graue caßis onus, maioraq; pondera visa
Parmarum, ac nullis fusæ stridoribus hastæ:
Prima instaurantem sensit certamina, mitis
Parthenope, non diues opum, non spreta vigoris:
Sed portus traxere ducem, secura volentem
Aequora, quæ peteret veniens Carthagine puppis.
Nam molles vrbi ritus, atque hospita Musis
Otia, & exemptum curis grauioribus æuum,
Sirenum dedit vna suum & memorabile nomen
Parthenope muris Acheloias, æquore cuius
Regnauere diu cantus, cum dulce per vndas
Exitium miseris caneret non prospera nautis.
Hæc pone aggressus (nam frõtem clauserat æquor)
Mœnia, non vllas valuit perfringere Pœnus
Tota mole vias, frustraq; inglorius ausi,
Pulsauit quatiens obstructas ariete portas.
Stabat Cannarum Graia ad munimina victor
Nequicquam, & cautæ mentis consulta probabat
Euentu, qui post Dauni flagrantia regna
Sanguine Tarpeias ire abstinuisset ad arces.
En qui nos segnes, & nescire addere cursum

Fatis

Fatis iactastis, quod vobis scandere nuper
Non acie ex ipsa concessum mœnia Romæ,
Intrate, atque epulas promissas sede tonantis
His quæ Graia manus defendit, reddite tectis.
Talia iactabat, famæq; pudore futuræ
Irritus, incœpta primus si absisteret vrbe
Audebat cuncta, atque acuebat fraudibus enses.
Sed subitæ muris flammæ, totoq; fluebant
Aggeris anfractu tela improuisa per auras.
Haud secus, occuluit saxi quos vertice fœtus
Ales fulua Iouis, tacito si ad culmina nisu
Euasit serpens, terretq; propinquus hiatu,
Illa hostem rostro, atque assuetis fulmina ferre
Vnguibus incessens, nidi circumuolat orbem.
Tandem ad vicinos Cumarum vertere portus
Defessus subigit, varioq; lacessere motu
Fortunam, & famæ turbando obstare sinistræ.
Sed custos vrbi Gracchus tutela, vel ipsis
Certior arcebat muris, iterumq; sedere
Portis, atque aditus iterum sperare vetabat.
Lustrat inops animi, rimatur & omnia circum
Alite vectus equo, rursusq; hortatibus infit
Laudum agitare suos, proh dij, quis terminus inquit
Ante vrbes standi Graias, oblite tuorum
Factorum miles? quis erit modus? Alpibus astat
Nimirum maior moles, & scandere cælum
Pulsanteis iubeo scopulos: quanquam altera detur
Si similis tellus, aliæq; repente sub astra
Exurgant rupes, non ibis? & arduus arma

Me

Me ducente feres? tenet heu Cumanus hiantem
Agger adhuc, murusq; tenet, Gracchumq; moueri
Non ausum portu, paruo in discrimine cerno.
An vobis gentes, quæcunque labore parastis
Casu gesta putent? vos per Tyrrhena fauentum
Stagna Deûm, per ego & Trebiā, cineresq; Saguthi
Obtestor, dignos iam vosmet reddite vestra
Quā trahitis fama, & reuocate in pectore Cānas.
Sic ductor fessas luxu, attritasq; secundis
Erigere, & verbis tentabat sistere mentem.
Atque hic perlustrans aditus, fulgentia cernit
Arcis templa iugo, quorum tum Virius alta
Immitis ductor Capuæ, primordia pandit.
Non est hoc, inquit, nostri quod suspicis æui,
Maiores fecere manus, cùm regna teneret
Dictæi regis, (sic fama est) linquere terras
Dædalus inuenit: nec toto signa sequenti
Orbe dare, ætherias aliena tollere in auras
Ausus se penna, atque homini monstrare volatus.
Suspensum hic librans media inter nubila corpus,
Enauit, superosq; nouus conterruit ales.
Natum etiam docuit falsæ sub imagine plumæ
Attentare vias volucrum: lapsumq; solutis
Pennarum remis, & non felicibus alis
Turbida plaudentem vidit freta. dumq; dolori
Indulget subito, motis ad pectora palmis,
Nescius heu planctu duxit moderante volatus.
Hic pro nubiuago gratus pia templa meatu
Instituit Phœbo, atque audaces exuit alas.

Viribus hæc, sed enim ductor numerabat inertes.
Atque actos sine Marte dies, ac stare pudebat.
Ingemit aduersis, respectan; q; irrita tecta
Vrbe Dicarchæa parat exatiare dolorem.
Hic quoque nunc pelagus, nunc muri saxea moles.
Officit audenti, defensantumq; labores.
Dumq; tenet socios, dura atque obsepta viarum
Rumpere nitenteis lentus labor, ipse propinqua
Stagnorum terræq; simul miracula lustrat.
Primores adsunt Capuæ, docet ille tepentes.
Vnde ferant nomen Baiæ, comitemq; dedisse
Dulichiæ puppis stagno sua nomina monstrat.
Ast hic Lucrino mansisse vocabula quondam
Cocyti memorat, medioq; in gurgite ponti
Herculeum commendat iter, qua dispulit æquor
Amphitryoniades armenti vector Iberi.
Ille olim populis dictum Styga, nomine verso
Stagna inter celebrē nunc mitia monstrat Auernū.
Tum tristi nemore atq; vmbris nigrātibus horrēs,
Et formidatus volucri, lethale vomebat
Suffuso virus cælo, stygiaq; per vrbes
Relligione sacer, sæuum retinebat honorem.
Hinc vicina palus, fama est Acherontis ad vndas,
Pandere iter, cæcas stagnante voragine fauces
Laxat, & horrendos aperit telluris hiatus,
Interdumq; nouo perturbat lumine manes.
Ac iuxta caligante situ, longumq; per æuum
Infernis pressas nebulis, pallente sub vmbra
Cymmerias iacuisse domos, noctemq; profundam

Tar-

Tartareæ narrant vrbis: tum sulfure & igni
Semper anhelantes, coctoq; bitumine campos
Ostentant, tellus atro exundante vapore
Suspirans, vstisq; diu calefacta medullis
Aestuat, & stygios exhalat in aëra flatus.
Parturit, & tremulis metuendum exibilat antris.
Interdumq; cauas luctatus rumpere sedes,
Aut exire foras, sonitu lugubre minaci
Mulciber immugit, lacerataq; viscera terræ
Mandit, & exesos labefactat murmure monteis.
Tradunt Herculea prostratos mole gigantes
Tellurem iniectam quatere, & spiramine anhelo
Torreri late campos, quotiesq; minatur
Rumpere cõpagem impositam, expallescere cælum,
Apparet Prochyte sæuum sortita Mimanta.
Apparet procul Inaryme, quæ turbine nigro
Fumantem premit Iapetum, flammasq; rebelli
Ore eiectantem, & siquando euadere detur
Bella Ioui rursus superisq; iterare volentem.
Monstrantur Vesena iuga, atque in vertice summo
Depasti flammis scopuli, fractusq; ruina
Mons circùm, atque Aetnæ fatis certantia saxa.
Necnon Misenum seruantem Idæa sepulchro
Nomina, & Herculeos videt ipso in littore Baulos.
Miratur pelagiq; minas, terræq; labores.
Quæ postquam perspecta viro, regressus ad altos
Inde Pherecyadum muros, & frondentia læto
Palmite deuastat Nysæa cacumina Gauri.
Hinc ad Chalcidicã transfert citus agmina Nolam.

Campo Nola sedet, crebris circundata in orbem
Turribus, & celso facilem tutatur adiri
Planiciem vallo: sed qui non turribus arma
Defendenda daret, verum vltro mœnia dextra
Protegeret, Marcellus opem auxiliumq; ferebat.
Isq; vbi Agenoream procul aduentare per æquor,
Et ferre ad muros nubem videt, arma, cruentus
Hostis adest, rapite arma viri, clamatq; capitq;.
Circunstant rapidi iuuenes, aptantq; frementi
Sanguineas de more iubas: sonat inde citato
Agmina disponens passu, tu limina dextræ
Seruabis portæ Nero: tu conuerte cohortes
Ad læuam patrias, & Larinantia signa,
Clarum Volscorum Tulli decus: ast vbi iusso,
Per tacitum ruptis, subita vi, fundite portis
Telorum in campos nimbum, ferar ipse reuulsa
In medios, equitumq; traham certamina porta.
Dumq; ea Marcellus, iam claustra euellere Pœni
Et scalis spretos tentabant rumpere muros.
Insonuere tubæ passim, clamorq; virorum,
Tinnitusq; simul litui, raucoq; tumultu
Cornua, & in membris concussa furentibus arma.
Fertur acerba lues disiectis incita telis,
Effusæq; ruunt inopino turbine turmæ,
Improbus vt fractis exundat molibus amnis,
Propulsum vt Borea scopulis impingitur æquor,
Vt rupto terras inuadunt carcere venti.
Nec terrente Libys visu armorumq; virumq;
Deiectum sperare valet, dux Dardanus instat

Attonito progressus equo, tergisq; ruentum
Incumbens hasta, socios nunc voce fatigat.
Perge age, fer gressus, dexter deus, horaq; nostra est,
Hac iter in muros Capuae: nunc rursus in hostem
Conuersus, sta, quò raperis? non terga tuorum,
Te ductor Libyae increpito, stat campus, & arma,
Et Mars in manibus, dimitto à caede cohortes.
Spectemur soli, Marcellus praelia posco.
Sic rector Latius: iuuenisq; inuadere pugnam
Barcaeo suadebat honor, pretiumq; pericli.
Sed non haec placido cernebat pectore Iuno,
Caeptoq; auertit suprema in fata ruentem.
Sistere perculsos ille, & reuocare laborat.
Talésne è gremio Capuae, tectisq; sinistris
Egredimur? state ô miseri, queis gloria summa
Dedecori est, nil vos hodie (mihi credite) terga
Vertentes fidum expectat: meruistis vt omnis
Ingruat Ausonia, & saeuo mauorte parastis,
Ne qua spes fusos pacis vitaeq; maneret.
Vincebat clamore tubas, vocisq; vigore
Quamuis obstructas saeuus penetrabat in aures.
Polydamanteis iuuenis Pedianus in armis
Bella agitabat atrox, Troianaq; femina, & ortus
Atq; Antenorea sese de stirpe ferebat,
Haud leuior generis fama, sacroq; Timauo
Gloria, & Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus, Venetaeq; ex ordine gentes,
Atq; Apono gaudens populus, seu bella cieret,
Seu Musas placidus, doctaq; silentia vitae

Mallet,

Mallet, & Aonios plectro mulcere labores
Non ullum dixere parem, nec notior alter.
Qui postquam effusis vrgens vestigia frenis
Pœnorum, iuxta galeam atq; insigne perempti
Agnouit spolium Pauli, puer illa gerebat
Non paruo lætus ductoris munere Cinyps,
Dilectus Pœno Cinyps, quo gratior ore
Non fuit, ac nulla nituit plus fronte decoris.
Quale micat semperq; nouū est, quod Tyburis aura
Pascit ebur, vel qui miro candoris honore
Lucet in aure lapis, rubris aduectus ab vndis.
Quem postquam egregium cristis, & casside nota
Fulgentem extremo Pedianus in agmine vidit,
Cùm subita ante oculos Pauli emersisset imago
Sedibus infernis, amissaq; posceret arma,
Inuadit frendens, tune ignauissime sacri
Portabis capitis, quæ non sine crimine vester
Inuidiaq; deûm gestaret tegmina ductor?
En Paulus. vocat inde viri ad spectacula manes
Et fugientis agit costis penetrabile telum.
Tum delapsus equo, galeam atq; insignia magni
Consulis abrumpit dextra, spoliatq; videntem.
Soluitur omne decus letho, niueosq; per artus
It stygius color, & formæ populatur honores.
Ambrosiæ cecidere comæ, violataq; ceruix
Marmoreum in iugulum collo labente recumbit.
Haud secus oceano rediens Cythereius ignis,
Cùm sese Veneri iactat splendore refecto,
Si subita inuadat nubes, hebetatur, & atris

Decrescens tenebris, languentia lumina condit.
Ipse etiam capta Pedianus caßide, nudos
Attonitus stupet ad vultus, irasq; coërcet.
Tum galeam magno ad socios clamore reportans
Immitem quatiebat equum, spumantia sæuo
Frena cruentantem morsu, cui turbidus armis
Obuia Marcellus rapido tulit ora tumultu:
Agnoscensq; decus, macte ô virtutis auitæ
Macte Antenoride, nunc, inquit, rapta petamus
Quod superest Libyci ductoris tegmina, & ardens
Terrificis sæuam fundit stridoribus hastam.
Nec forsan voti vanus foret, obuia ni vis
Gestaris opposito tenuisset corpore telum.
Qui dum vicinis ductorem protegit armis,
Transabijt non hunc sitiens grauis hasta cruorem,
Ingentesq; minas mutata morte peregit.
Auehitur raptim ductor, discrimine lethi
Turbatus, cursumq; ferens ad castra capeßit.
Iamq; fugæ immodicus tendit certamine gressum
Præcipitem, versis Pœnorum exercitus armis,
Assequitur telis hostis, longasq; viritim
Exatiant iras cladum, cæloq; cruentos
Certatim ostentant, & dijs vltoribus enses.
Ille dies primo docuit, quod credere nemo
Auderet superis, Martis certamine sisti
Posse ducem Libyæ: raptant currusq; virosq;
Massylamq; feram, & viuis auulsa reportant
Tegmina bellantum, atq; abeunt sub cuspide terga
Contenti vidisse ducis: tum Martis adæquant

Marcellum

Marcellum decori, graditur comitante triumpho
Maior, quàm ferret cùm victor opima tonanti.
Inde furens postquam vallo vix depulit hostem
Ductor Agenoreus, quando hanc, quantoq; cruore
Hostili, labem eluerim? mea terga videre
Contigit Ausoniæ? méne, inquit, summe deorum
Post Trebiam statuis tam tristi funere dignum?
Vosq; inuicta diu, nunc heu sine Marte iuuentus
Debellata bonis Capuæ, non degener ipse
Gestorum, Ausonijs verti victricia signa,
Vobis terga dedi, vidi cùm ad bella vocarem,
Non secus atq; Italo fugere à ductore pauentes.
Quid reliquum prisci Martis tibi, qui dare terga
Me reuocante potes? fundebat talia Pœnus,
Et Latiæ sese Nolana ad mœnia turmæ
Portantes spolia insigni clamore ferebant.
At consueta graues per longum audire suorum
Euentus Roma, & nunquam recreare secundis,
Allato tandem faustæ certamine pugnæ
Erigitur, primoq; deûm se munere tollit.
Ante omnes pigra in Martem, fugiensq; laborum
Dum bellum tonat, & sese furata iuuentus
Dat pœnas latebræ, tum qui dulcedine vitæ,
Inuenere dolos, iurataq; fœdera Pœno
Corrupere, notant, & purgant crimine gentem.
Punitur patriam meditantum linquere terram
Consilium infelix, scelerataq; culpa Metelli.
Talia corda virûm: sed enim non fœmina cessit
Mente æquare viros, & laudis poscere partem.

Omnis præ sese portans capitisq; manusq;
Antiquum decus, ac direpta monilia collo,
Certatim matrona ruit, belloq; ministrant.
Haud tanta cessisse viros in tempore tali
Laudis sorte piget: factoq; in secula ituro
Lætantur tribuisse locum: tum celsa senatus
Subsequitur turba, in medium certamine magno
Priuatæ cumulantur opes, nudare penates,
Ac nihil arcanos vitæ melioris ad vsus
Seposuisse iuuat, coit & sine nomine vulgus.
Corpore sic toto ac membris Roma omnibus vsa,
Exangues rursus tollebat ad æthera vultus.
Addunt spem miseris dulcem Parnasia cyrrha
Portantes responsa viri, nam læta ferebant
Exaudisse adytis, sacra cùm voce tonaret
Antrum, & mugiret Phœbo iam intrata sacerdos.
Soluite gens Veneris grauiores corde timores,
Aduersa, & quicquid duri sub Marte manebat,
Exhaustum est vobis, restant leuiora laborum,
Et sine pernicie terror, dijs vota, precesq;
Ferte modo, & tepidos aris libate cruores,
Neu date terga malis, aderit Gradiuus, & ipse
Delius auertet propiora pericula vates,
Troianos notus semper minuisse labores.
Sed vero, sed enim ante omnes altaria fument
Centum festa Ioui, centum cadat hostia cultris.
Ille trucem belli nubem, sæuasq; procellas
In Libyam violenter aget, spectabitis ipsi
Aegida turbato quatientem in prælia mundo.

Ast ea Parnasi postquam clamata sub antris
Allatum, vulgiq; deus peruenit ad aures,
In Capitolinas certatim scanditur arces,
Sternunturq; Ioui, & delubrū sanguine honorant.
Tum paeana canunt, responsaq; fida precantur.
Interea assuetis senior Torquatus in armis,
Sardoas patrio quatiebat milite terras.
Nanq; ortum Iliaca iactans ab origine nomen
In bella Hampsagoras Tyrios renouata vocarat.
Proles pulchra viro, nec tali digna parente
Oscius erat: cuius fretus fulgente iuuenta
Ipse asper paci, crudos sine viribus annos
Barbarici studio ritus, resonebat in armis.
Isq;, vbi Torquatum raptim properatur ferentem
Signa videt, pugnaeq; auidas accedere dextras,
Fraude loci nota, latebrosa per auia saltus
Euolat, & prensa fugae compendia carpens,
Occulta tegitur valle, & frondentibus vmbris.
Insula fluctisono circunuallata profundo
Castigatur aquis, compressaq; gurgite, terras
Enormes cohibet, nudae sub imagine plantae.
Inde Ichnusa prius Graijs memorata colonis,
Mox Libyci Sardus generoso sanguine fidens,
Herculis ex sese mutauit nomina terrae.
Affluxere etiam, & sedes posuere coactas
Dispersi pelago, post eruta Pergama, Teucri:
Nec paruum decus, aduecto cum classe paterna
Agmine Tespiadum, terris Iolae dedisti.
Fama est, cum laceris Actaeon flebile membris

Supplicium lueret, spectatæ in fonte Dianæ,
Attonitum nouitate mali fugisse parentem
Per freta Aristæum, & Sardoos isse recessus,
Cyrenem monstrasse ferunt noua littora matrem.
Serpentum tellus pura, ac viduata venenis,
Sed tristis cælo, & multa vitiata palude.
Qua videt Italiam, saxoso torrida dorso
Exercet scopulis late freta, pallidaq; intus
Arua coquit nimium, cancro fumantibus austris.
Cætera propensæ Cereris nutrita fauore.
Hoc habitu terræ nemorosa per inuia crebro
Torquatum eludens hostis, Sidonia pugnæ
Tela expectabat, sociosq; laboris Iberos.
Qui postquam appulsis animos auxere Carinis,
Haud mora prorumpit latebris, aduersaq; late
Agmina inhorrescunt, longumq; coire videtur,
Et conferre gradum: media interualla patentis
Corripiunt campi properatis eminus hastis.
Donec ad expertos enses, fidissima tela
Peruentum, dura inde lues, ceduntq;, caduntq;,
Alterniq; animas sæuo in mucrone relinquunt.
Non equidem innumeras cædes, totq; horrida facta
Sperarim tanto digne pro nomine rerum.
Pandere, nec dictis bellantum æquare calorem.
Sed vos Calliope nostro donate labori
Nota parum magni longo tradantur in æuo
Facta viri, & meritum vati sacremus honorem.
Ennius antiqua Mesappi ab origine regis
Miscebat primas acies, Latiæq; superbum

Vitis adornabat dextra decus, hispida tellus
Miserunt Calabri, Rudiæ genuere vetustæ,
Nunc Rudiæ solo memorabile nomen alumno,
Is prima in pugna, vates vt Thracius olim
Infestam bello quateret cum Cizicus Argon,
Spicula deposito Rhodopeia pectine torsit,
Spectandum sese non parua strage virorum
Fecerat, & dextræ gliscebat cædibus ardor.
Aduolat æternum sperans fore, pelleret Oscus
Si tantam labem, ac perlibrat viribus hastam.
Risit nube sedens vani conamina cœpti,
Et telum procul in ventos dimisit Apollo.
Ac super his nimium iuuenis, nimiumq; superbi
Sperata hausisti, sacer hic, ac magna sororum
Aonidum cura, & dignus Apolline vates.
Hic canet illustri primus bella Itala versu,
Attolletq; duces cælo, resonare docebit
Hic latis Helicona modis, nec cedet honore
Ascræo famave seni. sic Phœbus, & Osco
Vltrix per geminum transcurrit tempus arundo.
Vertuntur iuuenis casu perculsa per agros
Agmina, & effusæ pariter dant terga cateruæ,
Dum pater audita nati nece turbidus iræ
Barbaricum, atq; immane gemẽs, transfigit anhelũ
Pectus, & ad manes vrget vestigia nati.
At Libyæ ductor Marcello fractus, & acri
Contusus pugna, campos damnarat, & arma
Verterat ad miseras non æqui Martis Acerras.
Inde vbi permisit flammis, atq; ensibus vrbem,

Nuceriæ nihilo leuior nec parcior ira
Incußit sese, atq; æquauit mœnia terræ.
Post, Casilina sibi multum obluctatus iniquis
Defendentum armis, ægre reserauerat astu
Limina, & obseßis vitam pensauerat auro.
Iamq; in Dauniagos perfundens agmina campos
Flectebat rabiem, quò præda vel ira vocasset,
Fumabat versis incensa Petilia tectis,
Infelix fideï, miseræq; secunda Sagunthos,
Ac quondam Herculeam seruare superba pharetrã.
Verterat & mentem Tyria ad conata Tarentus,
Portisq; intrarant Pœni, sed enim arce corusca
Fisa loco manus Ausoniæ, stipata sedebat.
Hîc (miranda) mouens classem, quæ condita portu
Astabat, nanq; angustis è faucibus æquor
Erumpit scopulos inter, patuloq; recessu
Effundit campis secretum gurgite pontum.
Inclusas igitur, quibus haud enare dabatur
Arce superposita, claustris maris extulit astu,
Perq; auersa tulit portatus in arua carinas.
Lubrica roboreis aderant substramina plaustris;
Atq; recens cæsi tergo prolapsa iuuenci
Aequoream rota ducebat per gramina puppim.
Et iam per colles, dumosq; ad litus adacta
Innabat pelago, veniens sine remige classis.
Nuntius interea, vectis non more carinis,
Terentem freta, curarum feruoribus implet.
Dum procul Oebalios auet expugnare nepotes,
Et primus rostris sulcet naualibus aruas

Obsessos

Obsessos Capuæ muros, claustra ipsa reuelli
Portarum, ac totum miseris incurrere bellum.
Linquit cœpta ferox, pennasq; addente pudore,
Atq; ira simul, immani per proxima motu
Euolat, & minitans auida ad certamina fertur.
Haud secus amisso tigris si concita fœtu
Emicet, attonitæ pauois lustratur in oris
Caucasus, & saltu transmittitur alte Ganges,
Donec fulmineo partus vestigia cursu
Colligit, & rabiem prenso consumit in hoste.
Obuius huic sparso Centenius agmine raptim
Funditur, audendi prauus, facilisq; pericli.
Sed paruum decus Hannibali, nam vitis honore
Perfunctus Latiæ, subito stimularat agresteis,
Semermemq; manum sternendam obiecerat hosti.
Bis septem demissa neci, nec substitit agmen,
Millia bis septem, quæ non sollertior ense,
Sed genus insignis, iustis ducebat in armis
Fuluius, ast æque per corpora fusa iacentum
Raptum iter est, victorq; moram non passus eundi.
Exequiæ, tantum famam nomenq; volentem
Horrificæ mentis, tenuerunt funere læto.
Nanq; per insidias (infandum) & ab hospite cæsus,
Colloquium & promissa petit dum perfida gentis
Lucanæ Gracchus, cæco circundatus astu
Occiderat, laudemq; Libys rapiebat humandi.
Sed non vt scitum celerare ad mœnia Pœnum
Astabat res vllo loco. iam Consul vterq;
Præcipites aderant, Nola vis omnis & Arpis

Aeui

Aeui floridior Fabius, rapida arma ferebant,
Hinc Nero, & hinc volucres Syllanus nocte dieq;
Impellebat agens, properata ad bella, cohortes,
Vndique conueniunt, pariterq; opponere cunctos
Vni ductores iuueni placet, arduus ipse
Tifata inuadit propior, quà mœnibus instat
Collis, & è tumulis subiectam despicit vrbem.
Verùm vbi tot sese circunfundentibus armis
Vallatas sociûm portas, vniq; negari
Intrauisse sibi, Capuaq; erumpere cernit,
Anxius aduentus, nunc ferro frangere cœtum
Obstantum meditatur, & huic nunc auia cœpto
Consilia, atque astu quærit tot millia portis
Abstrahere arctatis, cinctosq; resoluere muros.
Sic igitur secum, curasq; ita corde fatigat:
Quò mens ægra vocas? rursúsne pericula sumam
Non æquus regione loci? Capuaq; vidente
Terga dabo? an residens vicini ve tice montis
Excindi ante oculos patiar socialia tecta?
Non ita me experti Fabius, Fabioq; magister
Turbarum expertor, cùm clausos milite colles
Euasi victor, sparsosq; per arua iuuencos
Iactare accensis stimulaui cornibus ignes.
Haud dum omnes abiere doli, defendere nobis
Si Capuam ereptũ est, dabitur circũdare Romam.
Hæc postquã placita, & tenuit sententia mentem,
Non expectato Titan dum gurgite lucem
Spirantes proferret equos, impellit in agmen
Voce manuq; viros, & cœpta immania pandit.

Perge, age, vince omnem miles virtute laborem,
Et quantum humani possunt se tendere passus,
Arduus accelera, Romam petis: hoc iter Alpes,
Hoc Cannæ statuere tibi, eia incute muris
Vmbonem Iliacis, Capuæq; rependе ruinas,
Quam tanti fuerit cadere, vt Palatia cernas
Et demigrantem Tarpeia sede tonantem.
Instructi glomerant gressus, Roma auribus hæret,
Roma oculis, creduntq; ducis sollertibus actis
Aptius id cœptum, quam si duxisset ab ipso
Fatali Aeneadis campo, Vulturna citata
Transmittunt aluo vada, postremiq; relinquunt
Tardandis Italis corruptas igne carinas.
Tum Sidicina legunt pernicibus arua maniplis,
Threiciamq; Calen, vestras à nomine nati
Orithyia domos, hinc Alifinus Iaccho
Haud inaratus ager, nymphisq; habitata Casini
Rura euastantur: mox & vicinus Aquinas,
Et quæ fumantem texere giganta Fregellæ
Agmine carpuntur volucri: fert concitus inde
Per iuga celsa gradum, duris quà rupibus hæret
Bellator Frusino, & surgit suspensa tumenti
Dorso, frugiferis cerealis Anagnia glebis.
Iamq; adeo est campos ingressus, & arua Labici,
Linquens Telegoni pulsatos ariete muros,
Haud dignã inter tãta morã, nec amœna retẽtant
Algida, nec iuxta Iunonis tecta Gabinæ.
Præceps ad ripas immani turbine fertur,
Sulfureis gelidus quà serpit leniter vndis.

Ad

Ad genit rem Anio, labens sine murmure Tybrim,
Hic vt signa ferox, dimensaq; castra locauit,
Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsis
Ilia prima vadis, sacro se coniugis antro
Condidit, & cunctæ fugerunt gurgite nymphæ.
At matres Latiæ, ceu mœnia nulla supersint,
Attonitæ, passim furibundis gressibus errant.
Ante oculos astant laceræ trepidantibus vmbræ,
Quæq; grauem ad Trebiam, quæq; ad Ticina fluēta
Oppetiere necem, Paulus Gracchusq; cruenti
Flaminiusq; simul, miseris ante ora vagantur.
Clausit turba vias, stat celsus, & asper ab ira,
Ingentemq; metum toruo domat ore senatus.
Interdum tamen erumpunt sub casside fusæ
Per tacitum lacrymæ, quidnam fortuna minetur,
Quídve parent superi: pubes dispersa per altas
Stat turres, atque huc ventum sub corde volutat
Vt iam Roma satis credat defendere muros.
Pœnus vt ad somnos vix totam cursibus actæ
Indulsit pubi noctem, vigil ille, nec vllam
Ad requiem facilis, credensq; abscedere vitæ
Quod sopor eripiat tempus, radiantibus armis
Induitur, Nomadumq; iubet prorumpere turmas.
Inde leuis frenis circum pauitantia fertur
Quadrupedante sono perculsæ mœnia Romæ.
Nunc aditus lustrat, clausas nunc cuspide pulsat
Infesta portas, fruiturq; timore pauentum.
Nunc lætus celsis astans in collibus, intrat
Vrbem oculis, discitq; locos, causasq; locorum.

Ac le

Ac legeret visu cuncta, & penetraret in omneis
Spectando partes, ni magno turbine adesset
Fuluius, haud tota Capua obsidione relicta.
Tum demum castris turmas suffixit ouanteis
Spectata ductor satiatus pectora Roma.
Atque vbi nox depulsa polo, primaq; rubescit
Lampade Neptunus, reuocatq; aurora labores,
Effundit rupto persultans agmina vallo,
Et quantum clamare valet per plurima nostra
O socij decora, & sacras in sanguine dextras
Votis, ite pares, & tantum audete sub armis
Quantu Roma timet, reliquã hanc excindite molẽ,
Nil quod vincatis toto restabit in orbe:
Neu populi vos Martigenæ tardarit origo,
Intratam Senonum capietis millibus vrbem,
Assuetamq; capi: fortasse curulibus altis
Iam vos, exemplo proauorum, ac nobile lethum
Expectant de more senes, mortiq; parantur.
Talibus hic Pœnus, sed contra Oenotria pubes
Non vllas voces ducis, aut præcepta requirit.
Sat matres stimulant, natiq;, & chara supinas
Tendentum palmas lacrymantiaq; ora parentum.
Ostentant paruos, vagituq; incita pulsant
Corda virũm, armatis infigunt oscula dextris.
Ire volunt, & pro muris opponere densi
Pectora, respectantq; suos, fletumq; resorbent.
Vt vero impulso patefacta cardine portæ,
Et simul erupit iunctis exercitus armis,
Funditur immixtus genitu, precibusq; per altos

Ad

Ad cælum muros clangor, sparsæq; solutis
Crinibus exululant matres, atque vbera nudant.
Fuluius anteuolans agmen, quis nesciat, inquit,
Non sponte ad nostros Pœnum venisse penates?
A portis fugit Capuæ. subnectere plura
Conantem tristis cæli cum murmure vasto
Turbauit fragor, & subita de nube procellæ.
Iuppiter Aethiopum remeans tellure, minantem
Romuleo Pœnum vt vidit succedere vallo,
Cælicolis raptim excitis defendere tecta
Dardana, & in septem discurrere iusserat arces.
Ipse è Tarpeio sublimis vertice, cuncta
Et ventos, simul & nubes, & grandinis iras,
Fulminaq; & tonitrus, & nimbos conciet atros.
Concussu tremuere poli, cælumq; tenebris
Clauditur, & terras cæco nox condit amictu.
Instat tempestas oculis, hostiq; propinquo
Roma latet, iactæ in turmas per nubila flammæ
Stridorem seruant, membris insibilat ignis.
Hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuscis Africus alis
Bella mouent, quantis animos & pectora possint
Irati satiare Iouis. fluit agmen aquarum
Turbine confusum piceo, & nigrante procella,
Atque omneis circa campos spumantibus vndis
Inuoluit: celsus summo de culmine montis
Regnator superûm, sublata fulmina dextra
Librauit, clypeoq; ducis non cedere certi
Incussit, summa liquefacta est cuspis in hastæ,
Et fluxit, ceu correptus fornacibus, ensis.

Ambustis sedenim ductor Sidonius armis
Sistebat socios, & caecum è nubibus ignem
Murmuraq; à ventis misceri vana docebat.
Tandem post clades sociûm, caeliq; ruinam
Non hoste in nimbis viso, non ense referri
Signa iubet castris, maestasq; resuscitat iras.
Ventis debebis nimirum, hyemisq; procellis
Vnum Roma diem, sed non te crastina nobis
Lux vnquam eripiet, descendat Iuppiter ipse
In terras licet infrendens. dum talia fatur,
Ecce serenato clarum iubar emicat axe,
Purgatusq; nitet discussis nubibus aether.
Aeneadae sensere deum, telisq; repostis
Summissas tendunt alta ad Capitolia dextras,
Et festa cingunt montis penetralia lauro.
Tum vultus, modò non paruo sudore madentes,
Nunc laetos Iouis aspectant. da summe deorum,
Da pater, vt sacro Libys inter praelia telo
Concidat, haud alia potius est occumbere dextra.
Sic adeo orantes pressere silentia, postquam
Abstulerat terras nigrantibus Hesperus vmbris,
Quem simul attollens rutilantem lampada Titan
Obruit, & vitae rediit mortalibus vsus.
Poenus adest, nec se castris Oenotria pubes
Continet, haud dum enses stricti, mediumq; iacebat
Tantum ad bella loci, quantum transmittere iactae
Sufficerent hastae, cùm fulgor hebescere caeli
Per subitum coepit, densaeq; subire tenebrae,
Atque dies fugere, atque armari ad praelia rursus

Iuppiter, incumbunt venti, crassusq; rotante
Austro nimborum feruet globus, intonat ipse
Quo tremat, & Rhodope, Taurusq;, & Pid:, & At-
Audiuere lacus Herebi, mersusq; profundis (las.
Agnouit tenebris cælestia bella Typhæus.
Inuadit Notus, ac piceam cum grandine multa
Intorquens nubem, conantem & vana minantem
Circumagit, castrisq; ducem succedere cogit.
Verùm vbi depositis sepsit sese aggere telis,
Læta serenati facies aperitur olympi:
Nullaq; iam mitem credas habuisse tonantem
Fulmina, nec placido commota tonitrua cælo.
Durat, & affirmans non vltra spondet in ipsos
Venturam crebroq; diem, modò patria virtus
In dextras redeat, ne Romam excindere Pæni
Credant esse nefas. vbi nam tunc fulmina tandem
Inuicti iacuisse Iouis, cum sterneret ensis
Actolos campos? vbi cùm Tyrrhena natarent
Stagna cruore virûm? pugnat p mœnibus, inquit,
Si rector superûm tot iactis fulmine telis,
Inter tot motus, cur me contra arma ferentem
Afflixisse piget? ventis hyemiq; fugaces
Terga damus, remeet quæso mens illa, vigorq;,
Quā nobis cùm pacta patrū cùm fœdera adessent
Integrare acies placitum: sic pectora flammat,
Donec equûm Titan spumantia frena resoluit,
Nec nox composuit curas, somnusve frementem
Ausus adire virum, & redeunt cum luce furores.
Rursus in arma vocat trepidos, clypeoq; tremēdum
Incre

Increpat, atque armis imitatur murmura cæli.
Vt verò accepit tantum confidere diuis
Ausonios patres, summissaq; Bætis ad oras
Auxilia, & noctu progressum mœnibus agmen:
Sic agitare fremens obsessos otia, iamq;
Securam Hannibalis *Romam, violentior instat.*
Iamq; propinquabat muro, quum Iuppiter *ægram*
Iunonem alloquitur curis, mulcetq; monendo.
Nullane Sidonio *iuueni, coniuxq; sororq;*
Chara mihi, non vlla vnquam sine fine feroci
Addes frena viro? fuerit delere Saguntum,
Exæquare alpes, imponere vincula sacro
Eridano, fœdare lacus, etiamne parabit
Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?
Siste virum, nanque (vt cernis) iam flagitat ignes,
Et parat accensis imitari fulmina flammis.
His dictis, grates agit, ac turbata per auras
Deuolat, & prensa iuuenis Saturnia *dextra,*
Quò ruis ô vecors? maioraq; bella capessis
Mortali quam ferre datur? Iuno inquit, & atram
Dimouit nubem, veroq; apparuit ore.
Non tibi cum Phrygibus *res,* Laurentiue *colono,*
En age (namque oculis amotam nube parumper
Cernere cuncta dabo) surgit quà celsius ad auras,
Aspice, montis apex, vocitata Palatia *regi*
Parrhasio, *plena tenet, & resonante pharetra*
Intenditq; arcum, & pugnas meditatur Apollo.
At qua vicinis tollit se collibus altæ
Molis Auentinus, *viden' vt* Latonia *virgo*

Accensas quatiat Phlegethontis gurgite tedas,
Exertos auidæ pugnæ nudata lacertos?
Parte alia cerne, vt sæuis Gradiuus in armis
Implerit dictum proprio de nomine campum.
Hinc Ianus mouet arma manu, mouet ide Quirinus
Quisque suo de colle deus, sed enim aspice, quãtum
Aegida commoueat nimbos, flammasq; vomentem
Iuppiter, & quantis pascat ferus ignibus iras.
Huc vultus flecte, atque aude spectare tonantem,
Quas hyemes, quantos concusso vertice cernis
Sub nutu tonitrus? oculis qui fulguret ignis?
Cede deis tandem, & Titania desine bella.
Sic effata, virum indocilem pacisq; modiq;,
Mirantem superûm vultus, & flammea membra
Abstrahit, ac pacem terris cæloq; reponit.
Respectans abit, & castris auulsa moueri
Signa iubet ductor, remeaturumq; minatur.
Redditur extemplo flagrantior æthere lampas,
Et tremula infuso resplendent cærula Phœbo.
At procul è muris videre vt signa reuelli
Aeneadæ, versumq; ducem, tacita ora vicissim
Ostentant, nutuq; docent quod credere magno
Non audent hærente metu, nec abire volenteis,
Sed fraudem insidiasq; putant, & Punica corda,
Ac tacite natis infigunt oscula matres,
Donec procedens oculis sese abstulit agmen,
Suspectosq; dolos dempto terrore resoluit.
Tum verò passim sacra in Capitolia pergunt,
Inq; vicem amplexi permixta voce triumphum

Tarpeij clamant Iouis, ac delubra decorant.
Iamq; omneis pandunt portas, ruit vndique lætum
Non speratæ petens dudum sibi gaudia vulgus.
Hi spectant quo fixa loco tentoria regis
Adstiterint, hi quà celsus de sede vocatas
Affatus fuerit turmas, vbi belliger Astur,
Atq; vbi atrox Garamas, sæuusq; tetenderit Hanno.
Corpora nunc viua sparguntur gurgitis vnda
Nunc anienicolis statuunt altaria nymphis.
Tum festa repetunt lustratis mœnibus vrbem.

SILII ITALICI

LIBER XIII.

HERM. BVSCHII PASIPHILI
arg. in lib. decimumtertium.

Mœnia vix hostis defensa, versus ab vrbe,
Cernere desierat, subito cùm signa mouendi
Incidit ad muros iterum calor: isset & illuc,
Propter Palladium ni sacram Agrippa negasset
Posse capi Romam: rapit ergo inde impius arma,
Et te cum pleno spoliat Feronia luco.
Littoreosq; petit quos vertit Bruttius agros.
Fuluius hinc Capuam rediens, tandemq; subactam
Intrat, & infidi punit commissa Senatus.
Tristis sed geminos (quando hinc euicta ...) Ibera

Scipiadas terra fors abstulit. infra mæstus
Scipio regna subit, charas vbi conuenit vmbras
Et patris, & patrui, & matris loca læta tenentis,
Discit & eximios, quos spondent fata, triumphos.

AMBR. NICANDRI XIII. libri catalepsis.

Pœnus ab vrbe redit Capuam, tellure & Ibera
Scipiadæ occumbunt, natus descendit Auernum.

SEgne iter emenso, vix dum Tarpeia videri
Culmina desierant, toruos cùm versus ad vrbem
Ductor Agenoreus vultus, remeare parabat.
Castra locat nulla lædens, vbi gramina ripa
Turia deducit tenuem sine nomine riuum,
Et tacite Tuscis inglorius affluit vndis.
Hic modò primores sociûm, modò iussa deorum,
Nunc sese increpitat. dic ô cui Lydia cæde
Creuerunt stagna, & concussa est Daunia tellus
Armorum tonitru, quas exanimatus in oras
Signa refers? qui mucro tuum, quæ lancea tandem
Intrauit pectus? si nunc existeret alma
Carthago ante oculos turrita celsa figura,
Quas abitus mæsti causas illæse dedisses?
Imbres ô patria, & mixtos cum sanguine nimbos
Et tonitrus fugio. procul hanc expellite gentis
Fœmineamque Tyriæ labem, nisi luce serena
N[illegible] Mauortem agitare sub æthra.

Terror

Terror adhuc inerat superûm, ac redolētia in armis
Fulmina, & ante oculos irati pugna tonantis.
Parendi tamen, & cuicunque incumbere iusso
Durabat vigor; ac sensim diffusus ad aures,
Signa reportandi crescebat in agmine feruor.
Sic vbi perrumpit stagnantem calculus vndam,
Exiguos format per prima volumina gyros,
Mox tremulum vibrans motu gliscente liquorem,
Multiplicat crebros sinuati gurgitis orbes,
Donec postremo laxatis circulus oris,
Contingat geminas patulo curuamine ripas.
At cōtra Agrippa haud paruū decus (inclyta nanq;
Semina ab Oenei ductoris stirpe trahebat)
Oetolidas interfuit haud ignobile nomen.
Lætus opum, sed clauda fides, seseq; calenti
Addiderat Pœno, Latiæ diffisus habenæ.
Is voluens veterum memorata antiqua parentum,
Longo miles, ait, quateret cùm Teucria bello
Pergama, & ad muros staret sine sanguine Mauors,
Sollicitis Calchas (nam sic fortissimus heros
Poscenti socero sæpe inter pocula Dauno,
Narrabat memori Diomedes condita mente)
Sed Calchas Danais, nisi clausum è sedibus arcis
Armisonæ curent simulachrum auellere diuæ,
Non vnquam affirmat Therapnæis Ilion armis
Cessurum, aut Ledæ rediturum nomen Amyclas.
Quippe Deis visum, ne cui perrumpere detur
Effigies ea quas vnquam possederit vrbes.
Tum meus adiuncto monstratam euasit in arcem.

Tydides Ithaco, & dextra molitus in ipso
Custodes adytu templi, cæleste reportat
Palladium, ac nostris aperit mala Pergama fatis.
Sed postquam Oenotrijs fundauit finibus urbem,
Aeger delicti, Phrygium placare colendo
Numen, & Iliacos parat exorare penates.
Ingens iam templum celsa surgebat in arce,
Laomedonteæ sedes ingrata Mineruæ.
Cùm medios inter somnos, altamq; quietem,
Nec celata Deam, & minitans Tritonia virgo,
Non hæc Tydide tantæ pro laudis honore
Digna paras, non Garganus, nec Daunia tellus
Debentur nobis, quære in Laurentibus aruis,
Qui nunc prima locant melioris mœnia Troiæ.
Huc intra, captumq; refer penetrale parentum.
Queis trepidus monitis, Saturnia regna capessit.
Iam Phryx condebat Lauinia Pergama victor,
Armaq; Laurenti figebat Troïa luco,
Verùm vbi Tyrrheni peruentũ ad fluminis vndas,
Castraq; Tydides posuit fulgentia ripa,
Priamidæ intremuere metu, tum pignora pacis
Prætendens dextra ramum canentis oliuæ
Sic orsus Dauni gener, inter murmura Teucrûm:
Pone Anchisiade memores irasq;, metusq;,
Quicquid ad Idæos, Xanthum, Simoëntaq; nobis
Sanguine sudatum, Scææq; ad limina portæ,
Haud nostrum est, egere Dei, duræq; sorores.
Nunc age quod superest cur non melioribus æui
Ducimus auspicijs? dextras iungamus inertes.

Fœderis en hæc testis erit, veniamq; precatus
Troianam ostentat trepidis de puppe Mineruam.
Hæc ausos Celtas irrumpere mœnia Romæ
Corripuit letho, neque tot de millibus vnum
Ingentis populi, patrias dimisit ad oras.
His fractus ductor conuelli signa maniplis
Optato lætis abitu iubet. itur in agros
Diues vbi ante omnis colitur Feronia luco,
Et sacer humectat fluuialia rura Capenas.
Fama est, intactas longæui ab origine Fauni
Creuisse in medium, congestis vndique donis,
Immensum per tempus opes, lustrisq; relictum
Innumeris aurum, solo seruante pauore.
Hæc auidas mentes, & barbara corda rapina
Polluit, atque armat contemptu pectora diuûm.
Auia tunc longinqua placent, quæ sulcat aratro
Ad freta porrectis Trinacria Bruttius aruis.
Dum Libys haud lætus Rhegina ad littora tendit,
Victor summoto patriis à finibus hoste
Fuluius infaustam Campana ad mœnia clausis
Portabat famam, miserisq; extrema mouebat.
Tum prensans passim cuicunq; est nomen in armis,
Dedecus hoc defende manu: cur perfida & vrbi
Altera Carthago nostra, post fœdera rupta,
Et missum ad portas Pœnum, post iura petita
Consulis alterni, stat adhuc? & turribus altis
Hannibalem, ac Libycas expectat lenta cohortes?
Miscebat dictis facta, & nunc robore celsas
Educi turres, queis vinceret ardua muri

Cogebat, nunc coniunctas adstringere nodis
Instabat, ferroq; trabes, quo frangeret altos
Portarum postes, quateretq; morantia claustra.
Hic latera intextus stellatis axibus agger,
Hic grauida armato surgebat vinea dorso.
Ac postquam properata satis, quæ commonet vsus,
Dat signum, atq; alacer scalis transcendere muros
Imperat, ac sæuis vrbem terroribus implet,
Cùm subito dextrum effulsit conatibus omen.
Cerua fuit raro terris spectata colore,
Quæ candore niuem, candore anteiret olores.
Hanc agreste Capys donum, cùm mœnia sulco
Signaret, grato paruæ mollitus amore
Nutrierat, sensusq; hominis donarat alendo.
Inde exuta feram, dociliśq; accedere mensis,
Atque vltro blanda, attactu gaudebat herili.
Aurato matres assuetæ pectine mitem
Comere, & humenti fluuio renouare colorem.
Numen erat iam cerua loci, famulamq; Dianæ
Credebant, ac thura Deûm de more dabantur.
Hæc æui, vitæq; tenax, felixq; senectam
Mille indefessos viridem duxisse per annos,
Seclorum numero, Troianis condita tecta
Aequabat, sed iam longo mors venerat æuo.
Nam subito incursu sæuorum agitata luporum,
Qui noctis tenebris vrbem (miserabile bello
Prodigium) intrarant, primos ad luminis ortus
Extulerat sese portis, pauidaq; petebat
Consternata fuga positos ad mœnia campos.

Except

Exceptam leto iuuenum certamine, ductor
Mactat diua tibi, tibi enim hæc gratissima sacra
Fuluius, atque adsis orat Latonia cœptis.
Inde alacer, fidensq; Dea, circundata clausis
Arma mouet, quaq; obliquo curuantur in orbem
Mœnia flexa sinu spissa vallata corona
Alligat, & telis in morem indaginis ambit.
Dum pauitant, spumantis equi fera corda fatigans
Euehitur porta sublimis Taurea cristis
Bellator, cui Sidonius superare lacerto
Ductor, & Autololas dedit, & Maurusia tela.
Intrepido alituum tinnitu stare neganti
Imperitans violeter equo, postquam auribus hostis
Vicinum sese videt, ac clamore propinquo
Claudius, huic inquit (præstabat Claudius arte
Bellandi, & merita mille inter prælia fama)
Huic inquit solum, si qua est fiducia dextræ,
Det sese campo, atque ineat certamina mecum.
Vna mora Aeneadæ, postquam vox attigit aures,
Dum daret auspicium, vsque in certamina ductor.
Præuetitum capiti pœna committere Martem
Sponte viris, erumpit ouans, vt Fuluius arma
Imperio soluit, patulumq; inuectus in æquor
Erigit vndantem glomerato puluere nubem.
Indignatus opem amenti, socioq; iuuare
Expulsum nodo iaculum, atque arcessere vires,
Taurea vibrabat nudis conatibus hastam,
Inde ruens ira telum contorquet in auras.
At non idem animus Rutulo, spectatur, & omni

Corp

Corpore perlustrat, qua sit certissima ferro
In vulnus via, nunc vibrat, nũc comprimit hastam
Mentiturq; minas, mediam nunc transfigit ictu
Parmam, sed grato fraudata est sanguine cuspis.
Tum strictum propere vagina detegit ensem.
Et iam ferrata rapiebat calce volantem
Taurea cornipedem, fugiens minitantia fata.
Nec Rutulus lenior cedentis perdere terga.
Nam profugo rapidus fusis instabat habenis.
Vtq; metus victum, sic ira & gloria portis
Victorem immisit, meritiq; cupido cruoris.
Ac dum vix oculis, vix credunt mentibus hostem
Confisum nullo comitante irrumpere tectis,
Per mediam propere trepidantum interritus vrbem
Egit equum, aduersaq; euasit ad agmina porta.
Hinc ardore pari, nisuq; incurrere muris
Ignescunt animi, penetrataq; tecta subire,
Tela simul, flammaeq; micant, tunc saxeus imber
Ingruit, & summis ascendunt turribus hastae.
Nec pronum, audendi virtutem excellere cuiquam,
Aequarunt irae dextras, Dictaea per auras
Tranat, & in medium perlabitur vrbis arundo.
Laetatur non hortandi, non plura monendi
Fuluius esse locum, rapiunt sibi quisque laborem.
Quos vbi tam erectos animi videt, & superesse
Fortunam sibi quenque ducem, ruit impete vasto
Ad portam, magnaeq; optat discrimina famae.
Tres claustra aequaeuo seruabant corpore fratres,
Queis delecta manus, centeni cuique, ferebant

Excubias, vnaq; locum statione tenebant.
Forma ex his Numitor, *cursu plantaq; volucri*
Præstabat Laurens, *membrorum mole* Laburnus.
Sed non vna viris tela: hic mirabilis arcu,
Ille hastam quatere, ac medicata cuspidis ictu
Prælia moliri, & nudo non credere ferro,
Tertius aptabat flammis ac sulfure tedas.
Qualis Atlantiaco *memoratur littore quondam*
Monstrum Geryones *immane tricorporis iræ.*
Cui tres in pugna dextræ varia arma gerebant.
Vna ignes sæuos, ast altera pone sagittas
Fundebat, validam torquebat tertia cornum,
Atque vno diuersa dabat tria vulnera nisu.
Hos vbi non æquis variantes prælia Consul
Conspexit telis, & portæ limina circum
Stragem, & perfusos subeuntum sanguine postes,
Concitat intortam furiatis viribus hastam.
Lethum triste ferens auras secat Itala *taxus,*
Et quà nudarat, dum fundit spicula ab alto
Arcum protendens Numitor *latus, ilia transit.*
At non obsepto contentus limine Martem
Exercere leuis bello, sed turbidus ausi
Virius *incauto feruore eruperat amens*
Reclusa in campum porta, miseramq; furori
Vincentum *obtulerat pubem, ruit obuia in arma*
Scipio, *& oblatum metit insatiabilis agmen.*
Tifata *vmbrifero generatum monte* Calenum
Nutrierant audere trucem, nec corpore magno
Mens erat inferior, subsidere sæpe leonem,

Nudus inire caput pugnas, certare iuuenco,
Atque obliqua trucis deducere cornua tauri
Assuerat, crudoq; olim se attollere fato.
Is, dum præcipites expellit Varius vrbe,
Seu spreto, seu ne fieret mora, nudus in æquor
Thorace exierat, leuiorq; premebat anhelos
Pondere loricæ, & palantes victor agebat.
Iamq; Veliternum media transegerat aluo,
Iam solitum æquali ludo committere equestreis
Scipiadæ pugnas, Marium tellure reuulso
Perculerat saxo, miser implorabat amicum
Cum gemitu expirans, scopulusq; premebat hiantē,
Sed validus sæuo vires duplicante dolore,
Effundit lacrymas pariter, cornumq; sonantem
Scipio, solamen properans optabile in armis
Hostem prostrato morientem ostendere amico.
Tranauit, liquidas volucris ceu scinderet auras,
Hasta, viri pectus, rupitq; immania membra.
Quanta est vis agili per cærula summa liburnæ,
Quæ pariter quoties reuocatæ ad pectora tonsæ
Percussere fretum, ventis fugit ocyor, & se
Quam longa est vno remorum præterit ictu.
Ascanium Volesus proiectis ocyus armis,
Quo leuior peteret muros, per aperta volantem
Assequitur planta, deiectum protinus ense
Ante pedes domini iacuit caput, ipse secutus
Corruit vlterior procursus impete truncus.
Nec spes obsessis vltra reserata tueri
Mœnia, conuertunt gressus, recipiq; petentes

Infand.

Infurdum excludunt socios, tum cardine verso
Obnixi torquent obices munimina seræ.
Acrius hoc instant Itali, *clausosq; fatigant.*
Et ni cæca sinu terras nox conderet atro,
Perfracta rabido patuissent milite portæ.
Sed non in requiem pariter cessere tenebræ.
Hinc sopor impauidus, qualem victoria nouit.
At Capua, aut mæstis vlulantum flebile matrum
Questibus, aut gemitu trepidãtũ exterrita patrum,
Tormentis finem, metamq; laboribus orat.
Mussat perfidiæ ductorq; caputq; senatus
Virius, à Pœno nullam docet esse salutem
Vociferans, pulsis viuendi è pectore curis,
Speraui sceptra Ausoniæ, pepigiq; sub armis:
Si dexter Pœnis Deus, & fortuna fuisset
Vt Capuam Iliaci migrarent regna Quirini,
Qui quaterent muros, Tarpeiaq; mœnia missi,
Hac mihi poscendi vigor affuit. alter vt æquus
Portaret fasces nostro de nomine Consul.
Hactenus est vixisse satis. dum copia noctis
Cui cordi comes; æterna est Acherontis ad vndam
Libertas, petat ille meas, mensasq; dapesq;,
Et victus mentem fuso per membra Lyæo
Sopitoq; necis morsu, medicamina cladis
Hauriat, & placidis exarmet fata venenis.
Hæc ait, & turba repetit comitante penates.
Aedibus in mediis consurgens ilice multa
Extruitur rogus, hospitium commune peremptis.
Nec vulgum cessat furiare dolorq; pauorq;,

Nunc

Nunc menti feræ Decius redit, & bona virtus
Exilio punita truci, despectat ab alto
Sacra Fides, agitatq; virûm fallacia corda.
Vox occulta subit passim diffusa per aures:
Fœdera mortales ne sæuo rumpite ferro,
Sed castam seruate fidem, fulgentibus ostro
Hæc potior regnis. dubio qui frangere rerum
Gaudebit pacta, ac tenues spes linquet amici,
Non illi domus, aut coniux, aut vita manebit
Vnquàm expers luctus, lacrymæq;, aget æquore sem
Ac tellure premens, aget ægrum nocte dieq; (per
Despecta ac violata fides. adit omnia iamq;
Concilia, ac mensas contingit, & abdita nube,
Accumbitq; toris, epulaturq; improba Erinnys.
Ipsa etiam stygio spumantia pocula tabo
Porrigit, & large pœnas lethumq; ministrat.
Virius interea dum dat penetrare medullas
Exitio, ascenditq; pyram, atque amplexibus hæret.
Iungere tum fata, & subijci iubet ocyus ignes.
Stringebant tenebræ metas, victorq; ruebat.
Iamq; super stantem muro, sociosq; Milonem
Voce attollentem, pubes Campana videbat,
Pandunt attoniti portas, trepidoq; capessunt
Castra inimica gradu, queis letho auertere pœnas
Defuerant animi. patet vrbs confessa furorem,
Et reserat Tyrio maculatas hospite sedes.
Matronæ puериq; ruunt, mæstumq; Senatus
Concilium, nulliq; hominum lacrymabile vulgus.
Stabant innixi pilis exercitus, omnes:

Spect

Spectabantq; viros, & læta & tristia ferre
Indociles, nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum, nunc fœdantes in puluere crinem
Canentē, & turpi lacryma, precibusq; pudendis
Fœmineum tenues vlulatum fundere in auras.
Atq; ea dum miles miratur, inertia facta,
Expectatq; ferox sternendi mœnia signum,
Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
Relligio, & sæuas componit numine mentes:
Ne flammam tedásq; velint, ne templa sub vno
In cinerem transisse rogo, subit intima corda
Perlabens sensim mitis deus: ille superbæ
Fundamenta Capyn posuisse antiquitus vrbi,
Non cuiquam visus passim monet, ille refusis
In spatium immensum campis habitanda relinqui
Vtile tecta docet, paulatim atrocibus iræ
Languescunt animis, & vis mollita senescit.
Pan Ioue missus erat seruari tecta volente
Troia, pendenti similis Pan semper, & vno
Vix vlla inscribens terræ vestigia cornu:
Dextera lasciuit cæsa Tegeatide capra
Verbera læta mouens festa per compita cauda.
Cingit acuta comas, & opaca tempora pinus,
Ac parua erumpunt rubicunda cornua fronte,
Stant aures, summoq; cadit barba hispida mento.
Pastorale deo baculum, pellisq; sinistrum
Velat grata latus, teneræ de corpore damæ.
Nulla in præruptum tam prona, & inhospita cautes
In qua non librans corpus, similisq; volanti

Cornipedem tulerit præcisa per auia plantam.
Interdum inflexus, medio nascentia tergo
Respicit arridens hirtæ ludibria caudæ.
Obtendensq; manum, solem inferuescere fronti
Arcet, & vmbrato perlustrat pascua visu.
Hic, postquam mandata dei perfecta, malamq;
Sedauit rabiem, & permulsit corda furentum,
Arcadiæ volucris saltus, & amata reuisit
Mænala, vbi argutis longe de vertice sacro
Dulce sonat calamis, ducit stabula omnia cantu.
At legio Ausonidum flammas ductore iubente
Arceri portis, stantesq; relinquere muros,
Mite decus mentis, condunt ensesq; facesq;.
Multa deûm templis domibusq; nitentibus auro
Egeritur præda, & victus alimenta superbi,
Queisq; bonis periere, virûm de corpore vestes
Fœmineæ, mensæq; alia tellure petitæ,
Poculaq; Eoa luxum irritantia gemma,
Nec modus argento, cælataq; pondera facti
Tantum epulis auri, tum passim corpora longo
Ordine captiua, & domibus deprompta talenta
Pascere longinquum non deficientia bellum,
Immensiq; gregis, famulæ ad conuiuia turbæ.
Fuluius vt finem spoliandis ædibus ære
Belligero reuocante dedit, sublimis ab alto
Suggestu, magnis fautor non futilis ausis:
Lauino generate, inquit, quem sospita Iuno
Dat nobis Milo, Gradiui cape victor honorem
Tempora murali cinctus turrita corona.

Tum sontes procerum, meritosq; piacula prima
Acciit, & iusta punit commissa securi.
Hic atrox virtus (nec enim occuluisse probatum
Spectatum vel in hoste decus) clamore feroci
Taurea tunc, inquit, ferro spoliabis inultus
Te maiorem animam? & iusso lictore recisa
Ignauos cadet ante pedes fortissima ceruix?
Haud vnquam hoc nobis dederit deus, inde minaci
Obtutu toruum contra, & furiale renidens,
Bellatorem alacer per pectora transfigit ensem.
Cui ductor, patriam moriens comitare cadentem
Qui nobis animus, quae dextera, quidve viritim
Decernet Mauors, tibi si rebare pudendum
Iusta pati, licuit pugnanti occumbere lethum,
Dũ Capua infaustã luit haud sine sanguine culpã.
Interea geminos terra crudelis Ibera
Fortuna abstulerat, permiscens tristia lætis
Scipiadas, magnumq; decus, magnumq; dolorem.
Forte Dicarchea iuuenis consedit in vrbe
Scipio, post belli repetens extrema penates.
Huc tristis lacrymas, & funera acerba suorum
Fama tulit, duris quanquam non cedere suetus,
Pulsato lacerat violenter pectore amictus.
Non comites tenuisse valent, non vllus honorum
Militiæve pudor, pietas irata sinistris
Cælicolis furit, atq; odit solatia luctus.
Iamq; dies, iterumq; dies absumpta querelis.
Versatur species ante ora oculosq; parentis.
Ergo excire parat manes, animasq; suorum,

 Alloquioq;

Alloquioq; virûm tantos mulcere dolores.
Hortatur vicina palus, vbi signat Auerni
Squalentẽ introitum stagnans Acherusius humor,
Noscere venturos agitat mens protinus annos.
Sic & Grynæam, quæ tum sub nomine Phœbi
Autonoë, tripodas sacros, antrumq; tenebat
Fert gressus iuuenis, consultáq; pectoris ægri
Pandit, & aspectus orat contingere patrum.
Nec cunctata diu vates, mactare repostis
Mox vmbris, inquit, consueta piacula, nigras
Sub lucem pecudes, reclusæq; abdere terræ
Manantem iugulis spirantum cæde cruorem,
Tunc populos tibi regna suos pallentia mittent.
Cætera quæ poscis maiori vate canentur.
Nanq; tibi Elysio repetita oracula campo
Eliciam, veterisq; dabo inter sacra Sibyllæ
Cernere fatidicam Phœbei pectoris vmbram.
Vade age, & a medio cum se nox humida cursu
Flexerit, ad fauces vicini castus Auerni
Duc prædicta sacris duro placamina diti,
Mella simul tecum, & puri fer dona Lyæi.
Hoc alacer monitu, & promissæ nomine vatis
Apparat occulto monstrata piacula cœpto.
Inde vbi nox iussam procedens contigit horam,
Et spatia æquarunt tenebras transacta futuras;
Consurgit stratis, pergitq; ad turbida portæ
Ostia tartareæ, penitus queis abdita vates
Promissa implerat, stygioq; sedebat in antro.
Tum qua se primum rupta tellure recludit

Inuisum

Inuisum cælo specus, atq; eructat acerbam
Cocyti laxo suspirans ore paludem,
Inducit iuuenem, ferroq; cauare refossam
Ocyus vrget humũ, atq; arcanũ murmur anhelans
Ordine mactari pecudes iubet. acer operto
Ante omnes taurus regi, tum proxima diuæ
Cæditur Ennææ casta ceruice iuuenca.
Inde tibi Alecto, tibi nunquam læta Megæra
Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum,
Fundunt mella super, Bacchiq; & lactis honorem.
Stat iuuenis, faciemq; Herebo quæ surgit in omni
Exclamat vates, patere: accedentia cerno
Tartara, & ante oculos aßistere tertia regna.
Ecce ruunt variæ species, & quicquid ab imo
Natũ hominũ extinctũq; Chao est, iã cũcta videbat
Cyclopas, Scyllamq;, & pastos membra virorum
Odrysiæ telluris equos, contende tueri,
Eductumq; tene vagina interritus ensem.
Quæcunq; ante animæ tendunt potare cruorem
Disijce, dum castæ procedat imago Sibyllæ.
Interea cerne, vt gressus inhumata citatos
Fert vmbra, & properat tecum coniungere dicta,
Cui datur ante atros absumpti corporis ignes
Sanguine non tacto solitas effundere voces.
Aspicit, & subito turbatur Scipio visu.
Quinam te qui casus, ait, dux maxime fisse.
Eripuit patriæ? cùm tales horrida poscant
Bella viros, nec enim dextra concesserit vlli
Appius, aut astu, decimum lux rettulit ortum,

Vt te cùm Capua remearem, vulnera vidi
Mulcentem, hoc vno mæstum, quòd adire nequires
Saucius ad muros, & Martis honore careres.
Contra quæ ductor, fesso mihi proxima tandem
Lux gratos Phaëthontis equos auertit, & atris
Aeternùm demisit aquis, sed lenta meorum
Dum vanos ritus curat, & solennia vulgi
Exequitur, cessat flammis imponere corpus,
Vt portet tumulis per longùm membra paternis.
Quod te per nostri Martis precor æmula facta,
Arce, quæ patrijs artus medicamina seruant.
Daq; vago portas quamprimùm Acherontis adire.
Tum iuuenis, gens ô veteris pulcherrima Claudi
Haud vlla ante tuã, quanquã non parua fatigent,
Curarum prior extiterit, nanq; ista per omneis
Discrimen seruat populos, variatq; iacentum
Exequias, tumuli, & cinerum sententia discors.
Tellure (vt perhibent) is mos antiquus Ibera
Exanima obscœnus consumit corpora vultur:
Regia cùm lucem posuerunt membra, probatum est
Hyrcanis adhibere canes: Aegyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora, & à mẽsis exanguẽ haud separat vmbrã.
Exhausto instituit pontus vacuare cerebro
Ora virûm, & longum myrrhata reponit in æuum.
Quid qui reclusa nudos Garamantes arena
Infodiunt? quid qui sæuo sepelire profundo
Exanimes mandant Libycis Nasamones in oris?
At Celtæ vacui capitis circundare gaudent

Ossa

Ossa(nefas)auro,& mensis ea pocula seruant.
Cecropidæ ob patriam Mauortis sorte peremptos
Decreuere simul communibus vrere flammis.
At gente in Scythica suffixa cadauera truncis
Lenta dies sepelit,putri liquentia tabo.
Talia dum memorant,vmbra veniente Sibyllæ,
Autonoë finem hîc,inquit,sermonibus adde
Alternis,hæc hæc veri fœcunda sacerdos:
Cui tantum patuit rerum,quantum ipse negarit
Plus nouisse deus,me iam comitante tuorum
Tempus abire globo,& pecudes imponere flammis.
At grauida arcanis Cymes anus,attigit ore
Postquam sacrificum,delibauitq; cruorem,
In decus egregium vultus intenta iuuentæ,
Aetherea fruerer cùm luce haud segniter,inquit,
Cymeo populis vox nostra sonabat in antro,
Tunc te permixtum seclis,rebusq; futuris
Aeneadum cecini,sed non sat digna mearum
Cura tuis vocum,nec enim conquirere dicta
Aut seruare fuit proauis sollertia vestris.
Verum age,disce puer,quando cognoscere cordi
Iam tua deq; tuis pendentia Dardana fatis.
Nanq; tibi cerno properatum oracula vitæ
Hinc petere,& patrios visu contingere manes.
Armifero victor patrem vlaiscêris Ibero,
Creditus ante annos Marti,ferroq; resolues
Gaudia Pœnorum,& missum latabere bello
Omen,Iberiacis victa Carthagine terris.
Maius ad imperium post hæc capiere,nec ante

Iuppiter. ab sistet cura, quàm cuncta fugarit
In Libyam bella, & vincendum duxerit ipse
Sidonium tibi rectorem: pudet vrbis iniquæ,
Quod tu post decus hoc, patriaq; domoq; carebis.
Sic vates, gressumq; lacus vertebat ad atros.
Tum iuuenis, quæcunq; datur sors durior æui,
Obnitemur ait, culpa modò pectora cessent.
Sed te oro (quando vitæ tibi causa labores
Humanos iuuisse fuit) siste inclyta virgo
Paulisper gressum, & nobis manesq; silentum
Enumera, stygiaq; aperi formidinis aulam.
Annuit illa quidem, sed non optanda recludis
Regna ait, hic tenebras agitãt, volitãtq; per vm-
Innumeri quõdã populi, domus omnibus vna. (brás
In medio vastum late se tendit inane,
Huc quicquid terræ, quicquid freta, et igneus æther
Nutriuit primo mundi genitalis ab æuo,
Mors communis agit, descendunt cuncta, capitq;
Campus iners quantum interijt, restatq; futurum.
Cingunt regna decem portæ, quarum vna receptat
Belligeros dura Gradiui sorte creatos.
Altera qui leges posuere, atq; inclyta iura
Gentibus, & primas fundarunt mœnibus vrbes.
Tertia ruricolas, Cereris iustissima turba,
Quæ venit ad manes, & fraudum illæsa veneno.
Exin qui lætas artes, vitæq; colendæ
Inuenere viam, nec dedignanda parenti
Carmina fuderunt Phœbo sua limina seruant.
Proxima quos venti, sæuaq; hausere procellæ

Naufraga

Naufraga porta rapit, sic illam nomine dicunt.
Finitima huic noxa grauido, & peccasse fatenti
Vasta patet populo, pœnas Rhadamanthus in ipso
Expetit introitu, mortemq; exercet inanem.
Septima fœmineis reseratur porta cateruis
Liuentes vbi casta fouet Proserpina lucos.
Infantum hinc gregibus, versas ad funera tedas
Paßim virginibus, turbæq; in limine lucis
Est iter extinctæ, & vagitu ianua nota.
Tum seducta loco, & laxata lucida nocte
Claustra nitent, quæ secreti per limitis vmbram
Elysios ducunt campos, hic turba piorum
Nec stygio in regno, cæli nec posta sub axe:
Verum vltra Oceanum sacro certamina fonti,
Letheos potat latices obliuia mentis.
Extrema hinc auro fulgens, iam lucis honorem
Sentit, & admoto splendet ceu sidere lunæ.
Hac animæ cælum repetunt, ac mille peractis
Oblitæ ditem redeunt in corpora lustris.
Has paßim nigrum pandens mors lurida rictum,
Itq; reditq; vias, & portis omnibus errat.
Tum iacet in spatium sine corpore pigra vorago,
Limosiq; lacus, late exundantibus vrit
Ripas sæuus aquis Phlegethon, & turbine anhelo
Flammarum resonans saxosa incendia torquet.
Parte alia torrens Cocytos sanguinis atri
Vorticibus furit, & spumanti gurgite fertur.
At magnis semper diuis, regiq; deorum
Iurari dignata palus, picis horrida riuo

x 5 Fumisé

Fumiferum voluit Styx inter sulfura limum.
Tristior his Acheron sanie, crassoq; veneno
Aestuat, & gelidam eructans cum murmure arenã
Descendit nigra lentus per stagna palude.
Hanc optat saniem non vno Cerberus ore,
Hæc & Tisiphones sunt pocula, & atra Megæra
Hic sitit, ac nullo rabies extinguitur haustu.
Vltimus erumpit lacrymarum fontibus amnis
Ante aulam, atq; aditus, & inexorabile limen.
Quarta cohors omni stabulante per auia monstro
Excubat, & manes permixto murmure terret,
Luctus edax, Maciesq; malis comes addita morbis
Et Mæror pastus fletu, & sine sanguine Pallor
Curæq;, Insidiæq;, atq; hinc queribunda Senectus,
Hinc angens vtraq; manu sua guttura Liuor
Et deforme malum, ac sceleri procliuis Egestas,
Errorq; infido gressu, & Discordia gaudens
Permiscere fretum cælo, sed & ostiã ditis
Centenis suetus Briareus excludere palmis,
Et Sphynx virgineos rictus infecta cruore,
Scyllaq;, Centauriq; truces, vmbræq; Gigantum.
Cerberus hic ruptis peragrat cùm tartara vinclis,
Non ipsa Alecto, nec fœta furore Megæra
Audet adire, ferum dum fractis mille catenis
Viperea latrans circunligat ilia cauda.
Dextera vasta comas, nemorosaq; brachia fundit
Taxus, Cocyti rigua frondosior vnda.
Hic diræ volucres, pastusq; cadauere vultur.
Et multus bubo, ac sparsis stryx sanguine pennis,

Harpyiæq;

Harpyiæq; fouent nidos, atq; omnibus hærent
Condensæ folijs, nutat stridoribus arbor.
Has inter formas coniux Iunonis Auernæ
Suggestu residens cognoscit crimina regum,
Stant vincti, ferôq; piget sub iudice culpæ,
Circumerrant furiæ, pœnarumq; omnis imago.
Quàm vellent nunquam sceptris fulsisse superbis.
Insultant duro imperio, non digna nec æqua
Ad superos paßi manes, quæq; ante profari
Non licitum viuis, tandem permissu queruntur.
Tunc alius sæuis religatur rupe catenis.
Ast alius subigit saxum, perq; ardua montis
Vipereo domat hunc æterna Megæra flagello.
Talia lethiferis restant patienda tyrannis.
Sed te maternos tempus cognoscere vultus,
Cuius prima venit non tardis paßibus vmbra.
Astabat fœcunda Iouis Pomponia furto,
Namq; vbi cognouit Latio surgentia bella
Pœnorum, Venus insidias anteire laborans
Iunonis, fusa sensim per pectora patrem
Implicuit flamma, quæ ni prouisa fuissent,
Sidonia Iliacas nunc virgo accenderet aras.
Ergo vbi gustatus cruor, admonuitq; Sibylla,
Et dedit alternos ambobus noscere vultus,
Sic iuuenis prior, ô magni mihi numinis instar
Chara parens, quàm te vt nobis vidisse liceret
Optassem stygias vel letho intrare tenebras.
Quæ sors nostra fuit, cui te, cum prima subiret,
Eripuit sine honore dies, & funere carpsit?

Excipit

Excipit his mater: nullos ô nate labores
Mors habuit nostra, æthereo dum pondere partu
Exoluor, miti dextra Cyllenia proles
Imperio Iouis Elysias deduxit ad oras:
Attribuitq; pares sedes, vbi magna moratur
Alcidæ genitrix, vbi sacro munere Leda.
Verum age nate tuos ortus, ne bella pauescas
Vlla, nec in cælum dubites te tollere factis,
Quando aperire datur nobis, nunc denique disce.
Sola die, caperem media cùm forte petitos
Ad requiem somnos, subitus mihi membra ligauit
Amplexus, non ille meo veniente marito,
Assuetus, faciliśq; mihi: tum luce corusca,
Implebat quanquam languentia lumina somnus,
Vidi (crede) Iouem; nec me mutata fefellit
Forma dei, quòd squalentem conuersus in anguem
Ingenti traxit curuata volumina gyro.
Sed mihi pòst partum nõn vltra ducere vitam
Concessum, heu quãtum gemui, quòd spiritus ante
Hæc tibi quàm nascenda darem, discessit in auras.
His alacer colla amplexu materna petebat.
Vmbraq; ter frustra per inane petita fefellit.
Succedunt simulacra virûm concordia, patris,
Vnanimiq; simul patrui, ruit ipse per vmbram
Oscula vana petens iuuenis, fumoq; volucri,
Et nebulis similes animas apprendere certat.
Queis te chare pater, quo stabant Itala regna,
Exosus Latio deus abstulit? hei mihi: nam cur
Vlla fuere adeo, quibus à te sæuus abessem,

Momen

Momenta? opposito mutassem pectore mortem.
Quantos funeribus vestris gens Itala passim
Dat gemitus, tumulus nobis censente senatu
Mauortis geminus surgit per gramina campo.
Nec passi plura in medio sermone loquentis
Sic adeo incipiunt, prior hæc genitoris imago:
Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces,
Dulce tamen venit ad manes, cùm gloria vitæ
Durat apud superos, nec edunt obliuia laudem.
Verum age fare decus nostrum, te quanta fatiget
Militia: heu quoties intrat mea pectora terror,
Cùm repeto quàm sæuus eas, vbi magna pericla
Contingunt tibi: per nostri fortissime lethi
Obtestor causas, Martis moderare furori.
Sat tibi sunt documenta domus. octaua terebat
Arentem culmis messem crepitantibus æstas,
Ex quo cuncta mihi calcata, meoq; subibat
Germano, deuexa iugum Tartessia tellus.
Nos miseræ muros & tecta renata Sagunthe,
Nos dedimus Bætin nullo potare sub hoste,
Nobis indomitus conuertit terq; quaterq;
Germanis terga Hanibalis, proh barbara nunquã
Impollutæ fides. peterem cùm victor adesum
Cladibus Hasdrubalem, subito venale cohortes
Hispanæ vulgus, Libyco quas fecerat auro
Hasdrubal, abrupto liquerunt agmine signa.
Tunc hostis socio desertos milite, multum
Ditior ipse viris spisso circundedit orbe.
Non segnis nobis, nec inultis nate peracta

Illa

Illa suprema dies, & laude inclusimus æuum.
Excipit inde suos frater coniungere casus.
Excelsæ turris post vltima rebus in arctis
Subsidium optaram, supremaq; bella ciebam.
Fumantes tedas, ac lata incendia passim,
Et mille iniecere faces, nil nomine lethi (chro
De superis queror, haud paruo data membra sepul-
Nostra cremauerunt in morte hærentibus armis.
Sed me luctus habet, gemina ne clade ruinæ
Cesserit affusis oppressa Hispania Pœnis.
Contra quæ iuuenis turbato fletibus ore.
Dij quæso, vt merita est dignas pro talibus ausis
Carthago expendat pœnas, sed continet acres
Pyrenes populos, qui vestro Marte probatus
Excepit fessos, & notis Martius armis
Successit bello, fusos quoque fama ferebat
Victores acie, atque exacta piacula cædis.
His læti rediere duces loca amœna piorum.
Prosequiturq; oculis puer aduenerатus eunteis.
Iamq; aderat multa vix agnoscendus in vmbra
Paulus, & epoto fundebat sanguine verba.
Lux Italûm, cuius spectaui Martia facta.
Multum vno maiora viro, descendere nunc te,
Atque habitanda semel subigit quis visere regna?
Quem contra tales effundit Scipio voces:
Armipotens ductor, quàm sunt tua fata per vrbem
Lamentata diu, quàm penè ruentia tecum
Traxisti ad stygias Oenotria tecta tenebras?
Tum tibi defuncto tumulum Sidonius hostis

Constituit, laudemq; tuo quæsiuit honore.
Dumq; audit lacrymans hostilia funera Paulus,
Ante oculos iam Flāminius, iam Gracchus, & ægro
Absumptus Cannis stabat Seruilius ore.
Appellare viros erat ardor, & addere verba.
Sed raptabat amor priscos cognoscere manes.
Nunc meritum sæua Brutum immortale securi
Nomen, nunc superis æquantem laude Camillum,
Nunc auro Curium non vnquam cernit amicum.
Ora Sibylla docet venientum, & nomina pandit.
Hic fraudes pacis, Pyrrhumq; à limine portæ
Deiecit visus orbus, tulit ille ruentem
Tybridis in ripas regem, solusq; reuulso
Ponè ferox ponte exclusit redeuntia regna.
Si tibi dulce, virum, primo qui fœdera bello
Phœnicum pepigit vidisse, hic Martius ille
Aequoreis victor cum classe Luctatius armis.
Si studium, & sæuam cognoscere Amilcaris vmbrā,
Illa est, cerne procul, cui frons nec morte remissa
Irarum seruat rabiem: si iungere cordi est
Colloquium, sine gustato det sanguine vocem.
Atque vbi permissum, & sitiens se impleuit imago,
Sic prior increpitat non miti Scipio vultu:
Taliáne ô fraudum genitor sunt fœdera vobis?
Aut hæc Sicania pepigisti captus in ora?
Bella tuus toto natus contra omnia pacta
Exercet Latio, & perruptis molibus alpes
Eluctatus adest, feruet gens Itala Marte
Barbarico, & refluunt obstructi stragibus amnes.

Post quæ Pœnus ait, decimū modò cœperat annum
Excessisse puer, nostro cùm bella Latinis
Concepit iussu: licitum nec fallere diuos
Iuratos patri: quòd si Laurentia vastat
Nunc igni regna, & Phrygias res vertere tentat,
O pietas, ô sancta fides, ô vera propago.
Atque vtinam amissum reparet decus, inde citato
Celsus abit gressu, maiorq; recessit imago.
Exin designat vates, qui iura sub armis
Poscenti dederint populo, primiq; petitas
Miscuerint Italis Pyræo littore leges.
Lætatur, spectatq; virûm insatiabilis ora
Scipio, & appellet cunctos, ni magna sacerdos
Ammoneat turbæ innumeræ, quot millia toto
Credis in orbe puer, lustras dum singula visu,
Descendisse Herebo? nullo non tempore abundans
Vmbrarum huc agitur torrens, vectatq; capaci
Agmina mole Charon, & sufficit improba puppis.
Post hæc ostendens iuueni sic virgo profatur.
Hic ille est tellure vagus, qui victor in omni
Cursu signa tulit, cui peruia Bactra, Daceq;,
Qui Gangem bibit, & Pelæo ponte Nyphaten
Adstrinxit, cui stant sacro sua mœnia Nilo.
Incipit Aeneades. Libyci certissima proles
Hammonis, quanto exuperat tua gloria cunctos
Indubitata duces? similiq; cupidine rerum
Pectora nostra calent, quæ te via, scire superbum
Ad decus, & summas laudum perduxerit artes.
Ille sub hæc. turpis lenti sollertia Martis,

Audendo bella expedias, pigra extulit astris
Haud unquam sese virtus, tu magna gerendi
Præcipita tempus, mors atra impendet agenti.
Hæc effatus abit. Cræsi mox aduola. umbra
Diues apud superos, sed mors æquarat egenis.
Atque hic Elysio tendentem limite cernens
Effigiem iuuenis castæ, cui vitta ligabat
Purpurea effusos per colla nitentia crines,
Dic ait, hic quinam virgo? nam luce refulget
Præcipua frons sacra viro, multæq; sequuntur
Mirantes animæ, & læto clamore frequentant.
Qui vultus? quem (si stygia non esset in umbra)
Dixissem facile esse deum. non falleris, inquit
Docta comes Triuiæ, meruit deus esse videri,
Et fuit in tanto non paruum pectore numen.
Carmine complexus terram, mare, sidera, manes
Et cantu musas, & Phœbum æquauit honore.
Atq; hæc cuncta, prius quàm cerneret, ordine terris
Prodidit, & vestrã tulit usque ad sidera Troiam.
Scipio perlustrans oculis lætantibus umbram,
Si nunc fata darent, ut Romula facta per orbem
Hic caneret vates, quanto maiora futuros,
Facta eadem intratrent hoc, inquit, teste nepotes.
Felix Aeacida, cui tali contigit ore
Gentibus ostendi, creuit tua carmine virtus.
Sed quæ tanta adeo gratantum turba requirens.
Heroum effigies, maioresq; accipit umbras?
Inde viro stupet Aeacide, stupet Hectore magno,
Aiacisq; gradum, venerandaq; Nestoris ora

Miratur, geminos aspectans lætus Atridas,
Iamq; Ithiacum corde æquantem Peleia facta.
Victuram hinc cernit Ledæi Castoris umbram,
Alternam lucem peragebat in æthere Pollux.
Sed subito vultus monstrata Lauinia traxit.
Nam virgo admonuit tempus cognoscere manes.
Fœmineos, ne cunctantem lux alma vocaret.
Felix hæc, inquit, Veneris nurus ordine longo
Troiugenas iunxit sociata prole Latinis.
Vis & Martigenæ thalamos spectare Quirini?
Hersiliam cerne, hirsutos cum sperneret olim.
Gens vicina procos, pastori rapta marito
Lustrauitq; casam, culmiq; è stramine fultum
Presit læta torum, & soceros reuocauit ab armis.
Aspice Carmentis gressus, Euandria mater
Hæc fuit, & vestros tetigit præsaga labores.
Vis & quos Tanaquil vultus gerat? hæc quoq; ca-
Augurio valuit mentis, venturaq; dixit (sta
Regna viro, & dextros agnouit in alite diuos:
Ecce pudicitiæ Latium decus, inclita lethi
Fert frontem, atque oculos terræ Lucretia fixos.
Non dat heu tibi Roma, nec est quod malle deceret
Hanc laudem retinere diu. Virginia iuxta,
Cerne, cruentato vulnus sub pectore seruat,
Tristia defensi ferro monumenta pudoris,
Et patriam laudat miserando in vulnere dextram.
Illa est quæ Tybrim, quæ fregit Lydia bella,
Nondum passa marem, quales optabat habere
Quondam Roma viros, contemptrix Clælia sexus.

Cùm subito aspectu turbatus Scipio poscit,
Quæ pœnæ causa, & qui sint in crimine manes.
Tum virgo, patrios fregit quæ curribus artus,
Et stetit adductis super ora trementia frenis,
Tullia non vllos satis exhaustura labores,
Ardenti Phlegethonte natat, fornacibus atris
Fons rapidus furit, atque vstas sub gurgite cautes
Egerit, & scopulis pulsat flagrantibus ora.
Illa autem quæ tondetur præcordia rostro
Alitis, en quantum resonat plangentibus alis.
Armiger ad pastus rediens Iouis, hostibus arcem
Virgo (immane nefas) adamato prodidit auro
Tarpeia, & pactis reserauit claustra Sabinis.
Iuxta (nónne vides? neque enim leuiora domantur
Delicta) illatrat ieiunis faucibus Orcus,
Armenti quondam custos immanis Iberi
Et morsu petit, & polluto euiscerat vngue,
Nec par pœna tamen sceleri sacraria Vestæ
Polluit exuta sibi virginitate sacerdos.
Sed satis hæc vidisse satis, mox deinde videnti
Nunc animas tibi, quæ potant obliuia paucas
In fine enumerare paro, & remeare tenebris.
Hic Marius (nec multa dies iam restat ituro
Aethereum in lucem) veniet tibi origine parua
In longum imperium Consul, nec Sylla morari
Iussa potest, aut amne diu potare soporo.
Lux vocat, & nulli diuûm mutabile fatum.
Imperium hic primus rapiet, sed gloria culpæ,
Quod reddet solus, nec tanto in nomine quisquam

Existet Syllæ qui se velit esse secundum.
Ille hirta cui subrigitur coma fronte, decorum
Et gratum terris Magnus caput: ille deûm gens
Stelligerum attollens apicem Troianus *Iulo*
Cæsar auo, quantas moles, quum sede reclusa
Hac tandem erumpent, terraq́; mariq́; mouebunt.
Heu miseri quoties toto pugnabitur orbe.
Nec leuiora lues quàm victus crimina victor.
Tum iuuenis lacrymans, restare hæc ordine duro
Lamentor rebus Latijs, *sed luce remota*
Si nulla est venia, & merito mors ipsa laborat,
Perfidiæ Pœnus *quibus aut* Phlegethontis *in vndis*
Exuret ductor scelus? aut quæ digna renatos
Ales in æternum laniabit morsibus artus?
Ne metue, exclamat vates, non vita sequetur
Inuiolata virum, patria non ossa quiescent.
Nanque vbi fractus opū, magnæ certamine pugnæ
Pertulerit vinci, turpemq́; orare salutem,
Rursus bella volet Macedum *instaurare sub armis.*
Damnatusq́; doli, desertis coniuge fida,
Et dulci nato, linquet Carthaginis *arces,*
Atque vnà profugus lustrabit cærula puppe.
Hinc Cilicis Tauri *saxosa cacumina viset.*
Proh quanto leuius mortalibus ægra subire
Seruitia, atque hyemes, æstus, fugamq́;, fretumq́;,
Atque famem, quàm posse mori. post Itala *bella*
Assyrio famulus regi, falsusq́; cupiti
Ausoniæ motus, dubio petet æquora velo,
Donec Prusiacas delatus segniter oras

Altera seruitia imbellis patiatur in æuo.
Et latebram munus regni, perstantibus inde
Aeneadis reddiq; sibi poscentibus hostem,
Pocula furtiua rapiet properata veneno,
Ac tandem terras longa formidine soluet.
Hæc vates, Herebíque cauis se rettulit vmbris.
Tum lætos socios iuuenis, portumq; reuisit.

SILII ITALICI

LIBER XIIII.

HERM. BVSCHII PASIPHILI
arg. in lib. decimumquartum.

Nascitur hinc bellum, iuuenis post fata tyranni
Hispano veniens, vbi terris nomen ab amne
Imposuit pubes: nam rege Gelone creatus
Oblitus monitus, artesq; oblitus auitas
Incepit luxu, spreta virtute, cruento
Flagrare, & rigidis delicta tuentibus armis,
Cingere se ferro, & regnum terrore fouere,
Hoc igitur (neque enim longum violentia durat)
A coniuratis tota cum stirpe perempto,
Marcellus propere Siculis annauigat oris.
Mutatasq; videns, trepidos mox spargit in agros
Signa, Leontini senserunt prima Coloni.
Pugnaturq; mari, Pœnoq; per alta fugato

Arma Syracusios capiunt victricia muros.

AMBR. NICANDRI XIIII. libri catalepsis.

Arte Syracosiam expugnat terraq; mariq;
Vrbem Marcellus, fœdat late omnia pestis.

FLectite nunc vestros Heliconis numina cantus,
Ortygiæ pelagus Siculiq; ad littoris vrbes.
Muneris hic vestri labor est, modò Daunia regna
Aeneadum, modò Sicanios accedere portus,
Aut Macedûm lustrare domos, & Achaïca rura,
Aut vaga Sardoo vestigia cingere fluctu,
Vel Tyriæ quondam regnata mapalia genti,
Extremumq; diem & terrarum inuisere metas,
Sic poscit sparsis Mauors agitatus in oris.
Ergo age, quà litui, quà ducunt bella, sequamur.
Ausoniæ pars magna iacet Trinacria tellus,
Vt semel expugnante noto, & vastantibus vndis
Accepit freta cæruleo propulsa tridente.
Nanque per occultum cæca vi turbinis olim
Impactum pelagus laceratæ viscera terræ
Disijcit, & medio perrumpens arua profundo,
Cum populis pariter conuulsas transtulit vrbes.
Ex illo seruans rapidus diuortia Nereus,
Sæuo diuiduos coniungi pernegat æstu.
Sed spatium, quod dissociat consortia terræ,
Latratus (fama est) sic arcta interuenit vnda,

Et matutinos volucrum transmittere cantus.
Multa solo virtus, iam reddere semen aratris,
Iam montes vmbrare olea, dare nomina Baccho,
Cornipedemq; citum lituis generasse frendis,
Nectare Cecropias Hyblæo accendere ceras.
Hîc & Pæonios arcano sulfure fontes,
Hîc, Phœbo dignum, & Musis venerabile, vatum
Ora excellentum, sacras qui carmine syluas,
Quiq; Syracosia resonant Helicona camœna.
Promptæ gens linguæ, ast eadem cùm bella cieret,
Portus æquoreis sueta insignire trophæis.
Post dirum Antiphatæ sceptrũ, & Cyclopea regna
Vomere verterunt primum noua rura Sicano,
Pyrene misit populos, qui nomen ab amne
Ascitum patrio, terræ imposuere vacanti.
Mox Ligurum pubes, Siculo ductore, nouauit
Possessis bello mutata vocabula regnis.
Nec res dedecori fuit, aut mutasse pudebat
Sicanum Siculo nomen: mox accola Minos
Duxerat Eteretum non fausta ad bella cohortes
Dædaleam repetens pennam: qui fraude nefanda
Postquam perpetuas iudex concessit ad vmbras
Cocalidum insidijs, fisso Minoia turba
Bellandi studio, Siculis subsedit in oris.
Miscuerunt Phrygiam prolem Troianus Acestes,
Troianusq; Helymus, structis, qui pube sequuta
In longum ex sese donarunt nomina, muris.
Nec Zanclæa gerunt obscuram mœnia famam,
Dextera quam tribuit posito Saturnia telo.

Sed decus Enneis haud vllum pulchrius oris,
Quàm quæ Sisyphio fundauit nomen ab Isthmo,
Et multum ante alias Ephyræis fulget alumnis.
Hic Arethusa suum piscoso fonte receptat
Alphæon sacræ portantem signa coronæ.
At non æquus amat Trinacria Mulciber antra.
Nam Lipare vastis subter depasta caminis
Sulfureum vomit exeso de vertice fumum.
Ast Aetna eructat tremefactis cautibus ignes,
Inclusi gemitus, pelagiq; imitata furorem,
Murmure per cæcos tonat inrequieta fragores
Nocte dieq; simul, fonte è Phlegethontis vt atro
Flammarum exundat torrens, piceaq; procella
Semiambusta rotat liquefactis saxa cauernis.
Sed quanquam largo flammarum exæstuat intus
Turbine, & assidue subnascens profluit ignis,
Summo cana iugo cohibet (mirabile dictu)
Vicinam flammis glaciem, æternoq; rigore
Ardentes horrent scopuli, stat vertice celsi
Collis hyems, calidaq; niuem tegit atra fauilla.
Quid referam Aeolio regnatas nomine terras?
Ventorumq; domos, atq; addita claustra procellis?
Hic versi penitus Pelopeia ad regna Pachyni
Pulsata Ionio respondent saxa profundo.
Hic contra Libyaniq; situm, Chaurosq; furentes
Cernit deuexas Lilybæon nobile Chelis:
At quà diuersi lateris frons tertia terris
Vergit in Italiam prolato ad littora dorso,
Celsus arenosa tollit se mole Pelorus.

His longo mitis placido dominator in æuo
Præfuerat terris Hieron,*tractare sereno*
Imperio vulgum pollens,& pectora nullo
Parentum exagitare metu,pactamq; per aras
Haud facilis temerare fidem,socialia iura
Ausonijs multos seruarat casta per annos.
Verùm vbi fata virum fragili soluere senecta,
Primæuo cessit sceptrum exitiale nepoti,
Et placida indomitos accepit regia mores.
Nanque bis octonis nondum rex præditus annis,
Caligare alto in solio,nec pondera regni
Posse pati,& nimium fluxis confidere rebus.
Iamq; breui,nullum,delicta tuentibus armis,
Fas notum,ignotumq; nefas,vilissima regi
Cura pudor:tam præcipiti materna furori
Pyrrhus origo dabat stimulos,proauiq; superbum
Aeacidæ genus,atque æternus carmine Achilles.
Ergo ardor subitus Pœnorum *incepta fouendi.*
Nec sceleri mora.iungit noua fœdera,pacto
Cederet vt Siculis victor Sidonius *oris.*
Sed stabant pœnæ,tumulumq; negabat Erinnys,
Qua,modo pactus erat socium non cernere,terra.
Sæuos nanque pati fastus,iuuenemq; cruento
Flagrantem luxu,& miscentem turpia duris,
Haud vltra faciles,quos ira metusq; coquebat
Iurati obtruncant,nec iam modus ensibus,addunt
Fœmineam cædem , atque insontum rapta sororum
Corpora prosternunt ferro.noua sæuit in armis
Libertas,iactatq; iugum:pars Punica *castra,*

Pars Italos & nota volunt: nec turba furentum
Desit, quæ neutro sociari fœdere malit.
Tali Trinacriæ motu, rebusq; Sicanis
Exitio regis trepidis, sublimis honore,
(Tertia nam Latios renouarat purpura fasces)
Marcellus classem Zanclæis appulit oris,
Atque vbi cuncta viro; cædesq; exposta tyranni,
Ambiguæq; hominum mentes, Carthaginis arma
Quos teneant, & quanta locos, quod vulgus amicũ
Duret Troiugenis, quantos Arethusa tumores
Concipiat, perstetq; suas non pandere portas,
Incumbit bello, ac totam per proxima raptim
Armorum effundit flammato pectore pestem.
Non aliter Boreas Rhodopes a vertice præceps
Quum sese immisit, decimoq; volumine pontum
Expulit in terras, sequitur cum murmure molem
Eiecti maris, & stridentibus affremit alis.
Prima Leontinos vastarunt prælia campos,
Regnatam duro quondam Læstrygone terram.
Instabat ductor, cui tarde vincere Graias
Par erat, ac vinci turmas, ruit æquore toto
Fœmineum credas maribus concurrere vulgum:
Et Cereri placidos fœcundat sanguine campos.
Sternuntur paßim, pedibusq; euadere lethum
Eripuit rapidus mauors, vt cuique salutem
Promisit fuga, præueniens dux occupat ense.
Ite, gregem & metite imbellem, ac succidite ferro
Clamat, cunctantes vrgens vmbone cateruas.
Pigro luctandi studio, certamen in vmbra

Molle

Molle pati docta, & gaudens splendescere oliuo.
Stat mediocre decus vincentum ignaua iuuentus.
Hæc laus sola datur, si viso vincitis hoste.
Ingruit audito ductore exercitus omnis,
Solaq; quod superest secum certamina norunt
Quis dextra antistet, spolijsq; excellat opimis.
Euboici non per scopulos illisa Caphareo
Eurypi magis vnda furit: pontúmve sonantem
Eijcit angusto violentius ore Propontis:
Nec feruet maiore fretum, rapiturq; tumultu
Quod ferit Herculeas *extremo sole columnas.*
Mite tamen dextræ decus inter prælia tanta
Enituit, fama miles Tyrrhenus, *Asylo*
Nomē erat, captus quondā ad Thrasimena *fluenta,*
Seruitium facile, & dominantis mollia iussa
Expertus Berræ, *patrias remeabat ad oras*
Sponte fauentis heri, repetitisq; impiger armis
Tum veteres Siculo casus mauorte piabat.
Atque is, dum medios inter fera prælia miscet,
Illatus Berræ, *cui pacta ad regia misso*
Pœnorum *à populis, sociataq; bella gerenti*
Aerato cassis munimine clauserat ora,
Inuadit iuuenem ferro, trepideq; ferentem
Instabiles retro gressus, prosternit arena.
Ac miser audita victoris voce, trementem
Cunctantemq; animam stygia tunc sede reducens,
Caßidis à mento malefidæ vincula rupit,
Iungebatq; preces, atque addere verba parabat.
Sed subito aspectu, & noto conterritus ore

Tyrrhenus, ferrumq́; manu reuocauit, & vltro
Talia cum gemitu lacrymis effudit obortis:
Ne quæso supplex lucem, dubiusq́; precare,
Fas hostem seruare mihi. multo optimus ille
Militiæ, cui postremum est, primumq́; tueri
Inter bella fidem: tu lethum euadere nobis
Das prior, & seruas nondum seruatus ab hoste.
Haud equidem indignum memet, quæ tristia vidi,
Abnuerim, dignumq́; iterum in peiora reuolui,
Si tibi per medios ignes, mediosq́; per enses
Non dederit mea dextra viam: sic fatur, & vltro
Attollit, vitaq́; exæquat munera vitæ.
At compos Sicula primum certaminis ora
Marcellus cœpti, victricia signa quieto
Agmine progrediens Ephyræa ad mœnia vertit.
Inde Syracosias castris circundedit arces.
Sed ferri languebat amor, sedare monendo
Pectora cæca virûm, atque iras auellere auebat.
Nec (renuant si forte sibi, & si mitia malle
Credant esse metum) laxis aufertur omissa
Obsidio claustris, quin contra intentior ipse
Inuigilat cautis fronte imperterritus armis,
Et struit arcana, nec opina pericula cura.
Haud secus Eridani stagnis, ripáve Caystri
Innatat albus olor, pronoq́; immobile corpus
Dat fluuio, & pedibus tacitas eremigat vndas.
Interea dum incerta labat sententia clausis,
Exciti populi, atque vrbes socia arma ferebant.
Incumbens Messana freto, minimumq́; reuulsa,

Diſcreta Italia, atque Oſcq memorabilis ortu.
Tum Catine nimium ardenti vicina Typhæo,
Et generaſſe pios quondam celeberrima fratres:
Et cui non licitum fatis Camerina moueri.
Tum quæ nectareis vocat ad certamen Hymetton
Audax Hybla fauis, palmis quoque onuſta Selynis:
Et iuſti quondam portus, nunc littore ſolo
Subſidium infidum fugientibus æquora, Myle.
Necnon altus Eryx, nec non è vertice celſo
Centuripe, largoq; virens Entella Lyæo.
Entella Hectoreo dilectum nomen Aceſtæ.
Non Tapſos, non è tumulis glacialibus Acræ
Defuerunt, Agathyrna manus, geminoq; Lacone
Tyndaris attollens ſeſe affuit, altor equorum
Mille rapit turmas, atque hinnitibus aëra flammat
Puluercam voluens Agragas ad mœnia nubem.
Ductor Groſphus erat, cuius cælata gerebat
Taurum parma trucem, pœnæ monumēta vetuſtæ.
Ille vbi torreret ſubiectis corpora flammis,
Mutabat gemitus mugitibus, actaq; veras
Credere erat ſtabulis armenta effundere voces.
Haud impune quidem, nam diræ conditor artis
Ipſe ſuo moriens immugit flebile tauro.
Venit ab amne trahēs nomē Gela, venit & Heſa,
Et qui præſenti domitant periura Palici
Pectora ſupplicio, Troianaq; venit Aceſta.
Quiq; per Aetneos Acys petit æquora fines,
Et dulci gratam Nereida perluit vnda,
Aemulus ille tuo quondam Polyphœme calori,

Dum

Dum fugit agrestem violenti pectoris iram,
In tenues liquefactus aquas, euasit & hostem,
Et tibi victricem Galathea immiscuit vndam.
Nec non qui potant Hyspamq; Alabinq; sonoros,
Et perlucentem splendenti gurgite Achaten:
Qui fontes Vagedrusa tuos, & pauperis alui
Hypaten, ac facilem superari gurgite parco
Pantagyam, rapidiq; colunt vada flaua Simethi.
Littora Thermarum prisca dotata camœna
Armauere suos, quà mergitur Hymera ponto
Aeolio, nam diuiduas se scindit in oras,
Nec minus occasus petit incita, quàm petit ortus.
Nebrodes gemini nutrit diuortia fontis
Quo mons Sicania non surgit ditior vmbra.
Enna Deûm lucis sacram dedit ardua dextram.
Hic specus ingentem laxans telluris hiatum
Cæcum iter ad manes tenebroso limite pandit,
Quà nouus ignotas Hymenæus venit in oras.
Hac stygius quondam stimulante cupidine rector
Ausus adire diem, mæstoq; Acheronte relicto
Illicitas egit currum per inania terras.
Tum rapta præceps Ennea virgine cessit.
Attonitos cæli visu, lucemq; cauentes
In styga rursus equos, & prædam condidit vmbris.
Romanos Petrea duces, Romana petiuit
Fœdera Callipolis, lapidosiq; Eugion artus.
Hadranum, Hergentumq; simul, telaq; superba
Lanigera Melite, & littus piscosa Melacle,
Quæq; procelloso, Cephaledias ora, profundo

Cæruleis horret campis pascentia cete,
Et qui correptas sorbentem verticis haustu,
Atque iterum è fundo iaculantem ad sydera puppes.
Taurominitana cernunt de sede Charybdim.
Hæc Latium manus & Laurentia signa mouebat.
Cætera Elysëis aderat gens Sicana votis.
Mille Agathyrna dedit, perflataq; Strõgilos Austris.
Mille Thoanteæ sedes Fascellina diuæ.
Tergemino venit numero fœcunda Panormos,
Seu syluis sectare feras, seu retibus æquor
Vertere, seu cælo libeat traxisse volucrem.
Non Herbesos iners, non Naulocha pigra pericli
Sederunt, non frondosis Morgentia campis.
Abstinuit Marte infido, comitata Nemæis
Venit Amastra viris, & paruo nomine Thisse,
Et Netum, & Micite, pubesq; liquentis Acheti,
Sidonia & Drepane, atq; vndæ clamosus Helorus.
Et mox seruili vastata Triochala bello,
Sidonios Arabeia ferox, & celsus Ietas,
Et bellare Tabas docilis, Cosyraq; parua:
Nec maior Megara Mute concordibus ausis.
Iuuere, & strato Caulum spectabile ponto
Cùm sonat Halcyones cantu, nidosq; natantes
Immota gestat sopitis fluctibus vnda.
Ipsa Syracusæ patulos vrbs inclyta muros
Milite collecto, varijsq; impleuerat armis.
Ductores facilem impelli, lætamq; tumultus
Vaniloquo pubem furiabant insuper ore.
Nunquam hoste intratos muros, & quattuor arces,

Et Salaminiacis, quantam, Eoisq; trophæis
Ingenio portus vrbs inuia fecerit vmbram.
Spectatum proauis, ter centum ante ora triremes
Vnum naufragium, mersasq; impune profundo
Clade pharetrigeri subnixas regis Athenas.
Flammabant vulgum geniti Carthagine fratres
Pœni matre genus, sed quos sub crimine pulsus
Vrbe Syracosia Libycis eduxerat oris
Trinacrius genitor, geminaq; à stirpe parentum
Astus miscebant Tyrios leuitate Sicana.
Quæ cernens ductor, postquam immedicabile visum
Seditio, atque vltro bellum surgebat ab hoste,
Testatus diuos Siculorum, amnesq;, lacusq;,
Et fontes Arethusa tuos, ad bella vocari
Inuitum, quæ sponte diu non sumpserit, hostem
Induere arma sibi, telorum turbine vasto
Aggreditur muros, atque armis intonat vrbi.
Par omneis simul ira rapit, certantq;, ruuntq;.
Turris multiplici surgens ad sydera tecto
Exibat, tabulata decem cui crescere Graius
Fecerat, & multas nemorum cōsumpserat vmbras.
Armatam hinc igni molem, & deuoluere saxa,
Certabant, calidæq; picis diffundere pestem.
Hic procul ardentem iaculatus lampada Cimber
Conijcit, & lateri telum exitiabile figit.
Pascitur adiuto Vulcanus turbine venti,
Glicentemq; trahens turris per viscera labem,
Perq; altam molem & turris nascentia tecta
Scandit ouans, rapidisq; vorat trepidantia flammis.

Robora, & ingenti simul exundante vapore
Ad cælum victor nitentia culmina lambit.
Implentur fumo & nebula caliginis atræ,
Nec cuiquam euasisse datur, ceu fulminis ictu
Correptæ rapido in cineres abiere ruinæ.
Par contra pelago miseris fortuna carinis.
Nanq; vbi se propius tectis, vrbiq; tulere,
Quà portus muris pacatas applicat vndas,
Improuisa nouo pestis conterruit astu.
Trabs fabre teres, atq; erasis vndiq; nodis
Nauali similis malo, perfixa gerebat
Vncæ tela manus, ea celso ex aggere muri
Bellantes, curui rapiebat in aëra ferri
Vnguibus, & mediam reuocato ferebat in vrbem.
Nec solos vis illa viros, quin sæpe triremem
Belligeræ rapuere trabes, cùm desuper actum
Incuterent puppi chalybem, morsusq; tenaces.
Qui simul affixo vicina in robora ferro
Sustulerant sublime ratem (miserabile visu)
Per subitum rursus laxatis arte catenis
Tanta præcipitem reddebant mole profundo,
Vt totam haurirent vndæ cùm milite puppem.
His super insidijs angusta foramina muris
Arte cauata dabat, per quæ confundere tela
Tutum erat opposito mittentibus agere valli.
Nec sine fraude labos; arcta ne rursus eodem
Spicula ab hoste via vicibus contorta redirent,
Calliditas Graia, atq; astus pollentior armis.
Marcellum, tantasq; minas, terraq; mariq;

Z Arcebat,

Arcebat, stabatq; ingens ad mœnia bellum.
Vir fuit Isthmiacis decus immortale colonis,
Ingenio facile ante alios telluris alumnos,
Nudus opum, sed cui cælum terræq; paterent.
Ille nouus pluuias Titan vt proderet ortu
Fuscatis tristis radijs, ille hæreat, anne
Pendeat instabilis tellus, cur fœdere certo
Hunc affusa globum Tethis circumliget vndis
Nouerat, atq; vna pelagi lunæq; labores,
Et pater Oceanus qua lege effunderet æstus.
Non illum mundi numerasse capacis arenas
Vana fides, puppes etiam, constructaq; saxa
Fœminea traxisse ferunt contra ardua dextra,
Hic dum Italum ductorem astu, Teucrosq; fatigat
Adnabat centum late Sidonia velis
Classis subsidio, & scindebat cærula rostris.
Erigitur subitas in spes Arethusia proles,
Adiungitq; suas portu progressa carinas.
Nec contra Ausonius tonsis aptare lacertos
Addubitat, mersisq; celer fedit æquora remis.
Verberibus torsere fretum, salis icta frequenti
Albescit pulsu facies, perq; æquora late
Spumat canenti sulcatus gurgite limes.
Insultant pariter pelago, ac Neptunia regna
Tempestate noua trepidant, tum vocibus æquor
Personat, & clamat scopulis clamoris imago.
Ac iam diffusus vacua bellator in vnda
Cornibus ambierat patulos ad prælia fluctus,
Nauali claudens humentem indagine campum.

At similiter curuata sinu diuersa ruebat
Classis, & arctabat lunato cœrula gyro.
Nec mora, terrificis sæuæ stridoribus æris
Per vacuum latæ cantu resonante profundum
Incubuere tubæ, queis excitus æquore Triton
Expauit, tortæ ad certantia murmura conchæ.
Vix meminere maris, tam vasto ad prælia nisu
Incumbunt proni, positisq́; in margine puppis
Extremæ plantis, nutantes spicula torquent.
Sternitur effusis pelagi media area telis,
Celsaq; anhelatis exurgens ictibus alnus.
Cœrula nigranti findit spumantia sulco.
Ast aliæ laceræ, atq; incussi roboris ictu
Detergent remos, aliæ per viscera pinus
Transmissis ipso retinentur vulnere rostris
Quo retinent: medias inter sublimior ibat
Terribilis visu puppis, qua nulla per omne
Egressa est Libycis *maior naualibus æuum.*
Sed quater hæc centum numeroso remige pontum
Pulsabat tonsis, veloq; superba capaci,
Cùm rapidum hauriret Boreã, *& cornibus omnes*
Colligeret flatus, lento se corpore agebat
Intraret fluctus solis si pulsa lacertis.
Procurrunt leuitate agili, dociles q́; regentis
Audiuisse manum Latio *cum milite puppes.*
Has vt per læuum venientes æquor Himilco
In latus obliquas, iussamq́; incurrere proram
Conspexit, propere diuis in vota vocatis
Aequoris, intento volucrem de more sagittam

Aſsignat neruo: vtq; oculis librauit in hoſtem,
Et calamo monſtrauit iter diuerſa relaxans
Brachia, deduxit vultu comitante per auras
In vulnus telum, & reſidentis puppe magiſtri
Affixit plectro dextram, nec deinde regenda
Puppe manus valuit flectenti immortua clauo.
Dumq; ad opem accurrit ceu capta nauita puppe,
Ecce iterum fatoq; pari neruoq; ſagitta
In medium perlapſa globum, tranſuerberat ictu
Orba gubernacli ſubeuntem munera Taurum.
Irrumpit Cumana ratis, quam Corbulo ductor
Lætaq; complebat Stabiarum littore pubes.
Numen erat celſæ puppis, vicina Dione.
Sed ſuper ingeſtis propior quæ ſubdita telis
Bella capeſſebat, media ſubſedit in vnda,
Diuiſitq; fretum, clamantem ſpumeus ora
Nereus implet aquis, palmæq;, trahente profundo
Luctantum fruſtra, ſummis in fluctibus extant.
Hic audax ira magno per cærula ſaltu
Corbulo tranſgreſſus (nam textam robore turrim
Appulerant nexa ferri compage triremes)
Euadit tabulata ſuper, flammaq; comantem
Multifida pinum celſo de culmine quaſſat.
Inde atros alacer, paſtosq; bitumine torquet
Aduentante noto Pœnorum apluſtribus ignes.
Intrat diffuſos peſtis Vulcania paſſim,
Atq; implet diſperſa foros, trepidatur omiſſo
Sannis remigio, ſed enim tam rebus in arctis
Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos,

Et rapidus feruor per pingues vnguine tedas
Illapsus, flammis victricibus insonat alueo.
Quà nondum tamen intulerat vim Dardana *lāpas*
Parcebatq; *vapor, saxorum grandine dirus*
Arcebat, fatumq; ratis retinebat Himilco.
Hic *miser igniferam dum ventilat aëre pinum,*
Murali saxo per lubrica sanguine transtra
Voluitur in fluctus, Lychæi *vulnere,* Cidnus.
Fax nidore graui fœdauit comminus auras,
Ambusto instridens pelago: ferus inde citatum
Mißile adorata contorquet Sabrata *puppe:*
Hammon numen erat Libycæ *gentile carinæ,*
Cornigeraq; sedens spectabat cærula fronte.
Fer pater afflictis fer, ait, Garamantice *vates*
Rebus opem, inq; Italos *da certa effundere tela.*
Has inter voces tremulo venit agmine cornus,
Et Neptunicolæ *transuerberat ora* Telonis.
Vrgebat nihilo leuius iam in limine mortis
Quos fuga præcipites partem glomerarat in vnam
Puppis adhuc vacuam tedæ, sed proxima cursu
Fulmineo populatus ineuitabilis ardor,
Correptam flammis inuoluit ouantibus alnum.
Primus ope æquorei funis delapsus in vndas,
Qua nondum stygios glomerabat Mulciber *æstus,*
Ambustus sociûm remis aufertur Himilco.
Proxima nudarunt miserandi fata Bathonis
Desertam ductore ratem, bonus ille per artem
Crudo luctari pelago, atq; exire procellas.
Idem quid Boreas, *quid vellet crastinus* Auster

Anteibat, nec peruigilem tu fallere vultum
Obscuro quamuis cursu Cynosura valeres.
Is postquam aduersis nullus modus, accipe nostrum
Hammon sanguinem ait, spectator cladis iniquæ.
Atq; acto in pectus gladio, dextra deinde cruorem
Excipit, & large sacra inter cornua fundit.
Hos inter Daphnis deductum ab origine nomen
Antiqua fuit infelix, cui linquere saltus,
Et mutare casas infido marmore visum.
At princeps generis quanto maiora parauit
Intra pastorem sibi nomina, Daphnin amarunt
Sicelides Musæ, dexter donauit auena
Phœbus Castalia, & iussit proiectus in herba
Siquando caneret, lætos per prata, per arua
Ad Daphnin properare greges, riuosq; silere.
Ille vbi septena modulatus arundine carmen
Mulcebat syluas, non vnquam tempore eodem
Siren assuetos effudit in æquore cantus,
Scyllæi tacuere canes, stetit atra Charybdis,
Et lætus scopulis audiuit iubila Cyclops.
Progeniem hauserunt, & nomen amabile flammæ,
Innatat ecce super transtris fumantibus asper
Ornytos, ac longam sibimet facit æquore mortem.
Qualis Oilides, fulmen iaculante Mineruæ
Surgentes domuit fluctus ardentibus vlnis.
Transigitur valida medius, dum se alleuat alui
Cuspide Marmarides Scyron, pars subnatat vnda
Membrorum, pars extat aquis, totumq; per æquor
Portatur rigido miserandum innortua rostro.

Accelerant

Accelerant puppes vtrinq;,atq; ora ruentum
Sanguinei feriunt remorum aspergine rores.
Ipse adeo sæuis ductor Rheteius ibat
Pulsibus,& valido superabat remige ventos,
Quam rapidis puppem manibus frenare Lilæus
Dum tentat,sæua truncatur membra bipenni,
Et fert hærentes trabibus ratis incita palmas.
Sicania Aeoliden portabant transtra Podetum.
Hic æuo quanquam nondum excessisset ephæbis
Seu læui traxere dei,seu feruida corda,
Nec sat maturus laudum,belliq; cupido,
Arma puer niueis aptarat picta lacertis,
Et freta gaudebat celsa turbare Chimæra.
Iamq; super Rutula,super & Garamantide pinu
Ibat ouans melior remo,meliorq; sagitta,
Et iam turrigerum demerserat æquore Nessum
Heu puero male suada rudi noua gloria pugnæ.
Dum cristam galeæ trucis,exuuiasq; precatur
De duce Marcello superos,temerarius hasta
Excepit raptim vulnus lethale remissa.
Proh qualis,seu splendentem sub sidera nisu
Exigeret discum,iaculo seu nubila supra
Surgeret,aligeras ferret seu puluere plantas
Vix tacto,vel dimensi spatia improba campi
Transiret velox saltu,docuere labores.
Sat prorsus,sat erat decoris discrimine tuto,
Sat laudis,cur facta puer maiora petebas?
Illum vbi labentem pepulerunt tela sub vndas,
Ossa Syracosio fraudatum naufraga busto

Fleuerunt freta, fleuerunt cyclopea saxa,
Et Cyanes, & Anapus, & Ortygie Arethusa.
Parte alia præses puppem Tyberinus agebat,
Quaq; ferebatur ductor Sidonius, iô
Conclamant, iniecta ligant hinc vincula ferri
Atq; illinc, steteruntq; rates ad prælia nexæ.
Nec iaculo, aut longe certatur arundine fusa.
Comminus, & gladio terrestria prælia miscent.
Perrumpunt Itali, qua cædes prima reclusit,
Monstrauitq; viam: vastas & Mæla catenas
Hortatur socios, & vincla abrumpere ferri,
Ac parat hostili resoluta puppe receptos
Auehere, & paribus pelago diducere ab armis.
Aetneo Polyphemus erat nutritus in antro,
Atq; inde antiquæ nomen feritatis amabat,
Vbera præbuerat paruo lupa, corporis alti
Terribilis moles, mens aspera, vultus in ira
Semper, & ad cædes cyclopea corde libido.
Isq; relaxatis membrorum pondere vinclis
Impulerat puppim, & mergebat gurgite tonsas,
Duxissetq; ratem, pressa Laronius hasta
Ni properè duro nitentem exurgere, velox
Affixet transtro, vix morte incepta remittit.
Nanq; manus seruat dum suetos languida ductus.
Ignauum summa attraxit super æquora remum.
Perculsi cuneo Pœni densantur in vnum,
Quod caret hoste latus, subito cum pondere victus
Insiliente mari submergitur alueus vndis.
Scuta virûm, cristæq;, & inerti spicula ferro,

Tutelaq; deûm fluitant: hic robore fracto
Pugnat inops chalybis, seseq; in prælia rursus
Armat naufragio: remis male feruidus ille
Festinat spoliare ratem, discrimine nullo,
Nautarum interdum conuulsa sedilia torquens.
Non plectro ratis, aut frangendæ in vulnere proræ
Parcitur, & pelago repetuntur nantia tela.
Vulneribus patulis intrat mare, mox sua ponto
Singultante anima propulsa refunditur vnda.
Nec desunt, qui correptos amplexibus arctis
Immergant pelago, & iaculis cessantibus hostem
Morte sua perimant, remeantum gurgite mentes
Crudescunt, ac pro ferro stat fluctibus vti.
Haurit sanguineus contorta cadauera vortex.
Hinc clamor, gemitus illinc, mortesq;, fugæq;.
Perfusum bello feruet mare, fessus acerbis
Terga fuga celeri Libyæ conuertit ad oras,
Exiguas sese furatus Himilco carina.
Concessere mari tandem, Graiusq; Libysq;,
Et iam captiuæ vinclis ad littora longo
Ordine ducuntur puppes, flagrantibus alto
Stant aliæ tedis, splendet lucente profundo
Mulciber, & tremula vibratur imagine pontus.
Ardet nota fretis Cyane, pennataq; Siren.
Ardet & Europe, niuei sub imagine tauri
Vecta Ioue, ac prenso tramittens æquora cornu.
Et quæ fusa comas, curuum per cærula piscem
Nereis humenti moderatur roscida freno.
Vritur vndiuagus Phyton, & corniger Hammon,

Et quæ Sidonios vultus portabat Elisæ,
Bis ternis ratis ordinibus grassata per vndas.
Ac vinclis trahitur cognata in littora Anapus,
Gorgoneasq; ferens ad sidera Pegasus *alas:*
Ducitur & Libyæ puppis signata figuram,
Et Triton *captiuus, & ardua rupibus* Aetna.
Spirantis rogus Enceladi, Cadmæaq; Sidon.
Nec mora, quin trepidos hac clade irrūpere muros
Signaq; ferre deûm templis, iam iamq; fuisset,
Ni subito importuna lues, inimicaq; pestis
Inuidia diuûm, pelagiq; labore parata
Polluto miseris rapuisset gaudia cælo.
Criniger astriferis Titan *feruoribus, auras*
Et patulam Cyanem, *lateq; palustribus vndis*
Stagnantem, stygio Cocyti *oppleuit odore,*
Temporaq; Autumni *latis florentia donis*
Fædauit, rapidoq; accendit fulminis igni.
Fumabat crassus nebulis caliginis aër,
Squalebat tellus vitiato feruida dorso,
Nec victum dabat, aut vllas languentibus vmbras:
Atq; ater picea vapor expirabat in æthra.
Vim primi sensêre canes, mox nubibus atris
Fluxit deficiens penna labente volucris:
Inde feræ syluis sterni, tum serpere labes
Tartarea, atq; haustis populari castra maniplis.
Arebat lingua, & gelidus per viscera sudor
Corpore manabat tremulo, descendere fauces
Abnuerant siccæ iussorum alimenta ciborum.
Aspera pulmonem tussis quatit, & per anhela

Igneus

Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
Lumina ferre grauem vix sufficientia lucem
Vnca nare iacent, saniesq; immixta cruore
Expuitur, membrisq; cutis tegit ossa peresis.
Heu dolor, insignis notis bellator in armis
Ignauo rapitur letho, iactantur in ignem
Dona superba virûm multo Mauorte parata.
Succubuit medicina malis, cumulantur aceruo
Labentum, & magno cineres sese aggere tollunt.
Passim etiam deserta iacent, inhumataq; late
Corpora, pestiferos tetigisse timentibus artus.
Serpit pascendo crescens acherusia pestis,
Nec leniore quatit Trinacria mœnia luctu,
Pœnorumq; parem castris fert atra laborem,
Aequato par exitio; & communis vbiq;
Ira deûm, atq; eadem lethi versatur imago.
Nulla tamen Latios fregit vis dura malorum
Incolumi ductore viros, cladesq; rependit
Vnum inter strages tutum caput. vt grauis ergo
Primum lethiferos repressit Syrius æstus,
Et posuere auidæ mortis contagia pestes,
Ceu sidente Noto cùm se maria alta reponunt,
Propulsa inuadit piscator cærula cymba,
Sic tandem erepiam morbis grassantibus, armat
Marcellus pubem, lustratis rite maniplis.
Signaq; circunstant alacres, auidisq; tubarum
Respirant læti clangoribus, itur in hostem,
Et si fata ferant, iuuat inter prælia ferro
Posse mori. sociûm miseret, qui morte pudenda

In morem pecudum effudère cubilibus atris
Illaudatam animam, tumulos, inhonoraq; busta
Respiciunt, & vel nullo iacuisse sepulchro,
Quàm debellari morbis placet. ardua primus
Ad muros dux signa rapit, tenuataq; iacendo
Et maciem galeis abscondunt ora, maliusq;
Ne sit spes hosti, velatur casside pallor.
Infundunt rapidum conuulsis mœnibus agmen,
Condensiq; ruunt, tot bellis inuia tecta,
Tot vno introitu capiuntur militis arces.
Totum qua vehitur Titan, non vlla per orbem
Tum sese Isthmiacis æquassent oppida tectis.
Tot delubra deûm, totq; intra mœnia portus,
Adde fora, & celsis suggesta theatra columnis,
Certantesq; mari moles, adde ordine longo
Innumeras spatioq; domos æquare superbas
Rura, quid inclusos porrecto limite, longis
Porticibus, sacros iuuenum certamine lucos?
Quid tot captiuis fulgentia culmina rostris?
Armaq; fixa deis? aut quæ Marathonius hostis
Perdidit, aut Libya quæ sunt aduecta subacta?
Hic Agathocleis sedes ornata trophæis,
Hic mitis Hieronis opes, hic sancta vetustas
Artificum manibus, non vsquam clarior vllo
Gloria picturæ seclo: non æra vacabant
Quæ scirent Ephyren, fuluo certaret vt auro
Vestis, spiranteis referens subtegmine vultus.
Quæ radio cælat Babylon, vel murice picto
Læta Tyros, quæq; Attalicis variata per artem

Aulæis

Aulæis scribuntur acu, aut Memphitide tela.
Iam simul argento fulgentia pocula, mixta
Quæis gemma quæsitus honos, simulacra deorum
Numen ab arte datum seruantia: munera rubri
Præterea ponti, depexaq; vellera ramis,
Fœmineus labor. his tectis opibusq; potitus
Ausonius ductor, postquam sublimis ab alto
Aggere despexit trepidam clangoribus vrbem,
Inq; suo positum nutu, stent mœnia regum,
An nullos oriens videat lux crastina muros,
Ingemuit nimium, viris tantumq; licere
Horruit, & propere reuocata militis ira
Iussit stare domos, indulgens templa vetustis
Incolere, atque habitare deis. sic parcere victis
Pro præda fuit, & sese contenta, nec vllo
Sanguine pollutis, plausit victoria pennis.
Tu quoque ductoris lacrymas memorande tulisti
Defensor patriæ, meditantem in puluere formas,
Nec turbatum animi, tanta feriente ruina,
Ignarus miles vulgi tum forte peremit.
At reliquum vulgus resoluta in gaudia mente,
Certarunt victi victoribus. æmulus ipse
Ingenij Superûm, seruando condidit vrbem.
Ergo extat seclis, stabitq; insigne trophæum,
Et dabit antiquos ductorum noscere mores.
Felices populi, si quondam vt bella solebant,
Nûc quoq; inexhaustas pax nostra relinqueret vr-
At ni cura viri, qui nunc dedit otia mundo (bes:
Effrenum arceret populandi cuncta furorem,

Nuda

Nudassent auidæ terrasq; fretumq; rapinæ.

SILII ITALICI
LIBER XV.

HERM. BVSCHII PASIPHILI
arg. in lib. decimumquintum.

Quem ducibus cæsis, iterum iam Bætis ad oras
Mittat, Romulei quærit dum cura Senatus,
Scipiadæ iuueni, lauro tum forte sub ampla
Astitit hinc subito Virtus, hinc blanda Voluptas,
Et sibi promissis auet vtraque iungere magnis.
Ille sed amplexus Virtutem, crudaq; Martis
Munera suscipiens, volitansq; per æquora classe,
Arma nouæ subito Carthaginis horrida muris
Impulit, & victor ferro sibi mœnia pandit.
Interea Emathius conflat noua bella Philippus,
Herculeoq; senex Fabius dat iura Tarento,
Marcellusq; cadit Nomadum circundatus astu.
Hasdrubalisq; caput, tumidi regione Metauri
Abscissum, Hannibali monstrat Nero lætus atroci.

AMBR. NICANDRI XV.
libri catalepsis.

Scipio ad Hispanas iuuenis tunc nauigat oras,
Marcellusq; cadit, cadit Asdrubal ense Neronis.

AT noua Romuleum carpebat cura Senatum,
Quis trepidas gentes, Martemq; subiret Iberum
Attritis rebus, geminus iacet hoste superbo
Scipio, belligeri Mauortia pectora fratres.
Hinc metus in Tyrias ne iam Tartessia leges
Concedat tellus, propioraq; bella pauescat.
Anxia turba patrum quasso medicamina mæsti
Imperio circunspectant, diuosq; precantur,
Qui laceris ausit ductor succedere castris.
Absterret iuuenem, patrios patruiq; piare
Optantem manes, tristi conterrita luctu,
Et reputans annos cognato sanguine turba.
Si gentem petat infaustam inter busta suorum
Decertandum hosti, qui fregerit arma duorum,
Qui consulta ducum, ac flagret meliore Gradiuo.
Nec promptum teneris immania bella lacertis
Molliri, regimenq; rudi deposcere in æuo.
Has lauri residens iuuenis viridante sub vmbra
Aedibus extremis voluebat pectore curas.
Cùm subito assistunt dextra, læuaq; per auras
Allapsæ, haud paulum mortali maior imago,
Hinc Virtus, illinc Virtuti inimica Voluptas.
Altera Achæmenium spirabat vertice odorem,
Ambrosias diffusa comas, & veste refulgens
Ostrum quam fuluo Tyrium suffuderat auro.
Fronte decor quæsitus acu, lasciuaq; crebras
Ancipiti motu iaciebant lumina flammas.

Alte

Alterius dispar habitus, frons hirta, nec vnquam
Composita mutata coma, stans vultus, & ore
Incessuq; viro propior, lætiq; pudoris,
Celsa humeros niueæ fulgebat stamine pallæ.
Occupat inde prior promissis fisa Voluptas,
Quis furor hic non digne puer, consumere bello
Florem æui? Cannæ'ne tibi, grauiorq; palude
Mæonius stygia lacus excessere? Padusq;?
Quem tandem ad finem bellando fata lacesses?
Tune etiam tentare paras Atlantia regna?
Sidoniasq; domos? moneo certare periclis
Desine, & armisonæ caput obiectare procellæ.
Ni fugis hos ritus, Virtus te sæua iubebit
Per medias volitare acies, mediosq; per ignes.
Hæc patrem patruumq; tuos, hæc prodiga Paulum,
Hæc Decios stygias Herebi detrusit ad vndas.
Dum cineri titulum, memorandaq; nomina bustis
Prætendit, nec sensere, quid gesserit, vmbræ.
At si me comitere puer, non limite duro
Iam tibi decurret concessi temporis ætas:
Haud vnquam trepidos abrupet buccina somnos:
Non glaciem arctoam, non experiere furentis
Ardorem Caneri, nec mensas sæpe cruento
Gramine cōpositas, aberunt sitis aspera, & haustus
Sub galea puluis, partiq; timore labores.
Sed current albusq; dies, horæq; serenæ,
Et molli dabitur victu sperare senectam.
Quantas ipse deus lætos generauit in vsus
Res homini? plenaq; dedit bona gaudia dextra?

Atque

Atque idem exemplar lenis mortalibus æui,
Imperturbata placidus tenet otia mente.
Illa ego sum, Anchisæ Venerem Simoentis ad vndas
Quæ iunxi, generis vobis vnde editus author.
Illa ego sum, verti Superûm quæ sæpe parentem
Nunc auis in formam, nunc torua in cornua tauri.
Huc aduerte aures, currit mortalibus æuum,
Nec nasci bis posse datur, fugit hora, rapitq;
Tartareus torrens, ac secum ferre sub vmbras
Si qua animo placuere, negat. quis luce suprema
Dimisisse meas sero non ingemit horas?
Postquam conticuit, finisq; est addita dictis,
Tum Virtus: quas nam iuuenem florẽtibus, inquit,
Pellicis in fraudes annis, vitæq; tenebras?
Cui ratio, & magnæ cælestia semina mentis
Munere sunt concessa deûm: mortalibus alti
Quantum cælicolæ, tantundem animalibus isti
Præcellunt cunctis, tribuit nanque ipsa minores
Hos terris natura deos: sed fœdere certo,
Degeneres tenebris animas damnauit auernis.
At queis ætherei seruatur seminis ortus,
Cæli porta patet. referam, quid cuncta domantem
Amphitryoniadem? quid cui post Seras, & Indos
Captiuo Liber cùm signa referret ab Euro,
Caucaseæ currum duxere per oppida tigres?
Quid suspiratos magno in discrimine nautis
Ledæos referam fratres? vestrumq; Quirinum?
Nónne vides, hominum vt celsos ad sidera vultus
Sustulerit deus, ac sublimia finxerit ora?

Cùm pecudes, volucrumq; genus, formasq; ferarũ,
Segnem atque obscœnã passim strauisset in aluum?
Ad laudes genitum, capiat si munera diuûm,
Felix ad laudes hominum genus. hue age paulum
Aspice, nec longe repetam, modo Roma minanti
Impar Fidenæ, contentaq; crescere asylo,
Quò sese extulerit dextris? idem aspice late
Florentes quondam luxus quas verterit vrbes?
Quippe nec ira deûm tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa Voluptas.
Ebrietas tibi fida comes, tibi Luxus, & atris
Circa te semper volitans Infamia pennis.
Mecum Honor, & Laudes, & læto Gloria vultu,
Et Decus, & niueis Victoria concolor alis.
Me cinctus lauro perducit ad astra triumphus,
Casta mihi domus, & celsô stant colle penates,
Ardua saxoso perducit semita cliuo
Aspera principio (nec enim mihi fallere mos est)
Prosequitur, labor ad nitendum intrare volentis:
Nec bona conscendunt, quæ sors infida dedisset.
Atque eadem rapuisse valet: mox celsius ab alto
Infra te cernes hominum genus, omnia contra
Experienda manent, quàm spondet blãda Voluptas.
Stramine proiectus duro patiere sub astris
Insomnes noctes, frigusq; famemq; domabis.
Idem iustitiæ cultor, quæcunque capesses,
Testes factorum stare arbitrabere diuos.
Tunc quoties patriæ, rerumq; pericula poscent,
Arma feres primus, primus te in mœnia tolles.

Hosti

Hostica, nec ferro mentem vincere nec auro.
Hinc tibi, non Tyrio vitiatas murice vestes,
Nec donum deforme viro flagrantis amomi.
Sed dabo, qui vestrum sæuo nunc Marte fatigat
Imperium, superare manu, laurumq; superbam
In gremio Iouis excisis deponere Pœnis.
Quæ postquam cecinit sacrato pectore Virtus,
Exemplis lætum vultuq; audita probantem
Conuertit iuuenem, sed enim indignata Voluptas
Non tenuit voces: nil vos iam demoror vltra
Exclamat, venient veniẽt mea tempora quondam,
Cùm docilis nostris magno certamine Roma
Seruiet imperijs, & honor mihi habebitur vni.
Sic quassans caput in nubes se sustulit atras.
At iuuenis plenus monitis ingentia corde
Molitur, visaq; calet Virtutis amore.
Ardua rostra petit nullo fera bella volente,
Et grauia ancipitis depóscit munera Martis.
Arrecti cunctorum animi, pars lumina patris,
Pars credunt toruos patrui reuisere vultus.
Sed quanquam tacitus; magnis tamẽ ægra periclis
Pectora subrepit terror, molemq; pauentes
Expendunt belli, & numerat fauor anxius annos.
Dumq; ea confuso percenset murmure vulgus,
Ecce per obliquum cæli squalentibus auro
Effulgens maculis, ferri inter nubila visus
Anguis, & ardenti radiare per aëra sulco,
Quaq; ad cæliferi tendit plaga littus Atlantis,
Perlabi resonante polo, bis terq; coruscum

Addidit augurio fulmen pater, & vaga late
Per subitum moto strepuere tonitrua mundo.
Tum verò capere arma iubent, genibusq; salutant
Submissi augurium, atque iret, quà ducere diuos
Perspicuum, & patrio monstraret semita signo.
Certatim comites rerum, belliq; ministri
Agglomerant sese, atque acres sociare labores
Exposcunt, laudumq; loco est üsdem esse sub armis.
Tum noua cæruleum descendit classis in æquor.
It comes Ausonia, atque in terras transit Iberas.
Vt cùm sæua fretis immisit prælia Corus,
Isthmon curuata sublime suberigit vnda,
Et spumante ruens per saxa gementia fluctu,
Ionium Aegeo miscet mare, celsus in arma
Emicat, ac prima stans Scipio puppe profatur:
Diue tridente potens, cuius maria ire per alta
Ordimur, si iusta paro, decurrere classi
Da pater, & nostros ne sperne iuuare labores.
Per pontum pia bella veho. leuis inde secunda
Aspirans aura propellit carbasa flatus.
Iamq; agiles, Tyrrhena sonant qua cærula, puppes
Ausonium euasere latus, Ligurumq; citatis
Littora transmittunt proris. hinc gurgite ab alto
Tellurem procul irrumpentem in sidera cernunt
Aërias alpes, occurrunt mœnia Graio
Condita Massiliæ, populis accincta superbis,
Barbarus immani quæ territat accola ritu.
Antiquæ morem patriæ, cultùsq;, habitumq;
Phocais armisonas inter tenet hospita gentes.

Hinc

Hinc legit Ausonius sinuatos gurgite ductor
Anfractus pelagi, nemoroso vertice celsus
Apparet collis, fugiúntque in nubila syluæ
Pyrenes: tunc Emporiæ, veteresq; per ortus
Graiorum vulgus, tunc hospita Tarraco Baccho,
Considunt portu, & securæ gurgite clauso
Stant puppes, positusq; labor, terrorq; profundi.
Nox similes morti dederat placidissima somnos,
Visa viro stare effigies ante ora parentis,
Atque hac aspectu turbatum voce monere:
Nate salus quondam genitoris, nate parentis
Et post fata decus, bellorum dira creatrix
Euastanda tibi tellus, & cæde superbi
Ductores Libyæ cauta virtute domandi,
Qui sua nunc trinis deducunt agmina castris.
Si conferre manu libeat, coëantq; vocatæ
Hinc atque hinc acies, valeat quis ferre ruenteis
Ter gemina cum mole viros? absiste labori
Ancipiti, sed nec segnis potiora capesse.
Vrbs colitur Teucro quondam fundata vetusto
Nomen Carthago, Tyrius tenet incola muros.
Vt Libyæ sua, sic terris memorabile Iberis
Hæc caput est, non vlla opibus certauerit auri,
Non portu, celsóve situ, non dotibus arui
Vberis, aut agili fabricanda ad tela vigore.
Inuade auersis nate hanc ductoribus vrbem.
Nulla acies famæ tantum, prædǽve pararit.
Talia monstrabat genitor, propiusq; monebat,
Cùm iuuenem sopor, & dilapsa reliquit imago.

Surgit, & infernis habitantia numina lucis
Ac supplex patrios compellat nomine manes.
Este duces bello, & monstratam ducite ad vrbem,
Vobis vltor ego, & Sarrano murice fulgens
Inferias mittam fusis insignis Iberis,
Et tumulis addam sacros certamine ludos.
Progreditur, celeratq; vias, & corripit agmen
Pernici rapidum cursu, camposq; fatigat.
Sic vbi prosiluit Piseo carcere præceps,
Ante suos it victor equus, curritq; per auras
Non solùm ante alios, sed enim (mirabile dictu)
Haud vlli durant visus æquare volantem.
Iamq; Hyperionia lux septima lampade surgens
Sensim attollebat propius subeuntibus arces
Vrbis, & admoto crescebant culmina gressu.
Ac pelago vectus seruata Lælius hora,
Quam dederat ductor subigendæ ad mœnia classi,
A tergo affusis cingebat tecta carinis.
Carthago impenso naturæ adiuta fauore
Excelsos tollit pelago circunflua muros,
Arctatas ponti fauces modica insula claudit,
Quà Titan ortu terras aspergit Eoo.
At quà prospectat Phœbi iuga sera cadentis,
Pigram in planiciem stagnantes egerit vndas,
Quas auget veniens, refluusq; reciprocat æstus.
Sed gelidas à fronte sedet sublimis ad Arctos
Vrbs imposta iugo, pronumq; excurrit in æquor
Et tuta æterno defendit mœnia fluctu.
Audax, ceu plano gradiens victricia campo

Ferret signa, iugum certabat scandere miles.
Arris ductor erat, qui contra amplexus in arctis
Auxilium, excelsamq; loci, præcinxerat arcem.
Pugnabat natura soli, paruoq; superne
Bellantum nisu, paßim per prona voluti
Truncato instabiles fundebant corpore vitam.
Verùm vbi conceßit pelagi reuolubilis vnda,
Et fluctus rapido fugiebat in æquora lapsu,
Quaq; modo excelsæ sulcarant cærula puppes,
Hac impune dabat Nereus transcurrere planta.
Hinc tacite nectens intermidatus adire
Ductor Dardanius, subitam trahit æquore pubem,
Perq; vndas muris pedes aduolat, inde citati
A tergo accelerant, quà fisus fluctibus Arris
Incustoditam sine milite liquerat vrbem.
Tum prostratus humi (miserandum) vincla catenis
Pœnus colla dedit, populumq; addixit inermem.
Hanc oriens vidit Titan cùm surgeret vrbem
Vallari castris, captamq; aspexit eandem
Ocyus Hesperio quàm gurgite tingueret axem.
Aurora ingrediens terris exegerat vmbras.
Principio statuunt aras: cadit ardua taurus
Victima Neptuno pariter, pariterq; Tonanti.
Tum merita æquantur donis, ac præmia virtus
Sanguine parta capit. phaleris hic pectora fulget,
Hic torque aurato circundat bellica colla,
Ille nitet celsus muralis honore coronæ.
Lælius ante omnes, cui dextera clara, domusq;
Terdeno boue, & æquorei certaminis alto

Donatur titulo, Pœniq; recentibus armis
Rectoris: tunc hasta viris, & martia cuique.
Vexilla, & meritum, & prædæ libamina dantur.
Postquam perfectæ laudes hominumq; Deûmq;,
Captiuæ spectantur opes, digestaq; præda.
Hoc aurum patribus, bello hæc Martiq; talenta,
Hoc regum donis, diuûm hôc, ante omnia, templis:
Cætera bellantum dextris, pulchroq; labori.
Quinetiam accitus populi regnator Iberi,
Cui sponsa, & sponsæ defixus in ossibus ardor,
Hanc notam formæ concessit lætus ouansq;
Indelibata gaudenti virgine, donum.
Tum vacui curis vicino littore mensas
Instituunt, festoq; agitant conuiuia ludo:
Lælius affatur: macte ô venerande pudici
Ductor macte animi, cedat tibi gloria, lausq;
Magnorum heroum, celebrataq; carmine virtus.
Mille Myceneas qui traxit in æquore proras
Rector, & Inachijs qui Thessala miscuit arma,
Fœmineo socium violauit fœdus amore.
Nullaq; tum Phrygio steterant tentoria campo
Captiuis non plena toris: tibi barbara soli
Sanctius Iliaca seruata est Phœbade virgo.
Hæc, atquè his paria, alterno sermone requirunt,
Donec nox atro circundata corpus amictu
Nigrantes inuexit equos, suasitq; quietem.
Emathio interea tellus Aetola tumultu
Feruebat, Macedûm subitis perculsa carinis.
Proximus huic hosti dextras iungebat Acarnan.

Causa noui motus Pœnis, regiq; Philippo,
In bellum Ausonium sociatæ fœdere vires.
Hic gente egregius, veterisq; ab origine regni
Aeacidum sceptris, proauoq; tumebat Achille.
Ille & nocturnis conterruit Oricon armis.
Quaq; per Illyricum Taulantius incola littus
Exiguos habitat non vllo nomine muros,
Turbidus incessit telis, ille æquore vectus
Nunc & Phæacum, Tesprotiaq; arua lacessens
Epirum cassis lustrabat futilis ausis.
Hinc & Anactoria signa ostentauit in ora.
Ambraciosq; sinus, Pellæaq; littora bello
Perfundit rapido. pepulit vada feruida remis
Leucatæ, & Phœbi vidit citus Actia templa.
Nec portus Ithacæ Laërtia regna, Samenq;
Liquit inaccessam, fluctuq; sonantia cano
Saxa Cephalenum, & scopulosis Neriton aruis.
Ille etiam Pelopis sedes & Achaia adire
Mœnia gauisus, tristem Calydona Dianæ,
Oeneasq; domos, Curetica tecta subibat,
Promittens contra Hesperiam sua prælia Graijs.
Tum lustrata Ephyre, Patræq;, & regia Pleuron,
Parnassusq; biceps, Phœboq; loquentia saxa.
Ac sæpe ad patrios bello reuocante penates,
Cùm modò Sarmaticus regna infestaret Orestes,
Aspera nunc Dolopum vis exundasset in agros,
Incœpto tamen haud facilis desistere vano
Belli, per Graias vmbram circuntulit oras.
Donec nunc pelago, nunc terra exutus omisit

Spem positam in Tyrijs, & supplex fœdera sanxit
Dardana, nec legem regno accepisse refugit.
Tunc & Tyndarij Latias fortuna Tarenti
Auxit opes, laudemq; simul. nam perfida tandem
Vrbs Fabio deuicta seni postremus in armis
Ductoris titulus cauti, sollertia tutum.
Tu quoq; adepta decus, captis sine sanguine muris.
Nanque vt compertum, qui Punica signa regebat
Fœminea exuri flamma, tacitusq; quiete
Exin virtuti placuit dolus, ire sorori,
Nam castris erat in Rutulis germanus amatæ
Cogitur, & magnis muliebria vincere corda
Pollicitis, si reclusas transmittere portas
Concedat Libycus rector, votiq; potitus
Euicto Fabius Pœno, circundata telis
Incustodita penetrauit mœnia nocte.
Sed quis nam auersos Phœbũ tunc iungere ab vrbe
Romulea dubitaret equos, qui tempore eodem
Marcellum acciperet lethum oppetisse sub armis?
Moles illa viri, validoq; habitata Gradiuo
Pectora, & haud vllis vnquam tremefacta periclis,
Heu quantum Hannibalem clara fractura ruina
Procubuere, iacet campis Carthaginis horror.
Forsan Scipiadæ confecti nomina belli
Rapturus, si quis paulum Deus adderet æuo.
Collis Agenoreum dirimebat ab aggere vallum
Ausonio, Dauni Mauors consederat aruis
Curarum comes, & summi Crispinus honoris
Marcello socius, communia bella ciebat.

Ad

Ad quem Marcellus: geſtit luſtrare propinquas
Mens ſyluas, medioq; viros imponere monti,
Ne Libys occultus tumulum prior occupet auſis.
Si cordi eſt, te participem Criſpine laboris
Eſſe velim, nunquam deſunt conſulta duobus.
Hæc vbi ſedere, ardentes attollere ſeſe
Iam dudum certant in equos. Marcellus vt arma
Aptantem natum aſpexit, lætumq; tumultu,
Vincis ait noſtros mirando ardore vigores,
Sit præmaturus felix labor, vrbe Sicana
Qualem te vidi, nondum permitteret ætas
Cùm tibi bella, meo tractantem prælia vultu.
Huc decus, huc noſtrum, lateri te iunge paterno,
Et me diſce nouum Martem tentare magiſtro.
Tum pueri colla amplectens ſic pauca profatur:
Summe Deûm Libyco ſaxis de præſide victor
His humeris tibi opima feram: nec plura, ſereno
Sanguineos fudit cum Iuppiter æthere rores,
Atque atris arma aſperſit non proſpera guttis.
Vix dum finitis intrarant vocibus arctas
Lethiferi collis fauces, cùm turba volucreis
Inuadunt Nomades iaculis, nimboq; feruntur
Aetherio ſimiles, cæca fundente latebra
Armatos in bella globos. circundata poſtquam
Nil reſtare videt virtus, quod debeat vltra
Iam ſuperis, magnum ſecum portare ſub vmbras
Nomen mortis auet, tortæ nunc eminus haſtæ
Altius inſurgit, nunc ſæuit comminus enſe.
Forſan & euaſſet rapidi freta ſæua pericli,

Ni telum aduersos nati euenisset in artus.
Tum patriæ tremuere manus, laxataq; luctu
Flaxerunt rigidis arma infelicia palmis.
Obuia nudatum transmittit lancea pectus,
Labensq; impresso signauit gramina mento.
At postquam Tyrius sæua inter prælia ductor
Infixum aduerso vidit sub pectore telum
Immane, exclamat, Latias Carthago timere
Desine iam leges, iacet exitiabile nomen
Ausonij columen regni, sed dextera nostræ
Tam similis non obscuras mittatur ad vmbras.
Magnanima inuidia virtus caret, alta sepulchri
Protinus extruitur, cæloq; educitur ara.
Conuectant syluis ingentia robora, credas
Sidonium cecidisse ducem, tum thura dapesq;
Et fasces, clypeusq; viri, pompa vltima fertur.
Ipse facem subdens, laus inquit parta perennis,
Marcellum abstulimus Latio: deponere forsan
Gens Italûm tandem arma velit: vos ite superbæ
Exequias animæ, & cinerem donate supremi
Muneris officio: nunquam hoc tibi Roma negabo
Quod virtute viri titulis decorare sepulchrum
Ingentis bello liceat, nomenq; futuros
Aeternum in Rutulos possis mandare nepotes.
Alterius par, atque eadem fortuna laborum
Consulis, exanimum sonipes ad signa reuexit.
Talia in Ausonia. sed non est talis Iberis
Armorum euentus campis. Carthaginis omnes
Per subitum raptæ pernix victoria late

Terrue

Terruerat gentes, ducibus spes vna salutis
Si socias iungant vires, ingentibus orsum
Auspicijs iuuenem, patria ceu gestet in armis
Fulmina, sublimi vallatam vertice montis
Ex oculis vrbem cumulatam strage virorum
Non toto rapuisse die, quam Martius ille
Hannibal interea consumpto verterit anno,
Nec pube, aquandam nec opum vbertate Saguthū.
Proximus applicito saxosis aggere syluis
Tendebat, fratris spirans ingentia facta
Asdrubal, hinc robur, mixtusq; rebellibus Afris
Cantaber, hinc volucri Mauro pernicior Astur.
Tantaq; maiestas terra rectoris Ibera,
Hannibalis quantus Laurenti terror in ora.
Forte dies priscum Tyrijs solennis honorem
Rettulerat, quo primum orsi Carthaginis alta
Fundamenta, nouam cœpere mapalibus vrbem.
Et lætus repetens gentis primordia ductor
Festa coronatis agitabat laurea signis,
Pacificans diuos, fraternum lena nitebat
Demissa ex humeris donum, quam fœderis arcti
Trinacrius Libyco rex inter munera pignus
Miserat, Aeolijs gestatum insigne tyrannis.
Aurata puerum rapiebat in æthera penna
Per nubes aquila, intexto vibrata volatu.
Antrum ingens iuxtà, quod acus simulauit in ostro,
Cyclopum domus, hic recubans manantia tabo
Corpora lethifero sorbet Polyphemus hiatu,
Circà fracta iacent, excussaq; morsibus ossa,

Ipse

Ipse manu extenta Laërtia pocula poscit,
Permiscetq; mero ructatos ore cruores.
Conspicuus Siculi Tyrius subtegminis arte
Gramineus pacem superûm poscebat ad aras.
Ecce inter medios hostilia nuntius arma
Quadrupedante inuectus equo aduentare ferebat.
Turbatæ mentes, imperfectusq; Deorum
Cessit honos, ruptis linquunt altaria sacris,
Clauduntur vallo, tenuemq; vt roscida misit
Lucem aurora polo, rapiunt certamina Martis.
Audax Scipiadæ stridentem Sabbura cornum
Excepit, geminæq; acies velut omine motæ.
Exclamat Latius ductor, prima hostia vobis
Sacrati manes campo iacet. en age miles
In pugnam & cædes, qualis spirantibus ire
Assueras ducibus, talis rue. dumq; ea fatur,
Incumbunt. Myconum Lenas, Cirtamq; Latinus,
Et Thysdru Maro, & incestum Catilina Nealcen
Germanæ thalamo obtruncat, cadit obuius acri
Cartalo Vasidio Libycæ regnator arenæ.
Te quoque Cyrenes vidit conterrita tellus
Permixtum Pœnis, & vix credenda furentem,
Magnum Dardaniæ Læli decus, omnia felix.
Cui natura dedit, nullo renuente Deorum.
Ille fero auditus cùm dulcia solueret ora,
Aequabat Pyliæ Neleia verba senectæ.
Ille vbi suspensi patres, & curia vocem
Posceret, & cantu ducebat corda senatus.
Idem cùm subitum campo perstrinxerat aures

Murmur

Murmur triste tubæ, tanto feruore ruebat
In pugnam atque acies, vt natum ad sola liqueret
Bella, nihil vitæ peragi sine laude placebat.
Tunc è furtiua tractantem prælia luce
Deiecit Galam, sacris Carthaginis illum
Supposito mater partu subduxerat olim.
Sed stant nulla diu deceptis gaudia diuis.
Tūc Alabim, Murū, atq; Dracē, demisit ad vmbras,
Fœmineo clamore Dracem extrema rogantem.
Huius ceruicem gladio inter verba precesq;
Amputat, abscisso durabant murmura collo.
At non ductori Libyco par ardor in armis.
Frondosi collis latebras ac saxa capessit
Auia, nec cædes extremáve damna mouebant
Agminis, Italiam profugus spectabat & alpes
Præmia magna fugæ. tacitum dat tessera signum,
Dimissa in colles pugna, syluasq; ferantur
Dispersi, & summam quicunque euaserit arcem,
Pyrenes, culmenq; petat. tum primus honore
Armorum exuto, & parma celatus Ibera
In montes abit, atque volans palantia linquit
Agmina. desertis latius victricia signa
Immittit miles castris non vrbe recepta.
Plus vlla partum prædæ, tenuit q; moratus
A cæde, vt Libycus ductor prouiderat, iras.
Fluminei veluti deprensus gurgitis vndis
Auulsa parte inguinibus causaq; pericli
Enatat intento prædæ fiber auius hoste.
Impiger occultis Pœnus postquam additur vmbris

Saxosæ fidens syluæ, maiora petuntur
Rursus bella retro, & superari certior hostis.
Pyrenes tumulo clypeum cum carmine figunt,
Hasdrubalis spolium Gradiuo Scipio victor.
Terrore interea posito trans ardua montis
Bebricia populos armabat Pœnus in aula,
Mercandi dextras largus, belloq; parata
Prodigere in bellum facilis, præmissa feroces
Augebant animos argenti pondera & auri
Parta metalliferis longo discrimine terris.
Hinc noua complerunt haud tardo milite castra
Venales animæ, Rhedani qui gurgite gaudent,
Quorum serpit Arar per rura pigerrimus vndæ.
Iamq; hyeme affecta mitescere cœperat annus,
Inde iter ingrediens rapidum per Celtica rura,
Miratur domitas alpes, ac peruia montis
Ardua, & Herculeæ quærit vestigia plantæ,
Germaniq; vias diuinis comparat ausis.
Vt verò ventum in culmen, castrisq; resedit
Hannibalis, quos Roma, inquit, quos altius oro
Attollit muros? qui post hæc mœnia fratri
Victa meo stent incolumes? sit gloria dextræ
Felix tanta precor, néve vsque ad sydera adisse
Inuideat læuus nobis Deus. agmine celso
Inde alacer, qua munitum decliuis ab alto
Agger monstrat iter, properatis deuolat armis.
Non tanto strepuere metu primordia belli,
Nunc geminum Hannibalẽ, nunc iactãt bina coire
Hinc atq; hinc castra, & pastos per prospera bella

Sang

Sanguine ductores Italo coniungere Martem,
Et duplicare acies, venturum ad mœnia cursu
Hostem præcipiti, & visurum hærentia portæ
Spicula Eliseis nuper contorta lacertis.
His super infrendens sic secum Oenotria tellus,
Tantóne heu Superi spernor contempta furore
Sidoniæ gentis, quæ quondam sceptra timentem
Nati Saturnum nostris considere in oris
Et regnare dedi? decima iam hæc vertitur æstas,
Ex quo proterimur: iuuenis cui sola supersunt
In superos bella, extremo de littore rapta
Intulit arma mihi, temeratiuq; alpibus ardens
In nostros descendit agros, quot corpora texi
Cæsorum heu stratis toties deformis alumnis.
Nulla mihi floret bacchis felicibus arbor,
Immatura seges rapido succiditur ense,
Culmina villarum nostrum delapsa feruntur
In gremium, fœdantq; suis mea regna ruinis.
Nunc etiam, vastis qui nunc sese intulit oris,
Perpetiar miseras quærentem exurere belli
Relliquias, tum me scindat vagus Afer aratro,
Et Libys Ausonijs commendet semina sulcis,
Ni cuncta exultant quæ latis agmina campis
Vno condiderim tumulo. dum talia versat,
Et thalamos clausit nox atra hominumq; deûmq;,
Tendit Amyclæi præceps ad castra nepotis,
Is tum Lucanis cohibentem finibus arma
Pœnum, vicini seruabat cespite valli.
Hic iuuenem aggreditur Latiæ telluris imago.

Clausorum decus, atq; erepta maxima Romæ
Spes Nero Marcello, rumpe; atq; expelle quietem.
Magnum aliquid tibi, si patriæ vis addere fatis,
Audendum est, quod depulso quoq; mœnibus hoste
Victores fecisse tremant, fulgentibus armis
Pœnus inundauit campos, qua Sena relictum
Gallorum à populis seruat per secula nomen.
Ni propere alipedes rapis ad certamina turmas,
Serus deletæ post auxiliabere Romæ.
Surge age, fer gressus patulos regione Metauri,
Damnaui tumulis Pœnorum atq; ossibus agros.
His dictis abit, atq; abscedens visa pauentem
Attrahere, & fractis turmas propellere portis,
Rumpit flammato turbatus corde soporem,
Ac supplex geminas tendens ad sidera palmas,
Tellurem, Noctemq;, & cælo sparsa precatur
Astra, ducemq; viæ tacito sub lumine Phœben.
Inde legit dignas tanta ad conamina dextras:
Quaq; iacet superi Larinas accola ponti,
Quà duri bello gens Marrucina, fidemq;
Exuere indocilis socijs Frentanus in armis.
Tum qua vitiferos domitat Prætutia pubes
Læta laboris agros, & pennas & fulmine, & vndis
Hybernis, & Achæmenio velocior arcu
Euolat. hortator sibi quisq;, age, perge, salutem
Ausoniæ antistes Superi, & stet Roma cadátne
In pedibus posuere tuis, clamantq;, ruuntq;.
Hortandi genus acer habet præcedere ductor:
Illum augent cursu nixi æquare sequendo,

Atq; indefessi noctemq;, diemq; feruntur.
At Romæ aduersi tantum mala gliscere belli
Accipiens, trepidare metu, nimiumq; Neronem
Sperauisse queri, atq; vno sibi vulnere posse
Auferri restantem animam, non arma, nec aurum,
Nec pubem, nec quem fundant superesse cruorem.
Scilicet Hasdrubalem inuadant, ad prælia soli
Hannibali satis esse nequit, iam rursus vbi arma
Auertisse suo cognorit deuia vallo,
Hæsurum portis Pœnum, venisse superbo
Qui fratri certet, cui maxima gloria cedat
Vrbis deletæ. fremit amens corde sub vno
Ordo patrum, ac magno interea meditatur amore
Seruandi decoris, quonam se fine minanti
Seruitio eripiat, diuosq; euadat iniquos.
Hos inter gemitus, obscuro noctis opacæ
Succedit castris Nero, quæ coniuncta feroci
Liuius Hasdrubali vallo custode tenebat.
Belligeris quondam, scitusq; accendere Martem
Floruerat primo clarus pugnator in æuo.
Mox falso læsus non æqui crimine vulgi,
Secretus ruri tristes absconderat annos.
Sed postquam grauior moles, terrorq; periclo
Poscebat propiore virum, reuocatus ad arma
Tot cæsis ducibus patriæ deuouerat iram.
At non Hasdrubalem fraudes latuere recentum
Armorum, quanquam tenebris nox texerat astus.
Pulueris in clypeis vestigia visa manebant,
Et propere signum ad cursus, sonipesq; viriq;

Substricti corpus, bis clarum buccina signum.
Praeterea gemino prodebant iuncta magistro
Castra regi, verùm fratri si vita superfit,
Qui tandem licitum socias coniungere vires
Consulibus? sedenim solum (dum vera patescunt)
Cunctandi restare dolum, Martemq; trahendi,
Nec consulta fugae segni formidine differt.
Nox somni genitrix mortalia pectora curis
Purgarat, tenebraeq; horrenda silentia alebant,
Erupit suspensa ferens vestigia castris,
Et muta elabi tacito iubet agmina passu.
Illumem nacti per rura tacentia noctem
Accelerant, vitant socios, sed percita falli
Sub tanto motu tellus nequit, implicat actas
Caeco errore vias, vmbrisq; frentibus arcto
Circumagi spatio sua per vestigia ductos.
Nam qua curuatas sinuatis flexibus amnis
Obliquat ripas, refluoq; per aspera lapsu
In sese redit, hac casso ducente labore,
Exiguum inuoluunt frustratis gressibus orbem,
Inq; errore viae tenebrarum munus ademptum
Lux vrget, panditq; fugam, ruit acer apertis
Turbo equitum portis, atq; omnis ferrea late
Tempestas operit campos, nondum arma manusq;
Permixtae, iam tela bibunt permissa cruorem.
Hinc iussa Poenum fugientem sistere pennae
Dictaea volitant, hinc lancea turbine nigro
Fert lethum cuicunq; viro, quem prendidit ictus.
Deponunt abitus curam, trepidiq; coactas
Consistunt

Consistunt acies, & spes ad praelia vertunt.
Ipse inter medios (nam rerum dura videbat)
Sidonius ductor, tergo sublimis ab alto
Quadrupedantis equi, tendens vocesq; manusq;,
Per decora extremo vobis quaesita sub axe,
Per fratris laudes, oro venisse probemus
Germanum Hannibalis: Latio fortuna laborat
Aduersis documenta dare, atq; ostendere quantus
Verterit in Rutulos domitor telluris Iberae,
Suetus ad Herculeas miles bellare columnas.
Forsitan & pugnas veniet germanus in ipsas.
Digna viro, digna obtestor spectacula, pleno
Corporibus properate solo; quicunq; timeri
Dux bello poterat, fratri iacet, vnica nunc spes,
Et pene è latebris infracto Liuius aeuo
Damnatum offertur vobis caput, ite agite oro
Sternite ductorem, cum quo concurrere fratri
Sit pudor, & turpis finem donate senectae.
At contra Nero: quid cessas clausisse labores
Ingentis belli? pedibus tibi gloria miles
Parta ingens, nunc accumula coepta ardua dextra
Heu temere abducto rupisti robore castra,
Ni factum absoluit victoria, praeripe laudem.
Adnixu cecidisse tuo memorabitur hostis.
Parte alia insignis nudatis casside canis
Liuius: huc iuuenes, huc me spectate ruentem
In pugnas, quantumq; meus patefecerit ensis,
Tantum intrate loci, & tandem praecludite ferro
Iam nimium patulas Poenis grassantibus alpes.

Quod ni veloci prosternimus agmina Marte,
Et fulmen subitum Carthaginis Hannibal adsit,
Quis deus inseruis quęquã nostrũ eximat umbris?
Hinc galea capite accepta, dicta horrida ferro
Sancit, & obtectus sensum fera prælia miscet.
Illum, per cuneos, & per densissima campi
Corpora tot dantem letho, quot spicula torsit,
Turbati fugere Macæ, fugere feroces
Autololes, Rhodaniq; comas intonsa iuuentus.
Fatidicis Nabis veniens Hammonis arenis,
Improba miscebat securus prælia fati,
Ceu tutante deo, ac patrijs spolia improba terris
Fixurum vano tumidus promiserat ore.
Ardebat gemma Garamantide cærula vestis,
Vt cùm sparsa micant stellarum lumina cælo,
Et gemmis galeam, clypeumq; accenderat auro.
Casside cornigera dependens infula, sacros
Præ se terrores, diuûmq; ferebat honorem.
Arcus erat, pharetræq; viro, atq; incocta cerastis
Spicula, & armatus peragebat bella veneno.
Necnon cornipedis tergo de more repostus,
Sustentata genu per campum pondera conti
Sarmatici, prona aduersos urgebat in hostes.
Tanto transfixum telo per membra, per arma
Consulis ante oculos, magno clamare Sabellum
Asportabat ouans, & ouans Hammona canebat.
Non tulit hanc iram, tantosq; in corde tumores
Barbarico senior, telumq; intorsit, & una
Prædam, animamq; simul victori victor ademit.

Astitit

Astitit audito tristis clamore ruinæ
Hasdrubal, & cœptãtem Atabum raptare perẽptũ
Gemmiferi spolium cultus, auroq; rigentes
Exuuias, iaculum à tergo perlibrat ad ossa.
Iam correpta miser geminis velamina palmis
Carpebat propere, & tepidos nudauerat artus.
Concidit, & sacras vestes, atq; aurea fila
Reddidit ex anima, spoliatum lapsus in hostem.
At Canthus Libycæ latæ possessor arenæ
Quà celebre inuicti nomen posuere Phileni,
Ditem Obium obtruncat Rutulã, cui mille sub altis
Lanigeræ balant stabulis, ipse otia molli
Exercens cura, gelidæ nunc fluminis soles
Frangebat nimios pecori, nunc lætus in vmbra
Tondebat niueæ splendentia vellera lanæ.
Aut pecus è pastu cum sese ad tecta referret,
Noscentes matres spectabat ouilibus agnos.
Occubuit clypei transfixo proditus ære,
Et sero ingemuit stabulis exisse paternis.
Acrius hoc Italûm pubes incurrit, & vrget.
Vt torrens, vt tempestas, vt flamma corusci
Fulminis, vt Boream pontus fugit, vt caua currunt
Nubila, cùm pelago cælum permiscuit Eurus.
Proceræ stabant Celtarum signa cohortes,
Prima acies, hos impulsu cuneoq; feroci
Laxat vi subita, & fessos errore virum
Nec soli fatiles, longiq; laboris anhelos.
Auertit patrius gentem pauor, addere tergo
Hastas Ausonius, teloq; instare sequaci.

Nec donare fugam. cadit vno vulnere Tyrus,
Non vno Rhodanus, profligatumq; sagittæ
Lancea deturbat Morinum, & iam iamq; cadentē
Cedentemq; vrget totas largitus habenas
Liuius acer equo, & turmis abeuntibus infert
Cornipedem: tunc auersi turgentia colla
Diripit ense Mosæ, discußit pondere terram
Cum galea ex alto lapsum caput, ac residentem
Turbatus rapuit sonipes in prælia truncum.
Hic Cato (nam medio vibrabat & ipse tumultu)
Si primas, inquit, bello cum amisimus Alpes
Hic iuueni oppositus Tyrio foret, hei mihi quanta
Cessauit Latio dextra, & quot funera Pœnis
Donarunt praui suffragia tristia campi.
Iamq; inclinabant acies, cunctisq; pauorem
Gallorum induerat pauor, & fortuna ruebat
Sidonia, ad Rutulos victoria verterat alas.
Celsus ceu prima reflorescente iuuenta
Ibat Consul ouans, maior maiorq; videri.
Ecce trahens secum canentem puluere turmam,
Ductor Agenoreus subit, intorquensq; lacertis
Tela, sonat: cohibete fugam, cui cedimus hosti?
Nonne pudet? conuersa senex marcentibus armis
Agmina agit: nūc quæso mihi nūc dextera in armis
Degenerat, nostriq; piget? mihi Belus auorum
Principium, mihi cognatum Sidonia Dido
Nomen, & ante omnes bello numerandus Amilcar
Est genitor mihi: cui cedunt montesq;, lacusq;
Et campi atq; amnes, frater: me magna secundum
Carthago

Carthago purat Hannibali, me Bætis in oris
Aequant germano passæ mea prælia gentes.
Talia dum memorat, medios ablatus in hostes.
Vt noua conspecti fulserunt Consulis arma,
Hastam præpropero nisu iacit, illa per oras
Aerati clypei, & loricæ tegmine summo
Incidit haud felix humero, parceq; petitum
Perstrinxit corpus, nec multo tincta cruore,
Vana sed optanti promisit gaudia Pœno.
Turbati Rutuli, confusaq; pectora visu
Terrifico. tum increpitans conamina Consul:
Fœmineis læsum vana inter cornua corpus
Vnguibus, aut palmis credas puerilibus ictum.
Ite docete viri Romana vulnera fuerint
Quanta afferre manus. tum verò effunditur ingens
Telorum vis, & densa sol vincitur vmbra:
Iamq; per extentos alterna strage virorum
Corpora fusa iacent campos, diuersaq; in vndam
Iunxerunt tumulo crescente cadauera ripas.
Vt cùm venatu saltus exercet opacos
Dictynna, & lætæ præbet spectacula matri,
Aut Pindi nemora excutiens, aut Mænala lustrans
Omnis Naiadum plenis comitata pharetris
Turba ruit, cursuq; leues nemora auia cingunt.
Corythi interea strident, ductisq; sagittis
Pendentes saliunt, nymphis obeuntibus arua.
Tum per saxa feræ, perq; ipsa cubilia fusæ,
Per valles, fluuiosq;, atq; antra virentia musco,
Multa strage iacent: exultat vertice montis

Tunc latam lustrans oculis Latonia prædam,
Audito ante alios senioris vulnere, rumpit
Per medios Nero sæuus iter, visaq; virorum
Aequali pugna, quid enim, quid deinde relictum est
Italiæ fatis, hunc si non vincitis hostem?
Hannibalem vincetis, ait, ruit ocyus amens
In medios, Tyriumq; ducem inter prima frementem
Agmina vt aspexit, rabidi ceu belua ponti,
Per longum sterili ad pastus iactata profundo
Cùm procul in fluctu piscem male saucia vidit,
Aestuat, & lustrans nantem sub gurgite prædam,
Absorbet late permixtum piscibus æquor.
Non telo mora, non dictis, haud amplius inquit,
Elabere mihi, non hic nemora auia fallent,
Pyrenes, nec promissis frustrabere vanis,
Vt quondam terra fallax deprensus Ibera
Euasti nostram mentito fœdere dextram.
Hæc Nero, & intorquet iaculum, nec futilis ictus,
Nam latere extremo cuspis vibrata resedit.
Inuadit stricto super hæc interritus ense,
Collapsiq; premens vmbone trementia membra,
Si qua sub extremo casu mandata referri
Germano vis forte tuo, portabimus inquit.
Contrà Sidonius, letho non terreor vllo,
Vtere Marte tuo, dum nostris manibus adsit
Astutum vindex. mea si suprema referre
Fratri verba paras, mando Capitolia victor
Exurat, cineriq; Iouis permisceat ossa;
Et cineres nostros. cupientem aduectere plura

Feruentemq;

Feruentemq́; ira Martis, transuerberat ense,
Et rapit infidum victor caput: agmina fuso
Sternuntur duce, non vltra fidentia Marti.
Iamq́; diem solisq́; vices nox abstulit atra,
Qum vires parco victu, sumnoq́; reducunt:
Ac nondum remeante die, victricia signa
Quà ventum, referunt, clausis formidine castris.
Tum Nero procera sublimia cuspide portans
Ora ducis caesi, Cannas pensauimus, inquit,
Hannibal, & Trebiam & Thrasimeni littora tecũ
Fraterno capite, i, duplica nunc perfida bella,
Et geminas arcesse acies, haec praemia restant,
Qui tua transmissis optarint Alpibus arma.
Compressit lacrymas Poenus, minuitq́; ferendo
Constanter mala, & inferias in tempore dignas
Missurum fratri clauso commurmurat ore.
Tum castris procul amotis, aduersa quiete
Dissimulans, dubia exclusit certamina Martis.

SILII ITALICI

LIBER XVI.

HERM. BVSCHII PASIPHILI

arg. in lib. decimumsextum.

Hannibalem accepit miserandos Bruttia tellus
Maerentem patriae casus, fratrisq́; suosq́;

Non tamen audebat concurrere Roma gementi.
Tantus erat Libyci metus & formido tyranni.
Omnia in auriferis iam Martie subegerat armis
Scipio, iam dederat fugientia carbasa ventis
Exutus castris Mago, iam captus & Hanno
Praebebat Latijs infelix colla catenis.
Hasdrubal huic, cladis dum nescius, addere sese
Festinat, latebras victus certamine spectat.
Dein, Masanissa nouo contingit foedere dextram
Scipiadae: sociumq; sibi Dux ipse Syphacem
Conciliat: facit hinc ludos patruoq;, patriq;,
Et repetit Latium fama spargente triumphum.

AMBR. NICANDRI XVI. libri catalepsis.

Hispanos vicit dux Scipio, tecta Syphacis
Hospes adit, patrio celebratq; in funere ludos.

*B*ruttia maerentem casus patriaeq; suosq;
Hannibalem accepit tellus, hic aggere septus
In tempus posita ad renouandum bella coquebat.
Abditus vt sylua, stabulis cùm cessit ademptis
Amisso taurus regno gregis, auia clauso
Molitur saltu certamina, iamq; feroci
Mugitu nemora exterret, perq; ardua cursu
Saxa ruit, sternit syluas, rupesq; lacessit
Irato rapidus cornu, tremit omnis ab alto
Prospectans scopulo pastor noua bella parantem.

Sed

Sed vigor, hausurus Latium, si cætera Martis
Adiumenta forent, praua obtrectante suorum
Inuidia reuocare animos, agitare negata
Cogebatur ope, & senio torpescere rerum.
Parta tamen formido manu, & tot cædibus olim
Quæsitus terror, velut inuiolabile telis
Seruabant sacrumq; caput, proq; omnibus armis
Et castrorum opibus, dextrisq; recentibus vnum
Hannibalis sat nomen erat, tot dissona lingua
Agmina, barbarico tot discordantia ritu
Corda virûm mansere gradu, rebusq; retusis
Fidas ductoris tenuit reuerentia mentes.
Nec verò Ausonia tantùm se lætus agebat
Dardanidis Mauors, iam terra cedit Ibera.
Auriferis tandem Phœnix depulsus ab aruis,
Iam Mago exutus castris, agitante pauore
In Libyam propero transmisit cærula velo.
Ecce aliud decus haud primo contenta fauore
Nutribat fortuna duci. namq; concitus Hanno
Aduentabat, agens trepidantibus agmina cetris
Barbara, & indigenas seruis raptabat Iberos.
Non ars, aut astus belli, vel dextera deerat,
Si non Scipiadæ concurreret, agmina ductor
Magna adeo Ausonius maiori mole premebat,
Vt Phœbe stellas, vt fratris lumina Phœben
Exuperant, montesq; Atlas, vt flumina Nilus,
Vt pater Oceanus Neptunia cærula vincit.
Vallantem castra (obscuro iam vesper olympo
Fundere non æquam trepidanti cœperat vmbram)

Aggreditur Eathus rector, subitoq; tumultu
Cæditur passim excepti munimina valli
Imperfecta; super contexere herbida lapsos
Pondera, & in tumuli concessit cespes honorem.
Vix vni mens digna viro, nouisse minores
Quàm deceat, pretiumq; operæ sit trudere famæ.
Cantaber ingenio membrorum, & mole timeri
Vel nudus telis poterat Larus. hic fera gentis
More, securigera miscebat prælia dextra,
Et quanquam fundi se circum pulsa videret
Agmina, deleta gentilis pube caterua
Cæsorum implebat solus loca, seu foret hostis
Comminus, expleri gaudebat vulnere frontis
Aduersæ, seu læua acies in bella vocaret
Obliquo telum reflexum Marte rotabat.
At cùm pone ferox auersi in terga veniret,
Victor nil trepidans retro iactare bipennem
Callebat, nulla belli non parte timendus.
Huic, ducis inuicti germanus turbine vasto
Scipio contorquens hastam, cudone comantes
Disiecit crines, namque altius acta cucurrit
Cuspis, & elata procul est eiecta securi.
At iuuenis, cui telum ingens accesserat ira,
Barbaricam assiliens magno clamore bipennem
Incutit. intremuere acies, sonuitq; per auras
Pondere belligero pulsati tegminis vmbo.
Haud impune quidẽ, remeans nam dextera ab ictu
Decisa est gladio, ac dilecto immortua telo.
Qui postquam muri miseris ruit, agmina concors

Auertit fuga confestim dispersa per agros.
Nec pugnæ species, sed pœnæ tristis imago
Illa erat, hinc tantum cedentum, atq; inde ruentum.
Per medios Hannon palmas post terga reuinctus
Ecce trahebatur, lucemq; (heu dulcia cæli
Lumina) captiuus vitæ inter vincla petebat.
Cui rector Latius: tanta en qui regna reposcant,
Queis cedat toga, & armiferi gens sacra Quirini,
Seruitio si tam faciles, cur bella refertis?
Hæc inter celerare gradum, coniungat vt arma
Hasdrubalem ignarum cladis prænuntius affert
Explorator eques, raptat dux obuia signa.
At postquam optatam lætus contingere pugnam
Vidit, & ad lethum magno venientia cursu
Agmina, suspiciens cælum, nihil amplius, inquit,
Vos hodie posco Superi, protractus ad arma
Quod profugus, satis est, in dextra cætera nobis
Vota, viri rapite, ite precor, vocat ecce furentes
Hic pater, hic patruus. gemina ô mihi numina belli
Ducite, adeste, sequor, dignas spectabitis, aut me
Præscia mens fallit, vestro iam nomine cædes.
Nam quis erit tandem campis telluris Iberæ
Bellandi modus? en vnquam lucebit in orbe
Ille dies, quo te armorum Carthago meorum
Aspiciam sonitus, admotaq; bella, trementem?
Dixerat, & raucus stridenti murmure clangor
Increpuit, tonuere feris clamoribus astra.
Concurrunt, quantumq; rapit violentia ponti
Et Notus & Boreas, & inexorabilis Auster,

Cùm mergũt plenas tumefacta sub æquora classes:
Aut cùm lethiferos accendens Syrius ignes,
Torret anhelantem sæuis ardoribus orbem,
Tantum acies, hominumq; ferox discordia ferro
Demetit, haud vllus terrarum æquarit hiatus
Pugnarum damna, aut strages per inhospita lustra:
Vnquam tot dederit rabies horrenda ferarum.
Iam campi, vallesq; madent, hebetataq; tela.
Et Libys occubuere, & amantes Martis Iberi.
Stat tamen vna loco perfossis debilis armis,
Luctaturq; acies, quà concutit Hasdrubal hastam.
Nec finem daret ille dies, animosaq; virtus,
Ni perlapsa foret loricæ tegmine arundo,
Et parco summum violasset pondere corpus,
Suasissetq; fugam, rapido certamina linquit
In latebras euectus equo, noctisq; per vmbram
Ad Tartessiacos tendit per littora portus.
Proximus in pugna ductori Marte manuq;
Regnator Nomadum fuerat, mox fœdere longo
Cultuq; Aeneadum, nomen Masanissa superbum.
Huic fesso, quos dura fuga, & nox suaserat atra
Carpenti somnos, subitus rutilante coruscum
Vertice fulsit apex, crispamq; inuoluere visa est
Mitis flamma comam, atque hirta se spargere frõte.
Concurrunt famuli, & serpentes pectora circum
Festinant gelidis restinguere fontibus ignes.
At grandæua, deûm prænoscens omina, mater,
Sic sic cælicolæ, portentaq; vestra secundi
Condite ait, duret capiti per secula lumen.

Ne

Ne verò ne nate, deûm tu læta pauesce
Prodigia, aut sacras metue inter tempora flammas.
Hic tibi Dardaniæ promittit fœdera gentis,
Hic tibi regna dabit regnis maiora paternis
Ignis, & adiunget Latijs tua nomina fatis.
Sic vates, iuuenisq; animum tam clara mouebant
Monstra, nec à Pœnis vlli virtutis honores,
Hannibal ipse etiam iam iamq; modestior armis
Ire videbatur, Martisq; liquescere fumam.
Aurora obscuri tergebat nubila cæli,
Vixq; Atlantiadum rubefecerat ora sororum,
Tendit ad Ausonios, & adhuc hostilia castra.
Atque vbi se vallo intulerat, ductorq; benigno
Accepit Latius vultu, rex talibus infit:
Cælestûm monita, & sacræ responsa parentis,
Dijsq; tua ô Rutulûm rector gratissima virtus,
Auulsum Tyrijs huc me duxere volentem.
Si tibi non segnes tua contra fulmina sæpe
Visi stare sumus, dignam te nate Tonantis
Afferimus dextram, nec nos aut vana subegit
Incertæ mentis leuitas, & mobile pectus,
Aut spes, & læti sectamur præmia Martis.
Perfidiam fugio, & periuram ab origine gentem.
Et quando Herculeis finisti prælia metis,
Hanc ipsam belli nobiscum inuade parentem.
Ille tibi, qui iam gemino Laurentia lustro
Possedit regna, & scalas ad mœnia Romæ
Admouet, in Libyam flammis ferroq; trahendus.
Sic Nomadum ductor, tunc dextra Scipio dextram

Amplexus, si pulchra tibi Mauorte videtur,
Pulchrior est gens nostra fide, dimitte bilingues.
Ex animo socios, magna hinc te præmia claræ
Virtutis Masanissa manent, citiusque vel armis,
Quàm strata studio vincetur Scipio mentis.
Cætera, quæ in Libyam portare incendia suades,
Expediet tempus, nec enim sunt talia rerum
Non meditata mihi, & mentem Carthago fatigat.
Hinc iuueni, dona insignem velamine picto
Dat chlamydē, stratumque ostro (quem ceperat ipse
Deiecto victor Magone, animumque probarat)
Cornipedem, & cum quo diuûm libabat ad aras
Hasdrubal ex auro pateram, galeamque comantem.
Exin firmato sociali fœdere regis,
Vertendas agitat iam nunc Carthaginis arces.
Massylis regnator erat ditissimus oris,
Nec nudus virtute Syphax, quo iura petebant
Innumeræ gentes, extremaque litora Tethys.
Multa viro terra, & sonipes, & belua, terror
Bellorum, nec non Marti delecta iuuentus.
Nec foret aut ebore, aut solido qui vinceret auro,
Getulisve magis fucaret vellus ahenis.
Has adiungere opes auidus, reputansque laborem,
Si vertat rex ad Pœnos, dare vela per altum
Imperat, atque animo iam tum fera bella capessit.
Verùm vbi peruentum, & portus tenuere carinæ,
Iam trepida fugiens per proxima litora puppe
Hasdrubal afflictis aderat noua fœdera quærens
Rebus, & ad Tyrios Massylia signa trahebat.

Audito

Audita pariter populorum in regna duorum
Aduenisse duces, qui tota mole laborent,
Disceptentq; armis, terrarum vter imperet orbi,
Celsus mente Syphax acciri in tecta benigne
Imperat, & tanto regni se tollit honore.
Tum lætos voluens oculos aduersa per ora,
Sic Latium affatur iuuenem, ac prius incipit vltro.
Quàm te Dardanida pulcherrime mente serena
Accipio, intueorq; libens, quamq; ora recordor
Lætus Scipiadæ, reuocat tua forma parentem.
Nam repeto Herculeas Erythrea ad littora Gades
Quum studio pelagi, & spectandis æstibus vndæ
Venissem, magnos vicina ad flumina Bætis
Ductores miro quondam me cernere amore.
Tum mihi dona viri præda delecta tulere,
Arma simul, regnoq; meo, tum cognita primum
Cornipedum frena, atque arcus, queis cedere nostra
Non norunt iacula, & veteris tribuere magistros
Militiæ, qui dispersas sine lege cateruas
Vestro firmarent ritu ad certamina Martis.
Ast ego quum nostra (in nostris quæ copia regnis)
Nunc auri ferrem, nunc niuei munera dentis,
Nil valui precibus, solos sibi cepit vterque,
Quos cohibebat ebur vaginæ sectilis enses.
Quare age lætus habe nostros intrare penates,
Ac mea quando habuit Libycum fortuna per vndas
Ductorem, fatali quæ dicam percipe mente,
Et vos qui Tyriæ regitis Carthaginis arces
Hasdrubal hac aures, huc quæso aduertite sensus.

Quanta per Ausonios populos torrentibus armis
Tempestas ruat, & Latio suprema minetur,
Vtq; bibant Tyrium bis quinos sæua per annos
Sicana nunc tellus, nunc littora Ibera cruorem,
Cui nescire licet? quin ergo tristia tandem
Considunt bella, & depositis arma volentes?
Tu Libya, tu te Ausonia cohibere memento.
Haud deformis erit vobis ad fœdera versis
Pacator mediusq; Syphax. subiungere plura
Non passus, gentis morem arbitriumq; Senatus
Scipio demonstrat: nanque illum absistere cœpti
Spe iubet, & patres docet hæc expendere solos.
Suadendi modus hic, quodq; est de parte diei
Exacti super, ad mensas & pocula vertunt.
Atque epulis postquam finis, dant corpora somno,
Et dura in noctem curarum vincula soluunt.
Iamq; nouum terris pariebat lumine primo
Egrediens Aurora diem, stabulisq; subibant
Ad iuga solis equi, necdum ipse ascenderat axem,
Sed prorupturis rutilabant æquora flammis.
Exigit è stratis corpus, vultuq; sereno
Scipio contendit Massyli ad limina regis.
Illi mos patrius fœtus nutrisse leonum,
Et catulis rabiem, atque iras expellere alendo.
Tum quoque fulua manu mulcebat colla, iubasq;
Et fera tractabat ludentum interritus ora.
Dardanium postquam ductorem accepit adesse,
Induitur chlamydem, regniq; insigne vetusti
Gestat læua decus, cinguntur tempora vitta.

Albente, ac lateri de more astringitur ensis.
Hinc in tecta vocat, secretisq; ædibus hospes
Sceptrigero cum rege, pari sub honore residunt.
Tum prior his infit terræ pacator Iberæ:
Prima mihi, domitis Pyrenes gentibus, ire
Ad tua regna fuit properantem & maxima cura
O sceptri venerande Syphax, nec me æquore sæuus
Tardauit medio pontus: non ardua regnis
Quæsumus aut inhonora tuis: coniunge Latinis
Vnanimum pectus, sociusq; accede secundis.
Non tibi Massylæ gentes, extentaq; tellus
Syrtibus, & latis proauita potentia campis
Amplius attulerint decoris, quàm Romula virtus
Certa inuicta fide, & populi Laurentis honore.
Cætera quid referam? non vllus scilicet vlli
Aequus cælicolûm, qui Dardana læserit arma.
Audiuit læto Massylus & annuit ore,
Complexusq; virum, firmemus prospera dixit
Omina, nec votis superi concordibus absint,
Cornigerumq; Iouem Tarpeiumq; ore vocemus,
Et simul extructis cespes surrexerat aris.
Victimaq; admotæ stabat subiecta bipenni,
Cùm subito abruptis fugiens altaria taurus
Exiliit vinclis, mugituq; excita late
Impleuit tecta, & fremitu suspiria rauco
Congeminat, trepida terrorem sparsit in aula.
Vittaq; maiorum decoramen fronte, sine vllo
Delapsa attactu nudauit tempora regis.
Talia cælicolæ casuro tristia regno

Signa dabant, sæuiq; aderant grauia omina fati.
Hinc fractum bello regem, solioq; reuulsum
Tempus erit, cùm ducet agens ad templa Tonantis,
Qui tunc orabat socialia fœdera supplex.
His actis repetit portum, puppemq; secundo
Dat vento, & notis reddit se Scipio terris.
Concurrunt auidæ gentes, variosq; subacta
Pyrene misit populos, mens omnibus vna
Concordes regem appellant, regemq; salutant,
Scilicet hunc summum norunt virtutis honorem.
Sed postquam miti reiecit munera vultu
Ausonio non digna viro, patriosq; vicissim
Edocuit ritus, & Romani nomina regum
Monstrauit nescire pati, conuersus in vnam
Quæ restat curam, nullo super hoste relicto,
Et Latium simul, & vulgum Bætisq; Tagiq;
Conuocat, ac medio in cœtu sic deinde profatur:
Quando ita cælicolûm nobis propensa voluntas
Annuit, extremo Libys vt deiectus ab orbe
Aut his occideret campis, aut axe relicto
Hesperio, patrias exul lustraret arenas:
Iam vestra tumulos terra celebrare meorum
Est animus, pacemq; dare exposcentibus vmbris.
Mente fauete pari, atq; aures aduertite vestras,
Septima cùm solis renouabitur orbita cælo,
Quiq; armis ferroq; valent, quiq; arte regendi
Quadrijugos pollent currus, queis vincere planta
Spes est, & studium iaculis impellere ventos
Adsint, & pulchræ certent de laude coronæ.

Præmia digna dabo, & Tyria spolia inclyta prædæ,
Nec quisquam nostri discedet muneris expers.
Sic Ennis vulgum, laudumq; cupidine flammat.
Iamq; dies prædicta aderat, cœtuq; sonabat
Innumero campus, simulataq; ordine iusto
Exequias rector lacrymis ducebat obortis.
Omnis Iber, omnis Latio sub nomine miles
Dona ferunt, tumulisq; super flagrantibus addunt.
Ipse tenens nunc lacte sacro, nunc plena Lyæo
Pocula, odoriferis aspergit floribus aras.
Tum manes vocat excitos, laudesq; virorum
Cum fletu cantat, veneratur facta iacentum.
Inde refert sese circo, & certamina prima
Inchoat, & rapidos cursus proponit equorum.
Fluctuat æquoreo fremitu, rabieq; fauentum
Carceribus nondum reseratis mobile vulgus,
Atque fores oculis, & limina seruat equorum.
Iamq; vbi prolato sonuere repagula signo,
Et toto prima emicuit vix vngula cornu,
Tollitur in cælum furiali turbine clamor.
Proniq; ac similes certantibus ore sequuntur
Quisque suos currus, magnaq; volantibus ijdem
Voce loquuntur equis, quatitur certamine circus
Certantum, ac nulli mentem non abstulit ardor.
Instant præceptis, & equos clamore gubernant.
Fuluus arenosa surgens tellure sub auras
Erigitur globus, atque aperit caligine densa
Cornipedumq; vias, aurigarumq; labores.
Hic studio furit acris equi, furit ille magistri,

Hos patriæ fauor, hos accendit nobile nomen
Antiqui stabuli, sunt quos spes grata fatiget,
Et noua ferre iugum ceruix, sunt cruda senectus
Quos iuuet, & longe sonipes spectatus in æuo.
Euolat ante omneis, rapidoq; per aëra cursu
Callaicus Lampon fugit, atque ingentia tranat
Exultans spatia, & ventos post terga relinquit.
Conclamant, plausuq; fremunt, votiq; peractam
Maiorem credunt præcepto limite partem.
At queis interior cura, & prudentia tirci
Altior, effusas primo certamine voces
Damnare, & cassis longe increpitare querelis
Indispensato lassantem corpora nisu;
Quò nimius, quò Cyrne ruis? (nā Cyrnus agebat)
Verbera dimitte, & reuoca moderatus habenas.
Heu surdas aures, fertur securus equorum,
Nec meminit quantum campi decurrere restet,
Proximus à primo distans, quantum æquore currus
Occupat ipse loci tantum: sed proximus ibat
Astur Panchates, patrium frons alba nitebat
Insigne, & patrio pes omnis concolor albo.
Ingentes animi, membra haud procera, decusq;
Corporis exiguum, sed tum sibi fecerat alas
Concitus, atque ibat campo indignatus habenas.
Crescere sublimem, atque augeri membra putares.
Cinyphio rector radiabat fronte Peloro.
Camphasus, ipse asper, nec qui ceruicis amaret
Applausæ blandos sonitus, clausumq; cruento
Spumeus admorsu gauderet mandere ferrum.

At docilis freni & melior parere Pelorus,
Non vnquam effusum sinuabat deuius axem.
Sed læuo interior stringebat tramite metam,
Insignis multa ceruice, & plurimus idem
Ludentis per colla iubæ (mirabile dictu)
Vnus erat leuis, vt Zephyri noua flamina, campis
Vectonum eductum genitrix effuderat Harpe,
Nobilis hunc Durius stimulabat in æquore currum.
Camphasus antiquo fidebat Atlante magistro,
Ipsum Aetola vago Diomedi condita Tyde
Miserat, exceptum Troiana ab origine equorum
Credebant, quos Aeneæ Simoëntis ad vndas
Victor Tydides magnis abduxerat ausis.
Iamq; fere medium euecti certamine campum
In spatia addebant: nisusq; apprendere primos
Panchates animosus equos, super altior ire,
Et præcedentem iam iamq; ascendere currum
Pone videbatur, curuatisq; vngula prima
Callaicum quatiens pulsabat calcibus axem.
At postremus Atlas, sed non & segnior ibat
Postremo Durio, pacis de more putares
Aequata fronte & concordi currere freno.
Sensit, & exhaustas, qui proximus ibat, Iberus,
Callaicas cernit vires, nec vt ante salire
Præcipitem currum, & fumantes verbere cogi
Assiduo violenter equos, ceu monte procella
Cum subita ex alto ruit, vsque ad colla repente
Cornipedum protentus, & in capita ardua pedens
Concitat ardentem, quod ferret lora secundus,

Panchaten, vocesq; addit cum verbere mixtas:
Téne Astur certante feret quisquam æquore palmā
Erepto? consurge, vola, perlabere campum.
Assuetis velox pennis decrescit anhelo
Pectore consumptus Lampon, nec restat hianti
Quem ferat ad metas iam spiritus. hæc vbi dicta,
Tollit se sonipes, ceu tunc e carcere primo
Corriperet spatium, & nitentem opponere læuos
Aut æquare gradus, Cyrnum post terga relinquit.
Confremit & cælum, & percussis vocibus alti
Spectantum circus. fertur sublime per auras
Altius attollens ceruicem victor ouantem
Panchates, sociosq; trahit prior ipse iugales.
At postremus Atlas, Durius postremus in orbem
Exercent artes, læuos nunc appetit ille
Conatus, nunc ille premit, certatq; subire
Dexter, & alterni, nequicquam fallere tentant.
Donec confisus primæuæ flore iuuentæ
Obliquum Durius conuersis pronus habenis
Opposuit currum, atque euersum propulit axem
Atlantis senio inualidi, sed iusta querentis,
Quò ruis? aut qui nā hic rabidi certaminis est mos?
Et nobis & equis, lethum commune laboras.
Dumq; ea proclamat, perfracto voluitur axe
Cernuus, ac pariter fusi (miserabile) campo
Discordes sternuntur equi: fulsit æquore aperto
Lora fuis victor, mediaq; Pelorus arena
Surgere nitentem fugiens Atlanta reliquit.
Nec longum Cyrni defessos prendere currus.

Hunc

Hunc quoq; cunct.ntē, & ſero moderamina equorū
Diſcentem, rapido præteruolat incitus axe,
Impellit currum clamor voceſq; fauentum.
Iamq; etiam dorſo atque humeris trepidantis Iberi
Ora ſuperpoſuit ſonipes, flatuſq; vapore
Terga premi, & ſpumis auriga caleſcere ſentit,
Incubuit campo Durius, miſitq; citatos
Verbere quadrupedes, nec fruſtra æquare videtur,
Aut etiam æquauit iuga præcedentia dexter.
Attonitus tum ſpe tanta, genitore Pelore
Te Zephyro eductum nunc nunc oſtendere tempus
Diſcant, qui pecudum ducunt ab origine nomen,
Quantum diuini præcellit ſeminis ortus.
Victor dona dabis, ſtatueſq; altaria patri.
Et ni ſucceſſu nimio, lætoq; pauore
Proditus elapſo foret inter verba flagello,
Forſan fecisſet Zephyro quas vouerat aras.
Tum vero infelix veluti delapſa corona
Victoris capiti foret, in ſe verſus ab ira
Auratam medio diſcindit pectore veſtem,
Ac lacrymæ ſimul, & queſtus ad ſydera fuſi.
Nec iam ſubducto parebat verbere currus.
Pro ſtimulis dorſo quatiuntur inania lora.
Interea metis, certus iam laudis agebat
Seſe Panchates, & præmia prima petebat
Arduus, effuſas leuis per colla, per armos,
Ventilat aura iubas, tum mollia crura ſuperbi
Attollens greſſus, magno clariore triumphat.
Par donum ſolido argento cælata bipennis

Omnib

Omnibus, ac vario distantia cætera honore.
Primus equum volucrem Massyli munera regis
Haud spernenda tulit, tulit huic virtute secundus
E Tyria, quæ multa iacet, duo pocula præda,
Aurifero perfusa Tago villosa leonis
Terga feri, & cristis horrens Sidonia cassis:
Tertius inde honor, & postremo munere Atlantis
Quamuis perfracto senior subsederat axe,
Attritum donat ductor miseratus & æuum
Et sortem casus, famulus florente iuuenta
Huic datur, adiuncto gentilis honore galeri.
His actis ductor læta ad certamina plantæ
Inuitat, positisq; accendit pectora donis.
Hanc primus galeam, hac acies terrebat Iberas
Hasdrubal: hunc ensem, cui proxima gloria cursu,
Accipiet, cæso pater hunc detraxit Hyempsæ.
Tertius extremam tauro solabere palmam.
Cætera contenti discedent turba duobus
Quisque ferox iaculis, quæ dat gentile metallum.
Fulgentes pueri, Tartessos, & Hesperos, ora
Ostendere simul, vulgi clamore secundo.
Hos Tyria misere domo patria inclyta Gades.
Bæticus (hoc dederat puero cognomen ab amne
Corduba) & haud parco certamine læta fouebat.
Inde comam rutilus, sed cum fulgore niuali
Corporis, impleuit caueam clamoribus omnem
Eurythus: excelso nutritum colle crearat
Setabis, atque aderant trepidi pietate parentes.
Tum Lamus, & Sicoris, proles bellacis Ilerdæ,

Et Theron potator aquæ sub nomine Lethes,
Quæ fluit immemori perstringens gurgite ripas.
Qui postquam arrecti plantis, & corpora proni
Pulsantesq; æstu laudum exultantia corda,
Accepere tuba spatium, exiluere per auras
Ocyus effusis neruo exturbante sagittis.
Diuersa & studia & clamor, pendentq; fauentes,
Vnguibus atque suos, vt cuique est gratia, anheli
Nomine quenque cient, grex inclytus æquore fertur,
Nullaq; transmissa vestigia signat arena.
Omnes primæui flauentiaq; ora decori,
Omnes ire leues, atque omnes vincere digni.
Extulit incumbens medio iam limite gressum
Eurythus, & primus breuibus, sed primus abibat
Præcedens spatijs, instat non segnius acer
Hesperos, & prima stringit vestigia planta
Progressæ calcis, satis est huic esse priori,
Huic sperare sat est fieri se posse priorem.
Acrius hoc tendunt gressus, animiq; vigore
Corpora agunt, auget pueris labor ipse decorem.
Ecce leni nisu postremoq; agmine cursus
Postquam sat visum sibi concepisse vigoris,
Celsus inexhaustas effundit turbine vires
Non expectato, subitusq; erumpit ad auras.
Præuehitur Theron, credas Cyllenida planta
Aethereo nexis cursu talaribus ire.
Iamq; hos, iamq; illos populo mirante relinquit,
Et modò postremus, nunc ordine tertia palma
Hesperon infestat sua per vestigia pressum.

Nec

Nec iam quem sequitur tantum, sed prima coronæ
Spes trepidat tantis venientibus. Eurythus alis
Quartus sorte loci, sed si tres ordine seruent
Inceptos cursus, nequicquam vana laborans
Tartessos, fratrem medio Therone premebat.
Nec patiens vltra tollit sese æquore Theron
Igneus, & plenum prætervolat Hesperon iræ.
Vnus erat super, & metæ propioribus ægros
Vrebat finis stimulis, quascunque reliquit
Hinc labor, hinc penetrans pauor in præcordia vires,
Dum sperare licet, breuia ad confinia vterque
Aduocat, æquatur cursus, pariterq́; ruebant.
Et forsan geminæ meruissent præmia palmæ
Peruecti simul ad metas, ni terga sequutus
Theronis, fusam late per lactea colla
Hesperos ingenti tenuisset sæuus ab ira,
Traxissetq́; comam, tardato lætus ouansq́;
Eurythus euadit iuuenes, atque in prælia victor
Emicat, & galeæ fert donum insigne coruscæ.
Cætera promisso donata est munere pubes,
Intonsisq́; comas viridi redimita corona
Bina tulit patrio quatiens hastilia ferro.
Hinc grauiora virûm certamina, comminus ensis
Districtus, belliq́; feri simulachra cientur.
Nec quos culpa tulit, quos crimina noxia vitæ,
Sed virtus animusq́; ferox ad laudis amorem,
Decreuere pares ferro, spectacula digna
Martigena vulgo, suetiq́; laboris imago.
Hos inter gemini, quid iam non regibus ausum?

Aut

Aut quod iam regni restat scelus? impia circo
Innumero, fratres, causa damnante furorem,
Pro sceptro arma inierunt prælia dextris.
Is genti mos dirus erat, patriumque petebant
Orbati solium lucis discrimine fratres.
Concurrere animis, quantis confligere par est
Quos regni furor exagitat, multoque cruore
Exsatiata simul portantes corda sub umbras
Occubuere, pari nisu per pectora adactus
Intima descendit mucro, superaddita sævis
Vltima vulneribus verba, & conuitia voluens
Dirus in inuitas effugit spiritus auras.
Nec manes pacem passi, nam corpora iuncta
Vna cum raperet flamma rogus impius, ignis
Dissiluit, cineresque simul iacuisse negarunt.
Cætera distincto donata est munere turba,
Vt virtus & dextra fuit, duxere iuuencos
Impressis dociles terram proscindere aratris.
Duxere assuetos lustra exagitare ferarum
Venatu iuuenes, quos dat Maurusia, prædæ.
Nec non argenti, nec non insignia vestis,
Captiua pretia, & sonipes, & crista nitenti
Insurgens cono, spolia, exuuiæque Libyssæ.
Tum iaculis petiere decus spectacula circi.
Postremo & metæ certarunt vincere finem,
Quà Tagus auriferis pallet turbatus arenis,
Accola Burnus auis maiorum ex stemmate clarus,
Et Glagus insignis ventos anteire lacerto,
Et cuius nunquam fugisset hastilia ceruus

Prerap

Præpida potuere fuga venator Aconteus
Indibilisq; diu lætus bellare, Latinis
Iam socius, volucresq; vagas deprendere nube
Assuetus iaculis, idem & bellator Ilerdes,
Cui ludus nullam cursu non tollere damam.
Laus Burni prima infixit qui spicula metæ
Est Damum serua, albanteis inuertere lanas
Murice Getulo docta. at quem proxima honorant
Præmia, vicinam metæ qui propulit hastam;
Accepto lætus puero discessit Ilerdes.
Tertia palma, habuit geminos insignis Aconteus
Nec timidos agitare canes latratibus aprum.
Quos postquam clamor plausúsq; probauit honores,
Germanus ducis, atque effulgens Lælius ostro
Nomina magna vocant læti, manesq; iacentum,
Atque hastas simul effundunt, celebrare iuuabat
Sacratos cineres, atque hoc decus addere ludis.
Ipse etiam mentis testatus gaudia vultu
Ductor, vt æquauit meritis pia pectora donis,
Et frater thoraca tulit multiplicis auri,
Lælius Asturica rapidos de gente iugales,
Contorquet magnis victricem viribus hastam
Consurgens, vmbrisq; dari testatus honorem
Hasta volans, (mirum dictu) medio incita campo
Substitit ante oculos, & terræ infixa cohæsit.
Tum subitæ frondes, celsoq; cacumine rami,
Et latam spargens quercus dum nascitur vmbram,
Ad maiora iubent præsagi tendere vates.
Id monstrare Deos, atque hoc portendere signis,

Quo

Quo ſuper augurio, pulſis de littore cunctis
Heſperio Pœnis, vltor patriæq́; domusq́;
Auſoniam repetit fama ducente triumphum.
Nec Latium curis ardet flagrantius vllis
Quàm iuueni Libyã & ſummos permittere faſces.
Sed frigens animis, nec bello proſpera turba
Ancipiti, ſenior temeraria cœpta vetabant,
Magnosq́; horrebant cauta formidine caſus.
Ergo vbi delato Conſul ſublimis honore
Ad patres conſulta refert, deturq́; poteſtas
Orat delendæ Carthaginis, altius orſus
Hoc grandæua modo Fabius pater ora reſoluit:
Haud equidem metuiſſe queam ſatiatus & æui:
Et decoris, cui tam ſupereſt, & gloria, & ætas,
Ne credat nos inuidiæ certamine Conſul
Laudibus obtrectare ſuis, ſatis inclyta nomen
Geſtat fama meum, nec egent tam proſpera laude
Facta noua: verum & patriæ dum vita manebit
Deeſſe nefas, animumq́; nefas ſcelerare ſilendo.
Bella noua in Libyæ moliris ducere terras?
Hoſtis enim deeſt Auſonia, nec vincere nobis
Eſt ſatis: Hannibalem? petitur quæ gloria maior
Littore Eliſeo? ſtimuli ſi laudis agunt, nos,
Hanc ſegetem mete, compoſuit propioribus auſis
Dignum te fortuna parem: vult Itala tellus
Ductoris ſæui vult tandem haurire cruorem.
Quò Marte, aut quò ſigna trahis? reſtiguere primum
Ardentem Italiam, tu feſſos obuius hoſtes (eſt
Deſeris, ac ſeptem denudas protinus arces.

An, quum tu Syrtim ac steriles vastabis arenas,
Non dira illa lues notis iam mœnibus vrbis
Aßiliet? vacuumq; Iouem sine pube sine armis
Inuadet? quanti est vt cedas, Romamq; relinquas
Emerito, ac tanti perculsi fulmine belli
Siccine te, vt nuper Capua est accitus ab alta
Fuluius, æquoreis Libyæ reuocabimus oris?
Vince domi, & trinis mærentem funera lustris
Ausoniam purga bello, tum tende remotos
In Garamantas iter, Nasamoniacosq; triumphos
Molire, angustæ prohibent nunc talia cœpta
Res Italæ: pater ille tuus qui nomina vestræ
Addidit haud segnis genti, cùm Consul Iberi
Tenderet ad ripas, reuocato milite primus,
Descendenti auidè superatis alpibus vltro
Opposuit sese Hannibali, tu Consul abire
A victore paras hoste, atq; auellere nobis
Scilicet hoc astu Pœnum? si deinde sedebit
Impauidus, nec te in Libyam tuaq; arma sequetur,
Capta hæc damnabis consulta improuida Roma.
Sed fac turbatum conuertere signa, tuaq;
Classis vela sequi, nempe idem erit Hannibal idem,
Cuius tu vallum vidisti è mœnibus vrbis.
Hæc Fabius, seniorq; manus paria ore fremebant.
Tum contrà Consul: Cæsis ductoribus olim
Magnanimis letho gemino, cùm tota subisset
Sidonium possessa iugum Tartesia tellus,
Non Fabio, non queis eadem est sententia cordi,
Quoquam ad opem verso (fateor) primoribus annis

Excepi

Excepi nubem belli, solusq́; ruenti
Obieci telo caput, atq; in me omnia verti.
Tum grandæua manus, puero male credita bella,
Atq; idem hic vates temeraria cœpta canebat.
Dijs grates laudemq́; fero, sub nomine quorum
Gens Troiana sumus, puer ille, & futilis ætas,
Imbellesq́; anni, necdum maturus ad arma
Scipio, restituit terras illæsus Iberas
Troiugenis. pepulit Pœnos, Soluq́; secutus
Extremas ad Atlanta vias, exegit ab orbe
Hesperio nomen Libyæ, nec rettulit auri
Signa prius, quàm fumantes circa æquora vidit
Romano Phœbum soluentem littore currus.
Adsciuit reges idem: nunc vltimus actis
Restat Carthago nostris labor, hoc sator æui
Iuppiter æterni monet: Hannibalem ecce senectus
Intremit, aut ægros simulat mentita timores,
Ne finem longis tandem peperisse ruinis
Sit noster titulus: certe iam dextera nobis
Experta, & robur florentibus auximus annis.
Ne vero fabricate moras, sed currere sortem
Hanc finite, ad veterum delenda opprobria cladũ,
Quam mihi seruauere dei. sat gloria cauto
Non vinci pulchra est Fabio, peperitq́; sedendo
Omnia cunctator nobis: nec Mago, nec Hanno,
Nec Gisgone satus, nec Amilcare, terga dedissent,
Segnes si clauso traheremus prælia vallo.
Sidoniusne puer vix pubescente iuuenta
Laurenteis potuit populos, & Troïa adire

Mœnia, flauentemq; sacro cum gurgite Tybrim?
Et potuit Latium longo deposcere bello?
Nos Libyæ terris transmittere signa pigebit?
Et Tyrias agitare domos? secura pericli
Littora lata patent, & opima pace quieta.
Stat tellus. timeat tandem Carthago, timeri
Assueta, & nobis, quamuis Oenotria nondum,
Hannibale arua vacent, superesse intelligat arma.
Illum ego, quem vosmet cauti, consultaq; vestra.
In Latio fecere senem, cui tertia large
Fundenti nostrum ducuntur lustra cruorem,
Illum ego, ad incensas trepidantẽ & sæua pauentẽ
Aduertam patriæ sedes. an Roma videbit
Turpia Agenoreæ muris vestigia dextræ?
Carthago immunis nostros secura labores
Audiet interea, & portis bellabit apertis?
Tum verò pulset nostras iterum improbus hostis
Ariete Sidonio turres, si templa suorum
Non ante audierit Rutulis crepitantia flammis.
Talibus accensi patres, fatoq; vocante
Consulis annuerant dictis, faustumq; precati
Vt foret Ausoniæ, transmittere bella dederunt.

SILII

SILII ITALICI

LIBER XVII.

HERM. BVSCHII PASIPHILI arg. in lib. decimumseptimum.

Postremo Idæis diuorum mater ab oris
Aduehitur Romam, Phrygiam Nasica Cybelen
Excipit, & toto censetur ab ordine patrum
Optimus, ipse alacer Libyam dux Scipio classe
Nauigat, & Sicula lætus discedit ab Aetna.
Castra Ducum aggressus ferro, flammisq; duorum
Conficit, Hasdrubalis victor Numidæq; Syphacis
Verterat ad Pœnos qui fœderis immemor arma.
At cum post idem vires reparasset, & enses,
Vincitur, & Latijs oneratur colla catenis.
Hannibalē hinc reuocāt patres, sed fulmina vimq;
Ferre nequit Latij Rectoris iura, iugumq;
Romanum Carthago capit. Dux ipse reuersus
Alta triumphanti scandit Capitolia curru.

AMBR. NICANDRI XVII. libri catalepsis.

Aduehitur Romam Cybeles, hinc Scipio Pœnum
Deijcit Hasdrubalem, prostratoq; hoste triumphat.

Hostis ut Ausonijs discederet aduena terris,
Fatidicæ fuerant oracula prisca Sibyllæ.
Cælicolûm Phrygia genitricem sede petitam,
Laomedonteæ sacrandam mœnibus urbis
Aduectum exciperet numen, qui lectus ab omni
Concilio patrum, præsentis degeret æui
Optimus, heu nomen melius maiusq; triumphis.
Iamq; petita aderant Latia portante Cybelen
Puppe, atq; intrepidis, magno accedente senatu,
Obuius accitis properabat Scipio sacris,
Qui genitus patruo ductoris ad Africa bella
Tunc lecti, multa fulgebat imagine auorum.
Isq; ubi longinquo uenientia numina ponto
Accepit supplex palmis, Thusciq; sonora
Tybridis adducit sublimis ad ostia puppim.
Fœmineæ tum deinde manus subiere per amnem,
Quæ traherent celsam religatis funibus alnum.
Circum arguta cauis tinnitibus æra, simulq;
Certabant rauco resonantia tympana pulsu.
Semiuiriq; chori, gemino qui dindyma monte
Casta colunt, qui Dictæo bacchantur in antro.
Quiq; Idæa iuga, & lucos nouere silentes.
Hos inter fremitus, ac læto nota tumultu
Substitit adductis renuens procedere vinclis
Sacra ratis, subitisq; vadis immobilis hæsit.
Tum puppe è media magno clamore sacerdos,
Parcite pollutis contingere vincula palmis,

Et

Et procul hinc moneo, procul hîc quæcunq; prophanæ
Ferte gradus, nec vos casto miscete labori.
Dum satis est monuisse, deæ, quòd si qua pudica
Mente valet, si qua illæsi sibi corporis astat
Conscia, vel sola subeat pia munera dextra.
Hîc prisca ducens Clausorum ab origine nomen
Claudia, non æqua populi male credita fama
In puppim versis, palmisq; oculisq; profatur:
Cælicolûm genitrix, numen quod numina nobis
Cuncta creas, cuius proles terramq; fretumq;
Sideraq; & manes regnorum sorte gubernat,
Si nostrum nullo violatum est crimine corpus,
Testis diua veni, & facili me absolue carina.
Tum secura capit funem, fremitusq; leonum
Audiri visus subito, & grauiora per auras
Nulla pulsa manu sonuerunt tympana diuæ.
Fertur prona ratis, ventos impellere credas,
Contraq; aduersas ducentem præuenit vndas.
Extemplo maior cunctis spes pectora mulcet,
Finem armis tandem, finemq; venire periclis.
Ipse alacer Sicula discedens Scipio terra,
Abscondit late propulsis puppibus æquor,
Cui numen pelagi placauerat hostia taurus,
Iactaq; cæruleis innabant fluctibus exta.
Tunc à sede deûm, purumq; per æthera lapsæ
Armigeræ Iouis ante oculos cœpere volucres
Aequoreas monstrare vias, ac ducere classem.
Augurium clangor lætum dabat, inde sequuti
Tantum progressos liquida sub nube volatus,

Quantum non frustra speculantũ lumina seruant,
Littora Agenoreæ tenuerunt perfida terræ.
Nec segnis, tanta in semet veniente procella,
Africa: terribilem magno sub nomine molem
Regis opes contra, & Massyla parauerat arma.
Spesq; Syphax Libycis vna, & Laurentibus vnus
Terror erat, campos pariter vallesq; refusas,
Littoraq; implerat, nullo decorare tapete
Cornipedem Nomas assuetus, densæq; per auras
Condebant iaculis stridentibus æthera nubes.
Immemoris dextræq; datæ, iunctiq; per aras
Fœderis, & mensas testeis atq; hospita iura
Fasq; fidemq; simul, prauo mutatus amore
Ruperat, atq; thoros regni mercede pararat.
Virgo erat eximia specie, claroq; parente,
Hasdrubalis proles, thalamis quam cepit vt altis
Ceu face succensus prima, tedaq; iugali
Vertit opes gener ad Pœnos, Latiæq; soluto
Fœdere amicitiæ, dotalia transtulit arma.
Sed non Ausonio curarum extrema Syphacem
Ductori monuisse fuit, sit fidus, & ictum
Obseruet fœdus, neu pacis iura resoluat,
Stet regno, reputet Superos, facta hospita seruet:
Longe coniugia ac longe Tyrios Hymenæos
Inter Dardanias acies fore: sanguine quippe,
Si renuat, blando nimium faciliq; marito,
Statura obsequia, & thalami flagrantis amores
Sic Latius permixta minis, & cassa mouebat
Ductor, nam surdas coniux obstruxerat aures.

Ergo

Ergo asper monitis frustra nitentibus enses
Aduocat, & castas polluti fœderis aras
Testatus, varia Martem mouet impiger arte.
Castra leui calamo cannaq; intorta palustri,
Qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor,
Aggreditur furtim armorum tutantibus vmbris
Ac tacita spargit celata incendia nocte.
Inde vbi collecti rapidam diffundere pestem
Cœperunt ignes, & se per pinguia magno
Pabula ferre sono, clare expatiantur in auras,
Et frenos volucri propellunt lumine flammæ,
It totis inimica lues cum turbine castris
Atq; alimenta vorat strepitu Vulcanus anhelo
Arida, & ex omni manant incendia tecto.
Sentitur plerusq; prius quàm cernitur ignis
Excitis somno, multorumq; ora vocantum
Auxilium inuadunt flammæ, fluit vndiq; victor
Mulciber, & rapidis amplexibus arma virosq;
Corripit, exundat pestis semiustaq; castra
Ardenti volitant per nubila summa fauilla.
Ipsius ingenti regis tentoria saltu
Lugubre increpitans late circumuolat ardor:
Hausissetq; virum, trepidus ni clade satelles
E somno ac stratis rapuisset multa precantem.
Verum vbi mox iuncto sociarant aggere vires
Massylus Tyriusq; duces, accitaq; regno
Lenierat pubes infaustæ vulnera noctis,
Ira pudorq; dabant, & coniux tertius ignis
Immanes animos, afflataq; barbarus ora

Castrorum flammis, & se velamine nullo
Vix inter trepidas ereptum ex hoste cateruas
Frendebat minitans. sed enim non luce Syphacem,
Nec claro potuisse die, nec sole tuente,
A quoquam vinci, iactarat talia vecors:
Sed iam claudebat flatus, nec plura sinebat
Atropos: & tumidæ properantur stamina linguæ.
Nanq; vbi prosiluit castris, ceu turbidus amnis
Qui syluas ac saxa trahens per deuia præceps
Voluitur, & ripas spumanti gurgite laxat.
Ante omnes præuectus equo, trahit agmina voce.
Contra sana manus Rutuli, celsusq; ruebat
Viso rege procul raptis exercitus armis.
Ac sibi quisq;, vidésne? vides ait agmine primus
Massylus volitat deposcens prælia rector?
Fac nostrū hoc mea dextra decus, violauit & aras
Cælicolûm, & casti ductoris fœdera rupit.
Sit satis hunc castris semel effugisse crematis.
Sic secum taciti, & certatim spicula fundunt.
Prima in cornipedis sedit spirantibus ignem
Naribus hasta volans, erexitq; ore cruento
Quadrupedem elatis pulsantem calcibus auras.
Corruit asper equus, confixaq; cuspide membra
Huc illuc iactans, rectorem prodidit hosti.
Inuadunt, vanamq; fugam, atq; attollere fessos
Adnitentem artus, reuocato è vulnere telo
Corripiunt: tum vincla viro, manicæq; pudenda
Addita, & exemplum non vnquam fidere lætis.
Sceptriferas arcta palmas vinxere catena.

Ducitur

Ducitur ex alto deiectus culmine regni,
Qui modò sub pedibus terras, & sceptra, patensq́;
Littora ad Oceani sub nutu viderat æquor.
Prostratis opibus regni, Phœnissa metuntur
Agmina, & inuisus Marti notusq́; fugarum
Vertit terga citus damnatis Hasdrubal ausis.
Stabat Carthago truncatis vndique membris
Vni nixa viro, tantoq́; fragore ruentem
Hannibal absenti retinebat nomine molem.
Id reliquum, fessos opis auxiliiq́; ciere,
Rerum extrema iubent, huc confugêre pauentes,
Postquam se superûm desertos numine cernunt.
Nec mora propulsa sulcant vada salsa carina
Qui reuocent, patrumq́; ferant mandata monentes,
Ne lentus nullas videas Carthaginis arces,
Tolle moras, patriæq́; celer succurre cadenti
Hannibal, & nostris depelle à mœnibus hostem.
Quarta aurora ratem Dauni deuexerat oras,
Et fera ductoris turbabant somnia mentem.
Nanque grauis curis carpit dum nocte quietem,
Cernere Flamminiũ, Gracchũq́;, & cernere Paulũ
Visus erat simul aduersos mucronibus in se
Districtis ruere, atque Itala depellere terra:
Omnisq́; à Cannis, Thrasimeniq́; omnis ab vndis
In pontum impellens vmbrarum exercitus ibat.
Ipse fugam cupiens notas euadere ad alpes
Quærebat, terræq́; vlnis amplexus vtrisq;
Hærebat Latiæ, donec vis sæua profundo
Truderet, & rapidis daret asportare procellis.

His

His ægrum visis adeunt mandata ferentes
Legati, patriæq; extrema pericula pandunt.
Massyla vt ruerint arma, vt ceruice catenas
Regnator tulerit Libyæ, lethoq; negato
Seruetur noua pompa Ioui, Carthago laboret
Vt trepidi Hasdrubalis (qui reru agitabat habenas)
Non vna concussa fuga, se triste profatu
Vidisse, arderent cùm bina in nocte silenti
Castra, & luceret sceleratis Africa flammis.
Prærapidum iuuenem minitari, Brutia seraet
Littora dum Pœnus, detracturum ignibus atris
Omnia, & excidium extremũ Carthagini adesse.
In quam se referant patriam, suaq; inclyta facta
Commemorant, Italis strages quas fecerit oris.
Hæc postquam dicta, & casus patuere metusq;,
Effundunt lacrymas: dextramq; vt numẽ adorãt.
Audiuit toruo obtutu defixus, & ægra
Expendit tacito cura secum ipse volutans
An tanti Carthago foret: sic deinde profatur:
Odirum exitium mortalibus, ô nihil vnquam
Crescere, nec magnas patiens exurgere laudes
Inuidia, euersam iam pridem excindere Romam,
Atque æquasse solo potui, traducere captam
Seruitum gentem, Latioq; imponere leges.
Dum sumptus, dumq; arma duci, fessosq; secundis
Summisso tyrone negant recreare maniplos,
Dumq; etiam Cerere, & victu fraudasse cohortes
Hannoni placet: induitur tota Africa flammis,
Pulsat Agenoreas Rhetea lancea portas.

Nunc

Nunc patriæ decus, & patriæ nũc Hannibal vnus
Subsidium, nunc in nostra spes vltima dextra.
Vertantur signa, vt patres statuere, simulq;
Et patriæ muros, & te seruabimus Hannon.
Hæc vbi detonuit, celsas è littore puppes
Propellit, multumq; gemens mouet æquore classem.
Non terga est ausus cedentum inuadere quisquam,
Non reuocare virum, cuncti præstare videntur
Quod sponte abscedat Superi, *tandemq; resoluat*
Ausoniam, ventos optant, & littora ab hoste
Nuda videre sat est: ceu flamina comprimit Auster
Quum fera, & abscedẽs reddit mare, nauita parco
Interea voto non auras poscit amicas
Contentus caruisse Noto, *pacemq; quietam*
Pro facili cursu reputat salis: omnis in altum
Sidonius visus conuerterat vndique miles,
Ductor defixos Itala *tellure tenebat*
Intentus vultus, manantesq; ora rigabant
Per tacitum lacrymæ, & suspiria crebra ciebat.
Haud secus ac patriam pulsus dulcesq; penates
Linqueret, & tristes exul traheretur in oras.
Vt verò affusis puppes procedere ventis,
Et sensim cœpere procul subsidere montes,
Nullaq; iã Hesperia, *& nusquã iam* Daunia *tellus.*
Hæc secũ infrẽdens, mentísne ego cõpos, & hoc nũc
Indignus reditu, qui memet finibus vnquam
Amorim Ausoniæ? *flagrasset subdita tedis*
Carthago, *& potius cecidisset nomen* Elisæ.
Quid tunc? sat compos, qui non ardentia tela

A Cæ.

A Cannis in templa tuli Tarpeia? Iouemq́;
Detraxi solio? sparsissem incendia montes
Per septem bello vacuos, gentiq́; superbæ
Iliacum exitium, & proauorum fata dedissem.
Cur porrò hæc angant, nunc nunc inuadere ferro
Quis prohibet? rursumq́; ad mœnia tẽdere gressum?
Ibo, & castrorum relegens monumenta meorum
Quà via nota mihi est, remeabo Anienis ad vndas.
Flectite in Italiam proras, auertite classem,
Faxo vt vallata reuocetur Scipio Roma.
Talibus ardentem furijs Neptunus vt alto
Prospexit, vertiq́; rates ad littora vidit,
Quassans cæruleum genitor caput, æquora fundo
Eruit, & tumidum mouet vltra littora pontum.
Extemplo ventos, imbresq́;, è rupe procellas
Concitat Aeolias, ac nubibus æthera condit.
Tum penitus telo molitus regna tridenti
Intima, ab occasu Tethyn impellit & ortu,
Ac totum Oceani turbat caput, æquora surgunt
Spumea & illisu scopulus tremit omnis aquarum.
Primus se attollens Nasamonum sedibus Auster
Nudauit Syrtim correpta nubilus vnda.
Insequitur sublime ferens nigrantibus alis
Abruptum Boreas ponti latus, intonat ater
Discordi flatu, & partem rapit æquoris Eurus.
Hinc rupti reboare poli, atque hinc crebra micare
Fulmina, & in classem ruere implacabile cælum.
Consensere ignes, nimbiq́;, & fluctus, & ira
Ventorum, noctemq́; freto imposuere tenebræ.

Ecce intorta Noto veniensq; à rupe procella
Antennæ immugit, stridorq; immite rudentum
Sibilat, ac similem monti, nigrante profundo
Ductoris frangit super ora trementia fluctum.
Exclamat voluens oculos cæloq; fretoq;:
Felix ô frater, diuisq; æquate cadendo
Hasdrubal, egregium fortis cui dextera in armis
Pugnanti peperit lethum, & cui fata dedere
Ausoniam extremo tellurem apprendere morsu.
At mihi Cannarum campis, vbi Paulus & illæ
Egregiæ occubuêre animæ, dimittere vitam
Non licitum, vel quum ferrem in Capitolia flămas
Tarpeij Iouis ad manes descendere telo.
Talia dum mæret diuersis flatibus acta
In geminum ruit vnda latus, puppimq; sub atris
Aequoris aggeribus tenuit, ceu turbine mersam.
Mox nigris altæ pulsa exundantis arenæ
Vorticibus ratis, æthereas remeauit ad auras.
Et fluctus supra, vento librante, pependit.
At geminas Notus in scopulos, atque horrida saxa
Dura sorte rapit (miserandum & triste) biremes.
Increpuere ictu proræ. tum murice acuto
Dissiliens sonuit rupta compage carina.
Hic varia ante oculos facies natat æquore toto
Arma inter, galeasq; virûm, cristasq; rubentes,
Florentis Capuæ & gaza, & sepos̄ta triumpho
Laurens præda ducis, tripodes, mensæq; deorum,
Cultaq; nequicquam miseris simulacra Latinis.
Quum Venus emoti facie conterrita ponti

Tali

Talibus alloquitur regem maris: hoc satis iræ:
Interea genitor, satis ad maiora minarum.
Cætera parce precor pelago, ne tollat acerba
Hoc Carthago decus, nullo superabilē bello
Progenuisse caput, nostrosq; in funera Pœni
Aeneadas, vndis totoq; eguisse profundo.
Sic Venus, & tumidi considunt gurgite fluctus,
Obuiaq; aduersis propellunt agmina castris.
Dux vetus armorum, scitusq; accendere corda
Laudibus, ignifero mentes furiabat in iram
Hortatu, decorisq; vrebat pectora flammis.
Tu mihi Flamminij portas rorantia cæsi
Ora ducis, nosco dextram, tu primus in ictus:
Ingentis Pauli ruis, ac defigis in ossa
Mucronem, tibi pugnacis gestantur opima
Marcelli, Gracchusq; cadens tibi proluit ensem.
Ecce manus, quæ te pulsantem belliger Appi
Mœnia sublimis Capuæ, de culmine muri
Excelso fusa moribundum propulit hasta.
Ecce aliud fulmen dextræ, quo nobile nomen
Fuluius, excepit non vnum pectore vulnus.
Huc prima te siste acie, cui Consul in armis
Crispinus cecidit, me tu comitare per hostes
Qui nobis (memini) ad Cannas lætissimus iræ
Seruilij fers ora ducis suffixa veruto.
Cerno flagrantes oculos, vultumq; timendum
Non ipso minus ense tuum, fortissime Pœnûm
O iuuenis, qualem vidi cum flumine sæuo
Insignis Trebiæ, complexum ingentibus vlnis.

Mersi

Mersisti fundo luctantem vana Tribunum.
At tu qui gelidas Ticini primus ad vndas
Scipiadæ patris tinxisti sanguine ferrum,
Incepta exequere, & nati mihi redde cruorem.
Horrescámne ipsos veniant si ad prælia diuos,
Quum steteris prope me? vidi certantia cælo
Quum iuga calcastis, summas volitare per alpes.
Quum videam quorum ferro manibusq; capaces
Arsere Argyripæ campi: num segnior ibis
Nunc mihi, qui primus torques in mœnia telum
Dardana? nec nostræ facilis concedere laudi?
Te vero te te extimulem, qui fulmina contra
Et nimbos, tonitrusq;, ac summi numinis iras
Cùm starem, perferre ferox ac vana videbas
Nubila, & ante ducem Capitolia celsa petebas?
Quid vos, queis claro deleta est Marte Saguntus
Exhorter, quos nobilitant primordia belli?
Vt meq;, & vobis dignum, defendite quæso
Præteritas dextræ laudes, diuûm ipse fauore,
Vincendoq; senex patriam post trina labantem
Lustra, & non visos tam longa ætate penates,
Ac natum, & fidæ iam pridem coniugis ora
Confisus vobis repeto, non altera restat
Iam Libyæ, nec Dardanijs pugna altera restat.
Certatus nobis hodie dominum accipit orbis.
Hannibal hæc: sed non patiens remorantia verba
Ausonius miles quatiens dux cœperat ora
Soluere, ad effatus signum, pugnamq; petebat.
Hæc procul aëria spectantem nube sororem.

Vt vidit diuûm genitor, mæstosq; sub acri
Obtutu vultus, sic ore effatus amico est.
Qui te mentis edunt morsus? da noscere coniux,
Num Pœni casus ducis, & Carthaginis angit
Cura tuæ, sed enim reputa tecum ipsa furores
Sidonios, gentem contra & fatalia regna
Teucrorum, quis erit quæso germana rebelli
Fractis fœderibus populo modus? ipsa malorum
Non plus Carthago tulit, exhaustiq; laboris,
Quàm pro Cadmæa tu exercita gente tulisti.
Turbasti maria, ac terras, iuuenemq; ferocem
Immisti Latio, tremuerunt mœnia Romæ,
Perq; bis octonos primus fuit Hannibal annos.
Humani generis: tempus componere gentem,
Ad finem ventum, & claudenda est ianua belli.
Tum supplex Iuno, neque ego mutare laborans,
Queis est fixa dies, pendenti nube resedi,
Nec reuocare acies, bellumq; extendere quæro:
Quæ donare potes, quoniam mihi gratia languet,
Et cecidit iam primus amor, nil fila sororum
Aduersus posco. vertat terga Hannibal hosti,
Vt placet, & cineres Latij Carthagine regnent.
Illud te gemini per mutua pignora amoris
Et soror & coniux oro tranare pericla
Magnanimum patiare ducem, vitaq; remittas.
Néve sinas captum Ausonias perferre catenas.
Stent etiam contusa malis mea mœnia, fracto
Nomine Sidonio, & nostro seruentur honori.
Sic Iuno, & breuiter contra sic Iuppiter orsus:

Do spatium muris (vt vis) Carthaginis altæ,
Stent lacrymis precibusq; tuis, sed percipe coniux.
Quatenus indulsisse vacet: non longa supersunt
Fata vrbi, venietq; pari sub nomine ductor,
Qui nunc seruatas euertat funditus arces.
Aetherias quoq; (vti poscis) trahat Hannibal auras
Ereptus pugnæ, miscere hic sidera ponto,
Et terras implere volet redeuntibus armis.
Noui fœta viri belli præcordia: sed lex
Muneris hæc esto nostri: Saturnia regna
Ne posthac videat, repetat néve amplius vnquam
Ausoniam: nunc instanti raptum auehe letho,
Ne si miscebit latis fera prælia campis,
Romulei nequeas iuuenis subducere dextræ.
Dum statuit fata omnipotens vrbiq; duciq;,
Inuadunt acies pugnam, & clamore lacessunt
Sidera: non alio grauiores tempore vidit
Aut populos tellus, aut qui paria arma mouerent
Maiores certare duces, discriminis alta
In medio merces, quicquid tegit vndiq; cælum.
Ibat Agenoreus præfulgens ductor in ostro,
Excelsumq; caput penna nutante leuabat
Crista rubens, sæuus magno de nomine terror
Præcedit, latioq; micat bene cognitus ensis.
At contrà ardenti radiabat Scipio cocco
Terribilem ostentans clypeum, quo patris & vnà
Cælarat patrui spirantes prælia dira
Effigies, flammam ingentem frons alta vomebat.
Sub tanta cunctis vi telorumq; virûmq;,

In ducibus stabat spes & victoria solis.
Quinetiam subigit fauor vt plerunque metúsve,
Scipio si Libycis *esset generatus in oris*
Sceptra ad Agenoreos *essent ventura nepotes.*
Hannibal Ausonia *genitus si sede fuisset,*
Haud *dubitant terras* Itala *in ditione futuras.*
C*ontremuere auræ, rapido vibrantibus hastis*
Turbine, *& horrificam traxere per æthera nubem.*
Inde *ensis, propiorq; acies, & comminus ora*
Admota, ac dira flagrantia lumina flamma.
Sternitur in medium contemptrix turba pericli,
Quæ primis se præcipitem tulit obuia telis,
Gentilemq; bibit tellus inuisa cruorem.
Feruidus ingenij Masanissa, *& feruidus æui*
In *primas* Macedûm *turmas, immania membra*
I*nfert, & iaculo circumuolat alite campum.*
C*ærulus haud aliter cùm dimicat incola* Thules,
Agmina falcifero circumuenit arcta couino.
Graia phalanx patrio densarat more cateruas,
I*nnixisq; astat nulli penetrabilis hastis.*
I*mmemor has pacti post fœdus in arma* Philippus
Miserat, & quassam refouebat Agenoris *vrbem.*
R*arescit multo laxatus vulnere miles,*
Atque aperit patulas prostrato corpore late
I*nter tela vias, irrumpit mole ruinæ*
Ausonius globus, & periuria Graia *resignat.*
Archemorũ Rutulus, Teucrũ Norbanus, *& ambos*
Mantua *labenti genitrix dimiserat æuo.*
O*btruncat* Samium *bellacis dextra* Caleni.

At Clytium Selius, Pelleum & vana tumentem
Ad nomen patriæ Clytium, sed gloria Pellæ
Haud valuit misero defendere Daunia tela.
Sæuior his Latios vastabat Brutia signa
Lælius increpitans, adeóne Oenotria tellus
Detestanda fuit, quam per maria aspera, perq;
Insanos Tyrio fugeretis remige fluctus?
Sed fugisse satis fuerit: Latióne cruore
Insuper externas petitis perfundere terras?
Hæc dicens, Silarum meditantem in prælia, telo
Præuenit, hasta volans imo sub gutture sedit,
Et vitæ vocisq; vias simul incita clausit.
Vergilio Caudinus, acerbo Sarris Amano
Sternitur, accendunt iras, vultusq; virorum
Armorumq; habitus noti, & vox consona linguæ.
Quos vbi nutantes conspexit Amilcare cretus
Terga fugæ, state, ac nostram ne prodite gentem,
Vociferans subit, & conuertit prælia dextra.
Qualis in æstiferis Garamantum fœta veneno
Attollit campis feruenti pastus arena
Colla Parethonius serpens, lateq; per auras
Vndantem torquet perfundens nubila tabem.
Continuo infesta portantem cuspide vulnus
Impedit anteuolans Herium, cui nobile nomen
Marrucina domus, clarumq; Theate ferebat.
Atque illi magnum nitenti, & laudibus hostis
Arrecto, capuli ad finem manus incita fodit,
Quærebatq; miser morienti lumine fratrem,
Cùm iuuenis subit, & letho stimulatus acerbo

Pleminius sæuum mucronem ante ora coruscat,
Ac fratrem magno minitans clamore reposcit.
Huic proles Barcæ:*germanum reddere vero*
Si placet, haud renuo, maneant modò fœdera nostra
Hasdrubalem reuocare vmbris: egóne aspera ponã
Vnquam in Romanos odia? aut mansuescere corda
Nostra sinam? parcamq́; viro, quem terra crearit
Itala? tum manes inimica sede repellat
Aeterna, socioq́; abigat me frater Auerno.
Sic ait, & clypei propulsum pondere toto
Lubrica qua tellus lapsantis sanguine fratris
Fallebat nixus, prosternit, & occupat ense.
Extendit labens palmas, Heriumq́; *iacentem*
Amplexus, iuncta leniuit morte dolorem.
Tum Libys inuadit mixtæ certamina turbæ,
Conuertitq́; ruens per longum hostilia terga:
Vt cùm fulminibus permixta tonitrua mundum
Terrificant, summiq́; labat domus alta parentis,
Omne hominũ ĩ terris trepidat genus, ipsaq́; oborta
Lux atrox micat, & præsens astare viritim
Creditur intento perculsis Iuppiter igne.
Parte alia, ceu sola forent discrimina campo
Quà miscebat agens truculentus Scipio Martem,
Aspera pugna nouas varia sub imagine lethi
Dat formas: hic ense iacet prostratus adacto,
Hic saxo perfracta gemit lacrymabilis ossa,
Atque hos (turpe) pauor fusos deiecit in ora,
Horum aduersa dedit Gradiuo pectora virtus,
Ipse super strages ductor Rhetëius instat.

Qualis

Qualis apud gelidum currus quatit altior Hebrũ,
Et Geticas soluit feruenti sanguine Mauors
Lætus cæde niues, glaciemq; Aquilonibus auctam
Perrumpit stridens sub pondere belliger axis,
Iamq; ardore truci lustrans, fortissima quæq;
Nomina obit ferro, claris spectata per orbem
Stragibus occumbit late inter tela iuuentus.
Qui muros rapuere tuos, miserasq; nefandi
Principium belli, fecere Saguntbe ruinas.
Qui sacros Thrasimene lacus, Phaëtontia quíque
Polluerant tabo stagna, ac fiducia tanta
Quos tulit, vt Superûm regi soliumq; domosq;
Irent direptum, mactantur comminus vno
Exitio, redduntq; animas, temerata ferebant
Qui secreta Deûm, & primo pressere negatas
Gressibus humanis alpes. formidinis huius
Plena acies, propere retro exanimata ruebat.
Haud secus, ac tectis vrbis Vulcania pestis
Quum sese infudit, rapidusq; incendia flatus
Ventilat, & volucres spargit per nubila flammas.
Attonitum erumpit subita formidine vulgus,
Lateq; vt capta passim trepidatur in vrbe.
Verum vbi cunctari tædet dispersa virorum
Prælia sectantem, & leuiori Marte teneri,
Omnes, in causam belli authoremq; malorum
Vertere iam vires tandem placet, Hannibal vnus
Dum restet, non si muris Carthaginis ignis
Subdatur, cæsiq; cadant exercitus omnes,
Profectum est Latio: contrà si concidat vnus

Nequicquam fore Agenoreis cuncta arma, virosq;.
Illum igitur lustrans circunfert lumina campo,
Rimaturq; ducem, iuuat in certamina summa
Ferre gradum, cuperetq; viro concurrere tota
Spectante Ausonia. celsus clamore feroci
Prouocat increpitans hostem, & noua prælia poscit.
Quas postquam audiuit voces conterrita Iuno,
Ne Libyci ducis impauidas ferrentur ad aures,
Effigiem informat Latiam, properéq; coruscis
Attollit cristis, addit clypeumq; iubasq;
Romulei ducis, atque humeris imponit honorem
Fulgentis saguli, dat gressus habitusq; cientis
Prælia, & audaces addit sine corpore motus.
Tum par effigies fallacis, imagine vana
Cornipedis moderanda, cito per deuia passu
Belligeræ datur ad speciem certaminis vmbræ.
Sic Pœni ducis ante oculos exultat, & vltro
Scipio Iunoni simulatus tela coruscat.
Ac viso lætus rectore ante ora Latino,
Et tandem propius sperans ingentia Pœnus,
Quadrupedi citus imponit velocia membra,
Et iacit aduersam properati turbinis hastam.
Dat terga, & campo fugiens volat ales imago,
Transmittitq; acies: tum verò vt victor, & alti
Iam compos voti, ferrata calce cruentat
Cornipedē, & largas Pœnus quatit asper habenas.
Quò fugis oblitus nostris te cedere regnis?
Nulla tibi Libyca latebra est ô Scipio terra.
Hæc ait, & stricto sequitur mucrone volantem,

Donec longinquo frustratum duxit in arua
Diuersa, spatio procul à certamine pugnæ.
Tum fallax subito simulachrum in nubila cessit.
Fulmineus ductor, quis nam se lumine cæco
Composuit nobis, inquit, Deus? aut latet idem
Cur monstro? tantúmne obstat mea gloria diuis?
Sed non auelles vnquam quicunque secundus
Cælicolum stas Ausoniæ, non artibus hostem
Eripies verum nobis. frena inde citatis
Conuertit furibundus equis, campumq; petebat,
Quum subitæ occulto pestis collapsa tremore
Cornipedis moles ruit, atque afflauit anhelo
Pectore, Iunonis curis in nubila vitam.
Tum verò impatiens, vestra est hæc altera, vestra
Fraus, inquit, Superi, non fallitis, æquore mersum
Texissent scopuli, pelagusq; hausisset, & vndæ.
An'ne huic seruabar letho? mea signa sequuti
Queis pugnæ auspiciũ dedimus, cædũtur, & absens
Accipio gemitus, vocesq; & verba vocantum
Hannibalem. quis nostra satis delicta piabit
Tartareus torrens? simul hæc fundebat, & vnà
Spectabat dextram, ac lethi feruebat amore.
Tum Iuno miserata virum, pastoris in ora
Vertitur, ac syluis subito procedit opacis,
Atque his alloquitur versantem ingloria fata,
Quænam te siluis accedere causa subegit
Armatum nostris? nam dura ad prælia tendis
Magnus vbi Ausoniæ reliquos domat Hannibal ar-
Si velox gaudes ire, & compendia grata (mis?

Sunt tibi, vicino in medios te tramite ducam.
Annuit, atque onerat promissis pectora largis
Pastoris, patresq; docet Carthaginis altæ
Magna repensuros, nec se leuiora daturum.
Præcipitem, & vasto superantem proxima saltu
Circumagit Iuno, & fallens regione viarum
Non gratam inuito seruat celata salutem.
Interea Cadmæa manus deserta, pauensq;,
Nō vllum Hannibalem, nusquam certamina cernit
Sæui nota ducis, pars ferro occumbere credunt,
Pars damnasse aciem, & Superis cessisse sinistris.
Ingruit Ausonius, versosq; agit æquore toto
Rector, iamq; ipsæ trepidant Carthaginis arces.
Impletur terrore vago cuncta Africa pulsis
Agminibus, volucriq; fuga sine Marte ruentes
Tendunt attonitos extrema ad littora cursus,
Ac Tartessiacas profugi sparguntur in oras.
Pars Batti petiere domos, pars flumina Lagi.
Sic vbi vi cæca tandem deuictus ad astra
Euomuit pastos per secula Vesbius ignes,
Et pelago & terris fusa est Vulcania pestis,
Videre Eoi monstrum admirabile Seres,
Lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.
At fessum tumulo tandem regina propinquo
Sistit Iuno ducem, facies vnde omnis, & atr
Apparent admota oculis vestigia pugnæ.
Qualem Gargani campum, Trebiæq; paludem
Et Tyrrhena vada, & Phaëthontis viderat amnem
Strage virûm vndantem, talis (miserabile visu)

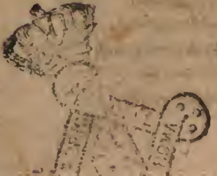
Prostra

Prostratis facies aperitur dira maniplis.
Tum superas Iuno *sedes turbata reuisit.*
Iamq; *propinquabant hostes, tumuloq; subibant,*
Cùm secum Pœnus*: cælum licet omne soluta*
In *caput hoc compage ruat, terræq; dehiscant,*
Non *vllo* Cannas *abolebis* Iuppiter *æuo.*
Decedesq; *prius regnis, quàm nomina gentes*
Aut facta Hannibalis *sileant, nec deinde relinquo*
Securam *te* Roma *mei, patriæq; superstes*
Ad spes armorum viuam tibi: nam modò pugna
Præcellis, *resident hostes: mihi satq; superq;*
Vt *me* Dardaniæ *matres, atque* Itala *tellus*
Dum *viuam, expectent, nec pacem pectore norint.*
Sic rapitur paucis fugientum mixtus, & altos
Inde petit retro montes, tutasq; latebras.
Hic *finis bello. reserantur protinus arces*
Ausonio *iam sponte duci, iura improba adempta,*
Armaq; *& incisæ leges, opibusq; superbis*
Vis *fracta, & posuit gestatas belua turres.*
Excelsæ *tum sæua rates spectacula* Pœnis
Flammiferam *accepere facem, subitaq; procella*
Arserunt *maria, atque expauit lumina* Nereus.
Mansuri *compos decoris per secula rector,*
Deuictæ *referens primus cognomina terræ,*
Securus *sceptri repetit per cærula* Romam,
Et *patria inuehitur sublimi tecta triumpho.*
Ante *Syphax feretro residens, captiua premebat*
Lumina, *& auratæ seruabant colla catenæ.*
Hic Hanno, *clariq; genus* Phœnissa *iuuenta,*

Et

Et Macedûm primi, atque incocti corpora Mauri,
Tum Nomades, notusq; sacro cùm lustrat arenas
Hammoni Garamas, & semper naufraga Syrtis.
Mox victas tendens Carthago ad sydera palmas
Ibat, & effigies oræ iam lenis Iberæ
Terrarum finis Gades, ac laudibus olim
Terminus Herculeis Calpe, Bætisq; lauare
Solis equos dulci consuetus fluminis vnda.
Frondosumq; apicem subigens ad sydera mater
Bellorum fera Pyrene, nec mitis Iberus
Quum simul illidit ponto, quos attulit amnes.
Sed non vlla magis mentesq; oculosq; tenebat,
Quàm visa Hannibalis campis fugientis imago.
Ipse astans curru, atque auro decoratus & ostro
Martia præbebat spectanda Quiritibus ora.
Qualis odoratis descendens Liber ab Indis
Egit pampineos frenata tigride currus.
Aut cùm Phlegræis confecta mole gigantum
Incessit campis tangens Tirynthius astra.
Salue inuicte parens non concessure Quirino
Laudibus, ac meritis non concessure Camillo.
Nec verò, quum te memorat de stirpe Deorum,
Prolem Tarpeij mentitur Roma tonantis.

FINIS.

IND

INDEX IN SILIVM
Italicum, qui in multis vicem Scholiorum præstat.

Hann

Mon

Serrani

Syracu

Varroni

ANTONIVS

GRYPHIVS.

præmium

Solij 1.